

OSMANLI'DA TARIMSAL
GİRİŞİMCİLİK GAYRETLERİ

SEVDA-YI
VATAN
TARLADAN
BAŞLAR

ŞEFİK MEMİŞ

İstanbul Ticaret Borsası Yayınları

Osmanlı'da Tarımsal Girişimcilik Gayretleri
SEVDA-YI VATAN TARLADAN BAŞLAR

Doç. Dr. Şefik Memiş

ISBN 978-625-95091-0-5

İstanbul, Eylül 2024

Genel Koordinatör
Şule Karadeniz

Koordinatör
İsmail Şen

Editör
Ahsen Memiş

Tasarım
Murat Arslan

Kapak Tasarımı
Gökhan Yıldırım

Tashih
Ahmet Yirmibeşoğlu

Baskı
Rumi Matbaa

Maltepe, Fazılpaşa Cd. No:8 Zeytinburnu - İstanbul
Sertifika No: 51196 / Tel: (0212) 612 71 72

İçindekiler

Takdim	5
Önsöz	7
“Ülkenin Mutluluğu Ziraat ve Çiftçilikle Mümkün”	9
Sultan II. Abdülhamid’in Tarım Politikasını Yansıtan Ziraat Gazetesi: “Ziraat Saadetin Esasıdır”	17
Çiftçiler Derneği Mecmuası Köylere Kadar Ulaştı, İmamlar Köylülere Dergiyi Okumakla Vazifelendirildi	23
II. Abdülhamid’in Ziraat ve Sanayide Dönüşüm Projesi: Ziraat ve Sanayi Tercüme-i Fünun Odaları	31
Ne Valilik Ne De Nazırlık Tarım Sevdasınının Önüne Geçemedi Tarımı Bütün Konularıyla 209 Maddede Özetledi	41
Zengin Gençlere 1881’de Verilen Nasihat “Ziraat Gibi Mukaddes Bir Eğlence ile Vakit Geçiriniz”	53
Asırlık Derdimiz: Gençleri Tarımla Buluşturmak	59
Masa Başında Oturmakla Köylü Teşvik Edilmez	67
Osmanlıların Hikayelerde Çiftçiliği Sevdiren Kahramanı Halil Hoca’nın Çiftliği	77

“Yüce Anadolu” Topraklarını Verimli Kılacak Bir Proje... Mesud Köy Mektebi ..	89
1912’de Belkıs İclal Ekonomik Kurtuluşun Anahtarını Açıklıyordu	
Çiftçilik Okuyan Kadınlar Köyleri Adamsızlıktan Kurtarır	97
İlk Türk Kadın Tarım Yazarı: Belkıs İclal	107
Türkiye’nin İlk Çiftçi Danışma Hattı:	
Çiftçiler Derneği Danışma Odası	111
Okuyucu Sorularıyla Tarım Eğitimi	115
Türkiye’de Tarımda Makineleşmenin İlk Örnekleri	127
II. Abdülhamid Tarım İçin “Eğitim Şart” Dedi	
Yurt Dışına Öğrenci Gönderdi.....	139
Ziraata İlgili Sektörel İlanlılığı Başlattı	143
Osmanlı’da Bir Tarım Sevdalısı...	
Vânizâde Mehmed Halid Bey, Çayın Bilinmeyen Hikayesini Anlatıyor	147
1893’te Hükümete Sunulan Türkiye’nin İlk Zeytin Raporu	
Antalyalı Cemil Efendi’ye Aitti	
Zeytin Ağaçları Aşılınıp, Köylülere Dağıtılmalı	157
Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi’nden Üç Öneri...	
Kalkınmanın Üç Vasıtası: Yayın, Eğitim ve Fuar	169
Edhem Nejad’ın 1913’te Dile Getirdiği Gerçek:	
“Ziraatımızı Korumak İçin Ticaret... Ticaretimizi Korumak İçin Ziraat...”	183
Girişimciliği Teşvik Etmek İçin 1910’da Yazıldı... Bir Tacir Hikayesi	191
İttihat ve Terakki’nin Köylüler ile Birlikte Ziraatı Geliştirme Politikası:	
Çiftçilik Nasihatleri	199
Kaynakça	211

Takdim

Bir tarım ülkesi olan Osmanlı İmparatorluğunun özellikle son yüzyılında diğer alanlarda olduğu gibi tarımın da gelişmesi, modern yöntemlerle yapılması için çalışmalar vardır. Ziraat ve hayvancılıkla ilgili okulların açılması, örnek çiftliklerin kurulması, kitap ve dergilerin yayınlanması bu çalışmalardan ilk akla gelenlerdir.

Doç. Dr. Şefik Memiş, İstanbul Ticaret Borsasının dergisi Borsa Aktüel’de bu dönemi aydınlatan önemli makalelere imza atmıştır. Bu makalelerin derlenerek bir kitap olarak yayınlanmasının İstanbul Ticaret Borsasının yüzüncü yılına yakışan bir çalışma olacağı inancı, elinizdeki kitabı doğurdu.

Bu kitapta, Osmanlı döneminde ziraat ve hayvancılıkla ilgili ne kadar önemli adımlar atıldığını göreceğiz ve bu adımların nasıl ve neden akım kalıp benzer sorunlarla bugün de mücadele ettiğimizi düşüneceksiniz.

“Sevda-yı Vatan Tarladan Başlar”, Siroz Mutasarrıfı Hüseyin Kazım Kadri Bey’in Çiftçilik Nasihatleri kitabından alınan bir söz... Hem insanlar için gıdanın önemine hem de her karış toprağın “Vatan”ı oluşturmasına dikkat çeken güzel bir söz...

Vatan sevdasının, ekilmemiş bir avuç toprak bırakmamakla ve bu topraklarda bin bir emekle yetiştirdiğimiz mahsullerin israfını önlemekle mümkün olacağına inanıyoruz...

Endüstri 4.0’ın, yapay zekanın, bilişim devriminin tartışıldığı günümüzde, sanayi toplumu öncesinin en büyük değeri olan tarımın öneminden hiçbir şey kaybetmediğine, bilakis arttığına inanıyor ve bu bilinçle Sevda-yı Vatan Tarladan Başlar kitabını ilginize sunuyoruz.

Ali KOPUZ

İSTİB Başkanı

Önsöz

Ana dilimi bilmenin bana bir ayrıcalık sağlayacağı hiç aklıma gelmezdi. Üniversiteye başladığım sene girdiğim “Türk Basın Yayın Tarihi” dersi olmasa, ana dilimde yayınlanan gazete, dergi ve kitapları uzun bir süre daha sadece Latin harfleriyle yazılanlardan ibaret sanacaktım. Yine Türkçe yayınlanan ilk gazete olan Takvim-i Vekayi'nin Bayezid Kütüphanesi'nde peşine düşmeseydim ve meşakkatli bir uğraş neticesi gazeteyi elime aldığımda duyduğum heyecan olmasaydı -okuyamamak mahcubiyetiyle gölgelenmesine rağmen-, o gazeteleri evimize giren günlük gazeteler gibi okuma arzum oluşmayacaktı.

Bilhassa 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yayınlanan gazete ve dergilere olan merakım sayesinde önümde yeni bir ufuk açılmıştı. Bu ufka, dostum İsmail Şen'in, Borsa Aktüel dergisinde tarım tarihine ilişkin bir köşe yazmam önerisiyle “Türk ziraat tarihi” de dahil oldu. Osmanlı dönemi neşredilen ziraat dergi ve gazetelerinde izini sürdürdüğüm her yeni konu ile ziraat kalkınmanın temellerinin 1880'lerde bilinçli, bilimsel ve teknoloji odaklı atıldığını gördüm. Tabir-i caizse Sultan II. Abdülhamid ile birlikte ziraatımız, hem okullara hem “ziraatçı” bir nesle hem de geniş bir tarım literatürüne sahip olmuştu.

Tarımın en önemli kalkınma ve zenginleşme vasıtası olduğunu fark ettirmek ve bizzat yaşayarak çiftçiye öğretmek için ciddi projelere imza atıldığını, gerçek anlamda modern zamanlarda bir tarım devriminin altyapısının oluşturulduğunu gördükçe artık şaşırıyordum. Devletin üst düzey yöneticileri ziraatı; sanayileşmeyi tetikleyecek, ticareti hareketlendirecek, zenginleşmeyi sağlayacak bir alan olarak görmüşler ve bunun için gerekli entelektüel birikimi, eğitilmiş insan gücünü, teknoloji transferini, tarımda makineleşmeyi sağlamak için kolları sıvamışlardı. İyi niyetle yola çıkmış, uygulamada aksaklıklar yaşanmasına rağmen önemli mesafeler kat edilmiş, sorunlar ve çözüm yolları belirlenmişti.

Sizler de bu kitabın sayfalarını karıştırınca çok tanıdık konularla karşılaşacaksınız: Söz gelimi ziraat literatürü oluşturmak için başlatılan tercüme atağına şaşırarak, aynı şekilde gençleri çiftçiliğe özendirme gayretlerini ibretle okuyacaksınız. Ziraat mekteplerini bitirenlerin neden tarımı seçmeyip memuriyeti tercih ettiklerine hayıflananlara hak verecek, köyden başlayan tarımsal bir kalkınma için kadınların en önemli çare olduğunu işaret edenleri tebrik edecek, tarımın hikayelerle çocuklara sevdirmesini ve ilkokul müfredatlarına konulmasını savunanların görüşlerine iştirak edeceksiniz. “Mesut köy” projeleri ise size köy-kent projelerini hatırlatacak... Ama sizi en çok o günün gerçekleri ile bugünün gerçeklerinin, o günün sorunlarıyla bugünün sorunlarının benzer olması hayrete düşürecek ve kendinize şu soruyu soracaksınız: Bir asırdan fazladır neden aynı konular ve sorunlarla uğraşılıyor da bir çözüm üretemiyoruz?

İşte bu kitabın amacı, bu sorunun cevabını bulmanıza yardımcı olmak...

Bu önemli gerçeği fark edip Borsa Aktüel yazılarının kitaplaşmasını sağlayan İSTİB Başkanı Ali Kopuz Bey’e teşekkür ediyor, kitapta emeği geçen dostlarımızın katkılarını da burada şükranla anıyorum.

Şefik MEMİŞ

Vahit, İbrahim, Mehmet Eşittir Vasıta-i Servet

“Ülkenin Mutluluğu Ziraat ve Çiftçilikle Mümkün”

Türkiye'nin tamamıyla tarım ve hayvancılık konularına mahsus çıkan ilk gazetesi olan “Vasıta-i Servet”, 1 Mayıs 1880 tarihinde yayınlandı. Yayın kurulu ise üç idealist Türk “Vahid, İbrahim ve Manas Mehmed Ali Efendiler”den oluşuyordu. Kendisini “Fenn-i ziraat ve baytarlığa hadim şimdilik on beş günde bir neşr olunur ilmî gazetedir” sloganıyla tanıtan gazetenin nüshası 60 paradan satılıyordu. İstanbul için senelik abone bedeli 1,5 gümüş mecdiye olan gazete, abonelik ilanı dışında bir reklam yayınlamamasına rağmen “ilanların her satırına bir kuruş alınacağını” da duyurmayı ihmal etmemişti. Diğer yayınlar gibi Bab-ı Âli Caddesi'nde bir yazıhaneleri yoktu, irtibat için bir kitapçıdan istifade ediyorlardı.

“Ziraat, vasıta-i servettir”

Gazetenin ilk yazısı olan mukaddimede [giriş yazısında] Vasıta-i Servet'in, maharet sahiplerinin bütünsel yardımıyla isminde taşıdığı zenginliğe ulaşma temennisi ve “Allah Teala'nın inayeti” ile yayınlanmaya başlandığı vurgulanıyordu. Gazetenin ziraat ve buna bağlı bulunan hayvan yetiştirmekten bahsedeceği kaydedilen mukaddimede, büyük bir iddiada

Vasıta-i Servet'in kapak sayfası

bulunularak, ülkenin mutluluğunun eğitimden önce tarımla sağlanacağı ifade ediliyordu. Bunun da ispatı, refah ve çiftçilik yoluna girip aşırı çalışmalarıyla refah ve zenginlik mertebelerine ulaşan gelişmiş ülkelerdi. Dolayısıyla refahın da huzurun da kaynağı yani “vasıta-i servet”i ziraattir. Bu yüzden “Vasıta-i Servet” başlığı seçilmişti:

“Osmanlıların husûl-ı saadeti, maarifin neşr ve tamiminden evvel ziraat ve harâsetle [çiftçilikle] mümkün olabileceği, bu yola salık olmuş ve merâtib-i servet ve refaha yetişmiş milel-i mütemeddeninin fart-ı sa’yi ile sabit bulunduğundan ‘vasıta-i servet’ tabirinin serlevhası ittihazı tercih edilmiştir.”

Abdülhamit emretti, vatan görevi kabul ettiler

Mukaddimeyi kaleme alan gazete yönetimi, tarım ve hayvancılık alanında kalem ve bilgileri güçlü olmamasına rağmen Vasıta-i Servet’i, II. Abdülhamid’in ziraat alanındaki iradeleri üzerine “vatana hizmet” ve “vatanperverâne başarı arzuları” sebebiyle derin ve kapsamlı mütalaalar sonrasında yayınladıklarını ve bunu da “hizmet-i umumiye” maksadıyla yaptıklarını söylüyordu.

Yayın kurulu zorlukların farkındaydı. En büyük zorluk, Osmanlı coğrafyasına ve ziraatına ilişkin malumat olmamasıydı. Dolayısıyla konular hakkında bilgi vermek aslında birçok zorluğa muhatap olmak anlamına geliyordu:

“Bir memlekette herhangi bir şubenin terakkisine hizmet o mülkün [ülkenin] etrafı ve nevâhisine dair malumat-ı mükemmele bulunmağa mevkuf olduğu halde Memâlik-i Osmaniye’nin her nevi malumata esas tutulmak lazım gelen coğrafya-yı tabiiyesine dair bile hususi bir malumat bulunmadığı maatteessüf zahir olduğundan ziraatı hakkında malumat-ı mükemmele vermekte enva-ı suûbata [çeşitli zorluklara] giriftar olunacağı mülahazaya muhtaç değildir.”

“Deneyim ve bilgiyi yaygınlaştıracak gazete yok”

Gazete yöneticilerini umutlu kılan ise ülkenin her tarafında ziraat ve hayvancılık hakkında bilgi ve deneyim sahibi insanların olmasıydı. Ne var ki bunların deneyim ve bilgilerinin Osmanlı’nın her köşesine ulaşmasını sağlayacak bir ziraat gazetesi yoktu; dolayısıyla deneyimlerin sonuçları yaygınlaşmıyor, ziraatın faydaları sınırlı kalıyordu:

“Maahaza Memâlik-i Mahruse’nin her noktasında ziraatla bunun müstelzim olduğu hayvan yetiştirmek fenlerine hizmet edecek erbab-ı malumat mevcut olup yalnız ettikleri tecrübe neticesinin aks-i endaz-ı aktâr-ı Osmaniye [Osmanlının her tarafında yankılanmış] olmasına vasıta olacak bir ziraat gazetesinin madumiyeti tecarib-i vakıanın semeresini intişar ve tamimine mani’ ve fevâid-i ziraatın mahdud kalmasına bâis [sebe] olmaktadır.”

“Rağbet oldukça deruhte ettiğimiz vazifeyi sürdüreceğiz”

İşte Vasıta-i Servet, kendini “Allah’ın izniyle” bu vazife ile görevli kabul ediyor, gazetenin tecrübe sahiplerinin tecrübesini paylaşacağı bir vasıta olduğunu vurguluyordu. Aslında gazeteyi çıkaranların bir üzüntüsü vardı. Müstakil bir ziraat gazetesi olmasa da ziraat ve hayvancılıkla ilgili yazılara yer veren, “Bahçe” anlamına gelen “Hadika” gazetesi bir “müddetçik” bu görevi yerine getirmiş, sonra sebebi bilinmeyen bir şekilde yayın hayatından çekilmişti. Gazete yönetimi “bu bedbaht sona düşmemeyi önleyecek geniş rağbete mazhar olurlarsa deruhte ettikleri büyük vazifeyi sürdüreceklerini, bir ilerleme yolu açıncaya kadar Avrupalıların da tecrübelerinden yararlanıp ziraat ve hayvancılıkla ilgili bilgilerini toplayacaklarını, meslekleri gereğince hizmetlerini yerine getireceklerini” belirtiyordu. Hedefleri “Allah’ın yardımıyla bir müddetçik sonra vatanımızın tecrübe sahiplerinin elde ettikleri neticeleri neşre başlamak” idi:

“Biavnillahi Teala gazetemiz devamı müddetince bu vazife ile de bittabi muvazzafla olmağla ashab-ı tecrübenin netayici-i müstahsilesini neşre bugünden itibaren bir vasıta dahi vücuda gelmiş demek olacağından, bir müddetçik ifa-yı hizmetle muahharen her nasılsa ihtiyar-ı tatil eden “Hadika” gazetesini pençe-i galibânesinde pejmürde eden bedbahtiyeye düccâr olmayıp da rağbet-i aliyeye mazhar olunursa deruhte ettiğimiz şu hizmet-i cesimede bir şehrullah-ı terakki [bir ilerleme ayı] açıncaya kadar Avrupalıların tecârib-i adîdeleri netayiciden bahisle ziraat ve hayvanat yetiştirmek fenlerine müteallik malumatı cem’ ve mesleğimiz muktezasına tevfikân ifa-yı hizmete olanca iktidarımızı sarf ile bimennihi Teâla bir müddetçik sonra vatanımız ashab-ı tecrübesinin netâyic-i müstahsilesini neşre başlayarak kesb-i fahr ve mesar eyleyeceğiz [onur ve sevinç kazanacağız].”

یلسدبرمک اوزره پروغرامی درجه زوم
کورداک .

- (۱) چفتلکه دائر درس .
- (۲) بیچه مر اقلیرینه دائر درس .
- (۳) افاج بندشدرمکه دائر درس .
- (۴) حیوانات اهلیه ناک حفظ صحیحی و نکشیر و تریه لری حقدنه ارباب زراعته درس .
- (۵) زراعته و چچیک و سپر و انه مضر حیواناتک ، اتلافی حقدنه تجریه اولمش تدابیر .
- (۶) مواد حیوانیه و نباتیه ناک صنایعه تطبیقاً اصلاح و محافظه سی حقدنه معلومات مکمله که انواع پیز و باغ و استحصالاتک طرق مختلفه سی و لحوم و سبزیوات محافظه ایتمک و میوه لری شروب و مختلف رچل و طاتیلر یاپه رق صاقلامق و انواع مشروبات اعمال ایتمک اصوللری .

- (۷) معلومات نافعده ن عبارت متنوعه .
- (۸) طب بیطریه به دائر مشعوبات و کشفیات دقیقه فنیه و بو شعبهٔ فنیسه به دائر بعض وصایا .

شو پروغرام: مطالعه سنندن معلوم اوله جق اولکی یدی ماده بی ممکن مرتبه بر کویلینک ا کلابه یله جکی لسان الیه باز مغه اقتدارمزنک مساعده سی درجه سنده جالیسه جق ایسه کده طب بیطریه به دائر عثمانلی بیطریلرینه ویره جگرم معلوماتی اطبابی عثمانیه ناک مختندی اولان اصول و قاعده به اتباعاً لسان طب الیه عرض ایلیه جکر .

تکرار ایدرز که و سعمز بویه بر بار کرانی قالدیر مغه مساعد اولدیغی حالده اتجق و طمیز ارباب قنک ، همت و معاونتنه مظهریت امیدنی بزی شو خدمت مهمه و خیره به سوق ایتمشدر .

اعتباراً برواسطه دخی وجوده کلش دهک اوله جفندن برمدتجک ایفای خدمتله مؤخرأ هر نصلسه اختیار تعطیل ایدن « حدیقه » غزنه سنی پنجهٔ طالبانه سننده پزمرده ایدن بدجتی به دوچار اولوبده رغبت عالیبه مظهر اولتورسه درعهده ایتمدیکن شو خدمت جسمیده بر شهراه ترقی آنچه یه قدر اوروپا - لیلرک تجارب عیدیه لری نتایجندن بمله زراعت و حیوانات بندشدرمک فنلریته متعلق معلوماتی جمع و مسلکین مقتضاسنه توفیقاً ایفای خدمته اولانجه اقتدارمزی صرف الیه بینه تعالی برمدتجک صکره و طمیز اصحاب تجریه سنک نتایج مستحصله سنی نومه باشلا به رق کسب فتح و مسار ایلیه جکر . بوصورته عمالک عثمانیه ناک نواجی مختلفه سننه دائر معلومات لازمینی جمع ایتمش بولنه رق اخلافزه اصحاب جد و جهنک معاونت مخصوصه لری دلالت و اشترأ کیده برده قیتملی یادکار براقعی اهل ایدتمکده یز .

ایمدی شو حدیقهٔ امیدم حسن نیتزه مرجهٔ اصحاب معارفک رغبت مخصوصه لیه طراوتیاب پیورلدیغی حالده عهدمزه ترتب ایده جک هر نوع مشکلاقی کوزه الهرق غیرتمزه کسل و برمه جکر . و باه المستعان

وظیفه

وظیفه من زراعتک هر شعبه سننه دائر مملکتیمز جه هنوز مجهول بولنان موادی صره سی کلدکجه وطنداشلمززه اخبار ایتمکدن عبارت اوله رق فقط قارئین حضراتنه ویره جکر معلوماتی قننی بجزیره عاندا اولدیغی

“Her türlü zorluğu göze aldık”

Vasıta-i Servet’in en büyük hedefi, Osmanlı ülkesinin çeşitli bölgelerinden gerekli bilgileri toplayarak, kendilerinden sonra geleceklere ecdaddan ve gayret sahiplerinden kıymetli bir yadigâr bırakmaktı. Bilgi sahiplerinin özel gayretleriyle bu ümit ve iyi niyetlerinin tazelik bulacağına inanıyor, böylece verdikleri söze yönelik her zorluğu göze alacaklarının ve gayretlerine gevşeklik getirmeyeceklerini temin ediyordu:

“Bu suretle Memâlik-i Osmaniye’nin nevâhi-i muhtelifesine dair malmumat-ı lazimeyi cem etmiş bulunarak ahlafımıza [sonra geleceklere] ashab-ı ced ve cehdin malmumat-ı mahsusaları delalet ve iştirakiyle bir de kıymetli yadkâr bırakmayı emel edinmekteyiz.

İmdi şu hadika-i ümidimiz hüsn-i niyetimize merhameten eshab-ı marifin râğbet-i mahsusalarıyla tarâvetyâp [tazelik] buyurulduğu halde ahdimize terettüp edecek her nev-i müşkilatı göze alarak gayretimize kesel [tenbellik] vermeyeceğiz.”

Vasıta-i Servet’in 8 maddelik yayın programı

İlk tarım gazetemiz kendine bir ciddi vazife alanı belirlemişti, işi zordu. Çünkü memleketçe meçhul olan birçok konu vardı ve bunlar hakkında gerçek bilgi ve deneyimleri aktarmak zorundaydı. Gazete yönetimi 8 maddelik bir yol haritası oluşturup bunu “Vazife” başlığı altında okuyucularına duyurdu.

Vazifesini “ziraatın her şubesine dair memleketçe henüz meçhul bulunan maddeleri sırası geldikçe vatandaşlara ihbar etmekten ibaret” olarak tanımlayan gazete, “Fakat saygıdeğer okuyuculara vereceğimiz malumatın hangi bahislere ait olduğunu bildirmek üzere programımızı derce lüzum gördük.” diyerek bu başlıkları şöyle sıralıyordu:

“1) Çiftliğe dair ders.

2) Bahçe meraklılarına dair ders.

3) Ağaç yetiştirmeğe dair ders.

4) Evcil hayvanların sağlıklarının korunması, çoğaltılması ve terbiyeleri hakkında ziraat ehline ders.

5) Ziraata ve çiçek, sebze ve ona zararlı hayvanların öldürülmesi hakkında tecrübe olunmuş tedbirler.

6) Hayvansal ve bitkisel maddelerin sanayiye uygun şekilde ıslah ve muhafazası hakkında mükemmel malumat ki envai peynir ve yağ ürünlerinin muhtelif yolları ile et ve sebzeleri muhafaza etmek ve meyveleri şurup ve muhtelif reçel tatlılar yaparak saklamak ve envai meşrubat imâl etmek usulleri.

7) Faydalı malumattan ibaret mütenevvia.

8) Veterinerliğe dair bilimsel buluş ve görülenler ile bu bilimsel şubeye dair bazı öğütler.”

Özetle, 8 maddede ürün yetiştirme yöntemlerinin yanı sıra elde edilen ürünlerin nasıl değerlendirilip muhafaza edileceğini öğretecek, hayvancılıkla ilgili son bilimsel gelişmelerin yansıtıldığı veterinerlik bilgilerini aktaracaktı. Ama bunu yaparken ağdalı ve anlaşılmaz bir dil kullanmak yerine bir köylünün anlayabileceği lisan ile yazmayı ilke edinecekti. Bunun tek istisnası baytarlıkla ilgili bilgiler olacak gibiydi:

“Şu programımız mütalaasından malum olacak evvelki yedi maddeyi mümkün merteye bir köylünün anlayabileceği lisan ile yazmağa iktidarımızın müsaadesi derecesinde çalışacak isek de tıbb-ı baytariyeye dair Osmanlı baytarlarına vereceğimiz malumatı etıbbayı Osmaniye'nin [Osmanlı doktorlarının] müttehizi [kabulü] olan usul ve kaideye ittiban [uyarak] lisan-ı tıp ile arz eyleyeceğiz.”

Daha önce yapılmadığından dolayı zor bir işe giriştiklerini düşünen gazete yönetimi, açıkça “Tekrar ederiz ki gücümüz böyle bir ağırlığı kaldırmağa müsait olmadığı halde ancak erbab-ı kalemin, himmet ve muavenetine mazhariyet ümidi bizi şu hizmet-i mühimme ve hayriyeye sevk etmiştir.” sözleriyle ilim sahiplerini kendilerine yardıma davet ediyordu. Ülke için mühim ve hayırlı olduğuna inandıkları gazete yayınlama işine bu temenni ile girmişlerdi.

İlk ders: “Ziraat dersi”

Vasıta-i Servet gazetesi, ziraat dersine ziraat kavramını yeniden tanımlayarak başlıyor ve “Vatandaşlarımızın çoğu nezdinde ziraat tabiri

arpa, buğday gibi bazı hububatın ekim ve hasadına delalet eder gibi itikat olunmaktadır. Halbuki ziraat tabiri böyle sayılı birkaç mahsulün ekim usulüne münhasır değildir.” açıklamasında bulunuyordu. Gazeteye göre “Ziraat ilmi, çiftçilerin imar edilmiş bir bahçe haline koydukları tarlalarında en faydalı mahsulat yetiştirmek ve onların ekim şeklini öğretmek ve ekilecek nebatın doğasına muvafık olan yeri seçmek ve toprağın besleme ve bitirme gücünü uyandırmak usullerini bildirir ki bu şartlara dikkat olunmadıkça ziraat çalışmalardan edilecek istifade daima mahdud kalır.” idi.

Daha sonra ziraat ilmini kısımlara ayırıp meşgul olduğu konular hakkında bilgi veren gazete, teori ile pratiği bilmenin gerekliliğini ayrıntısıyla anlatıyor ve özetle şunları yazıyordu:

“Velhasıl fenn-i ziraat ilim ve sanatı câmi’ olduğundan maksada vusul [ulaşma] her ikisine müracaatla mümkün olur.

Zira el ile ifa olunacak ameliyatı [işleri] bilmek lazım olduğu gibi bu ameliyatın ne vakit ve nerede icra olunacağını dahi bilmek zürraa [çiftçilere] lazım değil elzemdir. Yalnız ustasından gördüğü ameliyatı yapanlar maksatlarına oldukça nail olurlar ise de ilmin vereceği malumata kendi iktidar-ı mahiranelerini ilave edenler asla aldanmazlar.”

İkinci ders: “Bahçıvanlık dersi”

“Memleketimizde hemen hiçbir bahçıvan yeni bir bahçe yapmak için münasebetli bir yer bulmak hevesinde olmayarak yalnız eline geçen bir bahçede gelişi güzel ekip biçmeğe devam eder.” tespitiyle başlayan bahçıvanlık dersi ise bahçe yapılacak yerler hakkında bilinmesi gereken üç temel nokta olduğunu açıklıyordu:

“Evvela; bir bahçenin büyüklüğünden ziyade toprağının derin olması lazımdır. Zira toprağın gayet a'lâ olduğu halde derinliği az olan bir yerde derin yerlere kadar kök salacak nebatattan beklenen fayda hasıl olmayacağı gibi ömürleri dahi az olup bilakis toprağı oldukça iyi ve derin olan bir bahçenin toprağını terbiye etmek mümkün olduğu gibi orada yetiştirecek nebatat dahi kuvvetli ve daha ömürlü olur.

Saniyen [ikinci olarak]: Bahçenin bulunduğu yer düz olmayıp da yokuş olduğu halde yüzü gün doğuşuna veya kibleye doğru olmalıdır. Eğer elde pek çok şuyulu arazi bulunmakta ise gün batışına veya yıldıza karşı bu-

lunanların toprağı a'lâ bile olsa yine bahçeyi toprağı o kadar iyi olmayan kible veya gün doğuşuna karşı olan yere yapmalıdır. Zira kibleye karşı olan yer oldukça sıcak havalı olacağı gibi gün doğuşuna karşı olan yer dahi sabah güneşine karşı bulunacağından ve hararet ve ziya nebatatın büyümesine lazım gelen başlıca şartlardan bulduklarından zikrolunan yerlerde yapılan bahçelerden ziyadesiyle istifade olunur.

Saniyen [üçüncü olarak]: Bahçe ittihaz edilecek mahallin vüsatine [genişliğine] kifayet derecede bir de kuyu bulunmalıdır ki bu husus cümle- nin teslim ettiği bir şarttır. Bunun için şayet kuyusu olmayan bir arsayı mübaya etmek icap ettikte civar kuyulardan arsada açılacak kuyunun derinliğini tahminen olsun anlamalıdır.”

Sultan II. Abdülhamid'in Tarım Politikasını Yansıtan Ziraat Gazetesi'nin Yayın Politikası “Ziraat Saadetin Esasıdır”

Ziraat mekteplerinde eğitilen gençlerle yeni bir ziraat devrimi yapılması amaçlanıyordu.

“Ziraat Gazetesi”, Vasita-i Servet'ten bir yıl sonra, 1881'de, yayınlanmaya başlayan ikinci tarım gazetesiydi. On beş günde bir yayınlanan ve her sayısı 16 sayfadan oluşan dergi, Salim Bey tarafından Ziraat Nezaretinin desteğiyle çıkartıldı. Ziraat Nezaretinin katkısının somut delili ise yazarlarının Bakanlık bünyesinde çalışmasının yanı sıra yönetim yerinin “Ticaret ve Ziraat Nezareti Dairesi” olarak gösterilmesiydi. Ayrıca logosunun altında “İşbu gazete 15 günde bir çıkar ve bir nüshası 2, bir seneliği 40 kuruştur. Taşralar için yalnız beş kuruş posta ücreti zam [ilave] olunur. Üç

ve altı aylığı yoktur.” bilgisini yer veren gazete, ilanlarıyla dikkat çekti ve çiftçiler ile tüccarları ilan vermeye teşvik etmek için “İlanat [ilanlar] ehven fiyata basılır.” ibaresini logosundan eksik etmedi.

İlk nüshası 13 Temmuz 1881 Çarşamba günü okuyucuyla buluştu. Derginin kuruluş amacını ifade eden, bir nevi manifesto niteliğindeki “Mukaddime” başlıklı yazının ilk cümlesinin “Ziraat hangi mülkte [ülkede] ilerler ise orada mamuriyet hasıl olur.” şeklinde olması, ziraat ile ülkenin ilerlemesi arasında kurduğu kopmaz bağı gösteriyordu.

“Ziraatsız sanayi ve ticaret olmaz”

Dergi yönetimi, yayına “Ziraat” ismini vererek ziraatın gelişmesine çalışmanın bir ülke için ne kadar önemli olduğunu göstermek istedi. Onlara göre “ziraat, diğer sanayinin üzerindeydi ve diğer sanayinin yaptığı ziraatın mahsulatını dönüştürüp değiştirmekten başka bir şey” değildi, açıkçası “ziraat mutluluğun kaynağı veyahut esası” idi.

Bir milletin ziraatı olgunluk derecesinde olunca her türlü musibete anında karşılık verebileceği dile getirilen mukaddimede, buna örnek olarak Fransa’nın ekonomiye zarar veren savaşların yaralarını ziraat sayesinde kısa zamanda sarması gösteriliyordu.

“Ziraatsız sanayi ve ticaret dahi olamaz.” diyen Ziraat Gazetesi yönetimi, Osmanlı İmparatorluğu için yapılması gerekeni anlatırken aslında Ziraat Nezareti destekli bir gazete olarak Sultan II. Abdülhamid’in politikasına tercüman oluyor, duyurulması ve yayılması için çalışıyordu.

Ziraatta terakki etmemenin sebebi nedir?

Gazete, tarımın gelişmemesine sebep olarak yolların eksikliğini gösterenlere şiddetle karşı çıkarak esas sebebin ziraatın bilinmemesi olduğunu kaydediyordu. Bu yeni ve farklı bir bakış açıydı çünkü üretim artışı kendi “yolunu” inşa ederdi zaten:

“Binaenaleyh ziraatı ilerletmeğe çalışmalıdır. Fakat en evvel ziraat kelimesinden ve ziraatı ilerletmek ifadesinden maksadımızın ne olduğunu izah edelim. (Ziraat etmek bir miktar muayyen araziye ziyade hasılat

alınabilecek surette ekmeğe) derler. Çünkü kesin ve genel bir şekilde, iklimin tabiatını ve arazinin nevini ve mahrecini tetkik etmeksizin filan arazi filan ağaçlara faydalı ve filan usul ziraat filana tercih edilir dememelidir. Zira bir mevkide mahsul vermeyen bir parça arazi diğer bir mahalde sahibini ihya edebilir.

Bir de Memâlik-i Devlet-i Aliye'de [Osmanlı İmparatorluğu ülkelerinde] ziraatın terakki etmemesine sebep, ahalinin ziraat ilminin cehaleti olmayıp ulaşım yollarının eksikliğinden dolayı köylülerin hububat ve saire mahsullerini satacak mahal bulamadıklarından yese düşüp çalışmalarından neşet eylediği ve demiryolları ve diğer yollar inşa olunduğu halde ziraatın kendi kendine terakki edeceği iddiasında bulunanların boş düşünceleridir.

Bunu ispat etmek için yukarıda, beyan ettiğimiz fıkrayı tekrar ile ziraat ilmini bilmek çok mahsul almak demek olmayıp para kazanmak yolunu öğrenmek demek olduğundan köylülerimiz bu ilme aşına olmuş olsa idiler nakli güç ve pahalı olan hububatı ekmeyip zaruri ihtiyaçlarına kifayet edecek kadar hububat üretimine mesai harcadıktan sonra bedeline nispeten nakliyeleri kolay ve ehven gelen meyvedar nebatatın ekimine sarf-ı mesai eylerler ve mesela afyon, zağfiran [safran], pamuk, pirinç ve buna benzer nice sanayi bitkilerini ekmeye çalışırlar idi.”

Bu nokta son derece önemliydi; açıkçası ürünleri pazarlara ulaştırmak kadar satışı olan ürünleri ekmek gerekiyordu. Türkiye bu konuda ilk yıllarda doğru bir politika izlememişti. II. Abdülhamid döneminin bürokratları şimdi sanayi bitkileri üretimine ağırlık verilmesi gerektiğini savunuyor, bunun için çiftçilerin “ziraat” kelimesinden anlaması gerekenleri izah ediyorlardı.

8-10 liralık inek mi, 40-50 liralık inek mi?

Hayvan cinslerinin ıslahı da öneriler arasındaydı. Bu sayede çiftçinin elindeki ineğin fiyatı artacak ve hayvandan daha çok süt elde edilebilecekti. 1880 yılı rakamlarına göre normal bir inek 150 okka geliyor, senelik 500 okka süt veriyor ve 8-10 liraya satılıyordu. Eğer ıslah çalışması yapılmış olsaydı; 400 okka gelecek, senelik verdiği süt miktarı 3-4 bin okka, satışı da 40-50 lira olacaktı. Üstelik daha çok peynir ve yağ yapılacağından hem

tüketimi artacak hem de satış için nakledilebilecekti.

“Turuk-ı mevaridât ve mürselâtın [ulaşım yollarının] ziraata olan tesirat ve irtibatı inkar olunmamakla beraber ziraata takdim olunamaz [öncelene-
mez]. Çünkü her şeyden evvel nakil için mal bulunmalıdır.” denilen yazıda,
pazara ulaşım yollarının önemli olduğu belirtiliyor ancak her şeyden önce
nakledilecek malın bulunması gerekliliğine dikkat çekiliyordu.

Bu bağlamda demiryollarının güzergâhının tespitinde yanlış politika iz-
lendiği kaydedilen yazı şöyle devam ediyordu:

*“Şu ifademize delil-i aleni olmak üzere beyan ederiz ki Rumeli ve Ana-
dolu demiryollarının mürur ettikleri vâsi [geniş] vadiler ve şehirlerin ve
meşhur limanların civarında bulunan ekser arazinin mahsulâtı feyz bu-
lacağına gerilemektedir. Buna sebep ise toprak sorunları ve gaileleri ol-
mayıp ancak ziraat ilmine uygun tedbirlerin tamamen icra edilmemesi
cihetle arazinin bitki yetiştirecek gücünün gittikçe azalmasıdır.”*

Osmanlı'da tarımda makinalaşmanın ilk örneklerinden olan bu traktör ve pulluk, verimliliğin de başlangıcı olacaktı.

Tarımda Makineleşme

Yapılması gereken ziraatı ilerletecek çarelerin, daha doğrusu “ziraat sanatının” öğrenilmesi idi. Böylece ürün verimi artacak, bu sayede tıpkı Avrupa ve Amerika’da olduğu gibi devletin vergi gelirleri çoğalacaktı. Bunun için lazım gelen, nehir ve ırmak kenarlarındaki terk edilmiş arazileri ve diğer boş toprakları ekmekti; ayrıca toprağı derince kazmak ve verimi çoğaltmak için makine kullanmaktı. “Hasılı” deniliyordu yazıda, “Avrupalıların islahat ve tadilat ile ilerlemelerin ne derecesine vasil olduklarına pek çok misal söyleyebiliriz, eğer biz daha işlere cidden başlayacak olur isek onlardan daha çabuk ziraatın yüksek aşamalarına ulacağımız aşîkardır.”

Hedef, 180 milyon liralık tarımsal hasılaydı

Ziraat Gazetesi’nin hedefi, Osmanlı ziraatının verimliliğini artırmaktı. Nasıl 1881 itibariyle İngiltere “senede on dört milyon hektar (bir hektar on bir dönümdür) arazi ekip iki yüz elli milyon Osmanlı lirası mahsulât” alıyorsa ve hektar başına 18 Osmanlı Lirası hasılatı varsa, bunu Osmanlı da yapılabiliirdi:

“Memâlik-i Şâhâne [Osmanlı İmparatorluğu], İngiltere’den üç kat büyük olduğu halde bizde yalnız takriben ancak 10 milyon hektar mahal ekilip 50 milyon lira hasılat alınır. Eğer mülkümüzde ziraat ilerlemiş olsa işbu 10 milyon hektardan 180 milyon lira hasılat alınır ki öşrünün [verginin] 18 milyon liraya ulaşması tabiidir. Dolayısıyla şu makaleyi mütalaa buyuranların hemen ziraatın ilerlemesini sağlayacak tedbirlere müracaat edecekleri ve erbab-ı ziraatı teşvik buyuracakları umulur.”

Çiftçiler Derneği Mecmuası

Köylere Kadar Ulaştı, İmamlar Köylülere Dergiyi Okumakla Vazifelendirildi

Türkiye’de Türk çiftçisini gelenekleri, bilgi birikimi ve okuryazar olup olmadığını dikkate alarak, ona ulaşma ve tarımda gerçek anlamda bir zihniyet ve verimlilik devrimi yapma amacıyla yola çıkan ilk Türk tarım dergisinin Çiftçiler Derneği Mecmuası olduğu söylenebilir. Birinci Dünya Harbi tüm hızıyla devam ederken 24 Eylül 1916 tarihinde birinci sayısını yayınlayan dergi, “Şimdilik ayda bir defa neşr olunur fennî, zirâî, sınaî, iktisadî ve ahlakî musavver mecmuadır.” açıklamasıyla çıktı.

Derginin yönetim yeri, o dönem basının kalbinin attığı Bab-ı Âli Cad-desi’nde idi. Derginin çiftçiye içten ve ailesinin bir üyesiymiş gibi samimi seslenişi gösteriyordu ki birinci hedefi köylere ulaşmaktı. Bu nedenle posta masrafı dahil köy abonelikleri için yıllık 12 kuruş ücret belirlendi. Ayrıca dergi yönetimi “Köylülerden, çiftçilerden ve mecmualara abone olanlardan ziraata dair yazacakları suallere gazetemizde açık cevaplar verilir.” duyurusuyla, iletişimi çift yönlü kurduğunu ortaya koydu.

Çiftçiler Derneği Mecmuası'nın ilk sayısı

Reis-i Fahri Talat Paşa

Reis-i Tabii Ahmed Nesim Paşa

İdare Heyeti Başkanı
Hamdullah Emin Paşa

Hedefe devlet ve özel sektörle ulaşılabildi

Mecmua Çiftçiler Derneği'nin yayın organıydı. Türkiye'nin tarım merkezli bir hamleyle kalkınabileceğine inanan, bu amaçla tarımın endüstrileşmesi gerektiğini savunan, yine bu hedefe ancak ve ancak en uzak mahaldeki çiftçiye ulaşmakla varmanın mümkün olacağını bilen üst düzey bürokratların devlet ve millet için, bu kez devlet ve milletle birlikte yaptıkları bir eylemdi. Çünkü dernek muvazzaf ve emekli vali ve mebuslar ile yine muvazzaf bakanların yönetiminde kurulmuştu. Öncüsü Antalya Milletvekili Hamdullah Emin Paşa idi.

Doğrusu dernek, devletin gücünü arkasına alarak iki önemli harekette bulundu. Birincisi, faaliyetlerini finansman sıkıntısı çekmeden ifa edebilmek için dönemin büyük şirketlerinin, bağışlarıyla kendisini desteklemelerini temin etti. İkincisi İçişleri Bakanlığının mevcut teşkilatını kullanarak, tüm vilayet ve liva yönetimlerine, onlar vasıtasıyla nahiye müdürlerine ve onlar vasıtasıyla da köy imam ve hocalarına ulaştı. Böylece Bakanlığın bu memurları, resmen köylüye dernek mecmuasındaki haberleri okuyup anlatmakla vazifelendirildi. İlk kez yapılan bu iş, yeni ve önemli bir aşamaydı.

Üç başkanlı tek dernek

Çiftçiler Derneği'nin fikir babası Hamdullah Emin Paşa bu hususları düşünmüş olmalı ki, işlerin kolay yürüebilmesi için dernekte üç başkanlı bir sistem oluşturmuştu. Birincisi "Reis-i Fahri" olan Dahiliye Nazırı Talat Paşa'ydı. İkincisi "Reis-i Tabii" sıfatıyla Ziraat ve Ticaret Nazırı Ahmed Nesimi'ydi. Üçüncüsü ise derneğin İdare Heyeti başkanı olan Antalya Mebusu

Hamdullah Emin Paşa, yani kendisiydi. Aslında Hamdullah Emin Paşa, derginin gerçek başkanıydı.

Onunla birlikte İdare Heyeti'nde bulunan diğer üyeler ise şunlardı: "İkinci Başkan emekli Mirliva Mehmed Emin Paşa, Genel Sekreter İstanbul Vilayeti Orman ve Maadin Müdürü Abdullah Emin Bey ile üyeler İstanbul Vilayeti İttihat ve Terakki Cemiyeti Murahhası Kemal Bey, Adalet bakanlarından Celal Derviş Bey, Büyük Reşid Paşa'nın torunu Cemil Paşazade Reşid Bey, Doktor Mustafa Hulusi Bey, İstanbul Vilayet Ziraat Müdürü Ahmed Hamdi Bey, Bolu Mebusu Yusuf Ziya Bey, Sağlık Genel Müdürü Müfettişi Milaslı Doktor İsmail Hakkı Bey, Orman Yüksek Mektebi Müdürü Mehmed Mahfi Bey ve Doktor Hasan Rıza Bey."

Nahiye müdürlerine görev:

Dergiyi köylere ulaştırın, imamlar köylülere okusun

Dahileyi Nezareti, derginin ilk sayısı yayınlanır yayınlanmaz bütün vilayet ve müstakil liva yönetimlerine bir yazı göndererek, "Çiftçiler Derneği tarafından çiftçiliğe ait faydalı malumatların çiftçiler arasında yayılması maksadıyla şimdilik her ay basılması kararlaştırılan mecmuanın kaza ve nahiyelere makbuz mukabilinde ücretsiz verilmek üzere her nüshasından gönderileceğinden bu mecmuaların köylere gönderilerek içindekilerin çiftçilere okutulup anlatılması hususunun suret-i ciddiyede temin ve takibi ve adı geçen makbuzların da muntazaman derneğe gönderilmesini" istiyordu. Bu resmi talimat, bugüne kadar hiçbir tarım dergisi için verilmemişti. Böylece devletin mülki amirleri, mecmuanın içeriğinin köylere kadar ulaşmasından, imam ve hocalar tarafından çiftçilere okunup anlaşılmayan hususların anlatılmasından ilk defa sorumlu kınılıyordu.

Dergi yönetimi, bu zinciri Dahiliye Nezareti sayesinde kontrol edebiliyordu:

"Çiftçiler Derneği Mecmuası, Derneğimiz tarafından Memâlik-i Şâhâne'nin [Osmanlı Devleti'nin] havi olduğu nahiye merkezlerinin beherine Dahiliye Nezareti vasıtasıyla ücretsiz gönderiliyor.

Mecmua, nahiye müdürleri vasıtasıyla nahiyeye bağlı köylerinin beherinde dönüşümlü olarak gönderilerek köy imamı efendi tarafından köylülere okunup meali güzelce anlatıldıktan sonra altı tasdik edildikten

[imzalandıktan] sonra diğer köye gönderilecek ve böylece tüm köyleri dolaştıktan sonra merkeze getirilip bir seneliği bir kitap şeklinde cildlettirilerek ve ihtiyaç olduğunda müracaat olunmak üzere nahiye kütüphanelerinde saklanacaktır.”

Derneğe maddi destekte bulunan şirketler

Bağışlar kapsamında en yüksek hibeyi Osmanlı Bankası ile Osmanlı Tütün Reji İdaresi 150'şer lira ile yaptı. Yine bağışçılar arasına Türkiye'de ziraatın ilerlemesine katkıda bulunmak isteyen Vinerbank [Viyana Bankası] 50 lira ile, Tramvay Tünel Elektrik Kumpanyaları 50 lira ile, Selanik Bankası 50 lira ile, Deutsche Orient Bankası 45 lira ile, Fenerler İdaresi 15 lira ile katılıyordu.

Derginin 18 temel ilkesi

Dergi diğer tarım dergilerinden kendisini ayıran hususları, ilk sayısında yayınladığı “Çiftçiler Mecmuası'nın Tutacağı Meslek ve Felah Yolları” başyazısıyla ortaya koyuyordu. Dernek ve dergi yönetimine göre ülkenin kurtuluşu için gerekli en önemli yol tarım ve bunu sağlayacak olan çiftçilerdi. Çiftçileri “ötekileştirme”den terbiye edilecek bir kitle yerine bir yoldaş olarak gören dergi yönetimi, hedeflerini “Ey çiftçi kardeşler!” ibaresiyle paylaşmaya başladı. İlk amacını, “Çiftçilerimizi ve sair halimizi şimdi buldukları fena hallerden kurtarıp daha iyi ve ferah verici ve daima karın doyurucu bir hale erdiren, hasılı bol bol ekmek, aş veren yolları öğüt ile, yazı ile, iş ile göstererek hep iyilikleri aralarınızda görüşmek, Mecmuamızın birinci vazifesidir; zira yeter artık dışarıdan un, zahire gelip de doyacağız diye melûl, melûl bakışlarımız!” diyerek açıkladı.

Köylü ve çiftçilere bedava dağıtılacaktı

Bunun için “tutulacak yollar” ise maddeler halinde aktarılıyordu. Birincisi dergi köylü ve çiftçilere bedava dağıtılacak, imam ve hocalar vasıtasıyla bu bilgi ve malumatlar onlara tamamıyla anlatılacaktı.

İkincisi ise diğerlerinden çok daha farklıydı. Derneğin ekim dikimden anlayan, “yeni çıkan saban ve sair ziraat aletlerini iyi kullanır üyeleri” rencperlerin yanına kadar gönderilecek, çiftçilere bu aletlerin nasıl kullanılacağı öğretilenecekti.

Üçüncüsü, o dönem için en büyük sorun olan çiftçinin “tohum gibi, ziraat aletleri ve sair levazımâtı gibi muhtaç oldukları şeyleri ucuz pahalarla tedarik etmelerine” vasıta olunacaktı. Dördüncüsü, “ekin ekmekte fenn-i ziraatın sınamakla ve tecrübe ile bulduğu yeni usul ve yolları ve aletleri” çiftçilere öğretecek, böylece “en aşağı on beş, yirmi, otuz ve daha ziyade hasılat almaları” sağlanacaktı. Daha da önemlisi rençberlerin bu hedefe ulaşmalarını sağlamak için Almanya ve Macaristan gibi ülkelere “talebe ve çömezler gönderilecek”, bunlar da “gözleriyle görüp elleriyle işleyip öğrenerek arı çiçeklerden bal getirir gibi bildiklerini getirip çiftçilerimize, rençberlerimize” öğretecekti.

Çiftçi tefecinin elinden kurtarılacaktı

Beşinci ve altıncısı ise bugün de çiftçi için en önemli sorun olan, ürününü hasattan hemen sonra yok pahasına satmayı önlemeyi amaçlıyordu:

“Ekinlerini kaldırmazdan evvel yiyecek, içecek, giyecek satın almak için muhtaç oldukları paraları az bir faizle buluvermek yolunu öğretmek ve bu suretle, daha ekinleri tarlalarından kalkmazdan evvel o zalim ve merhametsiz tefeci ve faizcilere kendilerini yüzdürmemek çarelerini göstermiş olmak”, “Ekinlerini kaldırdıktan sonra paraya muhtaç olanlara yine o tefecilere hasılatı ucuz kaptırmamak, para bulmanın yolunu göstermek; akıbet fazla hasılatını satmağa muhtaç olduğuna dahi iyi bir fiyatla satıvermeğe vasıta olmak.”

Mecmua, sermaye birikimine önem veriyordu. Bu nedenle çiftçinin hasattan elde ettiği paraları çarçur etmesini önlemeyi amaç edindi:

“Rençberlerin eline geçen paraları düğün müğün gibi nafîle yerlere sarf ettirmemek için kendilerine faideli olarak derneğimizin teşebbüsleriyle ve hükümetimizin inayet ve himmetiyle açılacak tasarruf sandıklarına koydurarak işletmek ve bu suretle zengin olmaları yolunu göstermek.”

Dergi çiftçiliğin devamlılığını sağlayıp verimliliği yükseltmeyi sekizinci yol olarak tespit etmiş, bu amaçla da oğul ve kızlarını “iyi ve çok hasılat meydana getirici ve sanatkâr haline getirmek için ne yapması lazım geldiğini” göstermeyi vazife kabul etmişti.

Hasta olmayı önleme hedefi

Çiftçinin vazifesini yapması hasta olmamasına bağlıydı; bu nedenle dergi de “dokuzuncu yol” olarak “rençberleri ve çoluk çocuklarını asla hasta etmemenin çarelerini göstermeyi”, hasta oldukları ve hekim de bulamadıkları takdirde şifalı otlardan nasıl yararlanacaklarını öğretmeyi planlıyordu. Aynı şekilde “sığırların, hayvanların, koyun ve keçilerin asla hasta olmamaları yollarını dahi göstermeyi, hasta olan olursa, köyde baytar yoğsa, kendileri baytarlık etmeyi” de bildirecekti.

On birinci ilke ürünün, sebze ve meyvenin bol olduğu senelerde, çiftçilere bunları israf ve telef etmeden “gelecekte yemek ve satmak için kurutmak, pestil, reçel ve konserve yapmak usullerini” öğretiyordu. On ikinci hedef ise yerli rençberleri yabancı rekabete ve çiftçileri türlü afetlerin tahribatına karşı korumak için gerekli mevzuatın çıkarılması, yine gümrük kanununda gerekli değişikliklerin yapılmasını sağlamak için hükûmet ve meclis nezdinde girişimlerde bulunmaktı.

Dergi ahlakî değerleri unutmuyor ve on üçüncü yol olarak “insanı insan eden asıl iyi huylar olduğundan rençberlerimizi mekarim-i [güzel] ahlaktan bahseder makaleler ve nasihatlerle doğru yola katmayı” yayın politikasının içine dahil ediyordu. On dördüncüsü ise mutlak gerekli olan zaman planlamasını çiftçiye öğretmekti, çünkü rençper için vakit para demekti.

“Ziraat işleri pek çok ele kola, insanlara muhtaç olduğundan rençberlerin sağlam ve uzun ömürlü çok çoluk çocuk sahibi olmaları”nın öneminin farkında olan dergi yönetimi, on beşinci yol olarak doktor üyelerinin bu konudaki yazılarıyla çiftçileri bilgilendirmeyi sağlayacaktı.

Aynı şekilde her çiftçi kendi tamir işlerini çözecek kadar küçük sanatları yapabilmeliydi. Dergi yönetimi yayın konuları arasına bu alanı alıp çiftçilere yeni vasıflar kazandırmayı amaçladı. Görev ahlakını çok önemseyen dernek ve dergi yönetimi, görevini hakkıyla bilen kişilerin dünyada rahat yaşayacağına inanıyor, bunun için çiftçilere hak ve görevlerini öğretip onları çeşitli dava ve tartışmalardan kurtarmayı amaçlıyordu. Kendisini amacına ulaştıracak “on sekizinci yol” olarak ise çiftçilerin karşılaştıkları ve derneğe bildirdikleri her soruna bir çözüm yolu üretileceğini beyan ediyordu.

اقتصادی اور زراعتی چیتھیلر دیرنهگی مجمواسی

سای ۲ تاریخ تاسیسی : ۱۱ ایلول سنه ۱۳۳۲ مالی و ۱۲۹۵ سنه شمسی برنجی ییل

شمسینک آیه برده نشر اولنور فنی ، زراعی ، صنایعی ، اقتصادی و اهترقی مصور مجموعدر

۱۱ شهرین اول سنه ۱۳۳۲ قیائی ۴۰ یازدهدر ۲۶ ذی الحجته سنه ۱۳۳۴

۱ چیتھیلی دال — ۲ قره بئدی کونکنک طوزیشی — ۳ چیتی — ۴ عشر ناتیق این دیشیک عشوی —
۵ میومسی — ۶ اوزولغنه کسپارک ایچی کورسیرین، یومسی
والخامسل کوی ، چایغی ، دالری ، پاراقری وچیتھیلرله ایه بغدادت مکمل برکونکنک کوروزیشی

مندرجات :

قره بئدالک مایعدی — باتاتانک مایعدی — اییک بوچکینک مایعدی — کویلی بهرطاران دوسلری — چیتھیلی قارداشلره
آرماغانلرم — چیتھیلی لک خسته اولماغانلرم یون چازدلر — استابول زراعتنه دائر — ۱۱ ایلول سنه ۳۳۲ تاریخنده هیئت
عمومیهدده قرائت اولنان زاپور — چیتھیلی تقویمی

والطهور قوالعلیه
شیرزاده باشی — اوقاق اسلامیه مطبعه سی
۱۳۳۴

Tarıma ayet ve hadisli destek

Kuşkusuz tüm bunların yanı sıra dikkat çekecek bir husus da çiftçilerin inanç ve itikatlarıyla bütünleşilmesiydi. Çiftçiler Derneği kurucularından ve Antalya mebusu olan Hamdullah Emin imzasıyla okuyucularla paylaşılan bu 18 yolun sonunda Çiftçiler Mecmuası'nın en önemli hedefi şu cümleyle aktarılıyordu:

“Bunlardan başka Allah Teala Hazretleri Kur'an-ı Kerim'inde ve Peygamberimiz Muhammed Aleyhisselam dahi hadis-i şeriflerinde ekin dikine dair zikir ve irad buyurdıkları ayet-i kerime ve hâdisi-i şerifleri Dernek azalarından ulema-yı izam [büyük alimler] vasıtasıyla çiftçilerimize açık bir Türkçe ile bildirmek.”

Yine Hamdullah Emin “İşbu yollarda, hakikaten yüründüğü halde şüphesiz, değil yalnız rençberlerimizin, belki sair alemin dünya ve ahiret saadetlerine nail olmalarına sebep olacaktır.” diyerek, tarımla bu ilkeler doğrultusunda meşgul olduğunda hem bu dünyada hem de öbür dünyada mutluluğa erişileceğini müjdeliyordu.

II. Abdülhamid'in Ziraat ve Sanayide

Dönüşüm Projesi

Ziraat ve Sanayi

Tercüme-i Fünun Odaları

Sultan II. Abdülhamid döneminde başlatılan ziraat ve sanayi hamlesinin dünyadaki gelişmelerle uyum içinde olması son bilimsel ve teknik gelişmeleri içermesine önem verildi. Bu amaçla hem zengin bir ilmî birikimin oluşturulması hem yeni “usullerin” ve endüstriyel icatların ziraata adaptasyonu hem de halk tarafından kabulünü kolaylaştıracak sade bir dil ile yazılmış literatür meydana getirilmesi hedeflendi. Abdülhamid bu konudaki kararlı duruşunu, 1885 yılında Ziraat Nezareti bünyesinde ziraat ve sanayi alanında kitapların ve risalelerin Türkçeye çevirisini gerçekleştirecek iki “tercüme odası” kurmakla ortaya koydu. İstanbul’da Fransızca yayınlanan La Turquie gazetesinin 24 Mayıs 1884 tarihli nüshasında yer alan habere göre bu odalarda her biri 1000’er kuruş aylık alan 30’ar memur çalışacaktı. Memurlar ise Mekteb-i Mülkiye’den mezun olanlar arasından seçilecekti. Bu iki odanın tek görevi vardı: Ziraat ve sanayi kitaplarını ve diğer yayınları sade bir dil ile Türkçeye kazandırmak.

Abdülhamid’in bu kararı, ciddiyle ele alınması gereken bir reform niteliğindeydi, çünkü Türkiye’de ilk defa uygulamalı bilimler olarak nitelenebileceğimiz bir alanda, doğrudan çiftçiye ve üreticiye yönelik rehberler oluşturuluyordu.

Aynı isimle bir dergi de yayınlandı

Tercüme Odaları çalışanlarının içerik desteğiyle Ziraat ve Sinaat Tercüme-i Fünun Odaları adlı bir dergi de yayınlayarak, burada ziraattan el

عبارت اولوب هر نه قدر روزگار مسافات بعهده دن قوم و توز کپی شیلری کثیرر ایسه ده بو خصوصده زیاده تفصیلاته کیریشمه جکر .

فنون زراعیه مأذونلرندن
مستشار فن معاوی
آرام

تجارت

— مقدمه —

تجارتک نه قدر فائده‌لی ونه قدر مهم بر صنعت اولدیی کرک وقوعات تاریخیه کرک حادثات زمان ایله خلقلک نظریده اومرتیه تحققی ایتشدیر که بویاده تفصیلات و ایضاحاته کیریشمک معلومی اعلام قیلندن اولدیی ایچون عبث کوریلور .

کرک ارض بر وجود ذی حیات فرض اولنسه اووجودک عروقی یعنی طهارزی طرق تجاریه و وسائط نقلیه اولوب مایه نمو حیاتی اولان قانی دخی محصولات ارضیه و معمولات صنایعده در .

بروجود قان ایله ادامه حیات ایده ییلدیکی کپی بر مملکت ، بر ملت ده محصولات و مصنوعات مذکوره‌نک عروقی مئابه‌سنه اولان بولرده دائمی صورته جریانیله - یعنی تجارت ایله تأمین استقبال ایدر ، تجارت سایه‌سنده باشار ، تجارت سایه‌سنده کسب قوت ایلر دینلشه بچادر .

مملکتیز - وضعیت طبیعی سی افضاسیفه - هرزدن زیاده بو صنعت مهمه‌نک حسن اجراسنه مساعده در .

اورویا ، آسیا ، آفریقا قطعله‌لی کپی بری درجات ترقینک الک عالی مرتبه‌سنه واصل و دنیسانک نظر اهمینه هدف اولمش ، بری بر زمان مهد ترقی اولقی

مایه تکلف ایله یاغور حالتده طبقه مذکوره سطحی اوزرنه زول ایده‌رک رسوب مذکوره تحدث ایتشدیر . فی الحقیقه اشبو دورده تجزی و تحلیل حادثاتی هر نه قدر شدتی زیاده سیله غائب ایش ایسه‌ده ینه وقوعه کلکده و برطاقم یکی طبقات رسوبه حدوثنه باعث اولقده در . حادثات مذکوره‌نک ظهور ینه بادی اولان مؤثرات مشهوره زمانزده دخی کوره ییله جکمز وجهله صو و هوای نسیدر . بونلر قیاره کرک بیخانیکی کرک کیبوی اوله‌رق تأثیر ایدر . صویک قیاره اولان تأثیراتی متعدددر :

۱ - میاه مطریه قیاریک چاتلاقرندن کیره‌رک و موسم شتاده طوکه رق اوجه‌نله قیاریک شیشرو بو صورته سطحلرندن اعتباراً مرکزلی ینه طوغری یارلمسه باشلار .

۲ - صو ایله محاط بولنان قیاصویک چایرتیسدن و صدماتندن یقیلور و بو قیالردن آریلان پارچه‌لی طالعده برلشدره‌رک چاقل طاشلری حاصل اولور .

۳ - قار و بوزلرک ایزمه سندن تمحصل صو ، طاشقردن جریان ایده‌رک درعقب یسوک و سریع الجریان سیلر حاصل اولوب طاغ ، بار و اتکلرینی آنتدیرر . بوندن ماعدا سیلرک کندیکه زیاده ایدن بو سرعتی سایه‌سنده پارچه پارچه اولان قیاریکدیگری اوزردن یورالنه‌رق برطاقم قرنتیلر حاصل اولور و صو مذکور قرنتیلری سورولکیده‌رک کتیردیکی جهته آشیق کینتی ده از یاده اولور .

۴ - صووادیلره واصل اولنجه برابر کتیردیکی مواد ترسب ایتکه باشلار و چاقل طاشلری و قوغلقر و چادور حاصل اولور . ابتدا الک یولک پارچهلر و تدریجاً ده خیفلری ترسب ایلر .

مذکور سیلر چایره و چایلر نهره و نهرلر دخی دکره جریان ایده‌رک بولده طبقات تحدث ایدر . هوای نسینک تأثیرات ضعیفیه سی روزکاردن

işine, sanayiden toprağa kadar çeşitli konularda dünyadaki son gelişmelerin yanı sıra ülkemizdeki durum ve mukayeseli şekilde olması gerekenler anlatıldı. Yedi sayı yayınlanan dergideki yazılar, dizi yazılar şeklindeydi ve aynı kişiler tarafından kaleme alınıyordu, bu da tercüme odalarının kadro yetiştirmede kilit rol oynadığını gösteriyordu.

Ziraat ve Sınat Tercüme-i Fünun Odaları dergisi, 16 Şubat 1885 tarihinde ilk sayısını yayınlarken, logosunun hemen altında ismiyle bütünleşik şekilde, “Abdülhamid döneminin bir eseri” olduğunu belirten “eser-i asr-ı celil-i Abdülhamid Hân-ı Sâni” ibaresi yer alıyordu. “Her hakkı Ticaret Nezaret-i Celilesine ait” olan derginin mottosu şu dörtlüktü:

“Mahiyet-i efkârını [fikirlerinin özünü] insan / İbraz eder enzara [kamuya] eserle / Yoksa eserin faiden olmaz / Araste [bezenmiş] olsan da hünerle”

“Medeniyet nuru tekrar parlamaya başladı”

Her hicri ayın 15’inde yayınlanan bilim dergisi Tercüme-i Fünun Odaları, giriş yazısında Abdülhamid dönemini; tren ve karayolu başta olmak üzere ulaşım, limanlar, eğitim ve sağlık gibi alanlarda kat edilen mesafe ama özellikle de mesleki eğitimde elde edilen ilerlemeler sebebiyle, bir zamanlar Harun Reşidlerin uyandırdığı medeniyet nurunun daha kuvvetli parlamaya başladığı dönem diye nitelendiriyordu.

Ziraat ve Sınat Tercüme Odalarının bu yüce amaç için kurulduğuna dikkat çekilen dergide, Sultan Abdülhamid döneminde ilerleme arzusunun fevkalade kuvvetlendiğine işaret ediliyor ve buna delil olarak tercüme odalarının kurulması gösteriliyordu.

Hatta önde gelen yabancıların, bu odaları Osmanlı’nın istikbalinin terakki fezasında yeniden ışık saçmaya başlayan ihtişamlı bir gezegen gibi kabul edip tebrikle karşıladıklarını kaydederek, “Sair vatandaşlarımız dahi aralarında böyle bir tercüme heyetinin teşkili tasavvurunu bihakkın gösteriyorlar.” diye yazıyordu.

Hedef: Sade dil, umumun istifadesi

Tercüme Odaları, kendisine aşamalı hedefler koymuştu. Sırasıyla ter-

cüme edilecek eserlerin yanı sıra dergi yazılarıyla da eksiklerin tamamlanmasına çalışılacaktı. Başlıca tercüme konuları ziraat, sanayi ve ticaret olmakla birlikte diğer alanlardan ve işlerden de bahsedilecekti.

Dergi yönetiminin en ziyade önem verdiği konu ise ele alınan her bahsin “maruf” bir ifadeyle beyan edilmesiydi. Yani herkes tarafından anlaşılabilir bir üslup kullanılacağı, “[Dergide] nev’-i mevzuunun göstereceği lüzuma göre ifademizi büsbütün sadeleştirmeğe gayret ederek içerdiği konuları dahi o noktaya yani umumi istifadenin elde edilmesi noktasına göre seçecektir.” sözleriyle vurgulanıyordu.

Bugünün tarım ve ticaret literatürü o gün oluştu

Tercüme Odalarının ne kadar doğru bir proje olduğu, aynı isimle yayınlanan derginin içeriğinden anlaşılıyordu. Söz gelimi derginin ilk sayısından itibaren “Ticaret” başlığı altında, 1885’te kaleme alınan yazıda belirtilen tespitler, günümüzde hem politikacılar hem bilim adamları tarafından değişikliğe uğratılmadan kullanılıyor.

Mustafa Sami’nin kalem aldığı makale, “Ticaretin ne kadar faydalı ve ne kadar mühim bir sanat olduğu gerek tarihi vakalar ve gerek günümüz olaylarıyla halkın nazarında o merteye tahakkuk etmiştir ki bu konuda tafsilat ve izahata girişmek malumu ilam kabilinden olduğu için abes görülür.” cümlesiyle başlıyor ve sonra da dünyayı insan vücuduna, damarları ticaret yollarına, damarlarda dolaşan kanı da toprak mahsulleri ve sanayi ürünlerine benzetiyordu:

“Kürreiarz bir hayat sahibi vücut farz olursa o vücudun damarları ticaret yolları ve ulaşım vasıtaları olup hayat kaynağı olan kanı dahi mahsulat-ı arziye ve mamulat-ı sınıyedir.

Bir vücut kan ile idame-i hayat edebildiği gibi bir memleket bir millet de anılan toprak ve sanayi ürünlerinin damarlar mesabesinde olan yollarda daimi surette cereyanıyla – yani ticaret ile geleceğini temin eder, ticaret sayesinde yaşar, ticaret sayesinde kuvvet kazanır denilse uygundur.”

“Üç kıtanın keşiştiği ülkeyiz”

Mustafa Sami'nin en önemli tespiti, Türkiye'nin ticaret denilen “bu sanat-ı muhimmenin hüsn-i icrasına” her yerden daha uygun olduğunun altını çizip yine hâlâ geçerli olan şu benzetmeyi yapmasıdır:

“Avrupa, Asya, Afrika kıtaları gibi yeri [jeostratejik konumu] ilerleme derecelerinin en âli mertebesine ulaşmış ve dünyanın nazar-ı ehemmiyetine hedef olmuş, yeri bir zaman mehd-i terakki [gelişmenin kaynağı] olmak ve şaş-a-i ikbaliyle tarik-i feyz ve terakkiyi herkese her şeyden evvel o göstermek cihetiyle alemin nazar-ı hürmetini kazanmaktan başka Hindistan gibi bir hazine-i servete malik bulunmuş[tur].”

Sami, Osmanlı'nın üç kıtanın merkezi olduğuna işaret etmek istiyor ve bu arzusunu da “... üç iklimin merkez-i ittihadında kaim [birleşme noktasında bulunan] ve en mühim cihetlerine hakim bulunuyoruz. Böyle bir mevki, güzel kullanılması halinde ticarete bir mamure-i medeniyet, bir firdevs-i abâd-ı saadet olacağına şüphe edilir mi?” diyerek belirtiyordu.

“Küçük bir ticaret şirketi, Hindistan'ı zapt etti”

Makalede daha sonra Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinin zenginliklerini arttırmalarının sebebinin ticaret olduğuna dikkat çekilerek, “Bu sayede diğer kıtalarda büyük ticaretgâhlar açmış ve tevs-i dâire-i dâd-ı destan eylediler. İngiltere devlet-i muazzaması ticaret vesilesiyle ve daha doğrusu küçük bir ticaret kumpanyasının ikdam ve gayretiyle milyonlarla nüfusu şamil olan ve tarihinin zapt edebildiği zamanlardan şimdiye kadar gelip geçen ve hâlâ da mevcut olan hükümetlerin ve hükümdarların hırsıyla baktıkları Hindistan'ı zapt eyledi.” sözleriyle ticaretin dünya siyasetine etkisi vurgulanıyordu.

Bu tespit gösteriyordu ki 1885'te Osmanlı yöneticisi de aydını da güneş batmayan İngiltere İmparatorluğunun, güneş batmayan Hindistan Kumpanyasının eseri olduğunun farkındaydı. O halde devletin kuruluşundan yakın zamana kadar ticarete bakışın inişli çıkışlı haline bir son vermek ve bir “terakki”, sonra tekrar bir “tedenni” sürecinden çıkıp “Memâlik-i Şâhâne'nin potansiyeli olan servet ve mamuriyete nail olmak” gerekiyordu. Sultan II. Abdülhamid kesin bir surette buna girişmiş, “ticaret ve ziraat ve ticaret-i bahriye mektepleri açarak ve bütün vilayetlerin her tarafında

mükemmel yollar yapılmışa başlamıştı.” Şimdi halkta da günden güne ticareti ve sanatı geliştirme fikirlerini artırmak, bunun için gerekli bilgileri vermek gerekiyordu. Sami, bu uğurda ticaretin tarihini kaleme alacak ve derginin ilerleyen sayılarında neşredecekti.

“Saksı içinde meyve yetiştirmek”

Tarımda yeni yöntemlerin uygulanıp verimliliğin ve üretimin artırılmaya başlandığı 20. yüzyılın başında, en yeni yöntem olarak turfandacılıkta ileri bir aşamayı ifade eden ve özellikle aynı yüzyılın son çeyreğinde büyük ivme kazanacak olan seracılık, Osmanlı’daki tabiriyle “saksı içinde meyve yetiştirmek” mesleği idi. Ziraat Hayatı dergisi, bu konunun Türkiye’de de yaygınlaşmasını arzu ettiğinden konuyu hem bugünü hem de dünüyle ele alan yazılar yayınladı.

Derginin haberine göre insanların saksıda meyve yetiştirmeye ne zaman başladığı tam bilinmiyordu. Bu yüzden “Cebrî ziraat [zorunlu ticaret] usulünün tatbikiye başlanıldığı zaman bu hususun da tatbik edildiği zannolunur, fakat saksıda meyve yetiştirmenin ziraat-ı cebriyenin bir şubesi olarak telakkisi hiç de doğru değildir. Çünkü bu, büsbütün başka bir sanattır.” tespiti yapılıyordu. Eski zamanlarda meydana getirilen bu sanat, medeniyetle birlikte gelişmişti.

“Erbab-ı merak ve hevese yeni bir hasılat kapısı açılmıştır”

“Saksı içinde meyve yetiştirmek” başlığıyla yayınlanan haberde “Saksı içinde meyve ağacı yetiştirmek sanatı günden güne önem kazanmaktadır. Saksıda yetiştirilen meyve ağaçları içinde evvela üzüm tecrübe edilmiş ve bunda tam bir muvaffakiyet elde edildikten sonra diğer bilimum meyve-

“Saksı içinde meyve yetiştirmek” başlıklı yazı

lerin ve bilhassa iri çekirdekli olanların bu suretle teksirleri [çoğaltımları] nazar-ı itibara alınmıştır.” deniliyordu.

Yazıda bu konudaki gelişmeler şu şekilde aktarılıyordu:

“Evvela İngiltere’de sonra Belçika’da ve Fransa’da bir ehemmiyet-i mahsusa ile tatbik edilmeğe başlanılan bu yeni usul son zamanlarda pek ziyade yaygınlaşmıştır.

Her mevsimde turfanda yetiştirmeyi, arzu edilen meyvenin yetiştirilebilmesini temin eden usul-i ziraat, istenilen mevsimde mühim miktarda meyve üretimini kolaylaştırdığından erbab-ı merak ve hevese yeni bir hasılat kapısı açmıştır.

Sanayi-i ziraiye ile iştigal eden birçok müessese ile uzmanın teşvikleri sayesinde geliştirilen bu usûl-i teksir [çoğaltma yöntemi] az zamanda yalnız turfandacı sanatkârlar için değil hevesliler için de bir merak hissi uyandırmıştır. Limonluklarda, camekanlı ve rüzgârdan mahfuz yerlerde hatta pencere, balkon ve sofalarda dahi bu tarz ziraatla meyve yetiştirmek mümkün olmuştur. Ekilebilen arazisi pek sınırlı olan büyük şehirlerde tatbik edilen meyvenin bu tarz-ı teksiri evler içinde salonlarda yeni çeşit bahçe vücuda getirilmesine sebep olmuştur.”

“Pek kârlı bir iştir”

Saksılarda meyve yetiştirilmesinin iki açıdan ele alındığı yazıda, “Biri ticaret için yapılan turfandacılık, diğeri ise heveskâr olanlara mahsus tarz-ı ziraattır. Umumiyet itibariyle bu iki sınıf, meyvenin teksiri için aynı suretle işe başlayacak, aynı masraf ve eziyeti ihtiyar edecek, uzun bir müddet aynı şartlara tabi kalacaklardır.” tespiti yapılıyordu.

“Saksıda meyve ağacı yetiştirilmesinin pek kârlı bir iş olduğu tabiidir.” denilen yazıda, sağladığı faydalar şu şekilde özetleniyordu:

- 1- En küçük saha ile en yüksek hasılatı elde etmek.
- 2- Yer değiştirmek kolaylığı, iklime göre saksıya yer değiştirebilmek.
- 3- Aynı iklimde birçok cinsi çoğaltabilmek.
- 4- Bodur fakat kuvvetli ağaçlar vücuda getirmek, dolayısıyla az yer

kaplar, az hararete ihtiyaç gösterir ve az masrafla elde edilebilir birçok meyve ağaçları yetiştirmiş bulunmak.

5- Erken çiçek açarak geç meyve dökmek.

6- Cinslerin kolayca ıslah ve çoğaltımı.

7- Meyve vermeyi hızlandırmak, bir şekilde erken tohum elde edip yeni fidanlar vücuda getirmek.

8- Balkon, pencere ve sair gibi ışığı nispeten bol yerlerden istifade edebilmek.

9- Turfanda ağaçları üzerinde daima taze meyve bulundurabilmek.

10- Fena iklimde ve pek fakir toprakta bile meyve yetiştirebilmek.”

Bir zamanlar Rûz-ı Hızır, Çiftçi Bayramı olarak kutlanıyordu

Diğer taraftan Ziraat Hayatı dergisi, baharın gelişini müjdeleyen ve 6 Mayıs'a tesadüf eden Hızırilyas gününün Türkler arasında bir zamanlar çiftçi bayramı olarak kutlandığını, bu amaçla kutlama etkinlikleri düzenlendiğini yazıyordu. Osmanlı'nın son döneminde yapılan Rûz-ı Hızır, halk arasındaki isimlendirmeye Hızırilyas günü, devletin en önemli ziraat kurumu olarak kabul edilen Halkalı Ziraat Yüksek Mektebi'nde halkın, ziraat ilgililerinin ve ziraat eğitim camiasının katılımıyla etkinlikler yapılarak kutlanmıştı. O etkinliklerden 6 Mayıs 1919'da yapılanlar, Haris Nusret tarafından "Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi'nde (Rûz-ı Hızır = Hızırilyas) Münasabetiyle Yapılan Çiftçi Bayramı" başlığıyla şöylece haberleştirilmiştir:

“Yeni takvimimiz gereğince 6 Mayıs'a tesadüf eden rûz-ı hızır = hızırilyas eski bir anane mucibince bizde 'çiftçi bayramı' addedildiğinden o gün Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi Heyet-i İdare ve Talimiyesi ve Talebe Cemiyeti tarafından pek muntazam ve muşâşaa bir surette kutlandı. Hakikaten o günü Heyet-i İdare ve Talimiye ve gerek talebe tarafından teşkil ve tefrik olunan heyet-i terbiye bu meslek bayramını sevinçli saatlerle geçirdi. (...) Zengin bir mesire eğlencesi programı ile Halkalı muhitinde büyük, tarihi bir gün yaşandı.

۲ : میل

اپونامی : مامک فناپه ایچون یکریمی
ایکی نسخهدن عبارت برست لکی ایکی
ایرا مامک اجنبیه ایچون ایکی ییچی ایرادور

مجموعه سی

۲ : صانی

اداره خاصه سی : طابو . و . و . براداجاده
سنده عدالت خان ۳۳ نوسرودده در .
تلوف : بک اوغلی ۲۲۸۳

اون بش گونده برچیتار

زواللی مسلك و زواللی مملکت

زواللی - چتچینک یگانه تشبیه بر طاقم ایشاقی اسوقله
خستهانی دفته و بولایوی عظیمدن قورلغنه چالیشمقدور .
اوت . زمان کایرکه چکرکه سوردوری یوزندن بوتون
عصولی تخریب ایدبان قرا اهالیسی بونفلا کتتر تارشینده
الری بوکرنده قلهرق اولرین قاپار . بسنا جرنه و بسنا
آجلقدن اولمامک ایچون پانافی بورغانی ، جاناق جوملکنی
ساجنه مجبور قایلر .

آناطولیزده بوزواللی چتچی خلقتنک برچیک
دوشه نجیمی ، یگانه ددی بودر . زراعتله علاقه دار
کیمکله کوروشورسه کز سزه محصولاندن بر قسمنک
تحف بر بولجک ویا آکلا باندینی بر خستهانی تأثیرله عمو
اولدینی یانه یابله آکلادیر .

آناطولیده چتچی فن مأمورولیشه تشیب ایلدیک
اسول زراعتنک اصلاحی ایچون هیج بر وقت سراجیت
ایتمز . بالکدر قره بولک ، آفری زهرلی قوردک ،
باضرمک ، بیره نک ده ا بوکا مماثل عملی اسسولرله یانه
ایشکاری برچوق امراض وحشرانک حاصلانی ، کورجوز
آجلاجرنی کیردیکندن ، تخریب ایدیکندن بحث ایلر بوکا

ملکتیمز محصولات زراعیسنه ، عارض اولان امراض
وحشرات ، فرنسی ، ورم ، ستمه ، میقروبلرنک فی چاره
چتچیلر اوزرنده اجرا ایتمک تحریبات مدهسنه اید .
قورقونج برشکله کیرمکده در .

هله شو سوک ۴ - ۵ - نه طرفده تکثر و نوسع
ویکیدن ظهور ایدن برچوق خسته قمر وایخاصه حشرات
محصولات زراعیسنی مادنا امسا اچمکده در . بیکارجه
کیلومترو طول وعرضه مامک چکرکه سوردورلنک هرمنه
ممرض اولان محصولانغز قولرا ایلطولنن انسان سوردوری
کی عمو اولقده ، ائداد و تفصیل جلدلر طولیده چی
قدر برچوق امراض وحشرات ، اواسی اولان میوه
لکاره بافیلر ورم ویا فرنکیجه طولنن المسانلر کی
اوساق اسبابلرین غالب ایدرک تبدیل شکل ایتکده
وقای نسل ایچون ویرمکده اولدقلزی ائماری - نه بسنه
تغیبه مجبور قالقده . رل .

مرسنه قریه لک جرنه ، بر چوق طاقه اوجاقلرنک
سورنسنه ، چتچینک ترک مسلك ایشنه - سبب اولان
ور قسم اهالی باده آجلغنه محکوم ایدن بووش، نلره قارش

Mektebin her sene kutlamayı adet edindiği bu yeşillik bayramı bu sene hakikaten emsaline faik addedilecek bir surette yapıldı. Harbiye Nezareti Muzikası ile meşhur kanunî Mustafa Bey'in ince saz takımı bu eğlenceye iştirak ederek Halkalı'nın temiz havasını pek tatlı ruhinüz nağmelerle hazlandırdı.

Saat on raddelerinde mektebin saat kulesindeki efendi, baharla sevişmek için beyaz papatya ve kızıl gelincikler arasına dağılan arkadaşlarını boru ile davet ederek o günkü aile reisinin, Ziraat Babamızın, daha doğrusu muhterem nazırımızın gelişini bildiriyordu. (...) Muhterem nazırlarını istikbal için talebe tarafından büyük hazırlıklar yapılmıştı. (...) Pek samimi olan bu hüsn-i kabulden muhterem nazırımız Edhem Beyefendi cidden duygulanmışlardı ve hazirûna beyan-ı memnuniyet eylemişlerdir.

(...) Yemekten sonra muhtelif spor müsabakaları icra edildi. Müsabakalara dahi va'd olunan mükafatlar verildi.

Müsabakaların bitimini müteakip muhterem nazırımız aynı aile merasimi arasında veda ederek heyeti idare ve talimiye ve talebe tarafından yolculandı ve Talebe Cemiyeti ve Talebe İktisat Şirketi namına kendilerine iki demet çiçek takdim olunmuştu.

O gün hazırlanan bu sevinçli güne Talebe Tertip Heyeti tarafından bir de saadetli gece katılmıştı. Talebe efendiler tarafından pek güzel oynanan şair piyesi ve komedilerle, zarifane monologlar arasında ince sazın ince nağmeleri 6 Mayıs gecesini de pek tatlı bir surette yaşattı.”

Tarımı Bütün Konularıyla 209 Maddede Özetledi

Ne Valilik Ne De Nazırlık

Tarım Sevdasının Önüne Geçemedi

Hüseyin Kazım Kadri

Bir vali çocuğu olarak Beylerbeyi'nde 1870 yılında doğup Anadolu'yu doyasıya tanıyan ve tarım sevdasına babasının görevli olarak bulunduğu Aydın vilayetinde yakalanan Hüseyin Kazım Kadri, bir köy kurup orada yaşama hayalini gerçekleştiremedi ama birçok gencin ve köylünün işine yaracak tarım kitapları yazdı. Yalın, anlaşılır ve kısa cümlelerden oluşan bu kitaplarla çiftçiliğin en büyük zenginlik olduğunu yeni neslin gündemine sokmaya gayret etti. Bu kitaplardan bazıların "Çiftlik Nasihatleri, Çiftçi Çocuğu, Anadolu Köylüsüne Çiftçi Öğüdü"

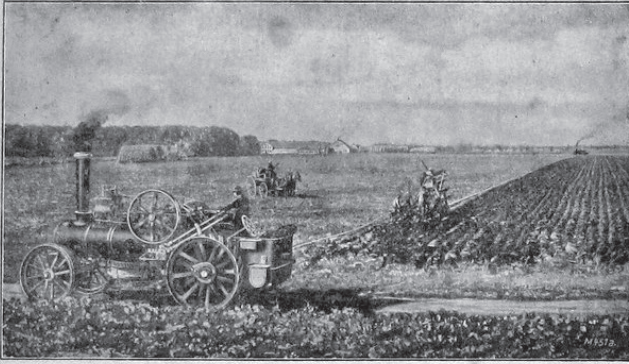
gibi isimler taşıması, tarımın faydasını çiftçiler ile çocuklara anlatmaya özel gayret gösterdiğini ortaya koyuyordu. Topraktan alınan verimi artırarak daha çok kazanmanın mümkün olduğunu göstermeye gayret ediyordu. Bu kitaplardan biri de Ziraat Albümü idi.

16 bölümlük, 209 maddelik albüm

Hüseyin Kazım Kadri'nin 1912'de Selanik valiliğinden ayrıldıktan hemen sonra kaleme aldığı Ziraat Albümü, 16 bölüm ve 209 madde başlığı altında tarımı bütün yönleriyle ve herkesin anlayacağı bir dille anlatıyordu. Albümü oluşturan 16 bölüm şu isimleri taşıyordu:

۳۲۵ رسی حاوبدر

زراعت آلبومی

عمری

جمعیت تدریسیه اسلامیہ اعضاسندن سلائیک والی سابق

حسین کاظم

استانبول

طنین مطبعہ سی

۱۳۲۹

- “1- Toprak ve Birleşikleri
- 2- Otlar ve Parçaları
- 3- Toprağın İyileştirilmesi: Tabî ve Sınaî Gübreler
- 4- Toprağın İyileştirilmesi: İyileştirici Maddeler; Sulama ve Su Kanalları
- 5- Tarım Aletleri ve Uygulamaları
- 6- Sunî ve Tabî Çayırırlar
- 7- Hububat ve Hastalıkları; Orak ve Harman İşleri
- 8- Nadaslık Ekinler ve Sınaî Bitkiler
- 9- Bağcılık
- 10- Bağ Hastalıkları
- 11- Sütçülük
- 12- Ziraat Hayvanları
- 13- Sebze Bahçesi
- 14- Meyve Ağaçları ve Hastalıkları
- 15- Kümes Hayvanları
- 16- Arıcılık ve İpekçilik”

Hüseyin Kazım, Ziraat Albümü'nü okunur kılmak için yabancı ziraat kitaplarından 325 resim ve çizim ile albümünü zenginleştirmişti.

“Bir ziraat albümü bir kütüphane-i zirâinin hülasasıdır”

1913 yılında İstanbul'da Tanin Matbaası tarafından neşredilen kitabı, Vakıa Suresi'nden “Siz mi bitiriyorsunuz onu? Yoksa biz miyiz bitiren?” ayet-i kerimesi epigraf olmuştu. Beylerbeyi'ndeki konağında 14 Mart 1913 tarihinde kaleme aldığı önsözünde neden böyle bir kitap yazdığını şöylece aktarıyordu:

“Bir ziraat albümü her bir çiftçinin daima gözü önünde bulundurmaya mecbur olduğu bir kitaptır. Çiftçi kendi sanatının en lüzumlu bahislerini böyle bir kitapta bulur. Bir ziraat albümü bir kütüphane-i zirâinin hülasasıdır. ... Bu albümde böyle bir nokta-i nazara göre yazıldı ve içindekileri daha iyi anlaşılacak için birçok resimler de ilave edildi.”

“En iyisi gübreyi ahırdan toprağa dökmektir”

“Toprağın İyileştirilmesi” bölümünü ise literatür okumalarından elde ettiği ve de vilayet yaşantılarındaki deneyimlerinden yola çıkarak sahip olduğu bilgiyle kaleme almıştı. Özellikle topraktan alınan verimin artırılması amacıyla atılacak doğal gübrelerin nasıl muhafaza edilmesi gerektiğine dair yöntemleri öğrettiği kısım, aslında Anadolu’da kullanılan usuller ile Avrupa’da uygulanan yöntemlerin birleşiminden ibaretti. Hüseyin Kazım’ın albümünün 24’üncü alt başlığı olan “Gübrelerin Muhafazası” kısmında gübre çukurları anlatılarak, “En iyisi gübreleri doğrudan doğruya yani ahırdan kaldırdıktan sonra toprağa dökmektir. O zaman gübre toprakta erir ve amonyak da havaya uçmaz.” deniliyordu. Ancak bu yöntem her zaman mümkün olmadığı için gübreler, “1- çukurlarda, 2- yığın halinde, 3- hayvanların altlarında muhafaza” edilmek durumunda kalınıyordu.

Gübre çukurları ise şöylece tasvir ediliyordu:

“Bazı yerlerde gübreleri çukurlarda çürütürler ve bu çukurların altlarını, suların nüfuzuna mani olmak için betonla veya çok killi bir toprakla dövüp sıkıştırırlar. Bu çukurlar ahırlara yakın yerlere yapılır. Bunların bir mahzuru var ise o da gübrenin her tarafta bir derecede çürümesidir.”

“En alta beygir gübresi en üste koyun gübresi konur”

25’inci alt başlık olan “Gübre Yığınları”nda bu usulün gübreyi saklamak için en iyi usul olduğu vurgulanarak, “Bunun için de suların nüfuzuna müsait olmayan veya taş ve kireçle örülen bir zemin üzerinde gübreleri biriktirmek kafidir. Gübreden akan sular yığının ortasındaki çukurda toplanabilmek için bu zemin biraz muhaddep [dışbükey] yapılıdır. Çukuru taş ve harçla örmek ve her tarafını çimento ile sıvamak lazımdır. Yığınların üzerlerini çalı çırpı ile örtmek veya bunu büyük ve dalları çok bir ağacın altında yapmak lazımdır.” deniliyordu.

Her halde en ilginç kısım ise gübre yığına ne tür hayvan gübresiyle başlanıp ne tür ile bitirileceğine dair oldu. Hüseyin Kazım, doğru yöntemi şöyle anlatıyordu:

“Bir gübre yığınının en evvel beygir ahırlarından alınan sıcak gübre konulur; bunun üzerine de koyun gübresi ilave edilir. Yığının kenarlarına da samanla karışık inek gübreleri konulmalıdır. Yığının üzerini yirmi otuz santimetre kalınlığında toprakla veya toprağıyla beraber kaldırılan çimlerle örterler. Bundan maksat da yağmur sularının nüfuzuna ve amonyağın havaya kaçmasına meydan vermemektir.”

1913’te elektrikle işleyen tarım makineleri

43’üncü madde olan “Hayvanla Çekilen Çift Aletleri” alt başlığında ise 1913 itibariyle Türkiye’de yaygın olarak kullanılan tarım aletlerini şöyle açıklıyordu:

“Bizim memleketlerde en ziyade kullanılan kara sabanlardır. Bunlar ağız bozma, tohum kapatma, gübre karıştırma gibi işlere pek iyi gelir. Fakat kış ameliyatında ve toprağın 15-20 santimetre kadar derin sürülmesi lazım gelen işlerde pulluklara müracaat edilmelidir.”

Hüseyin Kazım daha sonra ziraat makineleri ile buharla işleyen pulluklar hakkında detaylı kullanım bilgileri aktarıyordu. Bunlar için 52’nci madde olan “Buharla İşleyen Pulluklar” kısmında dile getirdiği makineler içinde elektrikle işleyen makineler ve petrol ile çalışan makinelerin bulunması, oldukça manidardı:

“Son zamanlarda toprağı işlemek için petrol ve benzin makineleri kullanıldığı gibi elektrikten de istifade olunmaktadır. Dünyanın birçok yerlerinde mekanikin istikbali pek açıktır. Pullukları işleyen lokomobiller, harman ve orak makinelerini de çeker ve büyük çiftliklerde mühim bir kuvve-i muharrike vücade getirir.”

“Az çok kâr veren mühim ve faydalı bir sanat”:

Sebze bahçesi

Hüseyin Kazım’ın Ziraat Albümü’nde geniş yer ayırdığı konulardan biri de 13’üncü bölümü oluşturan “Sebze Bahçesi”ydi. Yazara göre şehri besleyen ve çevresinde yer alan bahçelerde yapılan sebze ve meyvecilik bu türe giriyordu. Sebze bahçesi mutlaka güneşe, olmazsa doğuya bakacak şekilde yapılmalı; etrafı çevrilmeli, sulamasına dikkat edilmeliydi. Şehrin etrafında yapılması halinde “az çok kâr veren faydalı bir sanat” olduğunun

vurgulandığı albümde, şu bilgiler aktarılıyordu:

“Büyük çiftliklerde sebze bahçeleri de yetiştirirler. Birçok yerlerde meyve ağaçlarını da sebzelerin aralarına dikerler; ağaçların aralarında lüzumu kadar mesafe bırakılmak şartıyla bu tarzın hiçbir mahzuru yoktur. Sebze bahçesinin toprağı pek iyi olmalı ve çok gübre verilmelidir. Biraz kireci havi ve killi-kumlu bir toprak sebze yetiştirmeye en elverişlidir; toprak da derin olmalı ve çok su tutmalıdır.

Mevkiin seçilmesi de pek mühimdir; bunun meyve ve sebzelerin daha erken yetiştirilmesinde pek büyük tesiri vardır. Bir sebze bahçesi güneşe ve bu mümkün olmadığı surette şarka yönelik olmalıdır.

Sebze bahçesinin etrafını duvar veya çitle çevirmelidir: Çitler uzun müddet dayanmaz. Duvarlar toprağı ve yakınlarına dikilen sebze ve ağaçları daha iyi muhafaza eder. Bir sebze bahçesinin duvarı iki buçuk metreden az ve 4 metreden ziyade olmamalıdır. Ziyayı daha iyi intişar ettirmek maksadıyla bu duvarlar beyaz kireçle badana yapılır. Bazı yerlerde bu duvarların üzerini çıkıntılı yapar ve bunların altlarına dikilen meyve ağaçlarını duvarların yüzlerine yaparlar ki, bunlara Espalya derler; meyveler bu tarzda daha evvel kemale erer ve ağaçlarda soğuktan ve havanın tesirlerinden masun kalır.

Sebze bahçesi müteaddit karelere ayrılır ve aralarında yollar bırakılır.

Sebze ziraatı büyük şehirlerin civarlarında az çok kâr veren mühim ve faydalı bir sanattır.”

شکل ۲۵۶ — هاوج

Havuç

“Havuçla beslenen ineklerin sütü yağlı olur”

Havuçun anlatıldığı 153’üncü bölümde havuç yetiştirmenin, dallarının ikinci sene-den itibaren oluşması sebebiyle iki senelik bir iş olduğu, havuç bitkisinin “derin ve iyi işlenmiş ve temizlenmiş topraklardan hoş-

landığı” vurgulanarak diğer gerekli bilgiler veriliyordu. Günümüz çizgi film kültürümüzü doğrular nitelikte olan şu malumatlar albümde yerini almıştı:

“Yapraklarını hayvanlar iştiha ile yerler. Kökler ziyadan [ışıktan] ari ve kurak yerlerde uzun müddet dayanır. On dönümde 25-30 bin kilo hasılat alınabilir. Havuç kökleri beygirlere ve süt ineklerine verilir. Havuçla beslenen ineklerin sütleri yağlı olur.”

“Soğanı daima aynı tarlaya dikmelidir”

Günümüzde satış fiyatında yaşanan aşırı dalgalanma sebebiyle sıklıkla gündeme gelen soğan, Hüseyin Kazım’ın 1913 tarihli Ziraat Albümü’nde 155’inci alt başlık olarak yerini almıştı:

*“155- Soğan – Yaş yenmek ve kurutmak için ekilir. Tohumdan yetiştirilen ‘arpacık’ soğanları ertesi sene toprakta büyür ve baş verir; tohum yapan sürgün de bu ikinci sene zarfında kemale erer. Sarı ve beyaz, toprak ve sivri olmak üzere soğanın müteaddit nevileri vardır. Soğan tohumları ağustosta ekilir ve toprak da gübrelenir. Baş bağlayan soğanların aralarında 8,10 santimetre mesafe bırakılır. Kemale eren soğanların yaprakları kurur, o zaman bunları çıkarır ve güneşte kuru-
duktan sonra rutubetsiz bir yerde saklarlar.*

Arpacık soğanları ilkbaharda ekilir, baş bağlayan soğanlar o senenin ağustos veya eylülünde kemale erer ve topraktan çıkarıldıktan sonra kurumak üzere bir müddet tarlada bırakılır. Bazı yerlerde soğanları yapraklardan bağlar ve dizi halinde saklarlar.

Soğan kömür hastalığına musab olur [yakalanır]. Bunun için soğanı daima aynı tarlaya dikmemelidir.”

Yedikule Marulu

Hüseyin Kazım, sebzelerden bahsederken Türkiye ve İstanbul ile ilgili malumatlar vermeyi ihmal etmiyordu. Bu nedenle albüm, biraz sa-tır arasına kaçsa da yerli ziraat hakkında bilgi edinmeye vesile oluyordu. Söz gelimi İstanbul’un

شکل ۲۶۰ — مارول
صلاته سی

Marul salatası

sebze ihtiyacını karşılayan ve sur diplerindeki bostanlarda yetiştirilen marullar, kendine has bir cins bile oluşturmuştu. Bunun adı Yedikule Surları civarında yetiştiğinden dolayı Yedikule maruluydu:

“162- Marul – Müteaddit cinsleri vardır. Bir senelik bir ottur. Senenin dört mevsiminde yetiştirilebilir. Fidede büyüyen fidanları yerlerine dikilir. Toprağı gübrelemek lazımdır. Soğuk iklimlerde turfanda yetiştirmek için marulların üzerlerini fanuslarla kaparlar. Yedikule ve Halep neveleri iyi marullardır. Salata da marula benzer ve bu tarzda ekilir.”

Ayşe Kadın, 100 yıl önce de “Ayşe Kadın”dı

Albümde 164’üncü alt başlık fasulyeye ayrılmıştı. Sebze bölümünün şah bitkisi fasulye söz konusu olunca İstanbul bostanlarının tartışmasız kraliçesi olan Ayşe Kadın’dan bahsetmemek olmazdı. Hüseyin Kazım fasulyeyi anlatırken, tadı dillere destan Ayşe Kadın’a değinmeden geçememişti:

“164- Fasulye – Yer ve çalı tabirleriyle müteaddit envayı vardır. Bazıları yaş halinde istihlak olunur [tüketilir]. Diğerleri de kurutulur. Fasulye ziraatı pek mühimdir. Birçok yerlerde bunu mısırla karışık dikerler; mısır hereke [tahta sopa] hizmetini görür. İstanbul bostanlarında Ayşe Kadın, çalı, yer ve barbunya denilen neveleri ekilir. Bostanlarda fasulyeleri ocaklara diker ve bütün yaz bol su verirler. Erken ve geç yetişen neveleri vardır.

Açık tarlada ekileceği zaman toprağı iyi işlemelidir...”

“İstanbul bahçelerinde Kemer ve Bostan patlıcan yetişir”

شکل ۲۶۶ — باطليجان

Patlıcan

“169- Patlıcan – Birçok neveleri vardır. Kemer ve bostan patlıcanı İstanbul bahçelerinde en çok ekilir. Hoşlandığı topraklarda bir metreden ziyade boy verir. Tohumları yastıklarda yetiştirildikten sonra ocaklara dikilir ve bütün yaz mevsiminde bol su verilir. Hafif ve gübreli topraklardan hoşlanır. Bazı yerlerde cam fanuslar altında yetiştirilen fidanlar-

dan daha erken mahsul alırlar. Fidanlar iki kol yapacak surette budanır, daha sonra bu kollarda ikişer kol yapacak tarzda keserler ve fidanları muntazam bir şekilde büyütürler. İklimi müsait olan yerlerde yaz sonlarında budanan fidanlar ikinci defa sürüp mahsul verir.”

“Biber dövülüp toz haline getirilir”

“171- Biber – Tatlı ve acı müteaddit neveleri vardır. Büyük ve topraklak biberler umumiyetle tatlıdır. Acı biberler kemale erdikten ve biraz kızarmaya başladıktan sonra toplanır ve iplere dizilip tamamıyla kızarmak için asılır. Bazı yerlerde bunları döğür ve toz haline getirirler. Bu yerlerde domates gibi fide de yetiştirildikten sonra yerlerine dikilir.”

Kavunun iki çeşidi: Hasanbey ve Topatan

Sebze Bahçesi bölümünün uzun alt maddelerinden biri olan kavun konusunda, Hüseyin Kazım geniş bilgi veriyordu. Türkiye'nin meşhur kavun cinsi olarak Manisa, Balıkesir, Kırkağaç'ta yetişen Hasanbey cinsi ile Uzunköprü'de yetişen Topatan cinsini sayıyordu. Kavunun ekilme zamanı martın ortasıydı, aşırı yağmur kavunlarda hastalık yapıyordu:

“173- Kavun – Manisa, Menemen, Kırkağaç, Kasaba, Balıkesir [Hasan Bey cinsi], Uzunköprü Topatan cinsleri meşhurdur. Kavun kuvvetli, siyah ve münbit toprakları ister, yerini kıştan iyi ve derin sürmek ve ilkbaharda ikileyip tırmıklamak lazımdır. İklimi müsait olan yerlerde mart on beşinden itibaren ekilmeye başlar. Fidanlar beş yaprak olunca dördüncü yaprağın üzerinden keserler, o zaman 'koltuk' verir ve uzar. Bunlar da on on iki yaprak olduğu zaman tekrar kesilir. Kavun tarlaları çapalanır ve köklerin dipleri doldurulur. Çok yağmurlu senelerde kavunlarda 'Basra' veya

شکل ۲۷۱ — قرق آغاج قارونقا

Kırkağaç kavunu

'Ballık' denilen bir hastalık hasil olur ki, bu bir nevi mantardır; göz taşı mahsulünden çok fayda görülür. Bazı memleketlerde kavunları cam fanuslar altında yetiştirirler, bunun için tohumlar fidelerde büyütülür ve bir müddet saksılarda tutulduktan sonra yerlerine dikilir.

Karpuz da ekser yerde kavunla beraber dikilir. Hafif ve kumsal topraklardan hoşlanır."

"Fındık danelerinin yağı eczacılıkta kullanılır"

Albümde fındık bahsinin geçtiği kısımda Karadeniz bölgesinde yetişen kaliteli fındığın daha o tarihlerde bile tartışmasız en iyi cins fındık olduğu ilan ediliyordu. Yamaçlarda yetiştiği, sivri ve tombul cinslerinin olduğu, dallarından sepet yapıldığı gibi bilgiler bilindik malumatlardı. Ama yağının eczacılıkta kullanıldığı haberine ise bir metinde ilk defa rastlanıyordu:

"185- Fındık – Ağaç şeklini alan bir çalıya benzer. Hafif topraklarda ve 1600 metre irtifasına kadar dağ sırtlarında ve yamaçlarında yetişir. Karadeniz sahilleri en çok ve en iyi cins fındık yetiştiren yerlerdir. Dağlarda ve ormanlarda yabanisi de vardır; bunlar tek tük meyve verir.

شکل ۲۸۹ — فندق دالی

Fındık dalı

Fındık köklerinden çıkan sürgün ve p.çlerden çoğaltılır. İhtiyarlayan dalları keser ve yerlerine taze fidanları bırakırlar. Her sene ağaçların altlarını bellelidir. Sivri ve tombul fidanlar en iyi cinslerdir. Fındık dallarından sepet yapılır. Ve danelerinden çıkarılan yağ eczacılıkta kullanılır. İlkbahar dumanları bazen fındık mahsulüne zarar verir. Yeni fidanlar üç sene sonra mahsul vermeye başlar..."

Türkiye'nin en iyi armutları: Mustafabey, Akça, Ankara, Gümüşhane armutları

Ziraat Albümü'nde verilen en özgün bilgiler armut hakkında olanlardı:

"186- Armut – İyi, kuvvetli ve çok yaşlılık saklayan topraklarda olur. Tohumlarından yetiştirilir ve ahlat veya ayva ve Akdeniz [Alıç] üzerine aşılanır. Kurak ve derin topraklarda ahlat üzerine vurulan aşıllı fidanlar iyi gelir. Ratıp [nemli] ve serin topraklarda ayva üzerine aşılanmalıdır.

Beş yüzden ziyade armut envaı vardır. Yaz neveleri temmuzdan eylüle, sonbahar neveleri teşrinievvelde [ekim] kanunuevvel [aralık] nihayetlerine, kış neveleri kanunuevvel sonlarından mayısa kadar olur. Armut muhtelif şekillerde budanır ve kolları teller üzerine uzatılır. Bizim memleketimizde yetişen en iyi neveleri Mustafabey, Akça, Ankara, Gümüşhane armutlarıdır. Bu son zamanlarda Avrupa nevelerinden de yetiştirilmektedir.

Kış neveleri uzun müddet dayanır ve yeşil iken koparılıp meyveliklerde oldurulur."

"Çamlıca'nın Dalbastı Kirazları meşhurmuş"

Artık binalarla dolu olan Büyük ve Küçük Çamlıca'nın bir zamanlar sayfiye ve mesire yeri olduğunu bilen son nesiller tarihe karışıp, çam ağaçlarının yanı sıra iri ve kıpkırmızı kirazlar veren kiraz ağaçlarına ev sahipliği yaptığı da unutulacakken Hüseyin Kazım, 1913 yılından imdadımıza yetişerek, bu gerçeği 2023'de bize unutturmuyordu:

شکل ۲۸۶ - برآرمود آغاچنک دوردنجی
سنه ده آلدینی شکل

Bir armut ağacının dördüncü senede aldığı şekil

شکل ۲۹۳ - کیراز دالی

Kiraz dalı

“192- Kiraz – Müsait topraklarda çok büyür ve çok ratip olmayan bütün topraklarda yetişir. Espalya şeklinde budandığı gibi haliyle de bırakılır. Dağlarda yetişen kirazların renkleri siyah ve taamları acıdır; bunlar binnispe [nispeten] daha geç idrak eder. Mensin denilen yabancılar üzerine aşılır. Çamlıca'nın acı ve tatlı dalbastı [iri] kirazları pek meşhur idi. İngiltere'de kirazdan şeri denilen bir nevi şarap yaparlar. Odunu da marangozlukta kullanılır.”

Zengin Gençlere 1881’de Verilen Nasihat

“Ziraat Gibi Mukaddes

Bir Eğlence ile Vakit Geçiriniz”

Osmanlı İmparatorluğu Amerika kıtasının keşfinin 400. yılı sebebiyle 1893 yılında Şikago’da düzenlenen Şikago 1893 Dünya Sergisi’ne katıldığı zaman açtığı pavyonda tarım bölümünde sergilenen öyle ürünler ortaya koymuştu ki Osmanlılar, Sultan Abdülhamid Han’ın “merhametli himayesi sayesinde son on beş yıl içinde ülkenin tarımsal gelişmelerinin muhteşem” ilerleme kat ettiğini göstermişti. Sergi tanıtım kitapçığında yer alan bu ifade büyük doğruluk payı vardı. Çünkü Sultan II. Abdülhamid, tahta beklenmedik bir zamanlamayla oturmuş olsa da o tarihe kadar edindiği geniş birikim sayesinde programını birkaç yıl gibi kısa bir sürede uygulamaya

Adana’da pamuk üretimi

koymuştu. Bunların başında sanayileşme kadar tarımda da verimliliği artırmak ve makineleşme vardı. Bunun için numune çiftliklerinden ziraat mekteplerine kadar geniş bir hamle başlatırken, ziraat basını oluşturmayı ihmal etmedi ve iktidarının ilk yılları ilk Türk tarım dergilerinin çıktığı yıllar oldu.

İlk defa “Osmanlı İmparatorluğunun başlıca tarım ürünlerinin istatistikleri” çıkartılmış; çiftçilere mali açıdan yardım etmek ve onları acımasız tefecilerin pençesinden kurtarmak için İstanbul’da, tüm tarım illerinde şubeleri bulunan, çiftçiye mahsul yetiştirmek için gerektiği kadar para ödeyen ve paranın kullanımı için yalnızca nominal bir faiz talep eden bir devlet bankası olan Ziraat Bankası kurulmuştu.

Kuşkusuz ilk Osmanlı tarım dergileri olan Vasıta-i Servet ve Ziraat Gazetesi en önemli girişimlerin başında geliyordu. Bu iki dergi, devletin bürokrasi ile tüm Osmanlı çiftçilerine ulaştıracağı bir tarım rüzgârı estirecekti.

Zengin gençlere acizane nasihat: “Neticesiz meraklara düşmeyiniz...”

1881’de yayın hayatına başlayan Ziraat Gazetesi’ni çıkaran bir avuç idealist Osmanlı vatandaşı, gerçekten tarımın bir servet vasıtası olduğuna, köylünün ve çiftçinin ikna edilmesi için “zengin gençlere” görev düştüğüne inanıyorlardı. Bu amaçla daha ilk sayısında “Ashab-ı servetten bulunan gençlere acizane bir nasihat” başlıklı bir yazı kaleme alınarak, gerek başşehir İstanbul’da gerekse vilayetlerde bulunan zengin ailelere mensup gençlerden, “mukaddes bir eğlence” olarak nitelediği ziraatla meşgul olmaları isteniyordu.

Zengin aile çocuklarının edebiyat tahsil edip kamuya faydası olacak kitaplar tercüme etmelerinden dolayı büyük memnuniyet duyulduğu ifade edilen yazıda, ne var ki bazı okumuş gençlerin beyhude meraklarla günlerini geçirdiklerine üzüntüyle şahit olunduğu kaydedilerek, şöyle deniliyordu:

“Halbuki bu zatların az çok biraz araziye malik oldukları ve en az beş on dönüm olsun şehirler haricinde bağ ve bahçeye sahip olacakları da şüphesizdir. O halde bir takım neticesiz meraklara düşeceğimize ziraat gibi mukaddes bir eğlence ile vakit geçiresek daha a'lâ olmaz mı? Buna cevaben filan zat cesimce [büyükçe] bir çiftlik almış amma içine bir güzel bi-

nalar, hamamlar, akşamaları ufak sandalla gezip eğlenmek için dolaşıkli molaşıkli, ortaları adalı kaskatlı laklar yaptırmış ise de bunlardan hasılat alamamakla ve bazıları da daha hasıl olacak hububatını bilmeksizin cesim değirmenler yaptırmakla çok paradan çıkmış ya çiftliği elden çıkar-mış veyahut öylece bırakmış. İş böyle olunca çiftlikten para kazanılmaz mı diyelim? Halbuki böyle sefahatlı [eğlenceli] işlere kalkışacağımıza her birerlerimiz şehirlerimizin civarında halimize göre birkaç dönüm arazi alsak bir de erbab-ı ziraattan biriyle istişare ederek bunun çayır getirecek mahallinden birkaç dönüm yerini çayıra bıraksak, bağ yetiştirebilecek tarafına her taraftan her cins çubuklar alıp diksek, su basan tarafında biraz yoncalık ittihaz etsek, ağaç ve sebzeleşme tarafında da bir miktar ağaç ve sebze diksek, bir parça kalan yerini de besleyeceğimiz ve merak edip cinsini ıslah edeceğimiz hayvanatımızın samanı ve yemi hasıl olmak için ziraat-ı devriye kaidesiyle hububat zer'ine hasretsek [ekimine ayırsak] ne güzel ve gayet eğlenceli bir merakla düş-müş oluruz.”

Aslında gazete çiftlik adlı altında şatafatlı evler, havuz-lar yapılmasını eleştiriyor; bu amaçla hazırlanan paralara yazık olduğuna, bunların çiftçiliği başaramalarının normal olduğuna dikkat çekerek, bu kişilerin örnek alınmaması gerektiğini söylüyordu. Zengin gençler gazetenin umuduydu; bu sebeple onlara tarımı bilen kişilere danışarak hareket etmelerini tavsiye ediyor, hatta küçük bir araziyi en verimli şekilde nasıl kullanacaklarını tarif ediyordu.

“Ashab-ı servetten bulunan gençlere acizane bir nasihat” başlıklı yazı

“İslah-ı cins de iyi bir eğlencedir”

Gazete 50 dönümlük bir arazinin verimli kullanılması halinde sağlayacağı yararları şu şekilde sıralıyordu:

“Mesela arazimizi elli dönüm farz etsek, bundan on dönüm kadar yerini bağ ve bahçeye, on dönümünü çayıra, on dönümünü yoncalığa, kalan yirmi dönümünü dahi tarlaya hasretsek bu kadar mahalden hanemizde sarf olunan üzüm, meyve sebze ve hayvanların sütü dahi eğer güzel besler isek hanemizin yağını, yoğurdunu, peynirini verir.”

Çiftçilik “ekmek” ve hasat yapmakla sınırlı değildi. Hayvan yetiştiriciliği, hatta ıslahı da önemliydi. Gazete “ıslah-ı cinsi” de bir “eğlence” olarak niteliyor; bir Arap kısracağıyla bir İngiliz kısracağını alıp Arap kısracağı ve atıyla, İngiliz veya diğer bir kısracağı yine kendi cinsiyle veya Arap atıyla birleştirmeyi öneriyordu. Gazeteye göre cins ıslahı ineklerde, koyunlarda, keçilerde yapılabilirdi.

“Ziraat gazetesi okumak iskambil, tavlama oynamaktan daha iyidir”

Ayrıca gazete komşu çiftlikler ile bir araya gelerek Ziraat Gazetesi’ndeki yazıları takip etmelerini, burada hayvan ve arazi ıslahı hakkındaki makaleler ile bu alanlarda gerek Fransızca ve Türkçe kitapları okuyup birbirleriyle müzakere etmeyi öneriyordu. Gazete bunlar hakkında konuşmanın “O hiçbir kaidesi olmayan ve zarardan başka bir şey hasil etmeyen iskambil, tavlama... dama, zar ve domino gibi oyunlardan ziyade bir mukaddes eğlence” olup olmayacağını soruyordu.

Ziraat Gazetesi bu iyi işleri yapmanın daha iyi gelişmeleri tetikleyeceğini şöyle aktarıyordu:

“O tarlamız bu hayvanların [inek, koyun ve keçilerin] gübresiyle öyle bir mahsuldar olur ki sair vâsi [geniş] tarlaya ekeceğimiz yüz kile hububattan ziyade mahsul alınıp ve bu mahsulat sayesinde çok hayvanlar beslemeye de heves gelir. Hele insan mevcut servetinden fazla olarak say ve ameli ve güzel yönetimi sayesinde bir ticaret edip o para ile de evvelce almış olduğu o küçük tarla ve mülkünü biraz daha genişletmeye kalkışırsa ne güzel olur ve kalbe ne şaşkırtıcı bir sürur gelir.”

“Birden bire büyük tarım işlerine girişmeyin”

Gazete merdivenin basamaklarının hakkının verilerek çıkılmasını savunuyor, bu nedenle tarım ve hayvancılıkta parayı görüp azdan çoğaltmak yerine birden bire en büyük araziyi alıp işe başlamak isteyenleri, asla böyle yapmamaları konusunda uyarıyordu:

“Ama denebilir ki benim servetim ziyade olduğundan niçin bir cesim çiftlik almayıp da öyle birkaç dönüm arazinin ıslahıyla ve sonra da genişletmesiyle uğraşıp durayım. Hayır, hayır, diğer işlerde olduğu gibi bu işte dahi saban toprak ne demek olduğunu anlamadıkça öyle büyük işlere girişilemez. Ey pek a'lâ şimdiye kadar köylülerimiz çiftçilikle hayvan beslemekle de geçinmiyor mu? İş öyle değil köylülerimiz hiçbir vakitte öyle cesim emlak idarelerine girişmemişler ve girişmeye kıyam etseler bile o serveti nereden bulacaklar? Bunlar ise yalnız üç beş parça tarlalarını kendileri ekip biçmekle ve sağmanlarına kendileri bakmakla nân u nemeklerini [ekmek ve tuzlarını] tedarik ediyorlar. Biz ise bu işleri el adamlarına yanaşmalara gördüreceğiz.”

“Sebep: Ne etmeliğimiz lazım geldiğini bilmiyoruz”

Gazete nasihatinin devamında bir başka nedenin altını daha çizerek, 1880'li yıllardaki Türk köyleri incelendiğinde ziraat konusunda bilgisizliğin had safhada olduğuna, hiçbir köyün sığırı 100 iken 1000'e çıkaramadığına işaret ediyordu. Çünkü hastalık karşısında ne yapılacağı, hayvanların nasıl besleneceği, bulaşıcı hastalıklara karşı hemen alınması gereken tedbirleri kimse bilmiyordu. Gazete bu hususu üç cümlede şöyle özetliyordu:

“Maahaza bir istatistik yapmamız lazım gelse hangi köyümüzde bundan on sene evvel yüz baş kara sığır mevcut iken şimdi bin baş olduğunu bulabiliriz.

Buna sebep nedir? Bir hayvan birdenbire bir hastalığa tutulduğu halde mümkün merteye ne etmeliğimiz lazım geleceğini ve hayvan üretilmesini, beslemesini bilmemeliğimizdir. Bahusus ile-i sariye [bulaşıcı hastalıkların] ne demek olduğunu hâlâ bilmeyerek, hasta olan bir hayvanımızı derhal sairlerinden ayrı bir ahıra almak lazım geleceğini anlamamaktığımızdır.”

“Soylumuz ve zenginimiz yoksul köylümüze örnek olmalı”

Peki çare neydi? Tarım Türkiye’de de Avrupa ülkelerinde olduğu gibi nasıl ilerleyecekti? Çare soyluların, zenginlerin bu işe el atmasıydı:

“Hasılı üçüncü numaralı gazetemizde beyan ettiğimiz veçhile Avrupa’da olduğu gibi bizde dahi ziraatın terakkisine, hayvanların ıslahına en evvel zadedânımızın, ağniyamızın başlaması lazım gelir. Çünkü köylü fukaramızın öyle işlere vakitlerinin, nakitlerinin tahammülü yoktur. Zenginlerimiz bu gibi faydası umuma raci olan böyle mukaddes meşguliyetlere sarf-ı zihin edip ilerleme izlerini ortaya koyarlarsa, köylü fukarasına bu tecrübelerde hasıl olan netice-i ilmi hazırlanmış olur. Emlakimiz civarında bulunan köylülerimiz hiç olmaz ise ineklerini bizim boğalarımıza katmakla, onlar da az çok cins-i a’lâ [en iyi cins] damızlıklar tutmuş olur. Ve onlardan bir boğa tedarik veya cins-i a’lâ inek almaya iktidarı olanlar dahi yabancı ülkelerden gelen hayvanlardan almayıp hazır memleket içinde cinsi ıslah olunmuş ve tecrübe edilmiş cinslerden almış olurlar.”

Asırlık Derdimiz: Gençleri Tarımla Buluşturmak

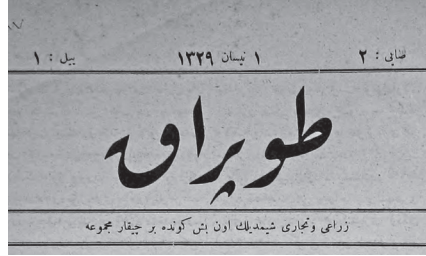

Konya Ziraat Mektebi'nde eğitim gören öğrenciler

“Gençler, hem kendilerinin hem ülkemizin refahı için tarıma yönelmeli.”

Bu sözler TOBB Başkan Yardımcısı ve İstanbul Ticaret Borsası Başkanı Ali Kopuz'a ait. Üstelik bu cümleyi söylediği tarih de, tarımın öneminin tekrar keşfedildiği, bütün ülkelerin tarımda kendine yetme politikasını uygulamaya başladıkları Kovid-19 salgınından çok önce... Başkan Kopuz, bu görüşünü sadece taşıdığı unvanların bir gereği olarak değil, aynı zamanda Anadolu ile bağını koparmayan, ülkesinin bugünü kadar yarınını da düşü-

nen sorumluluk mevkiindeki bir kişi olarak söylüyor. Açıklamaları araştırıldığında bir kez söyleyip geçmediği, bu beyanattan önce de sonra da defalarca konuyu dile getirdiği, bunun milli bir politika olarak uygulanması için canla başla mücadele ettiği görülüyor.

Toprak dergisinin 2. sayısı

Hükümetin hem eğitimli gençlerimizi hem de eli tutan, akli işleyen tüm vatandaşlarımızı çiftçiliğe ve köye dönüğe özendiren, tarımsal faaliyetlerde bulunmaları için teşvik eden birçok projesi var. Başkan Kopuz, açıklamalarında bunları tafsilatıyla anlatıyor ve tekrar tekrar çağrılarda bulunuyor. Peki, hükümetin bunca projesine, Tarım ve Orman bakanları ile meslek örgütü başkanları gibi makam sahiplerinin çağrılarına rağmen tarıma dönüş, köye dönüş, çiftçiliğe dönüş neden başarılı olmuyor? Neden gençlerimiz arasında çiftçilik ve tarımsal üretim bir “maraba” mesleği olarak görülüyor? Neden tarım, en az savunma sanayi kadar stratejik bir sektör olmanın teveccühünü yaşamıyor?

Hikayenin verdiği iki mesaj

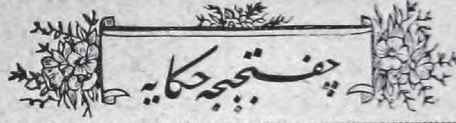
Bu sorular, ilk kez bugün sorulmadı. Türk milletinin büyük bir gelecek için önce kendi tarımını “inşa” etmesi gerektiği ilk kez bugün dile getirilmedi. Öğrencilerimizin hayallerini tarımsal üreticiliğin, çiftçiliğin ya da toprakla ilgili bir mesleğin süslemesinin “hayalleri” çok daha önce kuruldu. Üstelik hükümet yetkilileri ve gençler arasında bu anlayışın yerleşmesi için birçok yöntem de önerildi.

İşte bunlardan biri... 1914 yılında bir tarım sevdalısı olan Edhem Nejad, tarımı gençler arasında özendirmek için bir hikaye kaleme aldı. Bu hikayesinde biri kaymakam, diğeri de babası gibi çiftçi olmak isteyen iki okul arkadaşının yaşadıklarını resmetti. Toprağa aşık olan gencin nasıl zengin ve söz sahibi bir çiftçiye, memurluğa heves eden arkadaşının ise nasıl kaymakamlık hayallerinden vazgeçip işini korumaya razı bir memura dönüştüğünü aktardı.

Hikaye, kuşkusuz bir edebiyat şaheseri değil ama bize iki konuda fikir

بسونیا، بیره اونی کچی چیچکارک تخملماری محال
فظلمی برلره اکیلیرلر. اطه چایی، صباح صفاسی،
شیدوی، نرکس، آی چیچکی، خشخاش،
قره ناس، قطیفه چیچکی، عجم لاهسی، قرنفیل،
کلک چیچکی، قتمری نزه اونی، نقل چیچکی،
زنیل چیچکی، چاک چیچکی، صابون اونی
قهقهه، بابوج چیچکی، عطر، دلبر چیچکی،
کیجه صفاسی، پاپانیه، آجیق دیل، چیچک
فصولهسی، بوری، حصکی کوبهسی وسأرده
آجیقده اکیلیرلر.

خیاره، طومانس، بییر، قباق، پاطلیجان، سمیز
اونی اکیلوب دیکلیر .
سمیزاوت برلری حاضر لاندقدن صوکره
طوبراغک بوزینه برآز قوربجه کورره آتلمی،
بصده تخمی سرپه لیدر . طوبراق خقیفجه
باصیلوبده صولانه جق اولور ایسه سمیز اوتلر
چابوجاق بیتلر .
فلکن، واپور دومانی، خروس اییی،
چوردهک اونی، کلختی، قه چیچکی. شاهین
کوزی، آتاجینهسی، بگونیا، ساردونیا، لاتین

اوزنکین و مسعود اولری:

بو صنعتی هیچ سوزم، عادتا نفرت ایدرم.
نه یالان سویله بیم: بکا آتئمک ویردیکی
او کوتلر تا کوچوگدن، بشیکدن بری باشالنی،
مأمورلینی سود برمشدی. بزم قصبه تک کوزهل
بر قاتمقاسی واردی، چوقی کنج، چوق
یا قیشیقلی ایدی. بن اونی کوردکجه آه بنده
بو یله بر قاتم مقام اولسم دره، آرقه مدن کلجک
ضبطه بی، بکابوز بیک تمنا ایدمه جک مأمورلری.
اهالی بی دوشونور و غرور لاندیرم.
ذاتا بابامده، آتئمده آقرا بامده بکا سن
اینی اوقو، بزنی استانبولده اوقوته جفز،

کوچوگدک. ایکیزده بزم قصبه دهکی
بو یوک اولک، کنارلری صالحیلرله، آصه لرله
صاریش بجرهسته طایه ارق اوطورمش،
قونوشوبور ایدک. بجره بزه اوزاقده کی
یشیلکلری، باغلی، باغچلری کوستر بیوردی..
دها آرقهده صارامق اوزره بولونان اکیلر،
نمن خقیف روزگارک تأثیرله سالان بیوردی.
آرقه دشم حلیم بنه ایچینی جکرک بکا بو یودیکی
برلردن، کوپدن، چفتنجیلکدن، آکین دن بحث
ایتمک باشلادی، او کوبیلکی، چفتنجیلکی
چوق سور بیوردی، بن ایسه بجه عادی اولان

Çok muhtemel ki, fotoğraftaki iki büyük baş hayvan, o bölgede tertiplenen hayvan sergilerindeki yarışmalar için getirilmişti.

veriyor: Birincisi ve en önemlisi; meşhur hikayeci, romancı, şair ve yazarlarımızla iş birliği halinde öğrencilerimizi ve gençlerimizi çiftçiliğe ve tarıma özendirerek edebiyat ürünleri yazılmasını sağlamak. Bugün bu özendirmeye diziler ya da sinema filmlerini de ilave edebiliriz. İstanbul Ticaret Borsası, bu konuda tıpkı gıda israfında olduğu gibi öncü rol oynayabilir.

İkincisi ise şudur: Tarım Devrimi'nden beri bütün sektörlerin anası kabul edilen tarım sektörü, günümüzde savunma sanayi kadar stratejik bir sektör ise bunun somut örnekleri neden ortaya konamıyor? Çiftçilik “geleceğin mesleği” haline niçin getirilemiyor? “Çiftçice Hikaye”mizin kahramanı Halim gibileri niye daha somut hale getirip idoller oluşturamıyoruz?

Sözü daha fazla uzatmadan ve hiçbir sadeleşme yapmadan, sanki bugün kaleme alınmış gibi tazeliğini muhafaza eden “O zengin ve mesut oldu” başlıklı hikayeyi sizinle paylaşıyorum. Paylaşırken şu üzüntüyü yüreğimde hissediyorum: 1914'ten beri derdimiz aynı kalmış, dermanı bilmemize rağmen hastayı iyileştirememişiz; velhasıl bu alanda bir “arpa boyu” yol kat edememişiz.

“O zengin ve mesut oldu”

“Küçüktük. İkimiz de bizim kasabadaki büyük evin kenarları salkımlarla, asmalarla sarılmış penceresine dayanarak oturmuş, konuşuyor idik. Pencere bize uzaktaki yeşillikleri, bağları, bahçeleri gösteriyordu... Daha arkada sararmak üzere bulunan ekinler, esen hafif rüzgârın tesiriyle sallanıyordu.

Arkadaşım Halim yine içini çekerek bana büyüdüğü yerlerden, köyden, çiftçilikten, ekinden bahsetmeğe başladı: O köylülüğü, çiftçiliği çok severdi; ben ise bence âdî olan bu vaziyeti hiç sevmez, adeta nefret ederdim.

Ne yalan söyleyeyim: Bana annemin verdiği öğütler ta küçükten, beşikten beri paşalığı, memurluğu sevdirmişti. Bizim kasabanın güzel bir kaymakamı vardı; çok genç, çok yakışıklı idi. Ben onu gördükçe “Ah bende böyle bir kaymakam olsam” der, arkamdan gelecek zabıta, bana yüz bin temenna edecek memurları, ahaliyi düşünür ve gururlanırdım.

Zaten babam da, annem de, akrabam da bana “Sen iyi oku, biz seni İstanbul’da okutacağız, sonra sen büyük bir kaymakam, mutasarrıf, paşa olacaksın...” derlerdi. Ben mektepte çalışırdım, fakat memur olmak, kaymakam, paşa olmak için çalışırdım...

“Güneş altında çalışmasaydım, çok vergi vermezdim”

Halim yine çiftçilikten, köyden bahsetmeğe başladığı zaman bittabi ben dinlemiyordum. Kızdı. Ve bana bağırdı; sonra yine “Macid kardeşim” diyerek anlatmağa başladı:

“Biliyor musun Macid! Harman zamanı yaklaşıyor, şimdi bizim evde, köyde öyle çalışkanlık vardır ki tarif edemem. Babam artık orakçıları tutmuştur. Çalışkan ve kanaatli orakçılar şimdi arpaları biçmeye başlamışlardır. Tarlanın kenarına sıra ile dizilen orakçılar bir işe başladılar mı parlak kosalarını [orak çeşidi] sallaya sallaya bütün tarlayı alt üst ederler; arkadan gelenler arpaldan güzel demetler ve tepeler yaparlar. Babam da onlarla beraber güneşin altında yatar... Babam her zaman bana der ki ‘Oğlum ben böyle güneş karşısında çalışmasaydım,

şimdi vücudum böyle sapsağlam olmaz, beli bükük bir ihtiyar olurum. Ben işçilerimle beraber sıcakta yatmasaydım Cenab-ı Hakk bize nafaka verirdi. Verirdi ama bu kadar zengin mesut ve rahat olamazdım; ahırlarımda bu kadar hayvan, ambarlarımda bu kadar ekin bulunmazdı. Çünkü çalışmayana Cenab-ı Hakk vermez. Ben çalışmayınca sizi sonra fakir bırakırdım; seni iyice okutamaz, hükümete de çok vergi veremezdim.'

Babam orakçılar ile tarlada çalışırken validem de evde işçiler için çorba, ekmek, yemek hazırlatırdı. Orakçılar öyle iştiha ile yemek yerlerdi ki beş dakikada karavanelardaki yemeklerden eser kalmazdı...

Buğdaylar da biçildikten sonra ekinler harman yerine demet arabaları ile taşınır, ne güzel hayat... Arabacılar soğuk suyun yanından geçerken susak ile bir iki bardak su içtikten sonra söğütlük yolda bir köy şarkısı alırlar.

“Dövenin sesi keman sedasıdır”

Ben en ziyade harmanı severim. Komşularımız öküz ile harman döver, fakat babam beygir ile döver ve her zaman beygir daha çabuk iyi iş görür der. Macit, benim için en büyük zevk, dövene binerek sarı sapların, iri başakların arasında beygiri haydamak... Döven, ekinler üzerinde kaparken 'Feyz...' diye bir seda çıkarır, bu seda işçilerin türkülerine iştirak eden bir keman sedasıdır.

Akşamları yatmağa geldiği zaman benim üstüm başım toz toprak içinde kalır. Güzel bir saman kokusu işitirim. Annem beni sever, 'Aferin oğlum baban gibi çalışkan bir çiftçi olacaksın.' der ve temiz elbiselerimi verir.

Benim harman zamanından sonra işim bahçede gezmek, tavuklarımızı görmek, hayvanların sağılmalarını seyreylemektir. Biliyor musun Macid? İmtihanlar bitince köye gideceğim, ben bunlara kavuşacağım. Ah sen de bir köye gelsen, benimle beraber kalsan, eminim ki köyde, o güzelim yerde yaşamının lezzetini benden çok takdir edeceksin...

Şimdi ben her gece rüyamda harmanları görüyorum, bağlar, bahçeleri geziyor, kır ata biniyor, kaymaklar yoğurtlar yiyorum.”

Bu kadar senedir mektepte beraber oturduğumuz arkadaşım Halim'in sözlerini içim sıkıla sıkıla dinliyordum. Ben Halim'i çok severdim, fakat onun fikirlerini sevmezdim. Benim gözüm paşalıkta, kaymakamlıkta, âlâyişte, büyüklükte idi...

20 sene sonra iki arkadaşın hali...

Yirmi sene sonra idi yine o salkımlı, asmalı pencere önünde görüşüyor, uzaktan yeşillikleri seyrediyorduk. Her şey eski halinde idi; yalnız bir şey değişmişti: Halim de, ben de bıyıklanmış, büyümüş idik.

Arkadaşım bana hararetli hararetli çiftçilikten bahsediyordu. Şimdi harmandan, oraktan, işçilerden tıfılâne [çocukça] bahsetmiyor, orak makinelerini, harman makinelerini, sürme makinelerini söylüyor ve her gün attığı hatve-i terakkiyi [ilerleme adımını] bana anlatıyordu.

Harman zamanı... Geleneksel usûl buğday harmanında, küçük bey duruma hakim...

Hakikaten Halim tahsili, ihtisası, sebatı, muhabbeti sayesinde gayet zengin bir çiftçi olmuş idi. Muvaffakiyeti, gayreti her tarafta söyleniyordu. Halim'e herkes şayan-ı hürmet bir adam gözüyle bakıyordu...

Zavallı arkadaşı ben memur olmak, paşa olmak hülyasına düştüğüm-den onun gibi saf hayatı, saadeti, serveti bulamamıştım. O vicdanı, muhiti karşısında hür yaşarken ben başkalarının fikirleri, sözleri, emelleri altında ezilmekten kurtulamıyordum. Bir hükümet memuru olmuştum, maaşım var idi; muhteşem bir de masam, koltuğum vardı. Fakat bir gün bir şey çıktı, birçok memurları kovdular. Ben de açıklarda kaldım. Ben yine yerleştim, yine memur oldum, yine bir koltuk sandalyesi buldum; buldum ama bugün o salkımlar, asmalar sarılmış pencerenin önünü, Halim'in çiftçilik hikayelerini hatırlıyorum, 'Ah ben de neden onun gibi çiftçi olamamış idim; neden?' demekten kendimi alamıyordum..."

Masa Başında Oturmakla Köylü Teşvik Edilmez

Öğrenci efendiler, tarla ekim dersi görürken.

Türkiye'nin tarımda uzun yıllar girdiği açmazın izi sürüldüğünde, İmparatorluktan cumhuriyete bürokrasinin hantallığının, vazifesini göstermelik yapma alışkanlığının payı olduğu görülebilir. Esasında Türkler, sorun gördükleri alanda ıslahın nasıl yapılacağını, verimliliğin nasıl elde edileceğini doğru tespit edip yurt dışı örneklerini doğru şekilde adapte ediyorlardı. Tüm sorun bunların ya lafta ya tabelada kalmasıydı. Çünkü bürokrasi zahiri kurtarmakla meşgul olup, yapısal sorunlara çözüm ürettiğini sanacak kadar koltuğunu korumak peşindeydi. Sorulduğunda o vazifesini yapmıştı

ama köylünün ve çiftçinin basiretsizliği sebebiyle sonuç alamamıştı. Aslında bu yaklaşımın yerleşmesinde II. Meşrutiyet sonrası oluşan yönetim anlayışının etkisi büyüktü. Meşrutiyetçiler zannediyorlardı ki o ana kadar her şey kötü gidiyordu ve o kötü giden her şey, meşrutiyet rüzgârının dokunmasıyla iyiye, tıkr tıkr işleyen bir yapıya dönüşecekti. Bu nedenle öncesinde binbir zahmet ve fedakârlıkla oluşturulan yapıyı ve birikimi berhava etmekten çekinmeyeceklerdi.

Tarımı teşvik etmenin 8 yolu

1913'te bu feveranla kaleme alınan "Bizde Teşvikat-ı Ziraiye Şubesi Var Mı?" başlıklı yazı, aslında tarımı teşvik etmekle görevli birimlerin nasıl yaya kaldıklarını gösteriyordu. Avrupa ülkeleri ile ABD'de tarımı teşvik şubelerinin kurulmasını takiben Osmanlı'da da Tarım Bakanlığına bağlı bir teşvik şubesi kurulmuştu. Ziraat dünyası bu gelişmeyi "İyi işleri taklit kadar dünyada güzel hiçbir şey yoktur. Teşvikat-ı ziraiyeyi de kabul eyledik, oh ne a'la, ne güzel oldu." sözleriyle karşılamıştı. Elbette bu sözlerde sadece şubenin kurulmasıyla teşvikin olmayacağı ironik bir dille vurgulanıyordu. Yazıda "tarımı teşvik etmenin çiftçilere yeni yolları, usulleri kabul ettirmek için bütün vasıtalar ile propaganada yapmaktan, çiftçilere fikren ve amelen yardım etmekten" geçtiği belirtiliyordu. Makaleyi kaleme alan Toprakzade lakaplı yazara göre teşvikin 8 yöntemi vardı. Bunlar, "(1) konferanslar, sohbetler; (2) daimî ve geçici mektepler; (3) gazeteler, kitaplar, risaleler; (4) numune tarlaları ve çiftlikler; (5) demonstrasyon trenleri, sergiler, alet depoları; (6) müsabakalar; (7) aygır depoları; (8) yazılı malumat verilmesi" şeklindeydi.

Toprak dergisinin 16. sayısı 28 Aralık 1913'te yayımlandı

Önce köylüyle sohbet edelim

Bu başlıklar altında nelerin yapılacağı tafsilatlıca anlatılıyor, hangi vazifeleri kimlerin uygulayacağı ifade ediliyordu. Yazıda, ilk madde olarak belirtilen konferans ve sohbet verme işini vilayetlerde görevli ziraat müdürleri ile ziraat memurları ve öğretmenler üstlenecekti. Bunu hakkıyla yapacak sayıda ziraat müdürü ve öğretmen mevcuttu. Ayrıca konferanslar mekteplerde, camilerde, tiyatrolarda, kahvelerde, büyük salonlarda, bahçelerde, köy meydanlarında yapabileceği gibi sohbetler de kahve, köy odası, çiftlik, köy muhtarı odası, belediye dairesi, çeşme başı, kuyu başı gibi köylünün toplanma yerlerinde verilebilirdi.

“Ziraat mektebi memur adayı yetiştirmesin”

İkinci olarak okullara gelince; daimî mektepler ziraat ameliyat mektepleri/pratik ziraat okulları ile bağcılık, bahçıvanlık, açıcılık, kozacılık gibi okullardı. Zaten ziraat ameliyat mektebi çiftçi çocuklarını, genç çiftçileri fen ve yeni usulle yetiştirecek, muhitinin numunesi olacak mükemmel bir adam yapmak ve o sayede mükemmel muhitler meydana getirmek için kurulmuştu. Dolayısıyla buradan mezun olan öğrenciler memur ya da memur adayı olmamalıydı. Bu öğrenciler çiftliğini, tarlasını, süthanesini, böcekhanesini idare eden ve hemşehrilerine örnek olan gençler olmalıydı. Kaldı ki ziraat ameliyat mektebi mezunları dünyanın her ülkesinde çiftçilik yapmaya hazırlardı.

Geçici mektepler ise ziraat mekteplerinde, numune tarlalarında, köy ilkokullarında, çadırlarda, harman yerlerinde açılacaktı. Geçici okullar, daimî okulların tatile girmesiyle eğitime başlayacak ve bir iki ay eğitim verecekti. O bölgenin tarımı hakkında bilgi verilen bu okullara yaşı geçkin çiftçiler, çiftçi hanımları, çiftçi gençleri gelerek güzel güzel usuller öğreneceklerdi. Bundan başka köy köy, kasaba kasaba gezen seyyar mektepler de vardı ki bunlar da sırf teşvikçi, propagandacı niteliğe sahipti.

“Örnek tarla ve çiftlikler kurulmalı”

Tarımı teşvik etmenin üçüncü yöntemi ise “gazeteler, kitaplar, risaleler” yayınlamaktı. Fakir ve gazetelerin yeterince satılmadığı ülkelerde bazı cemiyetler ile tarım gazetelerine senelik tahsisat verilerek yardım ediliyor,

Osmanlı Devleti'nin Bağdat, Halep ve Diyarbakır vilayetlerinde tarımsal sulama, kuyulardan çekilen suların kanallara verilmesiyle yapılıyordu.

tarım kitaplarının yayınına maddi katkıda bulunuluyordu. Tarım Teşvikleri İdaresi birtakım risaleler (kitapçıklar), broşürler hazırlayıp, talep edenlere ücretsiz veriyordu. Hatta idare memurları, tarım risalelerinin talep edilmesini dahi beklemeden çiftçilere dağıtıyordu. Bizde de bu yapılabilirdi.

Dördüncü olarak yapılması gereken, numune tarla ve çiftlikleri ile istasyon-ı agronomikler [yetiştirme istasyonları] kurulmasıydı. Bu kurumlar çiftçiler köyden ziyarete geldikçe, bir konu için müracaat eyledikçe onlara örnek olacak; çiftçilerin hevesini artırarak teşvik edecekti. Bu merkezlerde o kadar güzel, muntazam ve iyi mahsuller yetiştirmeliydi ki çiftçiler bunlara hayran kalmalıydı.

“Tarım sergileri açılmalı”

Beşinci teşvik usulü sergilerdi. Söz gelimi tarım aletleri sergileri, tarım ürünleri sergileri, hayvan sergileri, tarım mamulleri sergileri bunlardan bazılarıydı. Sergilerde teşhir edilecek her bir eşyanın üreticisine, sahibine nakdî mükafatlar, hediyeler, iftiharname, şehadetname ve tasdiknameler verilmeliydi. Bunlar son derece önemli teşviklerdi. Aynı şekilde alet depoları kurularak çiftçilerin buralardan kolayca ve hilesiz aletler tedarik etmeleri sağlanmalıydı. Ayrıca istedikleri aletlerin kullanım yöntemlerini ve montaj usullerini öğrenebilecek, hatta tamirlerini kolayca yaptırabileceklerdi. Bunların hızla yapılması, çiftçinin tarıma teşvik edilmesi demekti. Diğer taraftan demonstrasyon vapur ve trenleriyle de tarım aleti, tohum ve mahsul örnekleri şehir şehir dolaştırılacaktı. Vapur ve şimendifer vagonları dahilindeki seygar sergilerde yer alan ürünler hakkında, burada görevli memurlarca gayet mükemmel ve ayrıntılı malumatlar verilecekti.

“Köylünün elini sıkamak bile teşviktir”

Aşıcılığa, bağcılığa, bahçıvanlığa, tavukçuluğa, ziraat aletlerinin kullanımına dair yapılan yarışmalar, teşvikin diğer bir ayağıydı. Çiftçinin üretime yönelmesi, başarının mükafatla neticelenmesi sayesinde sağlanacaktı. Mesela çiftçiler arasında İngiliz aşısını güzel ve hızlı yapma yarışması açılabilirdi. Hepsi kontrol altında aşılarını yapar, en çok ve aynı zamanda güzel aşı yapan mükafat alıp dereceye girer. Güzel yapan çiftçilere ehliyetnameler verilir, bu da pek mükemmel bir teşvik olurdu. Bu yarışmalarda valinin ya da Ziraat Nezaretinden gönderilen üst düzey bir memurun başarı kazananları tebrik etmesi, ellerini sıkması bile pek büyük bir teşvik olur ve rağbeti artırır.

Yedinci yöntem “boğa ve aygır depoları” açmaktı. Böylece çiftçinin hayvanlarını ıslah etmesi sağlanacaktı. Çiftçi oraya iyi ineğini getirip çiftleştirerek büyük ve kuvvetli bir öküz almak isteyecekti.

Son olarak gerekli malumatı sağlamak önemliydi. Çünkü birçok çiftçi maruz kaldığı sorunları çözmek, ihtiyaç duyduğu bilgileri almak için Tarım Bakanlığının Ziraat Şubelerine müracaat ediyordu. Aslında bunu Tarım Teşvik Şubesi'ne sorar, onlar da lazım gelen bilimsel cevapları verirlerse sistem makine gibi tıkr tıkr işlerdi.

“Tarımı Teşvik Şubesi görevini yapmıyor”

Toprakzade’ye göre 8 maddede anlatılan hizmetleri yapacak teşkilat ve kuvvet, Tarımı Teşvik Şubesi’nde vardı. Hükümet, imparatorluğun her köşesinde gerekli teşkilat ve şubenin kurulması için büyük miktarda para harcamıştı. Peki, bu kadar para harcıyıp teşkilat kurulduğu halde Tarımı Teşvik Şubeleri ne iş görmüşlerdi? Ne yazık ki bu sorunun cevabını kalp huzuruyla vermek mümkün değildi. Nedenini Toprakzade, şöyle açıklıyordu:

“Korkuyoruz ki mevcut Tarımı Teşvik Şubesi vazifesini hakkıyla yapabilmekten acizdir, diyeceğiz.”

Bir ülkenin bürokrasisinde aşk ve coşkuyla işini yapma rüzgârı estirilemezse her iş eksik kalmaya, hedefine ulaşmamaya mahkumdu. Toprakzade, bütçenin olmasına, teşkilatın kurulmasına, müdür ve memurların varlığına rağmen tarımın teşvik edilmediğini, 8 teşvik maddesinin arzu edildiği şekilde yürütülemediğini belirtiyordu. 8 maddenin uygulanması sırasında yapılacakları ise şu şekilde özetliyordu:

“Köy köy dolaşan, çiftçiyi aydınlatan memur görmedim”

“(…) Şimdi bizim memlekette bu 8 vasıta için neler yapılabildiğini birer birer hülasa edelim:

(1) Konferans ve sohbetler: Bir vakitler ziraat müdür ve öğretmenlerine konferanslar vermeleri, hatta yıllık bir rakam konarak o kadar konferans vermeleri mecbur kılınmıştı. Sonra galiba emir geri alındı ki konferanslar görünmedi. Ziraat müdürlerimizden ayağına çarığını giyip köy köy dolaşan ve çiftçiyi aydınlatıp doğru yolu gösteren gördüm dersem yalan söylemiş oluruz. Ayağına çarık değil, rügan potin giyilerek yapılırsa yine razıyız. Ziraat memurlarının işleri maatteessüf masa başındadır. Birçok vilayetler gezdim, ziraat memurları için bir oda, güzel bir masa gördüm. Bazen devre [teftiş gezisi] çıkmak lazım gelir, o vakit memur efendiler merkez kaza veya nahiyenin hükümet dairesinde çalışırlar. Biz pek doğruyu söylüyoruz, bize birçok dostlarımız, arkadaşlarımız, okuyucularımız bu kadar açık söyledığımızden kızacak!.. Fakat ne yapayım ki acı olan pek hakikattir. Memurlarımız içinde çalışanlar yok demek de ihanettir; elhamdülillah azıcık çalışanlarımız da vardır.

İçimizde daima sesi duyulan bir pastoral senfonidir, köy sevgisi...

Ziraat memurlarımızdan birçoğu köylü ile aynı seviyeye inmeye, onların hayatıyla birkaç zaman yaşamaya, onların fikirlerini uzun uzadıya ıslah eylemek için sohbe lüzum görmezler. Binaenaleyh Tarımı Teşvik Şubesi'nin en mühim aktif üyesi olan ziraat memurları, teşvik namına hiçbir şey yapamamaktadırlar; yalnız kâğıtlar, defterler yazmaktadırlar. Bu kabahat memurlardan ziyade İdareye aittir.

“Ziraat mektebine askerden kurtulmak için gidiyorlar”

(2) Ziraat ameliyat mektepleri şimdiye kadar geçen nüshamızda izah eylediğimiz veçhile memur kaynağı olup kalmıştı. Ziraat ameliyat mektepleri hemen hiç denilecek kadar ziraat adamları yetiştirememiştir. Ziraat ameliyat mekteplerinde muallim efendiler de ziraata aşk hissi veremediler; onları memuriyetlerle kayırmak için askerden kurtulmak bahanesiyle muallimlik ve saire tavsiyesinde bulundular. Binaenaleyh

Ziraat ameliyat mekteplerinin ziraata yapacağı teşvik bir hiçten ibaret kaldı. Sütçülük, bağcılık, bahçıvanlık ve saire mekteplerine gelince: maatteessüf bu mekteplere giren talebeler de memurluk hevesiyle dahil olmuşlardır. Sütçülük, bağcılık, bahçıvanlık çiftlik mekteplerinde hep yapacakları hizmetleri kafi görmeyerek ameliyat mektebi haline dönüşmelerini tasavvur ettiler! Dolayısıyla bu mekteplerin adedi az olmakla beraber hizmetleri de hiçten ibaret kaldı. Seyyar ziraat mekteplerine gelince lehülhamd [Allah'a şükür] onlar için daha para bile sarf olunmadı!..

Broşürler halkın dilinde yazılmıyor

(3) Tarımı Teşvik Şubesi evvelce ziraat gazetelerine biraz para verirdi; şimdi artık onu da vermez oldu; çünkü ziraat gazetelerinin adedi çoğaldı; birine vermek ister ama diğerlerinden korkar, düşüncesiyle vermiyor. Memlekette en ziyade ziraat fikrinin yayılmasına çalışan ziraat gazeteleridir. Biz iddia ederiz ki şu birkaç ziraat gazetesi kadar, Ziraat Nezareti memleketin ziraatına çalışmamıştır, kendimizi ve refiklerimizi övmek gibi çıkıyor amma hakikat budur.

Ziraat mekteplerine verilen tahsisata gelince: Bundan da tam bir özgürlük ile istifade mümkün olmuyor. Eğer serbest söylemeye matbuat mezun olsaydı daha açık söyledik. Ziraat Nezaretinin vücuda getirdiği risale ve broşürlerden ise istifade pek azdır; zira bunlar hep nazariyat, hep yazıdır. Risaleler halk için yazılmış olacaktır; bilim adamları böyle risalelere muhtaç değildir; halbuki Tarımı Teşvik Şubesi'nin yazdığı risaleler birer fen kitabı gibi muğlak ve karışıktır; ilkokul tahsili gören çiftçinin anlayacağı gibi kitaplar çıkarırsa tarımı teşvik işi görmüş olur; yoksa o zavallı kitaplara sarf olunan para tamamen boşunadır!

“Ülkede numune tarlası ve çiftliği yoktur”

(4) Ziraat Nezaretine gidip sorarsanız ve bazı günlük gazetelerde ismine tesadüf ederseniz bizde numune tarla ve çiftlikleri vardır. Fakat hakikatte ne numune tarlası ve ne de numune çiftliği vardır? On beş yirmi sene evvel kurulan Konya Numune Tarlası'na gittik; gayet sararmış ve kurumuş otlarla bir tarla halinde gördük. Kim fenni bir numune tarlası biliyor ve tanıyorsa lütfen haber versin gidip görelim. Çiftçinin

Kağıthane’de kurulan hayvan çiftliğinde yetiştirilen damızlık hayvanlar, gururla gösteriliyor.

bizim numune tarlalarından alacağı numune işlememek, çalışmamak mı olacak acaba? İstasyon-ı agronimikler ise yine elhamdulillah tesis edilememiş ve elhamdulillah onlar için para sarf edilmemiştir!

(5) Ne sergi, ne demonstrasyon tren ve vapurları ve saire bizde açılmamıştır. İnkılabı [ikinci Meşrutiyet] müteakip topu topu bir Bursa Sergisi açıldı ki onun da ziraat açısından ehemmiyeti pek ufak idi. Tarım aletleri depoları var, var ama ihtiyacı teminden acizdir. Çiftçinin aldığı bir makine kırılır ise onun için depoda ne bir yedek parça bulabiliyor ve ne de depoda onu tamir ettirebilir. Kırılan makineye verilecek cevap da bir neme lazımdan ibaret olması icap eyliyor. Tarım Aletleri Depo memurlarından bir kısmı aletlerin çalışma usullerini çalışarak çabalayarak köylüye öğrettiği halde bir kısmı da bu zahmetleri üzerlerine almaktan kaçınmaktadır.

“Vali çiftçiye ‘Selamünaleyküm’ dese yeter”

(6) Bizde çiftçiler arasında, ziraat sanatkârları arasında müsabaka ilan edildiği işitilmiş, duyulmuş şeylerden değildir. Birçok lüzumsuz ve icrasız olan memurlara para vereceğimize bu paraları, çiftçiler arasında açılacak müsabaka mükafatları olarak tahsis eylersek daha uygun olmaz mı? Böyle yarışmalar düzenleyip de mükafat bile vermesek bizim çiftçiyi memnun etmek güç değildir. Valinin, mutasarrıfın çiftçiye, ‘Selamünaleyküm’ demesi büyük bir kıymettir!

(7) Doğrusu aygır ve boğa depolarımız mevcut, fakat maalesef gördükleri hizmetler o kadar çok değildir. Bunun sebebi ahalinin cehaleti, ataleti, bu önemli konuyu takdir edememesi, hayvanlarının az ve zayıf bulunmasıdır. Ahaliyi bu hususta aydınlatıp teşvik eylemek pek çok lazımdır, köy köy eline asa alarak dolaşarak teşvik eylemek lazımdır ki bunu yapacak adamlar da yoktur.

(8) Tarımı Teşvik Şubesi'ne yazılı müracaat edip bilimsel malumat almak adeti bizde yoktu, yakın zamanda arzu edenlerin Bakanlığa müracaat etmesini ilan ettiler. Galiba ne soran oldu ve ne de cevap veren oldu?

Tarımı Teşvik Şubesi'nin vereceği bütün cevaplar öznel, teorik, tecrübeye dayanmayan şekilde olacaktır. Zira memleketimizin hiçbir yerinde numune tarlaları, hava durumu ve ziraat istasyonları yoktur, ve hiçbir yerde tecrübe ve tetkikler yapılamamıştır. Binaenaleyh alınacak cevaplar öznel, kitap üzerinden Avrupa tecrübelerinden ibaret olacaktır ki faydası yoktur. Çünkü her iklimin, her havalinin kendine mahsus bir hususiyet ve hüviyeti vardır.”

“Köylünün imdadına yetişelim, milletin parasını kaptırmayalım”

1913 yılında varılan tespitler bunlardı. Tarımı teşvik etmek için Ziraat Nezaretine bağlı olarak memleket çapında kurulan Tarımı Teşvik Şubeleri, kendisinden bekleneni yapmamış; burada görevli müdür ve memurlar ile öğretmenler şubede oturmayı, köy köy dolaşarak tarımı verimle hale getirmek için köylüyle buluşmaya tercih etmişlerdi. Oysa Toprakzade'nin feryadı ne kadar doğrudu ve ne yazık ki 100 yıl sonrasında aynı doğrulukla yankılanıyordu:

“Memleketimiz Tarımı Teşvik Şubesi'ne her yerden ziyade muhtaçtır. Çiftçilerimiz, bu güzel topraklar bizde iken sefalet ve açlıktan ölüyorlar. Allah için insaf edelim, köylünün imdadına koşalım. İstanbul'da yaldızlı bir oda içine Tarımı Teşvik Şubesi'ni sokacağımıza köylere, harap illere koşalım, onları kurtaralım. Milletin, ziraatın terakkisi için verdiği paraları ötekine berikine kaptırmayalım!”

Osmanlıların Hikayelerde Çiftçiliği Sevdiren Kahramanı Halil Hoca'nın Çiftliği

Köy hayatının sunduğu maddi ve manevi zenginliğin yerini ne doldurabilirdi ki?

Tanzimatla birlikte başlayan “memur olma, devlette bir işe sahip olma” rüzgârına karşı bir avuç insan, “girişimciliği, tarımla uğraşmayı/çiftçiliği” savunmaya başladı. Tarımda verimliliği artırma gayretleri, Sultan II. Abdülhamid döneminde ziraat mektepleri, numune tarlaları ve çiftlikat-ı hümayunlarla daha sistemli bir hale geldi. 20. yüzyılın ilk yıllarında ziraat ve çiftçilik üzerine yayınlanan gazete ve dergiler, Ziraat Nezaretinden aldıkları desteklerin etkisiyle tavukçuluktan toprak bakımına, sulamadan makineleşmeye kadar birçok alanda kitaplar yayınladı. Ne var ki bu yayınlar, beklenen etkiyi gösteremedi; ne yeni nesillerin çiftçiliğe rağbet gösterdiği ne de verimliliği arttıracak modern usullere meyledildiğini görülünce sorunun kaynağı araştırılmaya başlandı. Bunun üzerine ziraat mekteplerinde

خلیل خواجہ نك چفتجیلکی

ایش باشنه کچدکارنده کندی ایشلری آکا کوره دوژانیرل .

چفتجیلکک ایلرولدی ایچون عقلی آدملرک بولدقلری بو طوعری بوله بزده کیتمکه مجبورز ؛ کیش وقولایقله محصول وبرر بر مکتده اوطوردیفتمز حالده آچ، چیلق قالمقن، باشقه مملکت انسانلریک یاشاملری وچهله عمرمزدن فادله کورمک ایسترسک هرشی دن اول چفتجیلک نصیحتلری، چفتجیلک مصاللری ایله چوجقلری ؛ بون وارقلری چفتجی اولوق ؛ بشدرملی بز .

بز ، بوکون شو دوشوندکلرمزدن بر وظیفه طوبهوق ایلك بر آدم آبور ، عثمانلی چوجقلرته برچفتجی مصالی نقل ایدیورز ، ایلك ایشده جمیلک طبیی در . قصور آراغمستی ، فقط ده ایلرین یایغه هرکس چالیشمی دبلرز .

— سلاتیک — سنه ۱۳۲۸

عبدالمکیم حارت

باشلانغیچ

اول زمان ایچنده . استانبولدن اوزاق بر رده اوفق بر کویده . بر خواجهمز واردی .

خلیل خواجہ دیبه بویک ، کوچک همزک طانیبد یغمز ، سودیکمز خواجهمز، کومرک مکتبینه بزلی اوقودیر ، مملکته خیرلی اولهمز ایچون چالیشیر، بز بشدرردی . فی الواقع ، بو ذنیاده کی موقی کویده خواجہ اولقدن عبارتدی، یعنی پک بسوک برشی دکلدی ، فقط ، من بوکون آکلایورم ، بزلی اوقومسی ایله ، بزم ایلیکمز چالیشمی ایله ، یاپدینی ایشک اجری نوایی پک چوق ایدی .

خواجهمز ، بزه دیمزه ، ذنیامزه عائد پک چوق شیلر اوکرتدیکی کوی، کندوسنک چفتجیلکده کی علمیده زیاده ایدی . یاشی آلتیشی چکین اولدینی حالده، بعضاً کویده چفت سوزلرکن ، چفتجیلره یازدم ایتمی ،

خرمتلو کویلی اوقومچیلرمنک چفتجیلکک بشون یچتلری اوکرتلرینه بادم ایدهجک بر کتابی بوکوندن اعتباراً غزتهمزده یازدیورز .

(خلیل خواجهمز چفتجیلکی) آذنده اولان بو اثر اصلندن، صوک زمانره سلایکده پالیش اولان (مرکز زراعی) به باغلی کوی مکتبی ایله درامده یوزکلرده آچیلمش اولان دبکر بر کوی مکتبی چوجقلری ایچون یازلشدر؛ آچیق وهرکس اکلاجهجی وچاقی سیقله دن اوقوبوب بر چوق شیلر اوکرتیه بیلجکی بر اثر اولسنه کوره ؛ بزده ؛ دبکر کوچک و بیوک اوقومچیلرمنک فادهلری ایچون بوکون دن اعتباراً غزتهمزده کچیریورز. امید ایدرک که بتدیکنده زراعت و معارف نظارتلری بونک اصلنک بیوککتبی آکلار ، وکویلیله چفتجیلکی اوکرتک ایچون بو احوله اهمیت و بز، ووکی کتابلر یازدره رق آنلری باصدریر وکویلیله طاغیدیر . زیرا زراعتک ایلرولسه سنه لک صاغلام بر اسولده آتچق کوچک چوجقلره آتی اوکرتک و آنلری (یک نسل چفتجیلری) اولوق بشدریر، مکدن عبارت در .

فلاحت

مقدمه

آغاج یاش ایکن اکیلیر و (یکی ترتیب چفتجیلک)، آتی بیلک ایله مجریلیر ، عثمانلی اولکاسنک زراعتی ایلرولمکده، بویکی یچم چفتجیلکه عائد احوالری یازینک چفتجیلی اوله جق اولان بوکونک چوجقلرته اوکرتک دن، آنلری اوله جقه ترتیبه اتمک دن باشقه بر صورتله ایلدیه مز . بو ؛ بوکون بزم قوبدییمز غل دکلدر . بز دن عقلی اولانلر بو ایشلرک نصل باشه چفتجیله جفتی دوشونعشار و میدانه کتیردکلری ایشلر ایله بیلکی لرینک نتیجه سی هرکس کوزینک اوکته قوعملدر .

بر مملکتده چفتجیلکی ایلرولمک، مکتب و کتابلر ایله اولور ؛ کتچ چوجقلر دها کوچک یاشلرنده ، بیوک و عقلی آدملرک . خواجهمزک یازدقلری ، سوبله کلری اوقوزلر و ایشدرلر ، و آکا اینانیرلر ، و اوق کورده لک دن زیاده کی بیلکی لرینه بل باغلارلر و بیوبوب

muallimlik yapan kişilerin gayretleriyle çocukların zihinlerinde ve kalplerinde bir tarım ülküsü oluşturmanın ancak ve ancak onları cezbedecek bir pedagojik usulle mümkün olduğu tespit edilip yeni bir “usul” ile işe girişildi.

Bu usul gereğince tarımı özendirecek, yalın ve herkesin anlayacağı dilde kitaplar, hikayeler yazmanın yanı sıra rol model kişiler de oluşturuldu. İşte Halil Hoca bu kişilerden biriydi. Belki de “dost” anlamına gelmesi sebebiyle “toprakla/tarımla dost” bağlamında bu isim seçilmişti. Şurası kesindi ki Halil Hoca ismi, İngilizceden Türkçeye “Ali Baba'nın Bir Çiftliği Var” diye geçen “Old Mc Donald Had a Farm” şarkısının kaydedilmesinden çok önce ziraat yayınlarımızda görülmüştü. 28 Eylül 1913 tarihli Felahat dergisinde tanıtımı yapılan kitap, kahramanın isminden mülhem “Halil Hoca'nın Çiftçiliği” adını taşıyordu. Takma bir isim olması kuvvetle muhtemel olan Abdülhakim Hâris imzasını taşıyan kitap, köylülerin de okuryazar kişilerden ya da okuma yazma bilen çocuklarından dinlemeleri halinde başkaca bir açıklamaya gerek duymadan anlayabilecekleri basitlikte yazılmıştı. O yüzden dergi yönetimi Halil Hoca'nın Çiftçiliği kitabını “Hürmetlû köylü okuyucularımızın çiftçiliğin bütün bahislerini öğrenmelerine yardım edecek bir kitabı bugünden itibaren gazetemizde yazıyoruz.” ifadeleriyle duyuruyordu.

Kitap bir meraklı tarafından değil, işin ehli Abdülhakim Hâris tarafından Selanik ve Drama köy mekteplerinde çocuklara okutulmak üzere yazılmıştı. Dolayısıyla hedef kitle gözetilerek kaleme alınmıştı. Felahat yönetimi kitabın tefrikasına başlamadan önce şöyle yazıyordu:

“Açık ve herkesin anlayacağı ve canı sıkılmadan okuyup birçok şeyler öğrenebileceği bir eser olmasına göre biz de diğer küçük ve büyük okuyucularımızın faydeleri için bugünden itibaren gazetemize geçiriyoruz. Ümid ederiz ki bittiğinde Ziraat ve Maarif Nezaretleri bunun aslının büyüklüğünü anlar ve köylülere çiftçiliği öğretmek için bu usule ehemmiyet verir. Ve bu gibi kitaplar yazdırarak onları bastırır ve köylülere dağıtır. Zira zürân [çiftçilerin] ilerlemesinde en sağlam bir usul de ancak küçük çocuklara onu öğretmek ve onları ‘yeni nesil çiftçiler’ olarak yetiştirmekten ibarettir.”

Burada birkaç önemli nokta vardı. Birincisi kitap “büyük küçük herkese faydalı olabilecek, sıkılmadan anlaşılabilir” nitelikteydi. İkincisi, bu ki-

tapla köylülere çiftçiliği öğretmek için “köy kahvesinde sohbet eder gibi anlatma usulü” yani sohbet yöntemi tercih edilmişti. O halde bu yöntemi hem Ziraat hem de Maarif Nezaretleri benimsemeli, bu usulle kitaplar yazdırmalı ve dağıtmalıydı. Üçüncüsü, ilk kez bir Türk tarım dergisinde modern zamanlarda kullanılan bir ifadeye yer veriliyor, bu kitaplarla yetiştirilecek çocuklardan “yeni nesil çiftçiler” diye bahsediliyordu. Tarımı gençlerin kalbinde bir sevdaya dönüştürmek için bu tür yayınların öneminin altı çiziliyordu.

Yeni tertip çiftçiliği bilmek...

Kitabı Selanik'te 1912'de kaleme alan Abdülhakim Hâris, girişte şu cümlelerle derdini ifade ediyordu:

“Ağaç yaş iken eğilir ve ‘yeni tertip çiftçilik’ onu bilmek ile becerilir. Osmanlı ülkesinin ziraatını ilerletmek de bu yeni biçim çiftçiliğe ait usulleri yarının çiftçisi olacak olan bugünün çocuklarına öğretmekten onları öylece terbiye etmekten başka bir suretle elde edilemez.

Bu, bugün bizim koyduğumuz temel değildir. Bizden akıllı olanlar bu işlerin nasıl başa çıkılabileceğini düşünmüşler ve meydana getirdikleri işler ile bilgilerinin neticesini herkesin gözünün önüne koymuşlardır.

Bir memlekette çiftçiliği ilerletmek, mektep ve kitaplar ile olur. Genç çocuklar daha küçük yaşlarında büyük ve akıllı adamların, hocaların yazdıklarını söylediklerini okurlar ve işitirler ve ona inanırlar ve artık görenekten ziyade yeni bilgilerine bel bağlarlar ve büyüyüp iş başına geçtiklerinde kendi işlerini ona göre düzenlerler.”

“Çocuklarımızı çiftçilik masallarıyla yetiştirmeliyiz”

Hâris çok açık şekilde “Çiftçiliğin ilerisi için akıllı adamların buldukları bu doğru yola biz de gitmeğe mecburuz; geniş ve kolaylıkla mahsul veren bir memlekette oturduğumuz halde aç, çıplak kalmamak, ve başka memleket insanlarının yaşamları ve çile ömrümüzden faydalar görmek istersek, her şeyden evvel çiftçilik nasihatleri, çiftçilik masalları ile çocuklarımızı, bütün varlıkları çiftçi olarak yetiştirmeliyiz.” diyordu. Bunun anlamı şuydu: Çocuklarınıza çiftçilik masalları anlatmazsanız onlardan çiftçi olması-

nı bekleyemezsiniz. Hâris bu konuda kendini sorumlu tutuyor ve Osmanlı coğrafyasında ilk kez masal tadında bir kitap kaleme alma cesareti gösteriyordu. Üstelik her türlü acemiliği ve hatayı, kusurlarının şiddetle eleştirilmesine göğüs germeyi göze alarak...

“Evvel zaman içinde bir köyde bir hocamız vardı...”

Halil Hoca'nın Çiftçiliği kitabı bir masal gibi başlayarak, bir köy hoca-sının köylülerin ve çocukların çiftçiliği sevmesinde, yeni usulleri öğrenmesinde rehber haline gelmesini anlatıyordu. Üstelik her türlü dinî ve diğer bilgileri öğretmeyi de ihmal etmeden:

“Evvel zaman içinde İstanbul'dan uzak bir yerde ufak bir köyde bir hocamız vardı.

Halil Hoca diye büyük, küçük hepimizin tanıdığımız, sevdiğimiz Hocamız, köyümüzün mektebinde bizleri okutur, memlekete hayırlı olmamız için çalışır, bizi yetiştirirdi. Filvaki, bu dünyadaki mevkii köyde hoca olmaktan ibaretti. Yani pek büyük bir yer değildi. Fakat, ben bugün anlıyorum, bizi okutması ile, bizim iyiliğimize çalışması ile yaptığı işin ecri sevabı pek çok idi.

Hocamız, bize dinimize, dünyamıza ait pek çok şeyler öğrettiği gibi kendisinin çiftçilikteki amelî de ziyade idi. Yaşı altmışı geçkin olduğu halde bazen köyde çift sürerlerken, çiftçilere yardım etmesini onlara bildiklerini öğretmesini pek severdi, ve sabanın kollarını tuttuğu zaman o kadar gayrete gelirdi ki, herkes onu genç, dinç usta bir çiftçiden ayırt edemezdi.”

“Köyde herkes hocayı severdi”

Kitabın daha ilk satırlarında Halil Hoca'nın iyilikseverliği ve fenalıkla işi olmayan bir rol model olduğu anlaşılıyordu. Bütün köylülerin sevip saydığı Halil Hoca herkese yardım etmeye çabalarken, köylüler de onun bir dediğini iki etmezdi:

“Kendisi gayet bilgiç idi, hoş sözler söylerdi, kimsenin fenalığını istemezdi, bu sebeple bizim köyde herkes Hoca'yı sever, büyük, küçük herkes kendisine hürmet eder ve hele biz çocuklar kendisinin hayır duasını

almak için bize bir iş göstermesini beklerdik.

Büyükler mesela analarımız, babalarımız kendisini gördükleri zaman itibar ve hürmet eyledikleri gibi Hoca'nın bizi adam etmedeki hizmetine karşı onun ufak bir işinde bulunmağı cana minnet bilirler ve hatta Hoca'yı boş zamanlarında evlerine davet eder, onun nasihatlerinden faydalar bulmağa çalışırlar idi.

Hocamız, öyle zannediyorum ki, pek bilgiçi idi, çünkü civar köylerin hocaları da bazen ziyaretine gelirler, güçlüklerini ondan öğrenirlerdi. Velhasıl Hocamızın adı etraf köylere kadar yayılmış, çiftçi, dükkancı, kendi işi için bir defa Hoca'nın ne düşündüğünü öğrenmek lazım olduğuna inanmış idi. Bu cihetle Hocamızı herkes ziyaret eder. Hastalığı, müşkili hakkında kendisinden fikir arar ve sonra teşekkürler ederek ayrılırdı.”

“Bize yeni tertip çiftçilik usullerini öğretirdi”

Haris, bu aşamadan sonra Hoca'nın bu doğru bilgilerinin kaynağını anlatmaya geçiyordu. Onun anlattığına göre bilginin kaynağı kitaplardı, gelişmeleri anı anına takip etmesiydi. İstanbul'dan, yani büyük şehirden uzak bir köyde olmasına rağmen bilgiye ulaşmayı bilen bir kişiydi Halil Hoca. Dindar bir köy hocası olması modern gelişmeleri takip etmesiyle perçinlenmiş, böylece saygınlığı daha da artmıştı. Hâris, çocuklara örnek kişi olarak verdiği Halil Hoca hakkında şu bilgileri veriyordu:

“Hocamızın aslı ve nesli hakkında büyük haberim yoktur. Yalnız şunu bilirim ki, Hocam pek bilgili ve pek çalışkandır, günde hiç durmadan sekiz saat çalışır, öğrenmeğe öğretmeğe uğraşır, boş lakırdı ile boş zaman geçirmekten kaçır ve hele çiftçilere ve biz köylü çocuklarına kendisinin 'yeni tertip çiftçilik' dediği usulleri öğretmekten pek hoşlanırdı.

Kendisi nerede okumuştı bilmem; fakat mütemadiyen okur ve her gün taşradan pek çok kitap getirir, yeni şeyler öğretmeğe heves eder. Bize de bazen nasihatleri sırasında evlatlarım, 'İnsan beşikten mezara kadar daima öğrenmeğe çalışmalı.' Peygamberimiz Efendimiz böyle buymuşlardır der idi.”

Yazar bu noktada, Halil Hoca'nın şahsında her şeyin başının heves ol-

صیحه ۳۸۶

فلاحت

مقاله مخصوصه

علم اشیا [*]

اون اوج باشده کی در سرمدن :

چفتچی خلیل دایی

خلیل دایی چفتچیلک ناصل باشوردی

بزم خلیل دایی تک بووک بابایی ، بابایی هب چفتچی اعشار ، کندوسی ده عسکرلکی چفتچی قدر کوی ده چفت ، چوق ایله اوغراشمش ؛ فقط اصل چفتچیلک باشلامسی آدن سکره دوز :

خلیل دایی ۹۲ ده موسوف سفینه کیمش ، اوراده دین وملت اوغرنده چاریمش ، برقاچ برندن یارالامش ، بووک یاراراقل کوسترمش ونهایت کوسکنده بر افتخار نشانی ایله غازی اوله رق کوینه دوغمش ایدی . ایشته اوزمانلرده ایدی که بن خلیل دایی بی طانیدم ، واجبی اولدم . هر یایدی قاین دن کوردم ...

خلیل دایی عسکرلک دن دوندیک صره ده بایانستک چفت وچبونی آرتق اوغنه کچمش بولنیوردی ، بزم خلیل دایی بویلهجه اییک باشنه کیدی و اوصره لرده ایدی که اولندی .

خلیل دایی تک بو اولیلکی ایکی باش دن در بیلک

[*] چفتچیلکک ایلرولمسی ایچون چوچقلمزک بوتربیی آملاری لازم کلهجکی و « ترقی زراعت » دینه سوبیلنن سألده بونک بووک برغل اولدیننی اولجه مناسبت کلدیکی صره لرده بیلیرمش اییک .

بوکون ، بو ایشلرده فنکار نصل چالیشیورلر ؟ کوسترمک ایچون بوورنک یازی بی غرنه صره کچیریوروز ، بو پا زجه ، اقتدار و جدتی جملهجه مسلم اولان محرر لر مزمن حکمت بک اقدینک معارف مکتبیری ایچون یازمغه باشلامنی بر آردن نقل ایدلمس در . ذاتا محرر مزک بو وادیده کی یازیلری هر نسخه مزده بولمغده ایسه ده بونی ، مکتب کتابلر مز ایچون بویله نمونه طو لوق لازم کلهجکی تعریف ضمنتده فضلهجه درج ایلدک . .

فصاحت

تقیقات بر پوست غوغوسی ماهیتی آلامال در . سراپا صمیمیت اولالی در . حکمای غربدن بریسی انسان بوتون دنیایی آلهادا بیلر . یالکز برشی بی آلهاداماز اوده وجدانی در دیمشدر . بر محررانی وجدانی اوزرینه قویقدن سوکره تقیداته کیریمیلی در . بعض ارقداشلرده مقاله لرینک بوی غرنه لرده یازلدیننی سوبلیورلر . بز بر جوق زرای مقاله لرک ، تنفیذاتک بوی غرنه لرده یازلدیننی کوردک وسوندک . حق سر محرر مش دخی « اقدام ده زراعت مکتبیرنی و « طنین ده چکرکه مسئله سی تقید ایدی .

نظارت ارکانیه فنا ادم اولوب اولامغه هیچ برسب بوقدر ، چونکه نظارتله هیچ بر صورتله ارتباطلر بوقدر . نظارتدن سناتر لری کی مأموریت ومملکت بیکله یوروز . حمد اوسون بوکونه قدر خزیه حکومته یار اولدق . انشالله بوئدن بویله ده اولماز ، ناموسزله یاشادق ، آلتیرک تری ایله قازاندق .

شده بی قدر حکومتدن هیچ بر تخصیصات آلدق . بونکله برابر تخصیصات احتیاج بوقد کلدور . جرائد زراعه هر صورتله شایان معاوندورلر . ممالک عثمانیه ده غرنه چقارمق بیک کره مشکل ایسه . زرای غرنه چقارمق اون بیک زره مشکلدور . « بین بیلیم ، دوغرایان بیلر » در برلر . بعض بنتیلرک یایغره لرنه قولاق آصوبده . غرنه مزی کندی لارینه آلت ایش اولسه اییک . شده بی قدر بوغرنه کندی انتظام وجدینی محافظه ایدمش وانظار عامه ده دوشکون بر حالده بولنور ایدی .

بز تکرار ایدیوروز : حکومت ایستر تخصیصات ویرسون ، ایستر ویرسون ، « فلاحت » هرچ بر صورتله هیچ بروقت کندی خط حرکتدن واژ کچمش ، قامه . لئونلر کی رنک دکیشد بر مش ، بز جدی و حقیق خدمتی بویله آکلاروز .

مقصدمز زراعت واسطه سیله طوبر غرنی ضبط وربطانک ، تجارت ، صنعت وصناعت - چونکه صنایع قیفه تک منشا بیده زراعت دکلیدر ؟ - ذوق وشوقنی وطنداشلمش ، تلغین ایتمک و ثروت ملیه مزی تری - ولینق در . jours servir sans se souvenir غایسته خدمت ایلدک اجتهاد مش ، دوام بوغرنه لده ثبات ایده چکر . منکته کی متواضع وضعتمیزی اصلا دکیشد بر مبه چکره فقط کیمه بیده عرض افتقار ایتمه چکر . « بز سوهد بزنی آزار » . ایشته اییک وسوک سوز مش .

« فلاحت » غرنه سی
مدیر و محرری
صاحب امتیاز و سر محرری

سبوح استپانیان

احمد طلعت

duğuna, heves olduğu takdirde bir köylünün [Halil Hoca] yeniliğin öncüsü olabileceğine dikkat çekiyordu:

“Bunun için Hocam, aslında bizim gibi bir köylü olduğu halde, mahza [sadece] hevesi ile okumuş, herkesin hürmetine layık olmuş, ve köyündeki eski tertip çiftçiliğin pek geri yani güçlkle az bir kâr hasıl ettiğini görerek, yeni tertip çiftçilik yani az bir zaman içinde az masraf ederek çok kâr etme, bu vechile hem kendini ve hem de milletini mesud edecek bir zenginlik hasıl etmek fikrine saptanarak, ‘ziraat’a merak etmiş, velhasıl öğrenmiş ve sonra da bize öğretmeği kendince bir borç bilmiş idi.”

Köye gelince önce yeni bir mektep inşa ettirmişti

Halil Hoca’yı bize bir kahramanın ağzından nakleden Abdülhakim Hâris, onun köye geldiğinde kafasındaki hedefleri gerçekleştirmek için nasıl yeni ve temiz bir mektep yaptırdığını, orayı ağaçlarla, bitkilerle, sebzelerle şenlendirdiğini ve böylece çocuklara uygulamalı olarak doğal yaşamı ve tarımı sevdirdiğini aktarıyordu:

“İşte bunun içindir ki Halil Hoca bizim köye geldiğinde, bizim eski mektebi beğenmemiş, köy zenginlerinden Ali Ağa’ya gitmiş, onu kandırmış ve köyün beş dakika uzağında, bir tümen [yığın/tepe] üzerinde, koruluğun yanında, ufak, güzel, temiz, havadar yeni bir mektep yaptırmış ve kendi eliyle de bahçesini düzenlemiş, ağaçlar, çiçekler, sebzeler dikmiş idi.

Halil Hoca’nın mektebi ele aldığından beridir ki; köyümüz şenlendi, çocuklarımız okuryazar, okuduğunu anlar ve söylediğini tanır oldu. Ve hele mektep bahçemiz, köyün en iyi yemişini, sebzesini yetiştirir bir örnek bahçesi halini aldı.

Kendisine ait şeylerden Halil Hoca bahçesini pek sever, gözünün bebeği gibi onu kıskanır, bir yaprağın, bir çiçeğin solmasından kederlenirdi. Fakat bununla beraber Hoca herkese iyilik etmeyi her şeyden ziyade sever, bahçesinde yetiştirdiği ilaç otlarını olgun meyvelerini köyün hastalarına verir ve herkese faydalı olmak isterdi.”

İlk tarım hikayesini anlatan Halil Hoca'nın Çiftçiliği kitabında bu sayfadan sonra çiftçilikle ilgili bilgilerin sohbet ortamında, nasihatler halinde çocuklara anlatıldığı bölümlere geçiliyordu. Bahçe bakımından buğdayın ekimine kadar birçok konu "Evlatlarım" hitabıyla başlıyor, çocukların anlayacağı basitlik ve akıcılıkta okuyuculara/dinleyicilere Halil Hoca'nın tatlı dilinden aktarılıyordu.

Halil Hoca'dan sonra Halil Dayı

Felahat çocuklara hikayelerle çiftçiliğin sevdirmesini çok önemseyen bir yayın organı olarak Halil Hoca'nın Çiftçiliği ile başladığı seriyi, çiftçilik hikayeleriyle sürdürüyordu. Bu kez de hikayemizin adı, "Çiftçi Halil Dayı" idi. Gazetenin becerikli yazarlarından Hikmet Bey'in kaleme aldığı bu hikaye, 28 Mart 1914 tarihli 25. sayısında yayınlandı. Aslında hikaye, Hikmet Bey'in Maarif Nezaretinin isteği üzerine mektepler için yazdığı bir eserden alınmıştı. Buradan anlaşılıyordu ki "Halil Hoca'nın Çiftliği" tefrikasıyla yetkilileri, yeni bir metotla çiftçiliği çocuklara sevdirmeye ve çiftçilikle ilgili konuları basit ve anlaşılır bir şekilde aktarmaya çağıran Felahat ve diğer ziraat dergileri başarılı olmuşlardı. Gerçekten de meselenin özü, "çiftçiliğin ilerlemesi için çocuklarımızın bu terbiyeyi almaları" idi ki "terakki-i ziraat" diye söylenen mesele bu temel üzerinde yükselbilirdi. "Çiftçi Halil Dayı" hikayesi 13 yaşındaki bir çocuğun gözünden şöylece veriliyordu:

"Halil Dayı çiftçiliğe nasıl başladı?"

"Bizim Halil Dayı'nın büyükbabası, babası hep çiftçi imişler, kendisi de askerliği çıkıncaya kadar köyde çift, çubuk ile uğraşmış; fakat asıl çiftçiliğe başlaması ondan sonradır:

Halil Dayı 93'te [1877-78] Moskof Seferi'ne gitmiş. Orada din ve millet uğrunda çarpışmış, birkaç yerinden yaralanmış, büyük yararlıklar göstermiş ve nihayet göğsünde bir iftihar nişanı ile gazi olarak köyüne dönmüş idi. İşte o zamanlarda idi ki ben Halil Dayı'yı tanıdım ve ehibbanı oldum, her yaptığını yakından gördüm...

Halil Dayı askerlikten döndüğü sırada babasının çift ve çubuğu artık

oğluna geçmiş bulunuyordu, bizim Halil Dayı böylece işin başına geçti ve o sıralarda idi ki evlendi.

Halil Dayı'nın bu evliliği iki baştan dirilik oldu. Karısı cihazdan [çeyizden] ziyade kendisine daha kıymetli şeyler getirdi; onun iyi huyu ve çalışkanlığı en büyük cihazı idi.

Halil Dayı işte böylece işe başladı, karısı kendisine yardımcı oldu; göz açıklığı, akıllılık ve çalışkanlık babadan kalan borçları onlara ödetti ve onları bugünkü zenginliğe getirdi:

Halil Dayı'nın bugün sürüler ile davarları, güzel ve temiz ekilmiş birçok tarlaları velhasıl dikkat ile bakılmış bir çiftliği vardır.

Zaten Halil Dayı, bu son defa aldığı ziraat madalyası ile mükemmel çiftçi olduğunu herkese tanıttı.”

“Halil Dayı'nın marifeti nedir?”

“Konuşur iken bazen Halil Dayı söyler:

‘Ben herkes gibi yapmadım. Komşularıma dikkat ederdim. Hiçbiri bahçesine ehemmiyet vermez. Halbuki benim karım bahçesinden, içeriye girmez, bütün dikkatini ona verir. Eker, diker, tımar eder, bu cihetle bizim bereketli ve güzel hasılatımız olur.

Zaten çocuklarım inci ile elmas. Anaları bahçeyi suladığı sırada sebzelerin köklerini havalandırır ve otlarını alırlar.

Ben böylece birçok yemiş ve sebze alırım, evimde çiftliğimde bunları sarf ederim, o vakit buğday bana kalır. Yemiş ve sebzevat buğdayın yerini tutar, buğday artar, ben de onu satarım, nasıl ki süt de fazla gelir yağ yaparım.

Birçok çiftçiler gübrelerinden şerbetlerinin sokaklara aktığını görürler de hiç kederlenmez. Halbuki bu onların gübrelerinin eti, kanı, canıdır. Ben ise onları dikkat ile toplarım ve iyi bir zamanda çayırlara serperim. İşte böylece de beş yerine on hayvan beslerim, kesemi altın ile doldururum.

Başka çiftçiler çok buğday yapmaya heves ederler. Halbuki benim bü-

tün kârım fazla ot çıkarmaktadır; onlar birçok masrafa boğulurlar, gündelikler verirler, ben ise onlardan mümkün mertebe kaçınıyorum.”

Doğru ile yanlış bir arada öğretme

“Çok zaman görüyorum ki, birçok işçiler hararetleri varken, terli terli bol soğuk su içerler, sonra da hastalanmak tehlikesine düşerler.

Halbuki benim karım sabahleyin bana biraz hafif çay veyahut kahve verir, susayınca onu su ile karıştırırım içerim; hararetimi gideririm.

Yine görüyorum ki, başkaları öğleyin yemek yiyecekleri veyahut biraz dinlenecekleri sırada bir ağacın gölgesini, serinliğini arıyorlar; halbuki ben dinleneceğim veyahut yemek yiyeceğim sırada güneşte otururum ve soğuk almak tehlikesinden kaçınıyorum, kezalık akşam üzeri eve döndüğümde elbiselerim yağmurdan yahut terden ıslanmış iseler, hemen onları çıkarır, değiştirir, kendimi kuruturum.

Komşularımın pek çoklarının tuhaf itikatları var, onlar herhangi bir işi görecekları zaman eşref-i saat aradıkları gibi ayın son çarşambasını, haftanın salı günlerini uğursuz tanıyorlar; halbuki ben Allah'ın bize hayyatımızı ihsan ettiği bütün bu mübarek günlerin hepsinde çalışmayı; ekmeğimi kazanmayı caiz değil, hatta borç görürüm, ayın hilalinde ekilen tohum çıkamaz veyahut fena çıkar gibi düşünceleri boş bulurum. Ben böyle şeylere inanmam. Kitabın, aklın men etmediği şeyleri tanımam.

Ben tohumumu böyle batıl itikatlara göre ekmem, ne vakit tohum ekme zamanı gelmiş ise, ne vakit tarlam güzel gübrelenmiş ve işlenmiş ise o vakit tohumu atarım; komşularımın bu boş kafalarına gülerim.”

“Halil Dayı çiftçiliğe nasıl merak etti?”

“Halil Dayı'nın çiftçiliğe merakı daha pek gençliğinde, çocukluğunda başlamış idi, o, ne görürse dikkat eder, sorar, araştırır idi:

Bir ot bulsa, yapraklarını, gövdesini ve yemişlerini, bir hayvan görse boyunu biçimini muayene ederdi.

Bir bahçivana rastlasa sebze yetiştirmeye, ağaç dikmeye ve budamaya dair birçok sorgularda bulunurdu.

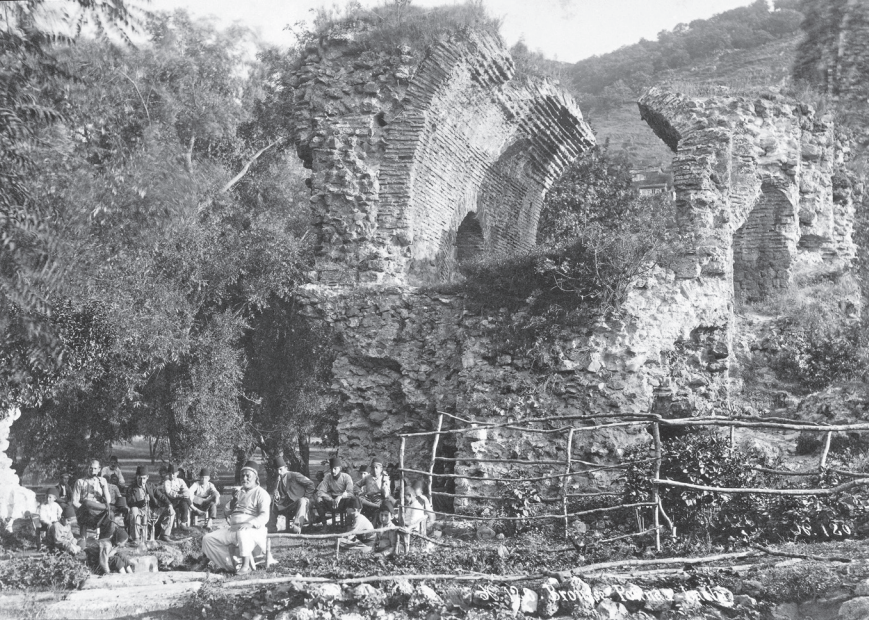
Bir çoban ile görüşse hemen sürüsü hakkında malumat arar, yapağı ve yemlerinden bahis açardı.

Mesela martta gezerken iki tarla ekininin birini sararmış, diğeri yemyeşil görse, merak eder. Hemen komşu çiftçi İsmail Ağa'ya gider, sebebini öğrenirdi.

İşte bu suretledir ki, Halil Dayı yavaş yavaş çiftçilik hakkında merak sardırdı. Ve böylece doğru ve işe yarar fikirlere sahip oldu ve bugün yaptığı işler ile başkalarından kendi farkını gösterdi.

Öyle ise, evlatlarım; siz de Halil Dayı gibi yapınız: siz de onun gibi becerikli bir çiftçi olur ve sanatınızda ilerler[seniz]; haysiyetli ve zengin olursunuz.”

“Yüce Anadolu” Topraklarını Verimli Kılacak Bir Proje... **Mesud Köy Mektebi**

Bursa / Pınarbaşı ahalisi (Sebah&Joallier - 1890'lar)

Çiftçiliği Türklerin tek gündem maddesi yapmak ülküsüyle yola çıkan bir grup idealist öğretmenin çıkardığı Yeni Fikir dergisi çevresinde öbeklenen insanların bir hayali vardı: Mesut bir köy tesis etmek. Onlara göre mesut bir köy, ancak ve ancak sakinlerinin çiftçilikle, toprakla bilinçli bir şekilde meşgul olmalarıyla mümkündü. Bu bilinci sağlayacak olan ise “Mesud Köy Mektebi” idi. Evet, halka ulaşmanın yolu halkın gönlüne girmekle mümkündü. Bu da köylere kurulacak mekteplerle yapılacaktı ancak bu okullar, sadece sınıfları olan okullar değillerdi. Çocuklarla yetişkinlerin yan yana oldukları, sınıfların yanı sıra geniş konferans salonlarının bulunduğu,

مسعود کویک مکتبی

مسعود کویده یایله جق مکتب غایت واسع برپلان اوزرندن یایلمه لیدر . مکتبدن چوجقار بیوکلر استفاده ایتمه لیدر . بونک ایچون مکتب بناسی ایکی قاتلی ، بیوک سالونلی و آلی اوستی اوچر یوزکشی آله ییله جک بیوکلکده اولمه لیدر . آلت قات اصل مکتب و اوست قاده کویلیئرک درنکی اولمه لیدر . آلت قاته اوک طرفدن و اوست قاده مکتبک آرقه سنده کی خصوصی قپودن کیریلوب چیقيله . ییلمه لیدر . بونکه برابر آلت قاندن اوست قاته چیقار بر مردونه بولونه لیدر . آلت قات صنفله بولونه لی و چوجقار برلشد بریله رک مکملاً او قوتیلمه لیدر لر . اوست قاده دخی کویلی داییلر طوبلانهرق کوروشوب قونوشمه لیدر لر .

مسعود کویک مکتبی فیض بیکاری اولمه لیدر . چوجقارک او قویوب یازمه اوکره ندکاری کی بیوکلرده او قومق یازمق دکسه ییله او قویانلرک او قودقارنی دیکه یه رک چفتجیلک حاللرینی دوزه تمه لیدر لر . بونک ایچون کویلیلرک بک قوتلی بردرنکی اولمه لی و خانه باشنه درنک ایچون آیده برغروش و بریله لیدر . کویده یوزاللی خانه بولوندیغنی فرض ایدر ایسه ک آیده یوزاللی وسنه ده بیک سسکر یوز غروش حاصل اولمش اولور . بویک سسکر یوزغروش قطعاً درنک کتبخان . نهنک اولمه لیدر . کتبخانه حاصلاتیه برکره مملکتتمزده چیقان تکمیل زراعت غزته لر یله شهبال ، ثروت فنون ، رسملی کتاب و سائره کبی رسملی غزته لره ویکدن یکی یه نشر اولونان زراعت کتابلرینه آونه اولمه لیدر . بوسنه لر مزده کویلیلرک غزته کتاب و مکتوبلرینی زاندارمه لر ، تحصیلدارلر و سائره ایله کویله ممکن اولدیغنی قدر سرعتله کوندرمه لیدر . کویلرده بویله یایله جق کتبخانلرک اهمیتی بک بیوکلر و مملکتده یکی فکر و یکی نسل آنجق بویله لیکه یتیشدیر یله . بیایر . بلغاردشمنلر مزک کویلرنده بو کبی کتبخانلر واردر . و دونکی چوبانلر من

salonlarında köylülere eğitimlerin verildiği, ziraatla ilgili kitapların okunduğu çok amaçlı merkezlerdi. Devletin jandarması da, tahsildarı da, öğretmeni de, imamı da burada olacak ve burada halkla ilgilenecekti. Devlet görevlilerinin halkla buluşma yeri kahvehaneler olmaktan çıkarılacak, bu merkezler yapılacaktı.

Mesud Köy Mektebi'nin bir hedefi daha vardı: Osmanlı İmparatorluğu'na ait toprak parçalarının yine Türklere ait olarak kalmasını sağlamak. Bunu başarmanın yolu, bizden koparılan toprakların nasıl alındığını bilmekten geçiyordu. Yazarımız A. Ferid'e göre Makedonya başta olmak üzere Balkan toprakları, köy papazları ve öğretmenlerinin köylülerin devlete bağlılıklarını zayıflatıp yeni ülkelere onları inandırmalarıyla mümkün olmuştu. O halde Türklere de köy imam ve muallimleri vasıtasıyla köylülerle bağlarını kuvvetlendirmeli, onların verimliliğini artırmalı, yeni teknolojiyle tanışmalarını sağlayıp gelirlerini artırmalıydı.

Mesud Köy Projesi, bir hayal değildi. Gerçekten de Yeni Fikir kadrosu tarafından planı çizilmiş, nasıl inşa edileceği en ince ayrıntısına kadar belirlenmişti. Projeyi okuyup ya da dinleyip de ilgi gösterenler, ayrıntılı malumat almak, planı görmek için kardeş mecmua Toprak'ın merkezine müracaat edebileceklerdi.

“Mesud Köy'ün Mektebi iki katlı olmalı”

A. Ferid'in kurgulayıp ayrıntısını “Mesud Köyün Mektebi” başlığıyla 1913'de Yeni Fikir okuyucularıyla paylaştığı projenin ayrıntıları şöyle aktarılıyordu:

“Mesud Köy'de yapılacak mektep gayet basit bir plan üzerinden yapılmalıdır. Mektepten çocuklar ve büyükler istifade etmelidir. Bunun için mektep binası iki katlı büyük salonlu ve altı üstü üçer yüz kişiyi alabilecek büyüklükte olmalıdır. Alt kat asıl mektep ve üst kat da köylülerin derneği olmalıdır. Alt kata ön taraftan ve üst kata da mektebin arkasındaki hususi kapıdan girilip çıkılabilmelidir. Bununla beraber alt kattan üst kata çıkar bir merdiven de bulunmalıdır. Alt kat sınıflara bölünmeli ve çocuklar birleştirilerek mükemmelen okutulmalıdırlar.

Alemdağ köyü, 1895

**“Köylülerimiz ziraat kitapları okumalı,
Dünkü çobanlarımız bizi okuya okuya ezdi”**

Mesud Köy'ün Mektebi feyz pınarı olmalıdır. Çocuklar okuyup yazma öğrendikleri gibi büyükler de okumak yazmak değilse bile, okuyanların okuduklarını dinleyerek çiftçilik hallerini düzeltmelidirler. Bunun için köylülerin pek kuvvetli bir derneği olmalı ve hane başına dernek için ayda bir kuruş verilmelidir. Köyde 150 hane bulunduğunu farz eder isek ayda 150 ve senede 1800 kuruş hasıl olmuş olur. Bu 1800 kuruş katiyen dernek kütüphanesinin olmalıdır. Kütüphane hasılatıyla bir kere memleketimizde çıkan tekmil ziraat gazeteleriyle Şehbal, Servet-i Fünûn, Resimli Kitap ve sair gibi resimli gazetelere ve yeniden yeniye neşr olunan ziraat kitaplarına abone olmalıdır. Bu senelerimizde köylülerin gazete kitap ve mektupları jandarmalar, tahsildarlar ve sair ile köylere mümkün olduğu kadar süratle gönderilmelidir. Köylerde böyle yapılacak kütüphanelerin ehemmiyeti pek büyüktür ve memlekette yeni fikir ve yeni nesil ancak böylelikle yetiştirilebilir. Bulgar düşmanlarımızın köylerinde bu gibi kütüphaneler vardır. Ve dünkü çobanlarımız Bulgarlar bizi okuya okuya ve her şeyi öğrenen öğrenen ezdiler. Bize muharebeyi kaybettirdiler. Memleketimizde hazırlanmış fikir, kafa yok...

Fikir ve kafa olmayınca hiçbir şey olamaz. İlk önce fikir yapalım, ondan sonra halkımıza istediğimizi kabul ettirebiliriz. Hükümetimiz köylüleri bu gibi şeyler yapmaya kanunlar yaparak mecbur etmelidir. Eğer halkımızın gözünü bu defa da açamaz isek İstanbul da, İslamlık da her şeyin elimizden gideceğine emin olmak lazımdır. Gazetelere abone olduktan sonra kütüphanenin daha parası kalır ise kütüphane duvarlarını süslemek için eski ve yeni yerlerimizin haritalarıyla büyük adamların resimlerini satın alarak duvarlara asmalıdır.

“Mektep muallimi köylülere konferans vermeli”

Köylüler Derneği'nin büyük sofrasında mektep muallimi ara sıra köylüleri toplayarak kütüphanedeki kitaplardan onlara okumalı yahut zemin ve zamana göre hitabeler vermelidir. Muallim efendi köylülerin işine yarayacak hitabeler verebilmek için evvelden yani mektepte iken çok hitabe dinlemiş olmalıdır veyahut Umumi Konferanslar Cemiyeti'ne aza olmalıdır. Ayda iki kuruş verip de Umumi Konferanslar Cemiyeti'nin azasından olacak olur ise cemiyetin neşrettiği teknil konferans kitapları kendisine gönderilir. Lazım olduğu vakit onları köylülere tekrar ederek mükemmel bir hitabe vermiş olur. Dernek sofasında köylülere hükümetin yahut ileride yapılacak bir ziraat cemiyetinin köy köy gezen sinema fotoğrafcısı tarafından ziraata ve sair şeylere dair sinematograf gösterilir. Bir kimse seyahate gider, birçok şey görür yani eskilerin dediği gibi çok gezen çok bilir. Fakat bugün sinema sayesinde hiç gezmeyen de gezen gören kadar bilebilir. Çünkü sinematograf bize dünyanın öbür ucunda olan bir şeyi ayağımıza kadar getirip gösteriyor.

İmam ve öğretmenler ziraat eğitiminde kullanılmalı

Köylüler Derneği'ne pek ziyade ehemmiyet verebilmek için köye gelen jandarma, köylülere tebliğ edeceği her şeyi derneğin büyük sofasında tebliğ etmelidir. Tahsildarlar da isteyeceklerini orada istemelidir. Mübarek millî ve resmî günlerde köylüler orada toplanarak bayramlaşmalı veyahut musafaha etmelidirler. Dernek böyle bir ehemmiyet görünce hiç boş kalmaz ve herkes oraya gider. Kahvelerde ne muhtarlar, ne jandarmalar ve ne de tahsildarlar hiçbir resmî şey söylememelidirler.

İstanbul'un köylerinden olan Çift Burgaz (Bağcılar)

Aksini yapana ceza verilmelidir. Medreselerden, dârü'l-muallimînlerden [öğretmen okullarından] ve sair mekteplerden yetişen muallimler şehirde kalmaktansa köylere gitmeyi, köylüleri okutmayı tercih etmelidirler. Köylere gittikleri zaman da köyü "Mesud Köy" haline getirmeye çalışmalıdır. Mesud Köy'de muallim efendi bir tarafta çocukları okutur iken, diğer tarafta köylülere hitabeler, nasihatler, vaazlarla yeni yol ziraatının faydaları, usulleri ve sair hakkında, en iyi yolları göstermelidir. Köylüleri ittihad [birliğe] ve şirket yapmaya teşvik etmelidir. Köy imam ve muallim efendilerinin köylüler üzerinde tesirleri pek büyüktür. Köylüler muallimlerin söylediklerini hemen tamamen kabul ederler. Muallim nerede köylülerin bu hallerinden istifade ederek onlara ne kadar yenilik var ise hepsini kabul ettirmelidir. Makedonya'nın elimizden nasıl ve kimlerin teşviki ile çıktığı hepimizin bildiği bir şeydir.

Papazlar ve köy muallimleri... Bundan sonra elimizde kalması arzu olunan yerleri biz de onlar gibi ruhani kimseler ve muallimlerle ileri götürerek kendimize mal etmeliyiz. Aksi halde son pişmanlık fayda vermez.

"İmamlar iyi çalışırsa, iyi işler görebilirler"

Mesud Köy, dediğimiz gibi mektepler yapar ve hocalar bulur ise terakki ve zenginlik yollarında daima gidip durur. Bunun için köylülerimiz de yardım etmelidirler. Köylülerimizin yardımı yalnız iyi hocaların sözünü tutmaktır. Halbuki halkımız iyi sözleri tutar iyi kalpli insanlardır. Ben

ümit ediyorum ki köylerimizdeki imamlar ve mektep muallimlerimiz iyi çalışacak olurlar ise büyük işler görebilirler.

“Mahsulatımız az, çünkü topraklarımızı kullanamıyoruz”

Burada darü'l-muallimînler hakkında da bir iki söz söylemek lazımdır. darü'l-muallimînlerimiz, maalesef böyle pratik muallim yetiştirebilecek bir halde değildirler. Hele köylerde iş görebilecek bir terbiye katiyen alamıyorlar. Bin teessüfle söyleyeyim ve bağırayım ki koca ziraat memleketi Anadolu'da hocalık edecek muallimler tek bir kelime ziraat dersi okumuyorlar. Islahat yapıyoruz diye herkese tefahür ediyoruz [övünüyoruz]. Fakat kendi kendimizi aldatıyoruz, yüce Anadolu'nun, yüce ziraat memleketinin mahsulâtı hemen diyebilirim ki seferber haline koyduğumuz askerlerimizin ihtiyacına bile kâfi gelemedi. Her ne kadar buna yollarımızın ve nakliye vasıtalarımızın azlığını da ilave etmek icap eder ise de yine mahsulatımızın az olduğunu, topraklarda kabil olduğu kadar mahsul çıkaramadığımızı unutmamak lazımdır. İşte bu da köylülere yeni yol ziraatını öğretmediğimizden ileri geliyor. Tabii köylüler kendi kendilerine hiçbir vakit hiçbir şey öğrenemezler. Onlara her yeniliği öğretecek yeni muallimlerdir. Halbuki onlar da ziraatın ne yeniliğine ve ne de eskiliğine dair hiçbir şey öğrenmiyorlar. Ziraat ve Maarif nazırlarımız efendiler Anadolu'da bir yenilik ve faaliyete açmak için mekteplerde ziraat dersleri meselesine büyük bir emniyet vermeye başlamalıdır.

“Mektebin, alet deposu olmalı”

Mesud Köy'ün mektebi hitabe için büyük sofaya, kütüphaneye ve saireye malik olduğu [gibi] büyük bir ecza dolabına ve köyün ortaklıkla satın aldığı aletleri hıfz edecek [saklayacak] bir depoya da malik olmalıdır. Mektebin ecza dolabı üç kısım olmalıdır. En üst gözde pek çok tesadüf edilen karın ve baş ağrıları gibi hastalıkların ilaçlarıyla solfata, müşhiller ve sair gibi ilaçlar bulunmalıdır. Ortadaki gözde tedavisi kolay hayvan hastalıklarının ilaçları ve en alt gözde de ziraata muzır [zararlı] böcek ve hastalıkları mahvetmek için kullanılan ilaçlar bulunmalıdır. Tabii ilaçlar muallim tarafından sarf edilecektir [kullanılacaktır]. Seyyar doktorlar da köylerden geçtikçe lazım olan ilaçları

orada yapabilirler. Köy muallimlerinin hasta bakmayı bilmeleri lazım olduğundan eczaneyi usulü dairesinde idare edebilirler. Baytariye eczanesi hakkında da küçük birer risale ile mealce elde edebilirler. Ziraat hastalıkları ilaçlarını kullanmak ise hepsinin kolayıdır. Yalnız eczanenin gözleri birbirlerine hiçbir veçhile irtibatta olmamalıdır ki ilaçlar bir gözden diğer göze gidemesinler.

“Yeni yol aletler, ortaklaşa alınmalı”

Köylüler yeni yol aletlerinin bir kısmını kendi hesaplarına satın alabilirler ise de trebyor, harman makinesi ve sair gibi büyük ve pahalı olan aletleri ancak beş on veyahut yüz hane bir araya gelerek satın alabilirler. Böyle ortaklıkla satın alınmış bir alet katiyen şunun bunun elinde kalmaz. Mutlaka umumi bir yerde hıfz edilmelidir [saklanmalıdır]. Bu da ancak mekteplerin vasi [geniş] avlularında yahut büyükçe yapılmış bodrum katlarında hıfz edilmek sayesinde kabil olabilir. Oraya dernek azalarının reisi ile yahut muallimin müsaadesi ile herkes girebilir ve aleti istediği gibi kullanabilir.

“Çiftçilerimize yeni usul ziraati öğretecek gençlerimiz vardır”

Mesud Köy’de böyle mektep ve mektepte bunları yapabilecek bir muallim tayin edilir ve o muallim de hakikaten çalışır ve köylüleri istediği gibi idare ederek onlara lazım olan her şeyi öğretebilir ise vatanımız terakki etmeye, yükselmeye başlar. Ben öyle zannediyorum ki gençler arasında mekteplerimizde bu fikirlerin hiçbirini almadıkları halde çiftçilerimize yeni usul ziraatla sair teknil yenilikleri öğretmeye çalışma azmetmiş pek çok kimseler vardır. Bu gençleri iyi idare eder ve çalışabilecekleri yerlere gönderir isek büyük faydalar hasıl olur ve vatan selamet sahiline çıkar.”

1912’de Belkıs İclal Ekonomik Kurtuluşun
Anahtarını Açıklıyordu

Çiftçilik Okuyan Kadınlar Köyleri Adamsızlıktan Kurtarır

Köyleri adamsızlıktan kurtaran kadınlar, kocalarıyla birlikte pamuk tarlasında...

Anlaşılan o ki Belkıs İclal, II. Abdülhamid döneminin yaygın eğitim kurumlarında yetişmiş, yabancı dil bilen, Viyana’dan Paris’e dünyadaki gelişmeleri yakından takip eden bir Osmanlı kadınıydı. Gedikpaşa semtinde oturması nedeniyle devrin diğer okumuş kadınları gibi Bab-i Âli-Beyazıt arasındaki hararetli siyasal olayları, ticaretin ve üretimin orta yerinde olması sebebiyle ekonomik hayatı, eğitim kurumlarına yakınlığından dolayı

entelektüel gelişmeleri güçlü bir şekilde izlemenin ötesinde, içinde olduğunu da düşünüyor. Belkıs İclal, bir takma isim olamazdı çünkü kendine has bir üslubu vardı. Konuşma diline yakın, kısa ve meramı ifade eden cümleler kullanıyordu. Yeni Fikir'in diğer öğretmen yazarlarından farklıydı. Türk milletinin geleceğini tarımda gören derginin yazarları arasında iki sıra dışı Türk kadını olarak hemen fark ediliyorlardı. Ancak Cahide Nevres'ten ziyade Belkıs İclal'in dikkatleri üzerinde toplamasının sebebi, teorik ve anlaşılmayan yazılar yerine herkesin kavrayacağı basitlikte yazması ve toplumun ihtiyacı olan konuları ve sorunları ele alması ve bunlara ilişkin kesin çözüm önerileri sunmasıydı. Üstelik çözümlerini diğer ülkelerde uygulanmış başarılı örneklerle taçlandırıyordu.

“Vatanıma hizmet benim için iftihadır”

Onun kadınların yegane kurtuluş yolu olan tarıma ve çiftçiliğe dönüşte anahtar rol oynadıkları, bu yüzden kadınların çiftçi olarak eğitilip köye dönüşleri artırabilecekleri yönündeki görüşleri merak uyandırmıştı. Bu ve savunduğu diğer fikirleri, imkânsızlıklar içinde Manastır'daki bir ziraat mektebinden çıkan, ardından İstanbul'a taşınan bir gazeteye yazdığı köşe yazılarında dile getiriyordu. Etkisi başkentin yanı sıra Osmanlı İmparatorluğunun diğer büyük şehirlerinde bile hissediliyordu. Söz gelimi Selanik'te yayınlanan bir ziraat gazetesi Belkıs İclal'i hemen fark etmiş, ona kendi gazetelerinde yazma teklifini iletmışlerdi. Bunun üzerine İclal, Yeni Fikir'de şu teşekkür yazma ihtiyacı hissetmişti:

“Muhterem gazetenizin son nüshasında Yeni Fikir'e yazdığım makaleden dolayı beni teşçi ediyorsunuz [cesaretlendiriyorsunuz]. Teşekkür ederim. Vatanıma hizmet benim için iftihadır. Yeni Fikir'e çiftçi hanımlar için yazdığım gibi, arzunuz veçhile Ziraat gazetesine de daima yazacağım. İhtiramâtımı kabul ediniz.

Yeni Fikir'in Çiftçi Hanımlar Kısmı Muharriresi

Belkıs İclal”

İlk yazıyı Yeni Fikir'de yazdı

Belkıs İclal'in ilk yazısının yayınladığı Yeni Fikir, iki idealist öğretmen

olan Edhem Nejad ve A. Ferid tarafından görev yaptıkları Manastır Darülmualimîn'de [Manastır Öğretmen Okulu'nda], Manastır Darülmualimîn Talebe ve Mezunlar Cemiyeti fikirlerini yaymak, gençlerin ve öğretmenlerin istifadelerine sunmak üzere 13 Ocak 1912'den itibaren yayınlanmış bir dergiydi. Osmanlı sınırları içinde 13 kuruş bedelle yıllık abone kabul eden derginin beher sayısı 50 paradan satılıyordu. Elbette Manastır'da çıkan bu derginin yaygın dağıtım merkezi İstanbul'da, Bab-ı Âli Caddesi'nde bulunuyordu.

“Girişimcileri kadın yetiştirir”

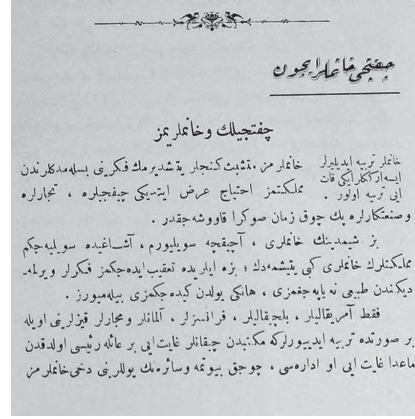
İclal'in olumlu tepkilerin çoğalmasına yol açan yazısı “Çiftçilik ve Hanımlarımız” başlıklı makalesiydi. Makale anlaşılır, yalın ve duru bir şeklide, ara başlıklar eşliğinde yazılmıştı. “Hanımlar terbiye edilirler ise [eğitilirlerse] erkekler iki kat iyi terbiye olur.” sloganı altında İclal, “kadınların müteşebbis gençler yetiştirecek” tek merci olduğunu vurguluyor; kadınlar müteşebbis gençler düşüncesinde olmazlarsa, memleketin ihtiyaç duyduğu çiftçilere, tacirlere ve sanatkârlara “çok zaman sonra kavuşacağını” belirtiyordu. 1900'lerin başında Osmanlı Devleti'nde yaşayan kadınların Amerikalı, Belçikalı, Alman, Fransız ve Macar kızları gibi yetiştirilmediğini, bu yüzden ne yapacaklarını, hangi yoldan gideceklerini bilemediklerini kaydeden İclal, şöyle yazıyordu:

“Fakat Amerikalılar, Belçikalılar, Fransızlar, Almanlar ve Macarlar kızlarını öyle bir surette terbiye ediyorlar ki mektepten çıkanlar gayet iyi bir aile reisi olduktan maada [başka] gayet iyi ev idaresi, çocuk büyüme ve sairenin yollarını dahi hanımlarımızdan daha fazla biliyorlar. Hanım kızların bu suretle terbiyesi şehirlere mahsustur. Köylü hanımlar ise daha başka bir surette yani zevçleri olacak çiftçilere her suretle yardım edecek bir surette okutulup terbiye ediliyorlar.”

1900 Paris Sergisi'nden sonra “Avrupa'da köy hanımlarının okutulması”nın gündeme geldiğini hatırlatan İclal, Belçikalı Pervavest tarafından “hanımların çiftçi aileleri arasında iyi bir mevki tutması, çiftçiliğin ileri gitmesi ve köylerin terk edilmemesi için lazım olan fikir ve malumata haiz olmaları için nasıl okutulmaları ve terbiye edilmelerinin programının tanzim edildiğini” aktarıyordu.

“Çiftçilik okuyan kadınlar sayesinde köyler adamsız kalmaz”

İclal, “Validelik halinde kendinden neler istenir?” ara başlığı altında ise kadınların validelik (analık) görevi vazifesini “memlekete faydalı, müteşebbis, faal, kendi işini kendi görür, taştan para çıkarır kuvvetli, gürbüz çocuklar, gençler yetiştirmek ve terbiye etmek” olarak açıklıyordu. İyi terbiye ve tahsil görmüş bir hanımın köyde bulunmasının köy halkının maddi ve manevi ilerlemesine, hallerinin ıslahına faydalı olacağına işaret eden Belkis İclal, şöyle devam ediyordu:

Belkis İclal Hanım'ın “Çiftçilik ve Hanımlarımız” başlıklı yazısı

“Şu halde bir köylü kızının okuması o aile için değil, bütün köylü için sadet kaynağıdır. Mektepte çiftçilik okumuş bir köy hanımı çocuklarına iyi fikirler vereceğinden onlara köyleri, tarlaları ve köylülüğü sevdireceğinden büyüttükleri zaman hepsi köy hayatını hepsine tercih ederek çiftçilik yaparlar. Validelerin çocuklarını böylece terbiye etmesi köylerin adamsız kalmamasının önünü almaktadır.

Bazı kimseler çiftçilerin iktisadi sebeplerden dolayı köyleri terk ettiklerini söylüyorlar ise de yapılan tetkiklerde çocuklara iyi çiftçilik terbiyesi verilmediğinin dahi buna sebep olduğu görülmüştür.”

İclal, Türklerde kızların “ailelerinden bir parça validelik hakkında malumat” aldığını, ne yazık ki okullarda hiçbir bilgi edinemediğini ifade ederek, dünyanın diğer ülkelerinde durumun böyle olmadığını anlatıyordu.

“Çiftçi hanımlar ucuz ve sağlıklı yiyeceklerle ailesini besler”

“Köylü hanımların ev sahibeliği ve okumuş olmanın faydası” bölümünde ise “Çiftçinin ve çiftçi ailesinin iyi ve ucuzca yiyip içmesi hanımın elinde ve iyi ev hanımı olmasındadır.” diyen Belkis İclal, şu tespitlerde bulunuyordu:

“Şehirli hanımlar hem ucuz yiyecek bulamazlar ve hem de buldukları

yiyecekler her daim değil ise bile ekseriya bozuk veya adidir. Köylüler ise daima iyi ve ucuz yiyecek bulurlar. Bunun için çiftçi hanımlar ucuz ve sıhhi yiyeceklerle çiftçilik ahalisini beslediklerinden bahtiyardılar.

Bir iyi ev hanımı çamaşırların ve elbiselerin güzel bir halde bulunmasına ve tabiata muvafık olmasına dahi dikkat eder. Bu hususta dikkatli olmak için mektepten malumat almak ve böyle işlere meraklı olmak lazımdır.”

“Eş ve çocuklarını meyhane ve kahvehanelerden kurtarırlar”

Eğitilmiş hanımların köylerde ve çiftliklerde yaşamalarının buralarda doktor bulunmadığı için ortaya çıkacak hastalıkların önlenmesini sağlayacağı yazan İclal şunları söylüyordu:

“Lüzumu veçhile okutulmuş ve terbiye edilmiş bir hanım köyde bulunacak olur ise hastalığın önü çabucak alınabilir. Bu gibi hanım valideler çocuklarının sıhhatlerine ve hasta olmalarına dahi son derece dikkat ederler. Bundan maada evlerin sıhât bir surette aydınlanmasına, rutubetin mahvedilmesine, sıhate zararlı suların kuyulara ve içecek sulara karışmasına dahi dikkat ederler. (...) Evi ucuzca süsler ve evin şirin olmasına yardım eder. Bu sayede hanımlar eşlerini ve yetişmiş oğullarını kahvelere ve meyhanelere alışmaktan ve oralarda gezmekten men etmiş olurlar.”

Belkıs İclal çok önemli bir iddiada bulunuyor; “köylüler tabiatın güzelliğine pek meftun” diyor, ancak bunun yanında “şehirde çalışanlarda tabiata meftuniyetin pek az görüldüğünü” yazıyordu. Ona göre çiftlikler ve onların mobilyaları sanki antika gibidir ve bu yüzden de “Hele elbise-i milliye hiçbir zaman terk edilmemelidir.”

Belçika kızlara ziraat okuttu, Ziraî gelirini 400 milyon Frank’a çıkarttı

“Çiftçi hanım daima eşinin yardımcısıdır” başlığı altında ise eğitilmiş hanımın çiftlikte iyi bir müfettiş olacağını belirten İclal, “Çiftlikte çalıştıkça, işle meşgul oldukça gelir getirecek yeni yeni kaynaklar bulur. Bu yeni kaynaklar çiftliğe küçük büyük birçok hasılat getireceğinden sene nihayetinde hesap defterinde gelir sahifesinin evvelki senelere nispeten pek büyük bir yekûn gösterdiği görülür.” diyordu.

Ona göre, “İyi çiftçilik dersleri okuyan bir hanım çiftliklerde pek mühim olan sebze bahçesini intizama soktuğundan ev halkı taze sebze yer ve hem de fazlasını kasabada satarak paraya dönüştürür. Halbuki çiftçilik okumamış hanımların buldukları çiftliklerde sebze bahçesi lüzumsuz bir yer gibi kabul edilebilir. Avlunun adeta bir çöplükten farkı yoktur. Çiftçi hanımların buldukları çiftliklerde tavukhaneler fevkalade iyi idare edildiklerinden şayan-ı hayret bir surette hasılat verirler. Hasıl olan yumurtalar komşuların tavuklarının yumurtalarından hem daha büyük ve hem de daha lezzetlidir. Yetiştirilen tavuklar dahi pek semizdir. (...) Süthaneler ve peynirhaneler dahi hem temiz ve hem de iyi idare olunurlar. Yapılan peynirler ve tereyağlarının manzarası latif olduğu kadar lezzetleri dahi pek güzeldir. Arılar dahi hanımlarının nezaketinden memnun olduklarından iyi ve fazla bal yaparlar.

Burada pek a'lâ görülüyor ki iyi okumuş ve iyice çiftçilik dersleri almış hanımlar çiftliğin küçük ve ehemmiyetsiz sanatlarını islah ederek çiftlik gelirlerini fazlaştırıyordular. Küçük Belçika'nın hasıl ettiği ziraat mahsulatı 300 ila 400 milyon frank kıymetindedir. Halbuki hanımlara ziraat dersleri okutulmağa henüz başlanmamış iken yani bundan yirmi, yirmi beş sene evvel bu miktardan pek aşağı idi. Bunun için küçücük Belçika'da hanımlara ziraat okutmağa son derece gayret ve fedakârlık edilmektedir.”

“Çiftçi hanımlar örgütlenmeye yardım ederler”

Belkıs İclal, dünyadaki gelişmeleri yakından izliyor olmalı ki çağdaşları gibi Türk çiftçi kadınlarının örgütlenmesine büyük önem veriyordu. Bu nedenle olsa gerek, “Çiftçi hanımların çiftçi cemiyetlerine fayda ve yardımları” bölümünde kadınların ziraat cemiyetlerine pek mühim yardımlarda bulunduğunu, eşlerini ve çocuklarını bu cemiyetlerde yer almaya teşvik ettiklerini kaydediyordu. “Çiftçi hanımlar dahi” diyordu İclal, “kendilerine mahsus ziraat cemiyetlerine girerler. Yardım cemiyetleri, para biriktirme cemiyetleri bu kabildendir. 1905 senesinde Fransa'nın Berigeru şehrinde toplanan Beşinci Ziraat Sendikaları Kongresi'nde enstitü azasından Şaison bir nutuk okuyarak çiftçi hanımların derneklerin açılmasına ne kadar çok muavenetleri olduğunu pek güzel anlatmıştır. Hanımların ziraat derneklerine iyi hizmet edebilecekleri eskinden beri bilinmez bir şey değildi. Fakat birtakım sebeplerden dolayı uygulanamıyor idi.”

İkhan Bağcı

بى قىلچى

۱۵ شىباط ۳۲۷

ھەر آيىك اون بىشىندە نىشر اولونور ترىيوى ، اجتامى ، زراعى مجموعەدەر .

مجارستانده او قاديئىلغى وزراعت تحصيلى

مجارلر قىزلرىنە بر وقت بزم كى نه او قاديئىلغى
 ونەدە زراعت درسلىرى اوقوتورلر ايدى . فقط قىز
 مکتىبلرنده معلملك ومعلمەلك ايدىلر قىزلره يالگىز
 ھندسە ، حساب ، تارىخ ، جغرافيا وساىرە اوقوتق
 قائدەلى اولمەدېغى ، حتى اونلر بۇ فلرە پك چوق احتياجلرى بىلە اولمەدېغى
 دوشونمكە باشلادىلر وبر چوق تدقیقلردن صوكرە بيوك بر بوشلق قارشىسنده
 بولوندىلرغى كوردىلر . بو بوشلىنى دولدورمق ايجون قىزلره او قاديئىلغى وزراعت
 درسلىرى اوقوتق ايجاب ايتدىكى آكلادىلر .
 حكومتدە بو بوشلىنى كورمكە اولدېغىدن ۱۸۶۸ ميلاد سنەسنده بر قانون
 ياپەرق بازار كوني مکتىبلرىنك پروغراملىرىنە بعض زراعت واوادارەسى درسلىرى
 علاوه ايتدى . قىزلر بومکتىبلردە لزوملى يعنى قاديئىلغى وزراعتە عاىد درسلىرى
 اوقودىدن ماعدا ال ايشلىرى دخى ياپورلردى . نھايت ۱۸۹۶ ميلادى سنەسنده
 بو مکتىبلرنده كافي كىدېكى آكلاشىلدىغىدن ھېسى بردن زراعت مکتىبنە تحویل
 ايدىلشدر .
 مکتىبلر مکتىبلرک وظیفەلرى پك بيوكدر . چونكە يشامق بهاللاشدرغى
 وظیفەلرى وزورلاشدرغى فكلر دخى دە كىشمكەدەر . اولجە بر عائە ھې بر
 آرادە چالیشىرل ايدى . بوگون بولە دكلدر . اولجە قاديئىلر يالگىز اولرنده

تارىخ

1957 49

“Kız mekteplerine ziraat dersi konulmalı”

İclal, “Hanımlarımıza çiftçilik dersleri okutalım” bölümünde kadınlara yalnız çiftçilik dersleri okutmanın kafi olmadığını, ev kadınlığı dersleri de gösterilmesi gerektiğini kaydediyor ve ekliyordu:

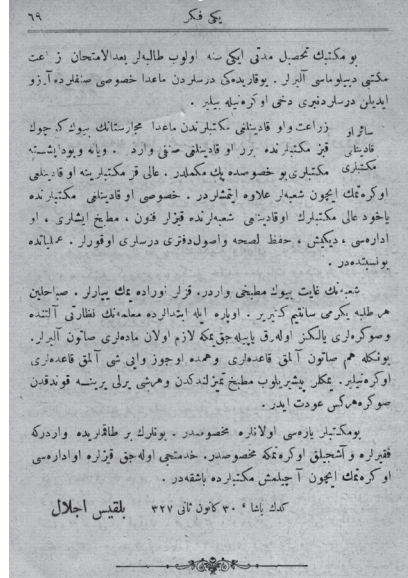
“Biz mekteplerimize bu dersleri pek kolaylıkla sokabiliriz. Zaten ev kadınlığı ve saire gibi derslerin okutulmadan evvel hanımlara konferanslarla yahut sair vasıtalarla anılan derslerin nasıl okutulacağına dair malumat verilebilir. Darülmualimatlarda [Kız Öğretmen Okullarında] ziraat ve ev kadınlığı dersleri fevkalade ciddiyetle okutulmak

icap eder. Halbuki bu pek mühim iki dersten yalnız ev kadınlığı dersi okunmakta, fakat bir fikir verecek surette takip olunamamaktadır.

Ziraatımızın ancak çiftçi hanımlarımızın az çok yukarıda anlatıldığı surette okutturulmalarından sonra ileri gideceği gün gibi aşikar olduğundan kız mekteplerimize ziraat derslerinin, bhusus hanımların çiftliklerde en ziyade yapacakları sütçülük, tavukçuluk, arcılık ve saire gibi derslerin kabul edilmesi pek ziyade arzu olunur.”

Macarlar da çareyi kızlara ziraat öğretmekte buldu

Belkis İclal, Yeni Fikir’in üçüncü sayısında “Macaristan’da Ev Kadınlığı ve Ziraat Tahsili” konusunu işleyerek, Belçika’dan sonra Macaristan’ın da ev kadınlığı ve ziraat dersleri okutma kararı almasının hikayesini anlatıyordu. İclal’in anlattığına göre Macar kızları okullarda tarih, coğrafya, matematik gibi derslerin dışında başka dersler okumuyorlardı; bu ise büyük bir boşluk doğmasına yol açmış, hükümet de çareyi bu boşluğu doldurmak için ev kadınlığı

Yazının sonunda Belkis İclal imzası yer alıyor.

ve ziraat dersleri okutmakta bulmuştu. Böylece 1868'de çıkarılan kanunla bir pazar günü mektep programlarına bazı ziraat ve ev idaresi dersleri ilave edilmişti. Bu tarihten 30 yıl sonra bu derslerin yetersiz kaldığı anlaşılmış, bunun üzerine bütün mektepler 1896'da ziraat mekteplerine dönüştürülmüştü. Bu mekteplere büyük sorumluluk yükleniyordu. Çünkü dünyanın ilk finansal krizi olan 1873 Uzun Depresyon sonrasında hayat daha da pahalılaştı.

“Fabrikada çalışmak onlara rahat geliyor Ama kendilerini esarete atıyorlar”

İclal'in altını çizdiği bu ve diğer nedenler, aslında bugünden hiç de farklı değildi:

“[Bu] mekteplerin vazifeleri pek büyüktür. Çünkü yaşamak pahalılaştıkça ve zorlaştıkça fikirler dahi değişmektedir. Evvelce bir aile hep bir arada çalışırlar idi. Bugün böyle değildir. Evvelce kadınlar yalnız evlerinde çalışıp fabrikalara vs. yerlere gidip iş aramazlar idi. Bugün böyle değildir. Bir ailenin efradı yaşamak için ayrı çalışmalı para kazanmalıdır. Yalnız babanın çalışıp ekmek getirmesi kafi değildir. Tabii bu arada kızlar da çalışmaya mecbur oluyorlar. Fakat bir kere köyünden çıkan kız artık bir daha oraya avdet etmek istemiyor. Fabrikada çalışmak ona rahat geldiği gibi şehirlerin parlaklığı da gözlerini kamaştırıyor. Bir çare kızlar ‘Ben kendi kazancım ile idare olacağım, hür yaşayacağım.’ derken kendi kendini esarete atıyorlar. Analık vazifelerini dahi bilmeyen bu kızlar evlenmek istemiyorlar. Bunun için memleketlerinden bazılarında ahalinin yavaş yavaş azaldığı görülüyor.”

Oysa kızlar için düzenlenen ziraat mektepleri tam bir çözüm sunuyordu.. Çünkü “kızlara köylerde yaşayabilmek için lazım olan her şeyi” öğretiyorlardı. “Macar mekteplerinde bu suretle hazırlanan kızlar gayet iyi ev kadını ve çiftçi oluyorlar ve pek bahtiyar aileler teşkil ediyorlar.” diyen Belkıs İclal, böylece ideal çiftçi ailenin ortaya çıktığına işaret ediyordu.

“Çiftçinin hanımı, çiftçinin büyük yardımcısıdır”

İclal'in çizdiği fotoğraftaki mutlu çiftçi ailesinde, çiftçi eşinin beklentilerini karşılayan çiftçi bir kadın vardı:

“Çiftçi öyle bir zevce ister ki kendi gibi o da çiftçiliği sevsin, tarla hayatını beğensin, köyde, çiftlikte oturmaktan bıkmасыn. Bununla beraber çiftçinin hanımı, çiftçinin büyük bir yardımcısı olmalı. (...) Çiftlik işlerinden birçoklarını yapıvermeli yahut idare edip yaptırıvermelidir. Çiftçi hanım eşi tarafından yapılması kendisine havale edilen bir şeyi bilâ-ı-tiraz ve mırıldanmaksızın kabul ederek hemen yapı vermelidir ve bu hususta daima fedakâr olmalıdır.”

İclal'in yazdığına göre 1898'de Macaristan'da açılan iyi “ziraat ve ev kadınlığı” mekteplerine 12 ila 15 yaşındaki kız ve erkek çocukları kabul ediyor, haftada 7 ila 12 saat ders veriyordu. Tahsil müddeti 3 sene olan bu mektep, 30 hektarlık bir tarla içindeydi ve bir bay, bir de bayan öğretmeni mevcuttu. Bayan öğretmen kız çocukları okutur, bahçede ve kümeste çalıştırdı. Numune çiftlikleri gibi olan bu mekteplerde dersler pratik ve teorik olmak üzere iki kısımdı. Ayrıca genel ziraat bilgilerinin yanı sıra mektebin bulunduğu yerde yapılan ziraatle ilgili olan dersler fazla fazla yapılırdı. Buradaki eğitimler her geçen gün daha da iyileştirildiği için anneler mutlaka kızlarını buralarda okutmak isterdi. Hatta Belkıs İclal'in tabiriyle “Kızların bu mekteplerde okutulmaları adeta moda olmuştu.”

“Kızlara iyi ve ucuz ürün alma kaideleri öğretiliyor”

Genç kızlar bu okullarda hangi dersleri görüyordu? Belkıs İclal, bu konuda Osmanlı ziraat mekteplerine örnek olması için müfredatı açıklıyordu:

“Genç kızlar ev idaresi, açşılık, sütçülük ve peynircilik, bahçivanlık ve çocuk yetiştirmek öğrendikten başka, fazla olarak çamaşır ve hafif elbise yapmayı dahi iyi öğrenirler.”

İclal, çok önemli bir örnek daha veriyordu. Buna göre bazı ev hanımlığı ve ziraat mektepleri, fiilen kızlara mutfak yönetimi de yaptırıyordu:

“Şubenin gayet büyük mutfağı vardır. Kızlar orada yemek yaparlar. Sabahleyin her talebe 20 santim [para birimi] getirir. O para ile başlangıçta bayan öğretmenin nezareti altında ve sonraları yalnız olarak yapılacak yemeye lazım olan maddeleri satın alırlar. Bununla hem satın almak kaideleri ve hem de ucuz ve iyi şey almak kaideleri öğrenilir. Yemekler pişirilip mutfak temizlendikten ve her şeyi yerli yerine konulduktan sonra herkes geri döner.”

İlk Türk Kadın Tarım Yazarı: Belkıs İclal

Çukurova'da güneşin bağırında pamuk toplayan kadın ve erkekler...

Tarım ve çiftçilik alanında yerli bir bakış açısıyla çıkan Toprak dergisi, ilk Türk ve Müslüman kadın çiftçi yazarına sayfalarında yer vermişti: Belkıs İclal. Belkıs aslında daha önce Yeni Fikir mecmuasında derinlikli yazılar kaleme almıştı. Başarılı bir yazar olduğunu buradaki yazılarıyla ispatlayan Belkıs İclal, Toprak dergisinde çiftçi hanımlar kısmında yazmayı kabul etmiş ve eğitilmiş kadınları çiftçiliğe özendirerek öncü yazılar kaleme almaya başlamıştı.

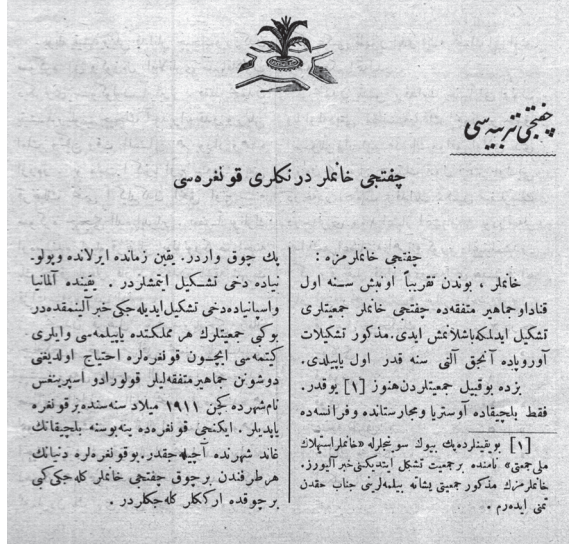
Çiftçi Hanımlar Dernekleri Kongresi

Toprak'ta yayınlanan ilk yazısı “Çiftçi Hanımlar Dernekleri Kongresi” hakkındaydı. Bu yazılar gösteriyor ki Türkiye’de çiftçiliğin gelişmesinde, tarımda arzu edilen verimin alınmasında kadınların rolü, aslında çok erken dönemde fark edilmişti. Daha doğrusu Anadolu’da zaten kadının sırtında bulunan çiftçiliğin modern şartlara uyumunda kadının bu gü-

cünden istifade edilmesinin altı 20. yüzyıla girerken çizilmeye başlanmıştı. Tarım ve çiftçilik alanında yayınlanan bazı Osmanlı dergileri bu konunun farkındaydı. Dünyanın gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerinde kadının tarımdaki rolünü aktararak bu konuda gerçek bir farkındalık oluşturmaya gayret ediyorlardı. Belkıs İclal de “Çiftçi Hanımlar Dernekleri Kongresi” başlıklı yazısında buna işaret ediyor ve çiftçi hanımlara seslenerek, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri’nde çiftçi hanımlar cemiyetlerinin teşkil edilmeye başlandığını duyuruyordu.

“Bizde bu kabil cemiyetler yok”

Amerika örneği önemliydi, çünkü daha çok Avrupa ülkelerindeki gelişmeleri yakından takip eden Osmanlı toplumu, bu konu Avrupa’da ancak 1910’lar gibi revaç bulmaya başlayınca, öncesinden haberdar olamamıştı. Gazetenin kadın yazarı Belkıs İclal, 23 Nisan 1913 tarihli yazısında buna dikkat çekerek, “Bizde bu kabil cemiyetler henüz yoktur. Fakat Belçika’da, Avusturya ve Macaristan’da ve Fransa’da pek çok vardır. Yakın zamanda

Belkıs İclal Hanım'ın Toprak dergisindeki yazısı

İrlanda ve Polonya'da dahi teşkil etmişlerdir. Yakında Almanya ve İspanya'da dahi teşkil edileceği haber alınmaktadır.” bilgisini veriyordu.

Belkis İclal, bu gibi cemiyetlerin her ülkede kurulması ve ileri gitmesi için kongreler düzenlemenin gerekli olduğunu belirterek, kadın cemiyetlerinin 1911'de Amerika'nın Kolorado eyaletinde bir kongre topladıklarını, ikinci kongrenin de 1913'te Belçika da açılacağını kaydediyordu. Belkis'in verdiği bilgiye göre bu kongrelere dünyanın her tarafından birçok çiftçi hanım geliyordu. Elbette erkekler de katılabiliyordu.

Hanımların çiftçiliğe tesirleri

12-15 Haziran 1913 tarihleri arasında Belçika'nın Gant şehrinde toplanacak kongreye katılacak kadın dernekleri, yaptıkları çalışmaları ve etkilerini tartışacaklardı. Kongrenin hanımlar ve çiftçilik şubesinde ise çiftçilik hayvanatına hanımların tesiri, sütçülük ve peynircilik, kümeshane, sebze bahçesi gibi alanların hanımlar sayesindeki terakkileri ve çiftçilere ne kadar kâr bıraktıkları tetkik edilecekti.

Çiftçi kadınların kongrede tartışacağı konulardan biri son derece ilginçti. Hem çalışan hem de ev hanımı olmayı başaran güçlü kadın portresinin göstergesi olan bu bölümü, Belkis İclal şöyle aktarıyordu:

“Üçüncü kısımda da hanımların iyi valide olmaları ve ev idare edebilmeleri için nasıl yetiştirilmeleri icap ettiği tahkik olunacaktır. Bunlarla beraber şimdiye kadar çiftçi hanımlar cemiyetlerinin yaptıkları işlerden alınan faydalar da münakaşa olunacaktır.”

Yazının sonunda, “10 Nisan 1329 (23 Nisan 1913) Gedikpaşa” ibaresinin altında “İclal Belkis” yazıyor.

“Eminim ki bizden kimse kongreye katılmayacak”

Kongre hakkında bu kısa ve öz bilgiyi veren Belkıs İclal, acı ve düşündürücü tespitini ise “Ben eminim ki, bu faydalı ve bize ibret verecek kongreye ne hükümetimiz ve ne kimse iştirak etmeyecektir. Hatta kongrenin ne netice verdiğiinden gazetelerimiz de halkımıza bir şey bildirmeyecektir. Bu pek teessüf olunacak bir haldir. Kendimizi tanıtmaya çalışmadığımızdan maada etrafımızdaki çalışan kimseleri de tanıtmak istemiyoruz.” ifadeleriyle yapıyordu.

Belkıs İclal, kadın çiftçilerin örgütlenmesini, tarımda yapılmakta olan yeniliklerin paylaşılmasını çok önemli bulmanın ötesinde bu örgütleri Avrupa'nın faydalı teşkilatlarından kabul ederek, Türkiye tarafından örnek alınmasını istiyordu. Ancak bu konuda dertliydi. Avrupa'nın fena adetlerini almayı, iyi yanlarını taklit etmemeyi alışkanlık haline getiren Türkler, bu konuda da aynı şeyi yapmışlar ve bu yararlı toplantıya katılmamışlardı. Bunun üzerine Belkıs İclal, hükümetten hiç olmazsa şunu yapmalarını isteyerek sözlerini bitiriyordu:

“Tabî Avrupa'nın bu gibi nafi [faydalı] teşkilatı da sevgili vatanımızda yer bulmuyor. Buna mukabil Frenkler bize ne kadar fena adetler var ise hepsini kabul ettiriyorlar. Bari Maarif ve Ziraat Nezaretleri himmet etseler de kongreden sonra çıkacak olan mecmuayı tercüme ettirerek ya Takvim-i Vekâyi' ile veyahut da Ziraat Nezareti mecmuasıyla veyahut Toprak ve Yeni Fikir gibi ziraat terbiyesiyle iştigal eden mecmualarla neşrettirseler pek muvafık olur.”

Hanımlar Tüketim Cemiyeti

İclal Aydın, yazısının başında emekçi kadın örgütlenmesinin Osmanlı'da başladığını “Bu yakınlarda pek büyük sevinçlerle ‘Hanımlar İstihlak [Tüketim] Milli Cemiyeti’ namında bir cemiyet teşekkül ettiğini haber alıyoruz. Hanımlarımızın mezkur cemiyeti yaşatabilmelerini Cenab-ı Hakk'tan temenni ederim.” sözleriyle duyuruyordu.¹

Türkiye'nin İlk Çiftçi Danışma Hattı:

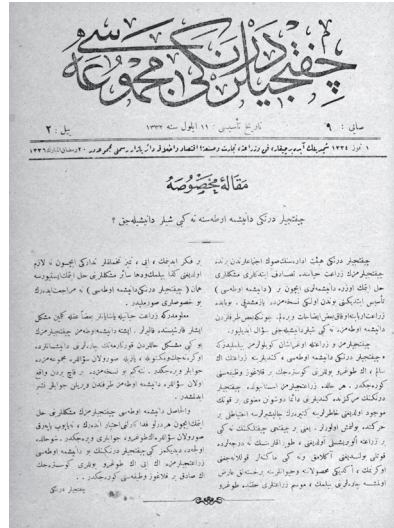
Çiftçiler Derneği Danışma Odası

Çiftçiler Derneği Mecmuası, savaşın olanca şiddetine rağmen tarım ile ilgili çalışmalarına zerre ara vermedi. Çünkü barış görüşmeleri sürerken çiftçinin yurdunu korumak için yapacağı en iyi eylemin toprağı ekmesi ve verimliliğı artırması olduğuna inanıyordu. Bu nedenle 1918 yılında, daha önce yapacağı söz verdiği üzere, çiftçinin her türlü sorusuna cevap vermek ve doğru bilgilendirmek amacıyla Çiftçiler Derneği Danışma Odası'nı faaliyete soktu.

Danışma Odası'nı çiftçilere tanıtmak için derginin kapak sayfasında "Çiftçiler Derneği Danışma Odası'na Ne Gibi Şeyler Danışılacak?" başlıklı bir yazı yayınlandı. Derneğin İdare Heyeti son toplantısında çiftçilerin ziraat hayatında tesadüf ettikleri müşküleri için danışmaları amacıyla "danışma odası" kurulmasına karar vermiş ve hemen de faaliyete sokmuştu. Danışma Odası çiftçilere şu şekilde tanıtılıyordu:

"Bu bağlamda ziraat erbabına ufak izahat verelim. Çünkü bazı taraflardan Danışma Odamıza ne gibi şeyler danışılacağı sual ediliyor.

Çiftçilerimiz ve ziraatla uğraşan köylülerimiz bilmelidir ki 'Çiftçiler Derneği Danışma Odası' kendilerine ziraatın en salim, en doğru yollarını gösterecek bir kılavuz vazifesini görecektir. Herhalde ziraatçılarımız İstanbul'da Çiftçiler Derneği'nin merkezinde kendilerini daima düşünen

"Çiftçiler Derneği Danışma Odası'na Ne Gibi Şeyler Danışılacak?" başlıklı yazı.

manevi bir kuvvetin mevcut olduğunu hatırlarına getirerek çalışirlarsa ihtiyatlı bir harekette bulunmuş olurlar. Yani bir çiftçi çiftliğinin ne gibi bir ziraata elverişli olduğunu, topraklarının ne derecelerde kuvvetli bulunduğunu anlamak ve ne gibi makineler kullanacağını öğrenmek, ektiği mahsulatına ve hayvanlarına bir hastalık arız olmuşsa çarelerini bilmek, mevsim ziraatları hakkında doğru bir fikir edinmek, iyi, temiz tohumluklar tedariki için ne lazım olduğunu keza bilmek ve daha sair müşküllerini halletmek istiyorsa hemen (Çiftçiler Derneği Danışma Odası)na müracaat ederek bu hususları sormalıdır.

Malumdur ki ziraat hayatıyla yaşayanlar bazen akla gelmeyen müşkül işler karşısında kalırlar. İşte Danışma Odamız çiftçilerimizi bu gibi müşkül hallerden kurtarmanın çarelerini danışanlar da öğrenecek ve mektupla, yazıyla sorulan suallere mecmuamız da cevaplar verecektir. Nitekim bu nüshamızda birkaç yerden vaki olan suallere Danışma Odamız tarafından verilen cevaplar neşredilmiştir.

Velhasıl Danışma Odası çiftçilerimizin müşküllerini halletmek için her türlü fedakârlığı ihtiyar ederek, ne yapıp yapıarak sorulan suallere en doğru, cevapları verecektir. Şu halde evvelce de dediğimiz gibi Çiftçiler Derneği'nin bu Danışma Odası ziraatçılarımıza en iyi, en doğru yolları gösterecek en sadık bir kılavuz vazifesini görecektir."

DANIŞMA ODASI'NIN İLK CEVABI

Danışma Odası ilk cevabını, Denizli'den yazan ve bit üşüşen hayvanların bitlerden nasıl kurtulacağını soran Mustafa Efendi'ye verdi:

چشمه داری کومسی

۳۳۲

طوری زمرگه ماهرینو ای... ششین ایچینک
کینک بو ایچا و طوری اکلکله نین موزک، باری
ایچا باردا صاعده و دره و بون و بون و بون و بون
و بون و بون و بون و بون و بون و بون و بون و بون
آلده طوری قونق ایسه آتاری هرده آرتون کایسه
۱. آرتون آرتون و آرتون و آرتون آرتون و آرتون
طوری ایچینک که آرتون آرتون و آرتون آرتون
دی اری ایسه شکاری ایچینک آرتون آرتون
مویک کیمکسه خدمت ایچون آرتون آرتون
دریج ایچینک طوری و طوری و طوری و طوری
شبه نصیحت داری ایچینک

دیگر علاج

۲) اناق اولی ۶۰ غرام
سو ۳۰
ایله ۳
سیرگه وارایله

باقی اونی آرتون سوود باقانیل صومله قشکر سیرگی
علاوه ایچینک

دیگر علاج

۳) بیت اولی تری ۳۳ غرام
سو ۹
ایله ۹

ایکسی قادیوم سوزک کسکر قونق ایچون، باری تریب
ملاجرین ری قونق ایچون کوزک باری قونق
ایچون کایله

۴) شین و جری کی:

سودی کلارک ایلی آرتون و برین آرتون و اولاق
و جلق ای بیچکرت قانی صیفه سوونک دوتوسی
آرتون کوزک ایچون هرده باریجی و صیفه و بونکده
بوتسدن اری ایچون هرده ایلی کینک ایچون اولاق
آرتون بیچکی، کله ری و صیفه طوناق، پریج سوی
ایچیل، آرتون سوود ایچون آرتون آرتون ایچون
آرتون ایچون ایچون

۵) سونده بوی کی

هرده ده ایچون زهری اوت بیچک زهران حیوان
قاری و بیچک اترجی تی وقت غیب ایچک بیچر
چایمقلا، قنطری کچهر سوود صوم چایمقلاش
بوتله ای، سوود آرتون و ای صیفه مقلاده اونی دا
ایچون سوو ایچینک، قود ایچینک ده قانی وارایله

کوجک معلومات

دانیشه اولمه مازک جوالری

زکرده مصطفی افندی...

چالوش جوالری سوود بونکده قونق سوو سوو
سکر اولاق سوو بیچک کوزک بونکده بونکده
اوتور، و بونکده کوزک بونکده بونکده
بیتن قونق ایچون اولاق اگر قشیری زاده
اولاق ایچون ایچون ایچون ایچون ایچون
دوت و بونکده بونکده بونکده بونکده
اوتور سوو جوالری ایچون ایچون ایچون
اوتور سوو جوالری ایچون ایچون ایچون
اوتور سوو جوالری ایچون ایچون ایچون

بلی جوالری قاری علاج

۸) تون ۳۰ غرام
سو ۳
سیرگه وارایله

Derginin 9. sayısında "Danışma Odası"ndan bahsediliyor.

“Siz evvela şunu bilmeli[siniz]dir ki hayvanlarda bit güzelce bakılmaktan olur. Yanlarında bulunan bütün hayvanlara geçer. Çiftlikte hayvanları bittten kurtarmak için evvela eğer kılları ziyadece uzamışsa iyice kırpmalı. Sonra aşağıdaki ilaçlardan biriyle dört, beş gün arayla günde iki defa bitli mahalleri ovmalıdır. Eğer bitler bütün vücudu kaplamış ise bütün vücut ıslanarak üşümemesi için güneşe kaşı ilaçlamalı. Sonra üzerini örtüp güneşte tutmalıdır. Bir de bitli hayvanları iyice tımar etmeli ve besilice gıdalarla beslemelidir.

Bitli hayvanlara karşı ilaçlar:

1) Tütün 30 gram, Su 3 litre, Sirke yarım litre

Evvela tütünü suda kaynatıp soğuduktan sonra süzmeli sirkeyi ilave etmelidir.

Diğer ilaç:

2) Balık otu 60 gram, Su 3 litre, Sirke yarım litre

Balık otunu ezip suda kaynatmalı, soğuduktan sonra sirkeyi ilave etmelidir.

Diğer ilaç:

3) Bit otu tuzu 32 gram, Su 1 litre

İkisi kaynatıp süzdükten sonra kullanmalı. Bu üç tertip ilaçlardan birini kullanmak hayvanların bitlerden kurtulması için kafidir.”

“Yiyecek fena ise süt bozulur”

İkinci cevap ise sütteki tanelerin sebebini soran Menemen'den Fahri Bey'e verildi:

“Sütteki tanelerin ishali analarına verilen arpa, yulaf, burçak gibi yiyeceklerin fenalığı hasebiyle sütünün bozulması ve ahırların hayvanların sıhhatlerine yaramayacak, muzır bir şekilde bulunmasından ileri gelir herhalde ishali kesme için evvela anasının yiyeceğini değiştirmeli ve sıcak tutmalı. Pirinç suyu içirmeli. Eğer hayvan bunları ağzından almak istemiyorsa arkadan verilmelidir.”

“Zehirlenen hayvan için vakit kaybetmeden hayvan çağırın”

Kır ve bayırlarda zehirli ot yiyen hayvana ne yapılacağını soran Sivas'tan Nuri Bey'e ise yapılacaklar anlatırken, hemen bir baytar çağırması gerektiği uyarısında bulunmak ihmal edilmiyordu:

“Kırlarda ve bahçelerde zehirli ot yiyerek zehirlenen hayvanlara karşı yapılacak en birinci şey vakit kaybetmeyerek baytar çağırmaktır. Fakat baytar gelinceye kadar hayvana suda çalkanmış yumurta akı, süt, zeytin yağı ve fazla miktarda unlu veya ılık su içirmelidir. Kahve içermenin dahi faydası vardır. Bir de kaynamış çay, yahut ıhlamur çiçeği içirmeli. Haricen hardal suyu ile hayvanın vücudunu iyice ovmalıdır.

Fakat bir çiftçi çiftliğinde hayvanları zehirleyen otları bilmeli, tanımalı. Bilmiyorsa sorup öğrenmeli ve böyle otlar bulunan mahallerde hayvanlarını otlatmamalıdır. Ekseriya hayvanları zehirleyen otlar baldıran otu, cünde (?), sütleğen otu, dökün çiçeği, tütün gibi şeylerdir. Bunlardan başka küflü ot, çavdar mahmuzu da zehirlidir.”

“Yaralanmayı önlemek için hayvanları ahırda seyrek bağlayınız”

Bursa'dan Danış Efendi ise hayvanların topuk ve incik kemiklerini incitmesine karşılık ne yapması gerektiğini soruyordu. Danışma Odası, ona hem hayvan barınağında yerleşimin nasıl olması gerektiğini hem de mevcut durumu nasıl önleyeceğini öğretiyordu:

“Hayvanlarda köstek yerinin, topuk ve incik kemiğinin çarpma, bitişme neticesi olarak vücuda gelen yaralara, berelere karşı ne yapmak lazım geldiğini soruyorsunuz.

Herhalde sizin bu sorunuzdan hayvanlarınızı ahırda kâfi miktarda seyrek bulundurmadığınız birbirine pek sık bağladığınız anlaşılıyor. Çünkü bu gibi yaralar en ziyade bu gibi sebeplerden hasil olur. Eğer böyle ise bundan sonra hayvanlarınızı yekdiğerinden biraz daha seyrek bulundurunuz. Berelenmiş mahalli temiz bir su ile yıkayınız. Sarkan deri parçaları varsa makasla kesiniz. Sonra içine birkaç damla kurşun sirkesi ilave olunmuş bir miktar suda pamuk veya keten ıslatıp sulu, sulu berelenmiş mahalle koyunuz. Ara sıra bunu tekrar ediniz. Eğer iltihap şiddetli ve topallık ziyade ise tekrar yıkayarak bir kepek lapası koyunuz. Eğer bu da iyi gelmezse hemen baytara müracaat ediniz.”

Okuyucu Sorularıyla Tarım Eğitimi

Osmanlı ziraat basını idealist bir niteliğe sahipti. Tarımda estirilecek bir rüzgâr-la ekonominin gelişeceğine, toplumun zenginleşeceğine inanıyorlardı. Bunun için yapılması gereken tek şey, tarımın öneminin çiftçilere, emeğinin karşılığını alabileceğine ikna edilecek şekilde anlatılmasından ibaretti. Elbette bu çabalara bir de yeni neslin tarım ülküsüyle yetiştirilip, her birinin köylerinin, kasabalarının ve nihayetinde ülkenin ekonomisini değiştirecek birer çiftçi, birer ziraatçı olmaları ekleniyordu. Kuşkusuz mevcut çiftçilerin kazançlarını artıracak, daha fazla verim almalarını sağlayacak “püf” noktalarının öğretilmesi önemliydi. Bu amaçla bazı dergiler okuyucudan gelen mektupları yayınladığı, soruları cevapladığı bir köşe açtı. Felahat dergisi de 29. sayısından itibaren “İstişare-i Zirâiye” köşesini açarak Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli yerleşim yerlerinden gelen soruları pratik, yönlendirici, kısa vadede sonuç alınmasını ve hem de konuyla ilgili olan okuyucuları bilgilendirici şekilde cevapladı.

Felahat'in 29. sayısı

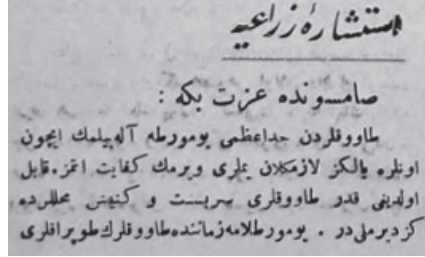
“Yumurta sayısını artırmak sade yemle olmaz, Tavukları serbest ve geniş mahallerde gezdirmeli de”

Samsun'dan yazan İzzet Bey, tavuklardan yumurta almayı artıracak usuller ile kuluçkalık yumurtaların niteliklerini soruyordu. İzzet Bey'e verilen cevapta, “Tavuklardan en üst düzeyde yumurta alabilmek için onlara yalnız lazım gelen yemleri vermek kifayet etmez. Kabil olduğu kadar tavukları serbest ve geniş mahallerde gezdirmelidir. Yumurtlama zamanında tavukların toprakları daima eşeledikleri ve sabahtan akşama kadar öteye beriye koştukları görülür. Tavukların bolca yumurtlamaları için serbest hayata, daimî harekete ihtiyaçları vardır. Serbest hayat ve hareket tavukları yumurtlatmak için lazım olduğu gibi horozlara dahi tohumlu yumurtalar hasil ettirmek için lazımdır.” deniliyordu. Buna göre “tam serbest bir hayata malik olan cinslerin hasil ettikleri yumurtaların yüzde sekseni tohumlu olduğu halde, yarım serbest hayat geçirenlerin yumurtalarının yüzde altmışı ve kapalı yerlerde hayat geçirenlerin yumurtalarının ise ancak yüzde kırkı tohumlu” bulunduğu anlaşılmıştı.

“Bir de kuluçkalık yumurtaların evsafını soruyorsunuz.” diye başlanılan kısımda ise şu önemli bilgiler aktarılıyor:

“En evvel şurasını söylemeli ki büyük yumurtalardan kuvvetli civciv çıkacak fikri yanlıştır. Kezalik iki sarılı yumurtalardan iki civciv çıkması dahi

pek nadirdir. Kuluçkalık yumurtaların evsafı şunlardan ibarettir: Büyük-lükleri tavuğun cinsine göre orta olmalıdır. Şekilleri gayet muntazam olmalı. Ne çok sivri ve ne de çok toparlak olmamalıdır. Yumurtaların kabukları şeffaf, orta kalınlıkta ve gayet temiz olmalıdırlar. Pis kabuklu yumurtaları evvelce yıkamalı, temizlemeli ve sonra kuluçkaya koymalıdır. Kuluçkalığa mahsus olan yumurtaları tavukların altından sık sık toplamalı. Serin bir mahalde saklamalıdır. Bu yumurtaları bir sandığa dizmek istediğinizde uzunluklarına yatırmalı ve her gün hafifçe sallamalıdır. Kuluçkalık yumurtaları uzak bir mahalden celp ettiğinizde

Samsun'dan İzzet Bey kuluçkalık yumurtanın niteliklerini soruyor.

بیو کدرده فارسیک افندی به :

ژاپون کلری (Hortensias) رطوبتی جملارایله
رطوبتی طوبراقلری سورلر . برده آجیق وضعیتلردن
حظ ایدرلر . آسیرقان جنسلری دها زیاده مقاومتی درلر .
ژاپون جنسلری ایسه شدنی قیشردن متأثر اولورلر .
اصله بازارده عمان ذکی بکه :

تخلیق ساتسلرکزی اکزدن و کوزلری آجلمازدن
اول یوزده ایکی لیزولی سویه (لیزولی سو بر لیزه
سویه بکری گرام لیزول علاوه ایدرک استحصال ایدیلور)
درت دقیقه یاتیرکیز . بو صورتله پتانسلرکز بین العوام
چوروتکک تعبیر اولان خسته لردن نورتلش اولورلر .

آثار منتشره

پاموق زراعتی

آتالیبه مبعوت عتیری حمده امین پاشا حضرتلری
طرفندن « مصر اصولی اوزره پاموق زراعتی » عنوانیله
آجیق تورکجه لسانله بر رساله مفیده نشر ایدیلرک
زراعه مجبانا توزیع ایدلک اوزره دوغورودن دوغوریه
وزراعت، داخلیه نظارنلری واسطه یله ولایات مختلفه
کوندرلمشدر . خدمت وانه سنندن طولانی مشارالیه
تقدیر و تبریک ایدر و عملکلری پاموق آککه قابیلیتی
اولان زراعهزه بو اوردن - کلهجک مایس رویی
کچرمیهک - استفاده ایلرخی توصیه ایلر .
بوشروطله استفاده ایتک ایتیلر . رساله مذکورده دن
ایدنک ایچون ، مؤلف موسی البیک بانفس کندینه ،
سرکه جیده ، شاهین پاشا اولتینده ، صراحت ایدم بیلرلر .

قواو براتیف شرکتلر قانونی

لایحه سی و اسباب موجبه سی

تجارت وزراعت نظارتی قلم مخصوص مدیر ذی
افتداری جمالک افندی طرفندن تألیف اولان بوجدی
اثرک مطالعه سی فن مأورلرله خاصه توصیه ایدرله ،
اثر مذکورده ممالک متدته تک قوانینی یکان یکان ذکر
ومطالعه ایدلکدر .

دائماً اشلرکلی و صباحدن آقشامه قدر اوتیه بری به
قوششده قتری کوریلور . طاووقلرک یوبله بومورطلامه لری
ایچون سربست حیاته ، دائمی حرکت احتیاجلری واردر .
سربست حیات و حرکت طاووقلری بومورطلامه لری ایچون
لازم اولدنی کچی خروسله دخی تخمیل بومورطله لر
حاصل ایتدیرمک ایچون لازمدر . دارونک حسابله
نظراً تام سربست برجیانه مالک اولان جنسلرک حاصل
ایتکلری بومورطله لرک یوزده سکسای ملقح (تخمیل)
اولدنی حالده . یادم سربست حیات کچرنلرک بومورطله لرک
یوزده آتیمی و قبالی برلده حیات کچرنلرک بومورطله لرک
ایسه آتیمق یوزده قرقی ملقح اولدنی اکلشدر .
برده قولوچقنه لری بومورطله لرک اوصافی سورویورسکن .
اک اول شوراسنی سویله لکه بو بوک بومورطله لرک

قوتلی جوبجو چیقاجق فکری یاکلشدر . کذا ایکی
صاریلی بومورطله لرک ایکی جوبجو جیمسی دخی پک
نادردر . قولوچقنه لری بومورطله لرک جوق بووک ، جوق
کچوک ، فنا تشکل ایش ، غایت قایلین یاخود غایت
ایجه قابولنی اولمالرینه دقت ایتک لازمدر . قولوچقنه لری
بومورطله لرک اوصافی شونلردن عبارتدر : بو بوکلکلی
طاووقک جنبته کوره اورت اولمالی در ، شکلری غایت
منظم اولمالی . نه جوق - سوروی ونده جوق طو پارلاق
اولمالی درلر . بومورطله لرک قابولنی شفاف ، اورت
قایلینقده و غایت تیز اولمالی درلر . پیس قابولنی
بومورطله لرک اولجا یقیمالی ، غیظلی و صوکر اقولوچقنه
قورمالی در ، قولوچقنه لره مخصوص اولان بومورطله لرک
طاووقلرک آتندن سبق سبق طویلمالی . سربس برحمله
صانللامالی در . بو بومورطله لرک بر صندیه دیزمک
ایستدیکک زده اوزونقلرینه یاتیرمالی و هر کون خقیقه
صانللامالی در . قولوچقنه لری بومورطله لرک اوزاق برحمله دن
جلب ایتدیکک زده بکری درت - ساعت آنلری حال
استراحتده براندقدن سوکره طاووقک آتته یاخود قولوچقنه
ماکنه سنه قورمالی در .

بو یازیلارنی حلیله تطبیق ایدرسه کز موفقیتکیز
پک پارلاق اولماق در .

بیکده لطفی بکه :

اجاج چیلکری (Framboisiers) هر سنه بودامق
لازمدر . میوه و برمه مخصوص اولان دالارک اوچده
برخی هر سنه ایلك چهارده کسلی در . بیه ایلك چهارده
کچن سنه ده میوه و برن اسک دالاری دخی کسلی در .
برده آتاجک کورده سنده ظهور ایدوب کلهجک سنه ده
میوه و برمه مخصوص اولان طوبر جفترک مقداری تخمید

yirmi dört saat onları hal-i istirahatte bıraktıktan sonra tavuğun altına yahut kuluçka makinesine koymalıdır.

Bu yazılanları hakkıyla tatbik ederseniz muvaffakiyetiniz pek parlak olacaktır.”

Şehrin soruları bambaşkaıdı

Bebek'ten Lütfü Bey'in ağaç çilekleri yani ahududu hakkındaki sorusu ise şöyle yanıtlanmıştı:

“Ağaç çileklerini (framboisiers) her sene budamak lazımdır. Meyve vermeğe mahsus olan dalların üçte birini her sene ilk baharda kesmelidir. Yine ilk baharda geçen sene de meyve veren eski dalları dahi kesmelidir. Bir de ağacın gövdesinde zuhur edip gelecek sene de meyve vermeğe mahsus olan tomurcukların miktarını tahdid etmelidir [sınırlamalıdır].”

Büyükdere'den Karinik Efendi de tıpkı Lütfü Bey gibi daha çok şehir yaşamında yetiştirilecek bitkilerden olan Japon gülleri hakkında bilgi almak istiyordu:

“Japon gülleri (hortensias/ortanca) rutubetli mahaller ile rutubetli toprakları severler. Bir de açık vaziyetlerden haz ederler. Amerikan cinsleri daha ziyade mukavemetlidirler. Japon cinsleri ise şiddetli kışlardan müteessir olurlar.”

“Tohumluk patatesi lizollu suya yatırın”

Türkiye'nin İstanbul'a en yakın patates deposu olan Adapazarı'ndan yazan Osman Zeki Bey'in sorusu da patates tohumları hakkındaydı:

“Tohumluk patateslerinizi ekmezden ve gözleri açılmazdan evvel yüzde 2 lizollu suya (lizollu su 1 litre suya 20 gram lizon ilave ederek istihsal edilir) dört dakika yatırınız. Bu suretle patatesleriniz beynelavam [halk arasında] çürüklük tabir olunan hastalıktan kurtulmuş olurlar.”

“Topraklarımızda dry farming'e kabiliyet vardır Ama çiftçilerimiz üşengeçtir”

Okuyucu mektuplarının cevaplandırıldığı köşede verilen bilgiler doğ-

ruysa, [Edirne] Uzunköprü'den yazan Cemal Efendi, kuru tarım yani “dry farming” hakkında bilgi istemişti. “Dry farming’in ne olduğunu sual ediyorsunuz. Kısa bir sözle diyeceğiz ki dry farming’in esası ‘iki çapa bir su yerini tutar.’ esasına bağlıdır. Toprağın sathını iyice işleyerek yağmur sularını hıfz etmekten başka bir şey değildir.” diye başlayan açıklamada, dünyadan özellikle ABD’den örnekler veriliyordu. Verilen bilgilere göre:

“Toprak öyle bir suretle hazırlanmış olmalı ki adeta keçe gibi yağmur sularını kolayca emebilsin. Yağmur suları toprağın yüzünde kalmayıp, güneş ve havanın tesirinden saklı olan alt tabakalarda toplansın. Alt tabakalarda saklı olan su yeniden toprağın yukarı tabakalarına çıktığında, toprağın sathını teşkil eden sünger gibi toprak tabakasının (mulch) sıkı habbeleri bu suyun ta toprağın yüzüne kadar çıkmasına mani olurlar. Bundan anlaşılıyor ki birinci sene toprağa hiçbir şey ekilmiyor. Çiftçinin bütün gayreti üç sene zarfında düşen yağmur sularını toprakta saklamak, kaybetmemek olacaktır.

İki sene zarfında düşen yağmurlar herhangi bir ekimin neşvünemasına kifayet edebilir. İşte bunun için dry farming tatbik olunacak mahallerde toprakların derinliği, yağmurların mevsimi ve usûl-ı ziraat [uygulanacak tarım yöntemi] tayin edilmelidir.”

Detaylı bilgilerin aktarıldığı “İstişare-i Zirâiye” açıklaması şöylece nihayete eriyordu:

“Hülâsa: Dry farming nazariyesi şundan ibarettir. Toprak iyice hazırlanmış olmalı ki yağmur sularını toplayıp hıfz edebilsin. Zer’iyât [ekimler] esnasında toprağı iyice sıkıştırmalı ki alt tabakadaki sular yukarı tabakaya çıkabilsin.

Amerikalıların bu sayede elde ettikleri mahsul miktarı fevkalade yüksektir. Hektar başına 20-25 hektolitreye kadar buğday alabilirler.

Memleketimizde dahi umumiyetle nadas usulü tatbik olduğundan topraklarımızın dry farming icrasına tam bir kabiliyeti vardır. Şu kadar var ki tarlasını bir defa olsun sürmeğe üşenen çiftçilerimiz böyle tarlalarını birçok defalar sürmeğe katlanacaklar mı? İşte bu noktadan nazardan yani tembelliğimizden dolayı dry farming’in tatbiki müşkil olacağı tezahür eder [ortaya çıkar].”

باشتاره زراعت

« درای فارمنغ »

اوزده كوبری ده جمال افندی .

« درای فارمنغ » یعنی زراعت یابسه نك نه اولدیغنی سؤال ایدیورسکنز . قیصه بر سوزله ديه چكزكه درای فارمنغك اساسی «ایکی چیا بر صو یرینی طوتار» اساسنه باغلی در . طوبراغك سطحنی ایجه ابشله ريك یاغمو ر صولرینی حفظ ایتمکدن باشقه . برشی دکلدز . امریقاده تطبیق اولنان « زراعت یابسه » هر یری بر سنه اولق اوزره ایکی قسهه آیرلشدر . ایلك سنه سنده طوبراق ایجه حاضر لانیبر ، ایجه لندی رر وعادتا بر سونکر حالی البركه بوكامریقالیلر mulch دیورلر . نتیجه بو « مولچ » ك ایجه حاضر لانیسنه باغلی در . طوبراق اوله بر صورته حاضر لانی اولمالی كه عادتا كچه کئی یاغمو ر صولرینی قولایجه امه بیلسون . یاغمو ر صولرینی طوبراغك یوزنده قالیوب ، كولش وهوانك تاثیرندن صاقلی اولان آلت طبقه لرده طوبلانسون . آلت طبقه لرده صاقلی اولان صو یکیدن طوبراغك بوقاری طبقه لینه چقد یغنده ، طوبراغك سطحنی تشکیک ایدن سونکر کئی طوبراق طبقه سنك (mulch) صیقی جبه لری بوسویك تا طوبراغك یوزینه قدر چقه سنه مانع اولورلر . بوندن ا کلاشیلور كه برنجی سنه طوبراغه هیچ برشی اکیلمور . حفته چنك بوتون غیری اوسنه ظرفنده دوشن یاغمو ر صولرینی طوبراغده صاقلامق ، غائب ایتمك اوله جق در .

ایکنجی سنه ده ایسه بو طوبراق حیوانات زراعتنه حصر اولنور . اوله كه اكر بر محله بر سنه دوشن یاغمو ر هر هانکی بر زرعیا نك نشو ونماسه کافی دکسه ،

ایکی سنه ظرفنده دوشن یاغمو رلر هر هانکی بر زرعیا نك نشو ونماسه کفایت ایده بیلور . ایسته بونك ایچون درای فارمنغ تطبیق اوله جق محملرده طوبراقلرک درینلکی ، یاغمو رلرک موسعی و اصول زراعت تعیین ایدلملی در .

زراعت پایسه نی تطبیق ایتمک ایچون بر قاق اصول واردر . بونلردن باشلوجهی شودر : صوك بهارده چته چی تارلاسی ۱۵-۲۰ سانتی مترو درینلکنده سورملی . بونی متعاق هان تارلاسنك تزکارینی اوفالتمق ، ایجه لندی ريك ایچون اوزرندن داژرملی طرمیق یاخود قنادا طرمیق کیرملی در . (فلاحتك برنجی نسخه سنده بو طرمقارک شکلری واردر) . بو صورته « مولچ » حاضر لانیس اوله جغندن ، بالکرقیش انناسنده شدتلی یاغمو رلرندن صو کره ، تارلانك اوزرندن طرمیق کیره ريك طوبراغك قایماغنی قیرمالی در . ایلك بهارکله دیکنده بوتارلانی ۱۰-۱۲ سانتی مترو درینلکنده بردها سورملی در . بوندن صو کره بوتارلانك اوزرندن قیشك موسمز زرعیا نته قدرهر یاغمو رلرندن صو کره طرمیق کیرمك لازمدر . اكر بوتارلایه قیشلق حیوانات اکیوب ده یازلق حیوانات کله چکسه ، اولوقت تارلانی قیشین بکیدن درنجه سورملی در . هر نه صورته اولورسه اولسون بوتارلانی اگزندن اول ۱۰-۱۵ سانتی مترو درینلکنده بردهه دها سورملی ، صو کره اوزرندن قرو سقیل یاخوددها ایسی قابل استوانسی کیرملی . بویه جه صبان واسطه سیله هولاش اولان طوبراق جبه لری صقیشر و آلت طبقه لرده کی صویک بو فاروه چیمسی تشهیل ایدر . بو صورته حتمک اتاشنی ایچون راطب بر طبقه حاضر لانیس اولور . تخم ایسه طرمیقلامدن صو کره آتیلور . تارلا اکیلدکن صو کره ده اکنسر ایلك بهارده ۲۵-۳۰ سانتی مترو بر بوی آتدقلرنده اوزرندن طرمیق

“İnekler, 5'inci yaştan sonra bol süt verir”

Diyarbakır'dan Feyzi Bey'e yumurtalar hakkında çok kısa bir cevap yazılmıştı:

“Kaz yumurtaları üç ay ve tavuk yumurtaları ise cinsine göre dörtten beş aya kadar kuvve-i intaşıyelerini [tohumlama kuvvetini] saklayabilirler.”

Biga'dan Şükrü Bey'in merakı ise süt ineklerinin yaş aldıkça süt verme durumu hakkındaydı. Ona verilen cevapta “Bir süt ineği beşinci ve altıncı yaşından başlayarak bol süt ve yağ vermeğe başlar ve onuncu yaşına kadar hadd-i azami miktarında süt ve yağ verir.” deniliyordu.

Ben tavuğun etini bacağından tanırım!

Peki tavukların etlerinin sert ya da yumuşak oluşu bacaklarından anlaşılabilir miydi? İnebolu'dan Sadi Bey'e verilen cevap ortaya koyuyordu ki bu mümkündü:

“Sarı bacaklı tavukların etleri sert ve lifli olur. Siyah, beyaz ve gül rengi bacaklıların etleri ise yumuşak olur.”

Bir zamanların buzdolabı: Kar kuyuları

Henüz buzdolabının ve derin dondurucunun icat edilip yaygınlaşmadığı 1900'lerin başında Türklerin buzdolabı, “kar kuyuları” idi. Kar kuyularını usulüne uygun bir şekilde hazırladığınız takdirde, bütün bir yaz boyunca hem soğuk su içebilir hem de sıcaktan bozulacak yiyeceklerinizi taze gibi saklayabilirdiniz.

Kuşkusuz yaz sıcaklığına en çok maruz kalan vilayetlerden biri de Konya'ydı ve oradan yazan Lütfü Bey, kar kuyularını usulüne uygun inşa edip muhafaza edebilmenin nasıl mümkün olduğunu soruyordu. “İstışare-i Zirâiye” yazarı ise bu konuyu çok ciddiye alarak, sade bir dille ayrıntılı şekilde izah ediyordu:

“Yazın buzu saklamak için buz kuyularına koymak lazımdır.” diye başlayan cevap şu şekilde devam ediyordu:

“Buzun muhafazası için üç şart lazımdır. Bu şartlar da buz kuyularında bulunmalıdır. Şöyle ki:

- 1- Kuyudaki buzun erimesiyle hasıl olan suyu harice akıtmak için tefcir [drenaj],
- 2- Buz kuyusunda sıfıra eşit bir sıcaklık derecesinde bulundurmak için kuyu kalın mücerret bir kapakla örtülü olmalı,
- 3- Kuyudan hasıl olan buharları harice def' etmek için kuyuyu havalandırmalı.

Bir buz kuyusu bir mahrut-ı ma'kus [ters koni] şeklinde olup aşağısında 4'den 5 metre bir çapa ve altı metre de bir derinliğe maliktir. Mamañih bu ölçüler buzun miktarına göre değişir. Kuyudan ta dibine buzun yahut karın erimesinden hasıl olan suyu toplamağa mahsus bir yalak kazılır. Bunun üzerine de tahtadan yapılmış bir çerçeve konulur. Bu çerçevenin deliklerinden su yalağın içine akar. Vakit vakit suyu bu yalaktan dışarı çıkarmalıdır. Kuyunun cidarlarını [duvarlarını] az nâkil-i hararet olan [sıcaklık nakleden] bir sıra tuğladan yapmalıdır. Bu cidarların üzerine ve kuyunun tepesine tahtadan bir çatı yapılır ve bunun üzeri de fena nâkil-i hararet olan buğday saplarıyla örtülür. Bu çatının umumiyetle şimal tarafına bir çıkıntı yapılır ve oraya bir kapı geçirilir. Bu çıkıntının dahili kısmına diğer bir kapı daha yapılır ki bu suretle dahili hava ile harici hava arasında hiçbir münasebet kalmaz. Kuyudan buzu almak için çatıya bir makara asılmış ve makaranın ipi ucuna da bir kova talik edilmiştir [asılmıştır]. Kar kuyularının etrafına ağaçlar dikilmeli. Bunların gölgesi sayesinde güneş şuaâtının kuyu üzerine düşmesi men' edilir.

Kışın en soğuk günlerde buz kuyuları buz ile doldurulur. Buz olmadığı takdirde kar ile doldurmalı ve iyice basmalı sonra derakap [hemen] buzlu su ile sulamalı. Bu buzlu su kar yahut buz yığınının bütün deliklerini kapar ve yahut buza bir kütle şeklini verir. Bu suretle hava yığın arasına giremeyeceğinden buzun da erimesi tehir edilmiş [ertelenmiş] olur. Buzun üzerine saman konulur. Samanın üzerine de tahtalar ve tahtaların üzerine de ağır taşlar konulur. Keza kuyunun dibindeki delikli tahta ile buz arasına saman konulur ve buzun her tarafı da samanla örtülür öyle ki buz yalnız samanla temasta bulunmalıdır.

Sıcak memleketlerde ve çiftliklerde buz kuyularının faydaları çoktur. Bu kuyularda buz saklandığı gibi yarın et, tereyağı, süt ve sıcaklıktan çabuk bozulan sair şeyler dahi saklanılır.”

Tavuklara hangi yem iyi gelir?

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Türk ziraat ve hayvancılık dergilerinde en çok işlenen konu, şüphesiz tavuk yetiştiriciliği ve yumurtacılıktı. Daha fazla yumurta elde etmek için uygulanması gereken modern yöntemler de çeşitli şekillerde okuyuculara aktarılırdı.

Okuyucu köşesinde Amasya'dan Şakir Efendi'nin sorusu üzerine "Tavuklara Verilen Yemlerin Kıymet-i Nispetleri [yem kalitesi]" başlığında bir cevap yayınladık.

"Tavuklara verilen her türlü yemler aynı kıymeti haiz değildir. Tavuklarınıza verdiğiniz yemlerin kıymet-i nisbiyelerini [yem kalitesini] bilmeniz lazımdır." diye başlayan yazıda, hangi yemin neye yarayacağı şu şekilde izah ediliyordu:

"Buğday: Başlıca birim olup besleyici bir iktidara malik değildir. Yulaf: Kızdıncı olup tavukları yumurtlatmak iktidarına maliktir. Kenevir tohumu (chenevis): Gayet kızdıncı olup tavukları yumurtlatır, fakat tohum yeni hasat edilmiş ise tehlikelidir.

Karabuğday: Terkinde kireç yoktur. Tavukların yemlerine birkaç avuç atmak lazımdır.

Ayçiçeği, kolza ve keten tohumları: Kış için iyi ve yaz için tehlikelidir. Ekmek: Çok iyidir ve mukavvidir [güç vericidir]. Pirinç: Az mugaddidir, et ile karıştırmak lazımdır. Çavdar: Tavuklar için gayet fenadır. Arpa: İyi bir gıda olup tavuklarda yağ hasil eder. Mısır: Tavukları semirtmek ve etlerini iyileştirmek için gayet iyi

Felahat'in 35. sayısındaki "İstihare-i Zirâie" köşesi

ise de, tavukları yumurtlatmaz. Patates: Tavuklara laba halinde verildikte, onları semirtir. Et: Haşlanmış ve parçalanmış olarak verildikte, tavukları sağlam ve dayanıklı kılar. Kan: Patates ve un ile karışık olarak hamur halinde verildiğinde, çok iyidir. Böcekler: Gayet iyi ise de yumurtalara fena bir lezzet verirler. Hususiyle mayıs böcekleri (hanneton) yumurtanın lezzetini bozarlar. Salyangoz: Çok iyidir. Meyveler: Çok iyidirler. Yalnız ağaç çileği verilmemelidir. İnce kum: Hazım için elzemdir. Kalken, kemik ve midye kabukları: Yumurta kabuklarının teşekkülünde yardım ederler. Isırgan otu tohumları: Kızdıracı olup tavukları kışın yumurtlatır. Isırgan otunun parçalanmış yaprakları: Eğer gayet küçük küçük parçalanmış ise gayet iyi bir yemdir. Umumiyetle beş altı aylık piliçlere verirler. Bu ot ördek ve hindi yavrularını beslemek için pek elverişlidir.”

“Beygirin iştahasını artırmak”

Muğla'dan Fatin Bey'in merak ettiği ise “beygirin iştahasını” nasıl artırılacağı konusuydu. Bu konuyu “Beygirin İştahasını Artırmak” başlığı ile ele alan “İstişare-i Zirâiye” yazarı, beygirlerde ortaya çıkan rahatsızlıkların ne anlama geldiğini şu şekilde anlatıyordu:

“Beygirin iştahasının kaçması eğer bir hasatlktan ileri gelmemiş ise, ol vakit hemen ağızını muayene ettiriniz. Beygirde iştahsızlık ya dişlerinden yahut mide ve bağırsak bozuntusundan hasıl olur. Eğer beygir yaşlı ise, dişlerini muayene ettiriniz. Dişlerinde düzelecek bir şey var ise, düzelttiriniz. Eğer beygiriniz genç ise, on gün arka arkaya içtiği suyu, günde 6-10 gram bikarbonat de sud (Bicarbonate de Soude) ilave ediniz. Bundan başka beygirinize verdiğiniz kuru ot, yulaf ve kepeği hafifçe tuzlu suda ıslatmak lazımdır. Bunlardan başka on gün arka arkaya kepek ile karışık günde yarım gram hamız arseniki (acide arsenieux) veriniz. Bu tedaviler sayesinde herhalde beygirinizin iştahası açılacaktır.”

Ormanları artırmak kimin görevi? Devletin mi, bireyin mi?

“İstişare-i Zirâiye”de ele alınan konulardan biri de Türkiye'nin ormanlarıydı. Ormanların bir ülke için ifade ettiği önem, orman şehirleri olarak bilinen Bolu ve Kastamonu'dan yazan okuyucuların soruları eşliğinde ele

alınır. Bolu'dan Osman Nuri Efendi "Osmanlı İmparatorluğunda ormanların miktarını" soruyordu. Aslında Osman Nuri'yi harekete geçiren Felahat'ta okuduğu ormanlar hakkındaki olumsuz bir değerlendirme olmuştu. Bu yüzden cevabî yazı, "Memleketimiz ormanları hakkında yazdıklarımız yazıları okuyarak fevkalade müteessir olduğunuzu bildiriyorsunuz." diye başlıyor ve "Fılvaki biz Şarklılar çok hassas adamlarız. Ne çare ki teessürle, hissiyatla iş bitmiyor. Biraz noksan hassas olup daya fazlaca faal ve müteşebbis olsa idik şimdi memleketimizi başka bir tarzda görecektik." şeklinde devam ediyordu.

Diğer ülkelerin orman miktarının verildiği yazıda, bu oranlar "Rusya yüzde 38, İsveç-Norveç yüzde 33, Avusturya-Macaristan yüzde 30, İsviçre yüzde 29, Almanya yüzde 25, Fransa yüzde 17, Belçika yüzde 16, İtalya yüzde 12, Hollanda yüzde 6, İngiltere yüzde 3, Portekiz yüzde 3" şeklinde veriliyordu.

Kastamonu'dan Refik Bey de aslında aynı makale hakkında geri dönüş yapmış, makale yazarının ormanların korunması ve çoğaltılmasında kişilere vazife düştüğü yönündeki düşüncesini, hükümetlere vazife düşmüyor şeklinde anlamıştı. Refik Bey'in yanlış anlaması şu şekilde düzeltiliyordu:

"Ormanlarımız hakkında yazdığımız başmakaleyi okuyarak hükümetlerin orman tesisinde bir vazife ile mükellef olmadıkları babında bir suizanna giriftar olmuşsunuz. Biz bir memleketin teşçirinde [ağaçlandırılmasında] hükümet başta olarak şirketlerin ve efradın da (bireylerin de) çalışmağa mecbur olduklarını anlatmak istemiş idik. Acaba ilkokul mekteplerinin fidanlıkları kimin himmet ve masrafıyla tesis edilecektir? Hükümetin değil mi? Evet, hükümetin doğrudan doğruya orman tesis etmesine de taraftarız. Fransa'da teşçire [ağaçlandırmaya] dair 1860, 1864 senelerinde neşrolunan kanunların tatbike başlanıldığı günden itibaren hükümet, dağlık memleketlerde boş vasi' [geniş] arazileri satın alarak otuz sene zarfında 300,000 hektar bir mahal teşçir etmiştir [ağaçlandırmıştır]. Fakat bu ormanların tesisinde hususi kimselerin de büyük hizmetleri geçmiştir. İşte bizim arzu ve talep ettiğimiz cihet, ahalinin de hükümetimizle el birlikte çalışmasıdır. Artık her şeyi hükümetten beklemek gibi çirkin tabiatlardan vazgeçelim. Efradımızın bal-talarıyla her gün bunca ağaçlar - hatta eşcâr-ı müsmire [meyve ağaç-

ları] - devriliyor, kırılıyor. Bu gibi yok etmelere artık bir nihayet verelim.

Bir ağaç hayatının bir insan hayatı kadar kıymetli olduğunu bilelim, takdir edelim. Hintlilerin güzel bir darb-ı meseli vardır. Derler ki 'Vefatından evvel bir ağaç dikmiş olan kimse bu dünyada boş ve faydasız yaşamamıştır.' Eğer Osmanlılardan her biri müddet-i ömürlerinde tek bir ağaç dikmeyi ve büyütmeyi milli gelenekleri arasına dahil etseler, memleketimizin mesele-i teşçiri [ağaçlandırma sorunu] yarı yarıya halledilmiş olur.

'Memleketimiz ormanlarının ne miktarı kerestelik ve ne miktarı balta-lıktır' sualinize gelince:

Bu suali de aidiyet-i cihetle Orman Müdiriyet-i Umûmiyesine arz ediyoruz. Vazifesini hakkıyla takdir eden Orman Müdürü Tevfik Beyefendi tabii bu sualinize bir cevap vereceklerdir. Biz yalnız şurasını ilave edelim ki, Fransa'da kerestelik ormanlardan (hautes fuaties) hasıl olan mevadd-i inşaiye (kereste, döşeme tahtası, tahta ilah.) kesilen ahşabın ancak yüzde 15-20'sini teşkil eder. Mütekâbisi hep mahrukât [yakacaklar] makamında kullanılır.

Bundan başka ormanlardan başka suretle de istifade edilir..."

Türkiye’de Tarımda Makineleşmenin İlk Örnekleri

Türkiye’de tarımda makineleşme ve verimliliği artırma teşebbüsleri, Sultan II. Abdülhamid devrinde Osmanlı İmparatorluğunun belli başlı tarıma elverişli vilayet merkezlerindeki atılımlarıyla hızlanmıştı. Tuna vilayeti ile başkent İstanbul civarındaki çiftliklerde elde edilen başarılarda, Avrupa’dan ithal edilen tarım makineleri mümessillerinin İstanbul’da bulunmasının katkısı büyüktü. Bilhassa 20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren tarımda makineleşme girişimlerinin artması, harman makinesi ve pulluk gibi tarım aletlerinde yerli imalatın yapılmasını teşvik etti. İzmir ve Adana gibi Avrupa ülkeleriyle doğrudan temas eden, Avrupalı ham madde alıcılarının temsilcilerinin bulunduğu bölgelerde tarımın dönüşümü ve teknoloji kullanımı daha hızlı oluyordu. Özellikle bu dönem ve sonrasında İzmir merkezli bir tarım makineleri sanayisinin oluşumundan bahsedilebilir.

USTANIN ADI HARMAN MAKİNESİNİN MARKASI OLDU

Öncülüğünü Osmanlı vatandaşı Ermeni ustaların yaptığı yerli imalatın izi dönemin ziraat dergilerinde sürüldüğünde, ilk yerli harman makine ve pulluklarının İzmir’de başarıyla yapıldığını, Ege çiftçisi tarafından büyük rağbet gördüğünü öğreniyoruz. Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi’nin 30. sayısında yayınlanan “Osmanlı Mamulâtı Harman Makinesi” başlıklı ilana göre İzmirli Agop Agopyan, ticaret hanesi yerli tarım makineleri satıyordu. İzmir Peştimalciler semtindeki imalathanesinde harman makinesi ve pulluk gibi aletleri yapan Agop Efendi’nin tanınmasına aracılık ettiği harman makinesi, hükümet tarafından fark edilerek 15 senelik imtiyazla ödüllendirilmişti.

Yerli tarım makinesini yapan ise maharetli Minas Usta’ydı. Bundan dolayı “Minas” ismi verilen harman makinesi, İzmir ve çevresinde önde gelen çiftçiler arasında büyük merak uyandırdı. Bunun üzerine 16 Temmuz 1908 Perşembe günü İzmir’in meşhur çiftliklerinden Subaşı Çiftliği’nde çiftçilerin

REVUE AGRICOLE ET COMMERCIALE OTTOMANE

ADMINISTRATION : DJAGAL-OGLOU N° 33. — Constantinople

ابونه شرطلری — عموم ممالک عثمانیه ایچون پوسته اجرتیه برابر بر سنه لک آبونسی پشبین
اوج مجیده ، آتی آینی اوتوز غروش ، درت آینی بر مجیده در . ممالک اجنبیه ایچون سنه لکی اون بش .
آتی آینی سکر فراتقدر . اعلان اجرتی غایت اوجوزدر .

در سعادتده مرکز توزیعی : باب عالی قارشینده ۷۷ نومرولی عثمانی اقتصاد کتبخانه سیدر .
اسکی نومرولر وقوللکسبون مذکور کتبخانه ده بولنور .

خرمان وقتنده ویریلان کافه سیبارشلیری
یشیدریمک ممکن اوله مدیفندن ماکنه سیبارشلیری
شمیدین آلقه باشلامشیز .

عثمانی بولقلری

بولقلرمن مقاومت ، سرعت واهونیت نقطه
نظرنده اوروپا بولقلرینه ازمهرجهت قانقدر . بونلر
طوبرانک طسالانسی بکله مکسزین ان سرت
اراضی بی بر وچ ایکی بیکیر ویاخود اوکوزله صودت
مکملهده سوره بیلور . بونلری المی ایسته بن محترم
مشتریلریمزه هدیه برده اوج دمیری وپررز .
بونلر اوزون مدت قوللانقدن سکره آغزلری
آشینورسه اوروپا معمولان کبی بر طرفه آلیوب
یکیدن ایلوک تعمیری قابدر . مشتریلریمزک ارزو
ایندیکی بشقه شکلرده بولق یایه بیلورز .

صاین المی یاخود عیلملریم آخت اولوق ارزو
ایدنلر آتیده کی آدرسه مراجعت ایسولر . رسلی
اعلانامه لرمن ارزو ایدنلریم مجانا کوندریلور .

آدرس — از میرده بشا جیلرده آغوب دراغویبان

عثمانی معمولاتی خرمان ماکنه سی

درت بش سنه دیزو ازمیر جوارنده استعمال
ایدیلان وکچن سنه حکومت عثمانیه تک مظهر تقدیری
اوله رق اون بش سنه مدت ایچون امتیازه نائل
اولان وصو باشی چفتلکاتنده عندالتجربه اون
کونده زراعک کوره بیله چکی ایشی اوج کونده
کوره چکی ۳ تورز ۳۲۴ تاریخی بر قطعه رسی
شهادتنامه ایله ثابت اولمش بر عددی دمیر باش
نامیه مذکور چنتلک ایچون صانون آخش اولان
« میناس » نام خرمان ماکنه سی زراع عالمده بیوک
بر نام چقاومشدر . اشبو ماکنه دامعلری قیرماز
حیوانات ایچون غایت انچه و تمیز صبان یایار عموم
آلتلری بیلکدن معمول اولدیفندن یکریمی اوتوز
سنه بوزولقسزین استعمال ایدیلور . شاید بوزولور
سه بیله هر بر دمیرجی معرفتیه تعمیری تمکندر .
صودت استعمالی غایت سهل اولفله هر کوبلی ایلک
تجربه ده اوکره نه بیلور . تقاتی دسی یوز قیه قدر
اولدیفندن هر محله تقی قولاید . فیأتیده یالکز
۷ بیق عثمانی لیراسی اولدیفندن هر کوبلی بر
عدد ایدینه بیلور .

huzurunda bir tecrübe yapıldı. İşin ehli çiftçiler tarafından görülüp onaylandı ki Osmanlı harman makinesi, çiftçilerin 10 günde yapacağı işleri 3 günde mükemmel bir şekilde yapıyordu. Makinenin ilk tecrübesine ev sahipliği yapan Subaşı Çiftliği sahibi, harman makinesinden çok etkilenmişti. Bunu da mevcut makineyi anında satın alarak ortaya koydu.

ÇİFTÇİLERİN GÖNLÜNDE TAHT KURDU

Bu arada ilanda Egeli çiftçilerin harman makinesine gösterdikleri büyük ilgi, “Minas nam harman makinesi çiftçiler aleminde büyük bir nam çıkarmıştır.” cümlesiyle vurgulanıyordu. Bu vurgunun ardından Minas’ın çiftçilerin gönlünde taht kurmasına yol açan özellikleri sıralanıyordu:

“İşbu makine daneleri kırmaz, hayvanlar için gayet ince ve temiz saman yaparak umum aletleri çelikten mamul olduğundan 20-30 sene bozulmaksızın istimal edilir. Şayet bozulursa bile her bir demirci marifetiyle tamiri mümkündür. Suret-i istimali gayet sehil olmakla her köylü ilk tecrübeye öğrenebilir. Sıkleti [ağırlığı] dahi yüz kıyye kadar olduğundan her mahalle nakli kolaydır. Fiyatı da yalnız 7,5 Osmanlı lirası olduğundan her köylü birer adet edinebilir.”

SAĞLAM, TAMİR EDİLEBİLİR VE UCUZ...

Aslında bu paragrafta çağdaş pazarlamanın bütün unsurları vardı. Her şeyden önce makinenin harman ettiği daneleri kırmayarak, tam da hayvanların ağızına uygun şekilde ince saman yaptığı, hatta bunu samanın içine araziden taş toprak gibi yabancı madde almayarak “temiz” bir şekilde gerçekleştirdiği aktarılıyordu. Ardından çelikten üretildiği ve 20-30 sene hiç bozulmadan hizmet vereceği aktarılarak, çiftçilerin aradığı sağlamlık ve kullanım süresine dikkat çekiliyordu. Bu tür aletlerde çiftçilerin en büyük korkusu makinenin bozulmasıydı çünkü sonrasında tamir ettirmek mümkün olmuyor, mümkün olsa da çok uzak yerlerde tamir edilmesi sebebiyle gidilemiyordu. Oysa Minas’a 20-30 yıl “bozulmama” garantisi veriliyordu. Daha da öteye gidilerek, bozulması halinde ise mahallede bulunan her demirci tarafından tamir edilmesinin mümkün olduğu söyleniyordu. Bu, günümüzdeki yaygın servis hizmetinin isim konulmamış haliydi. Kaldı ki çok fazla bir ağırlığa sahip olmadığı için hem tamir hem kullanım amacıyla bir yerden başka bir yere

götürülmesi mümkündü. Minas'ın en önemli özelliği kullanımının karmaşık olmamasıydı. Çiftçiye bir kere gösterildiğinde anında kullanması, tecrübe etmesi mümkündü. Kuşkusuz hepsinden önemli noktası fiyatıydı. Avrupalı emsallerine göre oldukça ucuz olan Minas, sadece 7,5 Osmanlı Lirasına satılıyordu. Bu fiyatla her köylünün rahatça alması imkân dahilindeydi.

Ancak her işte olduğu gibi harman makinesinde de çiftçinin akli son dakika başına geliyor, harman vakti yaklaşınca bir harman makinesine ihtiyacı olduğunu fark ediyor ve hemen satın almaya çalışıyordu. Oysa harman makinesi siparişe göre yapılıyor ve bu da belli bir süre alıyordu. Dolayısıyla bugün sipariş verip bir hafta sonra kullanmaya başlamak mümkün değildi. Bu yüzden çiftçilere “Harman vaktinde verilen bütün siparişleri yetiştirmek mümkün olmadığından makine siparişlerini şimdiden almağa başlandığı” bildiriliyordu.

YERLİ ÜRETİM PULLUKTA “DEMİR UÇ” PROMOSYONU

“Osmanlı Pullukları” ilanında belirtildiğine göre Osmanlı vatandaşı Agop Agopyan müessesesi, yerli üretim pulluk satıyordu. Büyük ihtimal Minas Usta tarafından yapılan bu pulluk, doğruyu söylemek gerekirse, Avrupa malı pulluklarla aynı ayarda değildi; çünkü birçok alanda onlardan açık ara öndeydi, üstün nitelikteydi. Özellikle dayanıklılık, hız ve ucuzluk bakımından tartışmasız daha kaliteliydi. Her şeyden evvel, Osmanlı pullukları toprağın işlenmeye hazır hale gelmesi yani tavlanması beklenmeksizin en sert araziye bile iki beygir ya da öküz eşliğinde mükemmel bir şekilde sürebiliyordu. Toprağı işleyen uç demirleri oldukça dayanıklıydı. Hatta çiftçilere hediye olarak pullukla birlikte bir uç demiri veriliyordu ki, bu tarım makineleri satışında çiftçilere yönelik uygulanan ilk promosyon örneklerinden biri kabul edilebilir. İzmirli Usta'nın bir iddiası, bir başka ifadeyle rakiplerine karşı üstün olduğunun altını çizdiği bir özelliği daha vardı. Onu da Ziraat ve Ticaret Gazetesi'ne verdiği ilanda yer alan şu cümleyle ifade ediyordu:

“Bunlar uzun müddet kullandıktan sonra ağızları aşınırsa Avrupa mamulâtı gibi bir tarafa atılmayıp yeniden onların tamiri kabildir.”

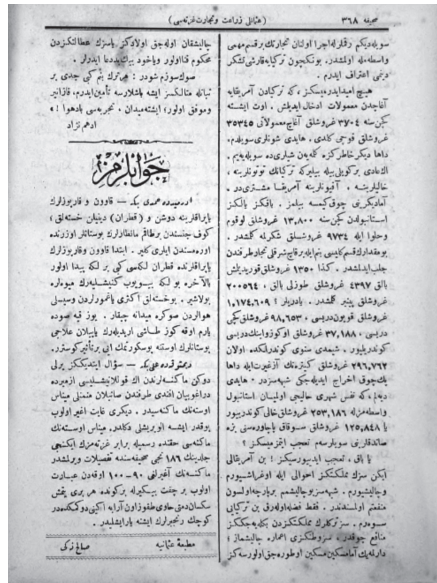
Aslında bu cümleyle Avrupa'dan getirilen tarım aletlerinin temel sorununa işaret ediliyordu. Günümüz sözcüğü ile ifade edersek, Avrupa pulluklarını tamir edecek tamirciler yani servisler yoktu. Oysa Osmanlı pulluklarının bir kenara atılmasını önleyecek özelliği tamir edilebilmesiydi, ayrıca tamir edecek tamircilerin bulunması da mümkündü.

ÇİFTÇİYE ÖZEL PULLUK YAPILIR!

İzmirli Agop işletmesi, pullukta yeni bir dönem başlatıyor ve çiftçi müşterilerinin bahçelerinin özelliklerine göre ortaya çıkan ihtiyaçlarını dikkate alan “çiftçiye özel” pulluklar yapılabileceğini, “Müşterilerimizin arzu ettiği başka şekillerde de pulluk yapabiliriz.” ifadesiyle duyuruyordu. İkinci önemli husus ise imparatorluğun diğer şehirlerinde yaşayan çiftçilerin bu üstün niteliklere sahip tarım aletinden mahrum kalmamaları amacıyla acentelik sistemini gündeme getirmesiydi. Bundan dolayı, “Satın almak yahut mahallerinde acente olmak arzu edenler atideki adrese müracaat etmeleri” hususunda yönlendiriliyor, ücretsiz gönderilecek resimli broşürlerden pulluğun ayrıntılarının görülebileceği bildiriliyordu.

MINAS USTANIN YERLİ DÖVENLERİ

Bu ilanlar, çiftçilerde karşılık buluyor, onların ihtiyaçlarını gideriyordu. Zaman zaman ziraat gazete ve dergileri bu konuda yönlendirme isteyen çiftçi okuyucuları yönlendiriyordu. Günümüzde Yunanistan sınırları içinde kalan, Osmanlı İmparatorluğu devrinde Edirne vilayetine bağlı tarımsal bir yerleşim yeri olan Dimetoka'dan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'ne yazan çiftçi Ali Bey, yerli döven makinelerinden en kullanımını soruyor ve tavsiye istiyordu. Bu alanda gelişmeleri anı anına takip eden gazetenin sahibi Salih Zeki, okuyucuya “İzmir'de Agopyan Efendi tarafından satılan maharetli Minas Usta'nın yaptığı döven makinesi”ni öneriyordu. Çünkü Avrupa'dan getirilen benzer makineler oldukça ağırdı, bu sebeple yerli makineler kadar “işe elverişli değil” idi. Minas Usta'nın döven makinesinin ağırlığı yaklaşık 90-100 okkaydı ve çift beygirle çekildiğinde, bir günde, her birinde 70-80 demet bulunan 9-10 araba ekini rahatlıkla dövebiliyordu. Dolayısıyla tartışmasız bir şekilde

Salih Zeki Dimetoka'lı Ali Bey'e, İzmir'de satılan Minas Usta'nın dövenlerini tavsiye ediyordu.

gazete, yerli döven makinesini tavsiye ediyor ve “Küçük rençberlik işine yarayışlıdır.” bilgisini veriyordu.

“ÜÇTE BİR PEŞİN, İKİ AY SONRA TESLİM”

Ziraat gazeteleri çiftçinin modern teknolojiyi tarımda kullanması için gerekli aletleri nasıl alacaklarını izah ediyorlardı. Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi yöneticileri, Edremit’te zeytincilikle uğraşan Rıfat Efendi’nin nasıl yeni bir zeytinyağı cenderesi alabileceğine dair bilgi verip adeta bir danışman gibi hareket ediyordu. Hatta ödemesinden nereye, nasıl sipariş vereceğine ve ne kadar sürede ürünün geleceğine dair ayrıntılar hakkında bilgi vermeyi ihmal etmiyordu:

“Edremid’de Rıfat Efendi’ye – Satın almak istediğiniz zeytinyağı cenderesinden İstanbul’da hazır yoktur. Avrupa’ya ısmarlamak lazım gelir. Bedelinin üçte biri peşin ve mütebakisi malın Edremit İskelesi’ne tesliminde alınmak üzere sipariş olunabilir. Makine iki aya kadar ancak gelir.”

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, yerel muhabirleri ya da muhabir gibi çalışan okuyucuları vasıtasıyla Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli tarım merkezlerindeki gelişmeleri yakından izliyordu. Aslında bu tür haberler, münbit tarım altyapısına sahip olan merkezlerde ziraatın hangi aşamada olduğunun öğrenilmesini sağlıyordu. Adana’dan gelen bir mektupta, geniş pamuk tarlalarına ve diğer zengin tarımsal altyapıya sahip şehirdeki mevcut durumun fotoğrafını çekiyordu. Bu fotoğraf, 1910’lu yıllarda Adana’da, o zamanki meşhur isimlendirmeye Kilikya bölgesinde tarımda makineleşmenin hızla gerçekleştiğini ortaya koyarken, her nedense ziraatta verimsizliğin sürdüğünü gösteriyordu.

MAKİNE VAR, GEREĞİ GİBİ MENFAAT YOK...

Adana’dan bildirildiğine göre, vilayette ziraî işlerin daha da geliştirilmesi amacıyla, “her biri bin küsur lira” olan 80 adede yakın lokomotif harman makinesi, yine “her çifti 4-5 bin lira” olan “çift sürmeye mahsus çeşitli lokomotif makineleri, 8-10 bin lirayı aşkın orak makineleri ve çeşitli türlerde saban ve pulluklar ve birçok kalbur makineleri ile diğer yeni tarım araçları” getirtilip kullanılmaya başlanmıştı. Ne var ki tarımsal teknolojiyi anında Türkiye’ye taşıyan bu ziraî aletlerin bilimsel gereklilikleri bilinmediğinden ve tarım arazileri hakkıyla işlenip hazır edilemediğinden “gereği gibi menfaat” elde edilememişti.

3 FARKLI KONU

1- NEDEN ADANALILAR TEREYAĞI YERİNE MARGARİN YİYOR?

Gereğini yapamama durumu sadece modern tarım makineleri ve aletleri için geçerli değildi. Ne yazık ki “ziraatın teferruatından olan ipekçilik, bahçıcılık, bahçıvanlık, sütçülük, tavukçuluk, arıcılık ve emsali sanatlardan [da] daha layıkıyla istifade edilememekte” idi. Adana'nın toprağı her çeşit mahsulleri yetiştirmeye “pek müsait” idi. Ama Adana halkı hayvan beslemede bile üşengeç davranıyor, bunun doğal sonucu olarak “tereyağı yerine margarin yiyor ve hariçten peynir” getirtiyordu. Halbuki Adana vilayetinin imkânı hayvan yetiştirmeye ve onların doğal ürünlerinden yararlanmaya çok müsaitti. Bu tembellik aynı zamanda bahçıvanlıkta, daha doğru tabirle geçimlik sebze meyve yetiştirmekte de geçerliydi. Maalesef “bahçıvanlığa da hiç de ehemmiyet verilmeyip sebze ancak birkaç nev'e münhasır kalmakta ve bahçılıktan dahi hakkıyla istifade edilememekte”ydi.

Bu değerlendirmeyi Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'ne gönderen kişiye göre Adana vilayet yönetimi bu durumun farkındaydı. Dolayısıyla bu soruna çare bulmak, bilgi ve teknik sahibi çiftçiler yetiştirmek amacıyla vilayet merkezine o zamanki ulaşım araçlarıyla 2,5 saat uzaklıkta olan bir “numune tarlası” ve orada bir “ziraat ameliyat mektebi/pratik ziraat okulu” kurmanın gerekli olduğuna karar vermişti. Ayrıca bahsi geçen yeni tarım makineleri ve aletlerinin ihtiyaç halinde tamir edilebileceği, hatta yeniden imal edilebilmesi için de mektep bünyesinde “demirciliğe ve marangozluğa ait bir özel şube kurulması uygun bulunmuştu.” Aslında numune tarlası ve pratik ziraat okulu, Adana'nın potansiyelinin gün yüzüne çıkartılıp değerlendirilebilmesi için bir fırsata dönüştürülebilirdi. Bunu sağlamak amacıyla ipekçiliğe de el atılmalıydı. Vilayet yönetimi ipekçiliğin faydalarını tüm Adana vilayeti çapında yaygınlaştırabilmek için tıpkı Bursa ve Selanik Ziraat Mekteplerinde olduğu gibi Adana'da kurulacak ziraat mektebinde de bir “harir darüttalim şubesi/ipek öğretim şubesi” yer almasını şart görmüştü. Tüm bu mühim konular Adana vilayeti İdare Meclisinde etraflıca düşünüldüğü konuşulmuş ve gereğinin yerine getirilmesi karar altına alınmıştı.

2- İHSAN BEY KAYSERİ PASTIRMASINI ARAŞTIRDI

Orta Asya bozkırlarının hızlı ve savaşçı Türklerinin ömürleri neredeyse at üzerinde geçirdi. At üzerinde savaşır, at üzerinde uyur, at üzerinde diyardan diyara giderlerdi. Bu esnadaki en temel ihtiyaçları olan yeme içmeyi at üzerinde yaparlardı. Dolayısıyla Türkün besleyici ve pratik yiyeceği hayvan eti idi. Genel olarak et, eyerin altına konulduğu için bir süre sonra “bastırma” eylemine maruz kalmasından dolayı “pastırma”ya dönüşürdü. Dolayısıyla “pastırma” adı “bastırma”dan geliyordu ve dünya mutfağına bu zorunluluklar sayesinde Türkler tarafından hediye edilmişti.

Göçler ve fetihlerle birlikte Orta Asya’dan Anadolu’ya ve oradan Balkanlara doğru geçen Türkler, beraberlerinde yeme içme alışkanlıklarını getirmişlerdi. Günümüzde Anadolu’da birçok ilde pastırma yapılır ama pastırma ile bütünleşen ilimiz daha çok Kayseri’dir. Kayseri pastırması, yapılış usulü bakımından dillere destan bir nefasete ve lezzete sahiptir. Bu nefaseti 1907’de Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi’nden İhsan Bey, meraklı okuyucuları için araştırıp “Kayseri Pastırması Nasıl Yapılır?” başlıklı bir makale yazmıştı. Biz de noktasına virgülüne dokunmadan, sadece bazı sözcüklerin parantez içinde bugün kullanılan anlamını vererek, sizlere bu makaleyi aktarıyoruz. Aktarırken bir asır önceki Türkçenin gücüne ve anlaşılabilirliğine dikkatinizi çekmek istiyoruz:

“Geçenlerde meraklılardan birisi bir mektupla Kayseri’de pastırmanın nasıl yapıldığını soruyordu. Faydadan hali olmaz ümidiyle Kayseri usulüyle pastırmanın nasıl yapıldığını tarif ediyoruz: En iyi pastırma inek etinden yapılır, alekser [genellikle] kısır olan yani doğurmayan inekler pastırma için kesilir. Etini kemiklerinden güzelce ayırdıktan sonra parçalara ayrılır ve tuzlanır. Tuzlama ameliyatı [faaliyetleri] şu veçhile yapılır: Parçalar birer

“Kayseri pastırması nasıl yapılır?” başlıklı yazı

صیغه ۲۵۱

عملیاته (آچاره باتیرمق) دبرلر آچارک ترکیبی شودر:
برایکندن جبقان باسدیرمه ایچون :

براقفه چیمن دیلان تخمک توی بر یچی
اوقه قرمزی بو بر ، آلی اوقه صارمساق .

اولا برهادان ایچنده قیولرندن آییرلش آلی
اوقه صارمساق کوزله دوولور ، اوزرینه بو بر
و چیمن توی و معجون حانه کلسک ایچون لازم
اولدینی قدر سوعلاوه اوله قرق کوزله قاریشدر بیلور .

حاصل اولان قو بو قرمزی رنگده کی معجوندن
(آچار) ال ایله آله قرق هر بر پارچه مک اوزرینه
ایچه سورولور ، برنخته اوزرینه قونولور و یونک
اوزرینه ایچنه بر ، بز پارچسی و اوزرینه ده چیمن
سورولمش ایکنجی بر پارچه ده قونولور ،
بوسورتله برقات بز ، برقات چیمن سورولمش پارچهلر
اوست اوسته قونولورق ۵-۸ کون قدر براقیلور .

۵-۸ کون سوکره هر بر پارچه اوزرنده کی چیمن
ال ایله کوزله اوواله قرق آلتده کی پارچه اوسته
کک اوزرینه اوست اوسته قونولورق تکرار
۵-۸ کون ده براقیلور . بعده جبقارله قرق
صرف اولتور .

باسدیرمه پارچهلرینک جبقارلرینی محاکک یرینه
کوره اسملری شونلردر :

قوش کومی (الک مقبول قسم)

قلج کومی

اکریجه (بود)

دلمه (بودیانی)

اوموزباشی

شکر پاره (آنی پک قرمزی وسرت اولور)

میله Meylé

دوش (کوکس) Deuche

کورک . الح

احسان

آریلور و طوزلانور . طوزلامه عملیاتی شووچهله
بایلور : پارچه لر بر بر آله قرق ایچنده ایچنه
طوز بولنان برقابه طالدر بیلور و هر طرفی کوزله
طوزلانوب برتکنه ایچنه قونور ، ایکنجی بر پارچه
اولکی کبی طوزلانورق برنجی پارچه اوزرینه
قونولور ، اوچنجی ، دردنجی الح پارچهلر ده عینی
سورته طوزلانقدن و اوست اوسته استیف
ایدلکدن سوکره ۱۸ ساعت قدر کندی حالیهله
براقیلور ، ۱۸ ساعت سوکره پارچهلر تکرار
طوزلانورق ال التمه کی پارچه اوسته کک اوزر
ینه اوست اوسته استیف ایدیلوب یعنی طبقه طبقه
قونولوب ۱۸ ساعت قدرده براقیلور ، طوزلامه
عملیاتندن یعنی ۳۶ ساعت سوکره باسقی عملیاته
باشلانور ، قیصر یقه باسقی به (تنگ) دبرلر ،
طوزلانمش پارچهلر باسقی به قونزدن اول هبسی
بردن بول سوايله بر بر یقانور و قورومق اوزر
برقاج ساعت قدر کونشسز بر یره آسیلور . بعده
بره میز برنخته قونولوب یقانمش اولان پارچهلر
بونخته اوزرینه اوست اوسته ال اوسته برنخسه
ونخته نک اوزرینه ده طاشلر قونولورق ۱۰-۱۲
ساعت قدر بوبلهجه براقیلور ، بعده طاشلر ونخته
قالدر بیلورق ال التمه کی پارچه اوسته کک اوزر
ینه اوست اوسته قونولورق ۱۰-۱۲ ساعت قدر
براقیلور . بویاسقی عملیاتی اوچنجی دفعه برده
بایلور . باسدیرمه لر باسقیدن چیققدن سوکره
اوجله بنه ایبلر کبیرله رک قورومق ایچون برحله
آسیلور . قورومه عملیاتی میدانده یعنی کونشده
بایلور ، فقط کونش شدنی اولورسه یاغلی اولان
پارچهلرک یاغی ازیسه چکندن نابه البته آلی ایجاب
ایدر . قورومه مدتی هوا به کوره ۱۰-۱۵ بعضاً
۲۰ کون قدر سورر . باسدیرمه لر قوروقدن
سوکره اوزرینه چیمن سورولور ، چیمن سورمک

birer alınarak içinde ince tuz bulunan bir kaba daldırılır ve her tarafı güzelce tuzlanıp bir tekne içine konur. İkinci bir parça evvelki gibi tuzlanarak birinci parça üzerine konulur. Üçüncü, dördüncü parça ilah. [vs] parçalar da aynı suretle tuzlandıktan ve üst üste istif edildikten sonra 18 saat kadar kendi haline bırakılır, 18 saat sonra parçalar tekrar tuzlanarak en alttaki parça üste gelmek üzere yine üst üste istif edilip yani tabaka tabaka konulup 18 saat kadar daha bırakılır, tuzlama ameliyatından yani 36 saat sonra baskı ameliyatına başlanır. Kayseri'de baskıya [tünek (?)] derler. Tuzlanmış parçalar baskıya konmazdan evvel hepsi birden bol suyla birer birer yıkanır ve kurumak üzere birkaç saat kadar güneşsiz bir yere asılır. Ba'de [sonra] yere temiz bir tahta konulup yıkanmış olan parçalar bu tahta üzerine üst üste en üstüne bir tahta ve tahtanın üzerine de taşlar konularak 10-12 saat kadar böylece bırakılır, ba'de taşlar ve tahta kaldırılarak en alttaki parça üste gelmek üzere yine üst üste konularak 10-12 saat kadar bırakılır. Bu baskı ameliyatı üçüncü defa bir daha yapılır. Bastırmalar baskıdan çıktıktan sonra uçlarına ipler geçirilerek kurumak için bir mahalle asılır. Kurutma ameliyatı meydana yani güneşte yapılır, fakat güneş şiddetli olursa yağlı olan parçaların yağı eriyeceğinden saye [gölge] altına almak icap eder. Kurutma müddeti havaya göre 10-15 bazen 20 gün kadar sürer. Pastırmalar kuruduktan sonra üzerine çimen sürülür, çimen sürmek ameliyatına (avcara batırmak) derler. Avcarın terkiibi şudur [Sucuk/pastırma baharatına avcar denir]:

Bir inekten çıkan pastırma için:

Bir okka çimen denilen tohumun tuzu bir buçuk okka kırmızı biber, altı okka sarımsak.

Evvela bir havan içinde kabuklardan ayrılmış altı okka sarımsak güzelce dövülür, üzerine biber ve çimen tuzu ve macun haline gelmesi için lazım olduğu kadar su ilave olunarak güzelce karıştırılır. Hasıl olan koyu kırmızı renkteki macundan (avcar) el ile alınarak her bir parçanın üzerine iyice sürülür ve bir tahta üzerine konulur ve bunun üzerine ince bir bez parçası ve üzerine de çimen sürülmüş ikinci bir parça daha konulur, bu suretle bir kat beze, bir kat çimen sürülmüş parçalar üst üste konularak 5-6 gün kadar bırakılır. 5-6 gün sonra her parçaya üzerinde-

ki çimen el ile güzelce ovalanarak altındaki parçalar üste gelmek üzere yine üst üste konularak tekrar 5-6 gün daha bırakılır. Ba'de [sonra] çıkarılarak sarf olunur [kullanılır].

Pastırma parçalarının çıkarıldığı mahallin yerine göre isimleri şunlardır:

Kuş kumu (En makbul kısım)

Kılıç kumu

Eğrice (Bud)

Dilme (Bud yanı)

Omuzbaşı

Şekerpare (Eti pek kırmızı ve sert olur)

Meyle

Döş (Göğüs)

Kürek ilah. [vs.] ...”

3- TAVUKÇULUĞA MAKALEDEN YOLA ÇIKARAK BAŞLADI

Kuşkusuz bir yayın için en büyük mutluluk, yayınladığı tarımsal üretimi artırıcı, hayvancılığın daha bilinçli şekilde yapılmasını sağlayıcı gayretlerinin karşılık bulmasıydı. Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'ne gelen okuyucu mektupları bu nedenle önemliydi; hele içlerinden bir tanesi, Aydın'ın Karapınar yerleşkesinden yazan genç çiftçi Ahmet Hilmi Bey'in yazdıkları, gazete mensuplarını sevindirmişti. Ahmet Hilmi makaleleri büyük dikkatle okuduğunu söylemenin ötesine geçerek, makalelerde anlatılan şekilde tavukçuluk üretimi yapmaya başladığını aktarıyordu. Gazete yönetimi, Ahmet Bey'e "Yazdığımız makalelerin sizin gibi çalışkan gençlerimizi teşvik ederek merak arzularını uyandırmasından dolayı iftihar eder ve her türlü müşkillerinizi [sorunlarınızı] hal etmeğe kendimizi borçlu biliriz." diye yazıyor ve gururunu paylaşıyordu.

Hatta bu vesileyle tavukçuluk yapacak Ahmed Bey'e tavuk çiftliğini kasaba içinde değil kırsal alanda, köylerde kurmasını şu cümlelerle tavsiye ediyordu:

"Kasaba içinde etrafı çevrilmiş dar bir yerde dışarıdan satın alınacak

yemlerle tavuk beslemekten kâr beklememelidir. Zira tavuklardan gözetilen faydaları yazın tarlalarda harmandan kalan döküntüler ile nadas edilmiş tarlalardan topladıkları kurt ve böceklerle, kırlardaki otlarla geçindirerek ucuz mal etmek ve fazlaca verilecek yemleri bizzat ekme ile hasıl olur. Dışarıdan alacak yem pahalı düşeceği gibi dar bir yerde tavuklar istedikleri gibi gezip eşinemediklerinden az doğururlar ve bu- laşık bir hastalık vukuunda ayrılmaları kabil olamadığından hepsi bir- den telef olurlar. Bunun için tavuk kümeslerini köylerde geniş arazide yapmalı ve akşama kadar tavukları gütmek için bir çoban bulmalıdır.”

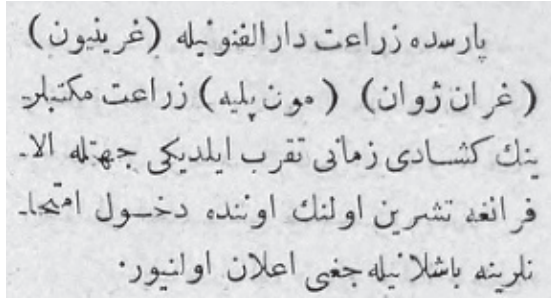
Kaynak: Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Sayı 30, 29 Nisan 1326 [12 Mayıs 1910]; Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Sayı 22, 4 Mart 1326 [17 Mart 1910], s. 368; Osmanlı Ziraat ve Ticareti, Sayı 32, 2 Kanunuevvel 1323, s. 288; Osmanlı Ziraat ve Ticareti, Sayı 32, 2 Kanunuevvel 1323 [15 Aralık 1907], s. 250-251.

II. Abdülhamid Tarım İçin “Eğitim Şart” Dedi

Yurt Dışına Öğrenci Gönderdi

1880’li yıllarda Sultan II. Abdülhamid’in öngördüğü “kalkınma” hamlesi sanayi ve tarım olmak üzere iki temel üzerine kuruluydu. Tarımda teknolojinin getirdiği vasıtaları kullanıp verimliliği artırmak için çağdaş tarım teknikle-

rini bilen bir kadro oluşturulmasının gerekli olduğu görülmüş, bu amaçla ziraat mektepleri açılmıştı. Gerek ziraat mekteplerinde, gerek Ziraat Nezareti ve diğer yapılarda görev alacak kişileri yetiştirmek amacıyla Fransa başta olmak üzere Avrupa ülkelerine öğrenci gönderilmesi esas kabul edildi. Öğrenciler Ziraat Nezaretinin sağladığı maddi imkânlarla, hiçbir yokluk çekmeyecek oranda burslarla eğitime gönderiliyordu. Ama öğrenciler asla kendi hallerine bırakılmıyor, üniversite ya da okul müdürlükleri vasıtasıyla başarı durumları da dikkatle takip ediliyordu.

Paris’teki ziraat mekteplerinin giriş sınavını duyuran haber

“NURİ BEY 30 TALEBE İÇİNDE 13’ÜNCÜ”

1881 yılında “ziraat ilmini tahsil için Avrupa üniversitelerine gönderilen öğrencilerin sene nihayeti imtihanlarında aldıkları notlar, mektep müdürleri tarafından gönderilen yazılı bilgiler” dönem ziraat gazetelerinde “gurur paylaşımına” vesile olsun diye yayınlanıyordu. Ziraat Gazetesi’nde yayınlanan bir haber şöyleydi:

“Paris’teki (Enstitü Agronomik) yani Ziraat Darülfünunu Müdürlüğünden Hükümet-i Osmaniye tarafından darülfünunumuz talebesi arasına da-

یکرمی التی شاکرد ایچنده ایکنجی و
طسورقوبان افندی دخی دردنجی اولسوب
نقطه تقدیرلی دخی اول نسبتده در .
غریسون مکتبنده تحصیل فنون
ایدن اوج نفر طلبه دن استراتیقوپل افندی
اوتوز ایکی شاکرد میانده بشنجی ونشاط
بک اون النجی و جمال بک دخی یکرم
بشنجی اولوب نقطه تقدیرلی دخی اول
نسبتده در .

(زاردو) کول و بطاقق تطهیری
و ترا صوامق اصولی ایچون مذکور
مکتبه بولان عثمان افندیک سنه نهذ
یئنده اولان امتحانده الیدیغی نوظلمدری
طرفدن هنوز کوندرلمشدر افندی مومی
الیهک بوندن اول التی ایلق امتحانده الـ
یعنی نوظلمه نظراً بولندیغی صنفک براز
مادونسنده اولدیغی اکلاسیله یورسنده
سنه نهایی امتحانده الیجنی نوظلمقبول
اوله جق درجه ده بولمنسی مأمول ایدرز .

اوروباده برزمانلر زراعتک ترقیبی
حقنده بک چوق وسائطه تشب ایتشلر
ایسده هیج برندن آرزو ایتدکلری درجه ده
فائده کوره میوب بک چوق تجریه زدن و
مصارف کایه دن صکره اصحاب علم دانش
اساس ترقیات علم زراعتی زراعه نشر و
تعمیم ایتدیگه ترقیات مطلوبه حاصل اوله
میجغنی اکلاسیق اول کوندن بدأ ایله اوـ
روپانک هر گوشه سننده متعدد مکتبلر
کشاد ایدرک مؤلفات صحیفه لنده و زراعت

مواد مندرجه

— متنوعه . — سود . — قویون .
— کله بک . — چکرکه . — اعلانات . — پیاسه تک
دخاز و ساز حیویات فیثاتی .

مکتبه
۱۴

تحصیل فن زراعت ضمنده اوروپا دار
الفنونلریته کوندریلان شاکردانک سنه
نهایی امتحانلنده الدقلری نوظلمکاتب
مدری طرفدن توارد ایدن محسراتده
ترزین باصره اینه جاز اولمقله بالترجه پیرایه
صحیفه نشر ایلدک .

پارسده کی (انستیتو اغرونومیک)
یعنی زراعت دار الفنونی مدیرکلندن
حکومت عثمانیه جانیندن دار الفنونز طلبه ـ
سی سلکنه ادخال اولتان ایکی طلبه تک احراز
ایلدکلری مراتب تقدیری بروجه زیر بیان
ایله کسب فخر ایدرم .
برنجی سنه تک سنه نهایی امتحانده نوری
بک اوتوز طلبه میانده اون اوچنجی وقلاـ
واس افندی دخی اون مسکرنجی اولسوب
نقطه تقدیرلی دخی علی الاعلار .
کذا مون طلبه زراعت مکتبنده بوـ
نان چراس افندی موجود صنف اولان

hil olan iki talebenin aldıkları takdir mertebelerini aşağıda beyan ile iftihar duyurum.

Birinci senenin sene nihayeti imtihanında Nuri Bey otuz talebe arasında on üçüncü ve Klavas Efendi dahi on sekizinci olup nokta-i takdirleri dahi ale'l-'alâdır.

Keza Monpeliye Ziraat Mektebi'nde bulunan Ceras Efendi sınıf mevcudu olan 26 öğrenci içinde ikinci ve Tasurkomyan Efendi dahi dördüncü olup nokta-i takdirleri dahi ol nispettedir.

Garinyon Mektebi'nden ilim tahsil eden üç nefer talebeden İstratikopol Efendi otuz iki öğrenci arasında beşinci ve Neşat Bey on altıncı ve Cemal Bey dahi yirmi beşinci olup nokta-i takdirleri dahi ol nispettedir.

(Lezardo) göl ve bataklık temizliği ve tarla sulama usulü için anılan mektepte bulunan Osman Efendi'nin sene nihayetinde olan imtihanda aldığı notlar müdürü tarafından henüz gönderilmemiştir. Anılan Efendi'nin bundan evvel altı aylık imtihanda aldığı notlara nazaran bulunduğu sınıfın biraz altında olduğu anlaşılıyorsa da sene nihayeti imtihanda alacağı notlar makbul olacak derecede bulunmasını ümit ederiz."

TARIMSAL GELİŞME EĞİTİMLİ İNSANLA MÜMKÜN

Türkiye'nin kendine has ziraat üretim usulünü oluşturabilmek için dünyada olup biteni öğrenen kadrolara sahip olmasını zorunlu gören ziraat gazeteleri, Avrupa okullarında eğitim gören öğrenci meselesiyle yakından ilgileniyor, onlarla ilgili her gelişmeyi haber yapıyorlardı. Söz gelimi Ziraat Gazetesi, Avrupa ülkelerinin tarımsal üretimde verimliliği sağlamak için aynı yollardan daha evvel geçtiğini, önce tarımı geliştirmek amacıyla birçok vasıta uyguladığını ancak hiçbirinden arzu ettikleri derecede fayda görmediklerini, pek çok tecrübe ve büyük masraftan sonra âkil insanların, ziraat ilmindeki gelişmeler çiftçilere öğretilip yaygınlaştırılmadıkça istenilen ilerlemenin elde edilemeyeceğini anladığını belirtiyordu. Dolayısıyla onlar da çalışmalarını bu noktadan başlatarak, "Avrupa'nın her köşesinde müteaddit mektepler açmışlar ve günümüzde ziraat gazetelerinde görülen ilerleme derecesine ulaşmışlar." idi. Başarısız olmuş yöntemi bir daha denemeye ve aynı sonucu elde etmeye gerek yoktu. Devlet-i Aliye'nin yani

Osmanlı İmparatorluğunun da yapması gereken eğitim yolunu takip etmekte:

“İşte Devlet-i Aliye dahi Avrupa'nın şu tecrübesini nazarı itinaya alarak ilerlemeye bu noktadan başlamak üzere evvela malumatlı memur yetiştirmek, saniyen mektepler küşat etmek emeliyle anılan öğrencilerini Avrupa darülfünunlarına göndermiş olduğundan bu öğrenciler dahi herhalde derslere çalışmakta dakika kaybetmeyecekler diye umuyoruz.”

Deyim yerindeyse 1880'li ve 1890'lı yıllarda yurt dışında ziraat eğitim rüzgârı esti. Bu yüzden gazeteler, yurt dışındaki ziraat okullarının açılış tarihlerini, öğrenci giriş sınavları tarihlerini ilgililere duyuruyorlardı. Bunlarda biri de Ziraat Gazetesi'nde şöylece yayınlandı:

“Paris'te Ziraat Darülfünunu'yla (Garinyon), (Granjuvan), (Monpelibe) ziraat mekteplerinin açılış zamanı yaklaştığı cihetle alafranga teşri-nievvelinin onunda giriş imtihanlarına başlanılacağı ilan olunur.”

İlk Ziraat İlanları Ziraat Gazetesi'nde Yayınlandı

Ziraata İlgili Sektörel İlanlılığı Başlattı

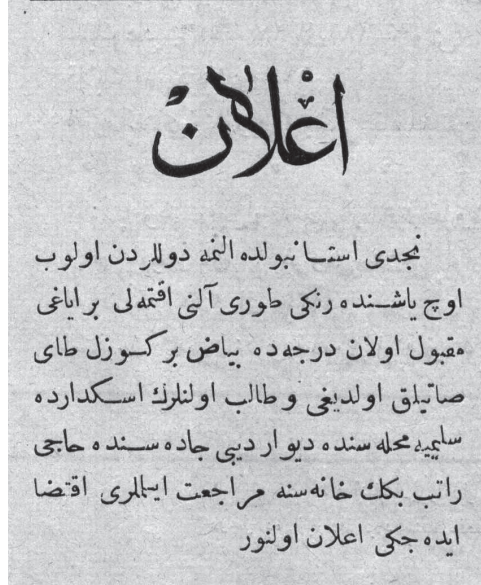
Türklerde tarım ilancılığını başlatan ve 1880'li yıllardan itibaren yayınlarda görülmeye başlanan ilk ilanlar Ziraat Gazetesi'nde yayınlandı. Birlikte yayınlanan ilk iki ilandan biri tarım alanlarına zarar veren haşerat, diğeri ise satışı çıkartılan bir Arap tayı ile ilgiliydi. İlan aynen şöyleydi:

“İran'da ortaya çıkan bir nevi böcek afyon ürünlerini ve bir nevi dahi ipek hasılatının yarısından ziyadesini telef eylediğ işitilmiştir.”

Bu bir ilandan ziyade, gazetenin Ziraat Nezaretinin resmi desteğine sahip olması sebebiyle Nezaretin isteği üzerine yayınlanmış bir duyuru gibiydi. Anlaşılan Nezaret bunun bedelini ödediği için “İlan” başlığı altında yayınlanmıştı.

Diğeri ilanı ise Üsküdar'da oturan Hacı Ratip Bey vermişti ve elindeki iyi cins tayı satmak istiyordu:

“Necdî İstanbul'da alınma döllerden olup üç yaşında rengi doru alnı akıtmalı bir ayağı makbul olan derecede beyaz bir güzel tay satılık olduğu ve talip olanların Üsküdar'da Selimiye Mahallesi'nde Duvardibi Caddesi'nde Hacı Ratip Bey'in hanesine müracaat eylemeleri ik-tiza edeceği ilan olunur.”

Hacı Ratip Bey'in beyaz tayını satmak için verdiği ilan

“KIRIM CİNSİ BOYLU GÜZEL BOĞA SATILIK...”

Ziraat Gazetesi'nin sonraki sayılarında ilan kısmı devam etti. Hayvancılıkla ilgili bu ilanlardan biri de “Dört yaşında Kırım cinsinden boylu bir güzel boğa ehven fiyatla satılık olup almak isteyenlerin idarehaneye teşrif buyurmaları ilan olunur.” şeklindeydi. Tay ilanının yayınlanmaya devam etmesi, Hacı Ratip Bey'in henüz istediği fiyatı veren bir müşteri bulamadığını gösteriyordu.

ÇİFTLİK İŞLERİNDEN ANLAYAN REVAÇTAYDI

Ziraat Gazetesi, ilan sayısını artırmak ve teşvik etmek için “Satılık olan çiftlik, arazi, çift hayvanatı, at ve beygir ve sağlıklı hayvanlar, her nevi ziraat edevatı, bahçivanlık aleti, meyveli ve meyvesiz ağaçlar, tohumlar ehven fiyatla ilan edilecektir.” diye duyuru yapıyordu.

Değişen üretim tarzı gibi ilancılığa da çiftçi ve tüccarı alıştırmak ziraat gazetelerinin görevleri arasındaydı.

İlanlardan anlaşıldığına göre 1880'li yılların en büyük ihtiyacı, çiftlik arazisini idare edecek kişiler ile bahçivanlardı. Bir başka deyişle çiftliğin, bağ ve bahçenin hangi işinden anlarsa anlasın bunları bilen kişinin bileğinde altın bilezik var demekti. Mutlaka iş buluyor, hatta paylaşılıyordu. İhtiyaç sahibi çiftçiler, devletin gözetimindeki Ziraat Gazetesi'ne güvenle müracaat ederek ihtiyaçlarının giderilmesini istiyorlardı:

“Çiftlik idaresine malumatı olan nazırlar ve çiftçiler ve güzel bahçe tanzim eden ve her nevi meyve ve sebze yetiştirebilen usta bahçivanlar için pek çok taraftan idarehanemize müracaat olunmakta olduğundan kapısız çiftçi ve bahçivanların ve çiftlik idaresini bilen kimselerin idarehanemize gelip isimlerini defter-i mahsusamıza kaydettirmeleri ilan olunur.”

ZAHO'DA KÖMÜR MADENİ İHALEYE ÇIKARTILYOR

1881 yılında yayınlanan ilanlardan birini ise Orman ve Maadin Nezareti vermişti ve bir ihaleyi haber veriyordu. Musul vilayetinin Zaho kasabasındaki bir kömür madeninin ihaleye çıkartılması hakkındaki ilan şöyleydi:

“Musul vilayeti dahilinde Zaho kazasında olup daha önce Bağdat vila-

yeti tarafından imal olunarak ahiren terk ve faaliyeti durdurulmuş olan kömür madeninin müzayede [ihale] ile kararlaştırılacak senelik maktu bedel ve yüzde birden beşe kadar rüsum-ı nisbiyesini ve tahsis olunacak arazinin beher dönümü için beşer paradan icap eden resm-i mukarrerini lira-yı Osmani yüz kuruş olarak canib-i müberriye ita etmek şartı ve şerait-i saire ve doksan dokuz sene müddet imtiyazıya ile maden-i mezkur talibine ihale olunacağından ve buna on lira bedel-i maktu ve yüzde üç rüsum-i nisbiye ve resm-i mukarrer-i mezkuru vermek üzere talib-i zuhur eylediğinden bedel ve rüsum-i nisbiyesi zamlı talip olanların tarih-i ilandan itibaren üç maha [aya] kadar Dersaadet Orman ve Maadin Meclisine ve taşrada merkez-i vilayete müracaat eylemeleri ilan olunur.”

GÖRSELLİ İLK İLAN, “SAVAN” HAKKINDAYDI

Türkiye’deki tarım hamlesi, Avrupalı üreticilerin dikkatini çekiyordu. Bu sebeple Avrupalılar tarım ve hayvancılıkla ilgili ürünlerini Türk ziraat sektörüne sunmakta gecikmediler. Bu bağlamda 1881’de yayınlanan “savan” ilanını, bu alanda yayınlanan ilk reklam olarak kabul edebiliriz. Büyük çiftliklerde yazın kavurucu sıcaklığı ile bahar ve kış aylarının zarar veren yağmurlarından ürünleri ve hayvanları koruyan savanların birçok çeşidi satışa sunuldu. Savan, çatısı muşambalı ve kiremitli olmak üzere ikiye ayrılıyordu.

Ziraat Gazetesinde yayınlanan görselli “savan” reklamı şöyleydi:

“Avrupa’da büyük çiftliklerde ve köylerde ot ve zahireyi ve çift ve saire hayvanları ve araba ve aletler ve edevatı yağmurlardan ve sert güneşten iyi şekilde muhafaza için yapılmakta olan ve resimleri yukarıda gösterilen savanları Dersaadet’e ve civarına pek ehven suretle gönderileceği ve her nerede olur ise olsun numaralarıyla kurulması ziyade kolay olduğu Paris’te bu sanatla iştigal etmekte olan Mösyö Pumbella tarafından idarehanemize bildirilmiştir.

Bu savanlar yukarıda görüldüğü gibi gayet muntazam ve gayet a’la kereste ile inşa olunmuş ve numaralı demir bağlarla birbirlerine rap-tedilmiş olduğundan her nerede kurulması arzu olunur ise birkaç saat zarfında herkesin kurabileceği bir heyette yapılmış olduğu gibi 1 nu-

maralı savanın üzeri çinko veya muşamba ile örtülü olduğundan beheri murabba arşunu nihayet iki ve 2 numaralı savanın dahi üzeri kiremitle örtülür olup metanetin bittabi ona göre yapılması icap edeceğinden beher arşunu üç mecrediye mesela on beş arşun uzunlukta, sekiz arşın enlikte olan bir savanı nihayet altmış liraya gönderebileceği adı geçen Mösyo Pumbella tarafından başkaca bildirilmiş olmakla çiftliğine böyle bir savan yaptırmak isteyenlerin idarehanemize müracaat eylemeleri ilan olunur.”

Ziraat gazetesinde 1881 yılında yayınlanan görselli "savan" ilanı

Osmanlı'da Bir Tarım Sevdalısı...

Vânizâde Mehmed Halid Bey, Çayın Bilinmeyen Hikayesini Anlatıyor

Eski adıyla Seylan olarak bilinen Sri Lanka'da çay toplayan işçiler, 1930

Türk tarımının isimsiz kahramanları vardır. Onlar sessiz öncülerdir. Elleriindeki imkânlarla çağlarını aydınlatan fenerler gibidirler. Sessizce gelirler, sessizce giderler. Gelişleri gibi gidişlerinin de kimse farkına varmaz. Ama onlar dünya sahnesinde rollerini oynamanın huzuru içindedirler. Çünkü tarımsal geleneklerin yaşaması, çiftçilerin yeniliklere uyum sağlaması ve daha da önemlisi uğruna ölecekleri topraklarda yeni ürünlerin tohumlanıp fidelenmesi için üzerlerine düşen görevi yapmışlardır.

Lakabından Vanlı olduğunu anladığımız bu isimsizlerden biri de Vânizâde Mehmed Halid Bey'di. Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi'nde yazdığı makalelerden anlaşıldığı üzere memleketin zirai kalkınmasına katkıda bulunmak için adeta çırpınıyordu. Yabancı yayınları takip ettiği, dünyadaki gelişmeleri ülkesinin gerçekleriyle harmanlayıp yazdığı makalelerinden bir derdi ve ülküsü olduğu hissediliyordu. Zira Halid Bey, kendi ifadesiyle üç konuya, "ziraata, çiftçiliğe ve sanayiye" oldukça meraklıydı. Bizzat kendisi bu alanlarda tecrübe, bilgi ve pratik sahibiydi. Hem sahip olduğu bilgileri hem de ziraat ve diğer fenlerle ilgili görüp deneyimlediklerini paylaşmak istiyordu. Bu yüzden Oda gazetesinde yazılar kaleme aldı. Her şey vatanın daha da yücelmesi için.

Tarımla ilgili her konuda yazdı

Vânizâde Mehmed Halid, "Sanat ve Ticarete Ve sair Hizmette Ehem ve Elzem Olan Edep ve İrfan"dan "Şeker Kamışı ve Pancar Yetiştirmek"e, "Hayvan Yetiştirmek Usulü"nden "Armut Ağacının Ahlat Ağacıyla Aşılınması"na kadar çok geniş bir yelpazede yazıyordu. Her yazısında yeni bir bilgiyi aktarmakla kalmıyor, çiftçilere ve meraklılara yeni hedefler de gösteriyordu. Çayın Osmanlı'da yaygınlaştırılması konusuyla alâkadar olan Halid Bey, bu cihette yazılar kaleme almış, halkı bilinçlendirmeye uğraşmıştı.

Orta Asya'da Çinlilerle yakın münasebetleri sebebiyle Türkler, çaya çok eski dönemlerden beri aşinaydı. Hatta Ahmed Yesevi'ye dayandırılarak anlatılagelen bir çay menkıbesi bile vardı. Ne var ki Batı'ya geldikçe çaydan uzaklaşıldı. Uzaklaşıldı ancak Osmanlılar döneminde çay, yaygın olmamakla birlikte bilinen ve ikramlarda kullanılan bir içecekti. Hatta Ebülhayr Ahmed Efendi 1711'de Çay Risâlesi'ni yazıp faydalarını anlatmıştı.

1800'lü yılların ilk yarısında çayın kullanımı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de yaygınlaşmaya başladı. O dönem seçkin ve zengin insanların içeceği olan çay ithal edilerek İstanbul'da ve diğer birçok şehirde satılıyordu. Bunda Avrupa'ya eğitim gibi nedenlerle giden Osmanlı gençlerinin dönüşlerinde çay kültürü edinmiş şekilde gelmelerinin etkisi büyüktü. Bu süreçte Karadeniz ahalisi Kafkas illerinde çayla tanışmış, beraberinde getirdikleri çay fidanlarını dikmişlerdi.

حرکت اولور ایسه زراعتک بخراندن قوریه- جنی فکر نهددر .
اشبو سنه قانک مؤسندی زقات اجنبیه مقابله ایتمک وعل اکثر رلی محسولی رینه اجنبی محسولی قویقده اولان متوسط ساجیری اوره دن قالدیرمق وشمندو فر قومیابه لرلی تونک بیزینه اجبار ایلمک وزراع بر قزاندیره .
رق یونلرک دائمی صورته جالیشمه سی تاین ایتمک وزراعتک اعطا ایلمکده اولدینی برکونک یوقدر اغر اولانسه صرف غیرت ایلمک (الیوم انکلفرته مک ۶۰۰ میلیون باغ اولقده اولان ور- کونک ۱۶۰ میلیون زراعدن انقدهدر) مر- ذات اولدینی رفق ایلمک، حیوانات وکوریه لرک یوزلش اولانلاری اوردن قالدیرمق و محسولی لات ایله کورمک ایچون تجزیه و تحلیل معامله سی اجرا ایلمک وساترین عیاردر .

شیقاغو برکیسی - شیقاغو شهر عومینه اشتراک ایده جک اولان دولتلرک تخصیصات قریه سی بوجه آتی یان اولور :
جایمیر جیمعه امرفقا حکومتی ۲۳ میلیون دولار یعنی ۵,۷۵۰,۰۰۰ ایرا
الماتیبا ۷۱۳,۰۰۰ دولار
روسیه ۷۰۰,۰۰۰ روبه
فرانسه ۶۷۵,۰۰۰ دولار
انگلزه ۳۰۰,۰۰۰ دولار
اوستریا ۱۵۰,۰۰۰ دولار
دایچاقره ۷۰۰-اویج-تویج ۶۷,۰۰۰ دولار .

امرفقاک بیولک لیسانری - امرفقاک مختلف لیسانرینک مفاسلات تجاریه ندر ؟
دروود دو قورمس اقتریبور - نام غزنه اشبو سؤال جوابنک اولور اویده ادخالات وخرجات ایله اشتغال ایدنلری منفعتده ایده جکی بیسان ایتمکدهدر .
زیرا مذکور جواب مالک جیمعه بیقارده خارجه سنک قنی لیان واسطه بیله قوج بولقده اولدینسی و یونک نه نسبت ایله داخل مالکک یایلمقده ایدوکی میدانه جیقارد .
اشبو لیانلرک الک مهمی شبه سز نیوروقدر . چونک مذکور لیان ۱۸۹۱ سنه سی ناپه اده مالک جیمعه بیقارت عمومیتمک نصفندن زیاده سی ودها طوغریسی ادخالک بوزده ۶۲ یعنی وخر- جاک دخی بوزده ۵۴۴ قی باغ ایلمشدر . فقط مرسته مک ناپه طوغری نیوروق لیانک وخر- سات لیسی قی اولان، غالوستون، ساوانتا وشارلستون شهرلرندک کیتلی بقوق سوق اولنشدن طولانی تاقصن ایتمکدهدر .
بوسیندن علی العاده اهریمیز بر موقع احراز ایدن بیکی اولران کنک تضرین ناپه ۱۹۲۲،۱۹۲۱،۱۹۲۰ انکلیز لیراتیق ادخا- لات و ۱۱،۵۷۶،۳۳۰ لیراتیق وخرجات ایله ایکیجی موقی احراز ایتمش ونیوروقده ادخالاتی ۴۸،۲۹۸،۱۱۱ انکلیز لیراشه وخرجاتی دخی

۳۳،۵۷۸،۷۵۰ انکلیز لیراشه بیوسته اولش وقط ایام عاده ایکنجی موقی احراز ایدن بوستون وقلادلیقا ایله ماملانجه مان منساری اولان سان فرانسفوا وینجی موقی بایتمور بیتمجی موقی احراز ایدر . فقط بمسوق سوقاتی مومئنده غالوستون ۸ میلیون دولار، دن زیاده امنته ارسال ایتمکده وساواناک اول- لاق ۵ میلیون قریب ایلمکده وشارلستون ۳ میلیون وویلنغتونک سوقاتی ۲ یعنی میلیون دولاردن متجاوز بولقدهدر .

زرانک

— چای حقنه بعض معلومات —

مالک محروسه شاهانه آرایشینک قوه انبا تیسنک درجه سی معلوم و میلم اولان بر کیفیت اولدیندن بورسی صرف نظره شو قدرک اشته بو جله دن اوله رق « روسه ده » واقع مشهور کیشی طلائق انکلیزیه قریب جهنلرده خدایی نابت اوله رق چیقان جامع القوائد انواع نباتان دن بریده شسودر . مسقو چایی ددیگمیز چای دن مذکور طائفه دک چوق جیقده یتمدن هر قدر « چین » طرفلر نه حاصل اولان الک اعلا چای قدر دکل ایسه ده آدن بکده اشافی اولدینی کی خاصه تأثیریمی دخی چین چاینک عینی درجه سندهدر .

ذکر اولان چای ایسه محل مذکورده مخصوصاً غریس اولدینی و یوبله خدایی نابت اولدینی حالده مالک شاهانه تک هر بر عجلنده حصوله کله جکی بلنیدر . یوبله منبت و محسولدار آرایشلریز اولدینی حالده حصول مذکوری نیچون غریس ایله ترق ایتدیریم ؟ چایک قینی بوکنکی کونده معلومدر . قهوه کئی ویکدها زیاده دنیانک هر طرفه استعمالی اولدرجه تکیز ایتمدرک بانه هر غذا حکمنه گیردرک حواج ضروریتمک الک باشلوجهری ضرورسه کیشی وسایعله چای استعمال ایتدک بر فرد بیله قالمشدر . هر حالده چایک صورت تر- بیسندن برزده ایضاحات وریسکلکی مناسبت کوردرک .

چین طرفلر نه حصوله کلان چای غانا بو طرفلر ده اولان « پورنال » چالیسنه مشابه قیسه اناجل و پیراقری ننه بیراغنه کورلطینک المنظره بر فدان اولوب یونلرک سوزورکیرینک اوچسارندکی فیلزیده حاصل اولان پیراقره « آق قوروق » و « آق پوره » نمیر اولور . بر سنه اولکی سوزورکلردن حصوله کلان پیراقره جلدی و مذکورالام پیراقردن اشافیجه چای اولور . فداک وسطنده حصوله کلان چای « شیل چایی » و اناجلک اشافیزنده اولان پیراقر

« قبا چای » غانا کورکریسه شین ویاخود روز- کاردن دینه دوکولشلیسه وخته چایی ، یاخود « قره چایی » نمیر اولور یونک صورت تریسی ایسه مذکور چایی فدانندن حصوله کلان پیراقر کوش طوع ایتمکدن بالاده اسملری تعداد و حاللری بیسان اولدینسی اوزره جنس جنس طولابوب کولکه برعه چارششیرلر وضع برله اوزرته مذکور پیراقر سه بهرک بر مقدار پورسودقده سکره مثلا بر قیسه مقادری پیراق طولابوب منوال مشروح اوزره کولکده طور- دقدن سکره ایکی قه سوسک ایجه تخمدلی اغش اون عسدد کیر خشیش قوزمی وضع اوله رق سولک نصق قانتجه قدر قنایدقده مذکور پیراقرلی قیلدن بر الک یاهره قوزه ایله قنایمش اولان قنایر سنوبی اوزرته دوکدرک خشلانایور بو سوسو اکلدن طیبینه کرکی کی سوزلرکلن سکره پیراقر اوج ایله مقصده بورور یوزلرک کرار چارشش اوزرته قونوب تمام رطوبتی زائل اوله رق وایوجه قورودقده سکره محفوظ قورشسوندن معمول طولوره ویاخود شیشه قوتوزله قونوب ایجا بند استعمال اولور .

اشبو مقاله ییازمقدن مقصد عاجزاهم ما- دامک مالک محروسه شاهانه تک هر بر طرفه چایک اخذ و اعطایسی ایلویه کیشی وکشمکه بولیش وکیشی طائفی کسبی بر عجلده چای حصوله کلکدهدر . شوالده مذکور طلائق عرشنده بولان اراضی زده استعمال تریسی اولان حلالرده حصولی قابل اوله قنی قوماً . مول بولندیندن سایه موافقتوایه حضرت پ- دشاهده بوندن یوبله مذکور چایک روسه ده کاش کیشی طائفنده کله بولندینی کی سائر لایزنده دخی بشدیرسی اسباب وساطط تقوییه سنک استعمال ذراعت و تجارت نظارت جلیه یتمدن نظر اهرمه عرض ایدرز . واتی زاده خالد

اکوزدرک پاتاس ایله سیزلندیرلی

قالا بیوسته فرانسه ده پاتاس محسولی دک برکسلی اولوب فروخی دک قولای کدگذر . حصول مذکور ای کوزلری سیزلندیرمک صورتنده استعمال اولوب اولته مینجی موقی بجه وضع اولقشدر . بو بایله دریمان بیلان سؤال مختصراً آموز ذراعت ایله مشغول اولان رقنایمزدن برسی بروجه آتی جواب اعطا ایتمدر .
حیوانات یم نیتنه نه مقصدار پاتاس قل- رشدریمق و بوقی جیککی ویاخود بیتمش او- له رقی وریمک لازم اولدینی سؤال اولور .
ریجی نقطه ده حیواناتی مطلوب وجهه

“Çay artık zorunlu ihtiyaçlardandır...”

Çay sosyal ve kültürel bir vak'a olarak Osmanlı toplumuna girince devletin konuya el atması kaçınılmaz oldu. Sultan II. Abdülhamid gibi yenilikleri anında ülkesinde uygulamak isteyen, tarım politikasına ağırlık veren, halkın isteklerini yerine getirmeye özen gösteren bir padişahın bu duruma bigane kalması düşünülemezdi. 1890'ların başında Sultan II. Abdülhamid'in talimatıyla bu konuda ciddi araştırmalar yapıldı, vilayetlerden gelen her türlü bilgi dikkate alınarak üzerine gidildi. Vânizâde bu gelişmeleri yakından izleyip okuyucuları bilgilendirdi. Hatta yetkilileri yönlendirip bazı tavsiyelerde, ekim dikim konularında ise halka önerilerde bulundu.

Vânizâde Halid Bey, Oda gazetesinde “Çay Hakkında Bazı Malumat” başlıklı yazısında Bursa'yı gündeme taşıdı. Osmanlı topraklarının verimliliğine dikkat çekip, Bursa'daki Keşiş Dağı'nın (Uludağ'ın) eteklerine yakın yerlerde “Hüdâ-yı nâbit” yetişen faydalı bitkilerden birinin “mesku” çayı olduğunu ve oralarda bu çaydan bol miktarda bulunduğunu belirtiyordu. “Her ne kadar” diye yazıyordu Halid Bey, “Çin taraflarında hasıl olan en a'la çay kadar değil ise de ondan pek de aşağı olmadığı gibi etkileme özelliği dahi Çin çayının aynı derecesindedir. Anılan çay, söz konusu yerde özellikle dikilmediği ve böyle Allah tarafından yetiştirildiği halde Osmanlı Devleti'nin her bir mahallinde yetişeceği açıktır. Böyle verimli mahsul veren arazilerimiz olduğu halde bu mahsulü niçin dikip geliştirmeyelim? Çayın kıymeti bugünkü günde malumdur. Kahve gibi ve belki daha ziyade dünyanın her tarafında kullanımı o derece çoğalmıştır ki hemen bu da bir gıda hükmüne girerek havâyic-i zarûriyenin [zorunlu ihtiyaçların] en başlıcaları sırasına geçmiştir. Bundan dolayıdır ki çay kullanmadık bir fert bile kalmamıştır.”

Çayın sürgünleri: Ak kuyruk, kaba çay, kara çay...

Aslında Halid Bey, çay bitkisi dışında olup günümüzde bitki çayları diye nitelendirdiğimiz çay çeşitlerine dikkat çekiyordu. Ona göre Uludağ'da kendiliğinden yetişen bu bitki çayının Çin çayından bir farkı yoktu. Bu bitki yetiştiğine göre çay bitkisinin de yetişmesi pek âlâ mümkün olabilirdi.

Halid Bey'in yazılarında kullandığı didaktik yöntem burada devreye giriyor ve okuyucuya bu yeni bitkiyi ayrıntısıyla tanıtmakla kalmıyor, nasıl

Türkiye’de çay Doğu Karadeniz bölgesinde yoğun olarak yetiştiriliyor.

pişirileceğine dair ayrıntılı malumat da veriyordu. Verdiği bilgilere göre, “çalıya benzeyen kısa ağaçları, nane yaprağına benzer yapraklarıyla latif bir görünümü olan fidanın sürgünlerinin uçlarındaki filizlerine ‘ak kuyruk’ deniyordu. Bir sene önceki sürgünlerden elde edilen yapraklar adiydi [sıradandı], dolayısıyla onlardan az önce belirtilen yapraklardan aşağıca çay oluyordu. Fidanın ortasından meydana gelen çaya ise ‘yeşil çay’ denirken, alt kısmındaki yapraklara ‘kaba çay’, adeta köklerine yakın veyahut rüzgâr-dan dibine dökülmüşlerine ‘tahta çay’ yahut ‘kara çay’ adı veriliyordu.

“Yapraklar kaynar su dökülerek haşlanır”

Peki, bitkinin çeşitli bölgelerinden toplanan bu çay yaprakları ne yapılacaktır? Tarif basitti. Halid Bey’in ifadesine göre bu yapraklar güneş doğmadan önce toplanıp gölge bir yere serilen çarşafın üzerine konulacaktı. Sonrasında takip edilmesi gereken sıralama şöyleydi:

“Yapraklar serilerek bir miktar porsuduktan sonra mesela bir kıyye miktarı yaprak toplanıp açıklandığı üzere gölgede durduktan sonra iki kıyye suyun içine tohumları alınmış on adet kebir-i haşîş kozası konulacak ve suyun yarısı kalıncaya kadar kaynatılacaktı. Daha sonra ise yaprakları kıldan bir elek yapılarak koza ile kaynamış olan kaynar su üzerine dökülüp haşlanır. Ve bu su elekten tabiatıyla gergi gibi süzöldükten sonra yapraklar uç ile hafifçe burup yuvarlayarak tekrar çarşaf üzerine konup tamam rutubeti giderilerek ve iyice kuruduktan sonra mahfuz kurşundan mamul kutulara veyahut şişe kavanozlara konup gerektiğinde kullanılır.”

Çay ekimi için Bursa teklifi

Bu tarifleri ayrıntısıyla vermesinin sebebi, “Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'nin her bir tarafında çayın alınıp satılmasının ileriye gitmiş” olması ve “Keşiş Dağı gibi mahalde de çay yetişmesi” idi. Hatta Vânizâde Halid Bey, Uludağ'ın eteklerinde yer alan arazilerin uygun toprak yapısına sahip olduğunu, bundan dolayı bu mahallerde çayın yetişebileceğine kuvvetle inandığını bizzat Padişah'a ve Ziraat ve Ticaret Nezaretine hitaben dile getiriyordu. Hatta Ziraat ve Ticaret Nezaretinden Uludağ'ın eteklerinde yetişen bu çayın diğer vilayet merkezlerinde de yetişmesi için teşvik vasıtalarının artırılmasını talep ediyordu.

Hükümetin çay yetiştirme teşebbüsleri

İstanbul Ticaret Odası Gazetesi, çay ile ilgili kamuoyunu bilgilendiren haber ve yazılarına ara vermiyordu. Halid Bey'in bu yazısından 6 ay sonra, muhtemelen o sayıda tarımla ilgili başka yazısı bulunduğundan, onun imzasını taşımayan ama onun üslubunda olan bir makale daha yayınlanmıştı.

“Çay Ziraatı” başlıklı yazıda “şifa ve gıda verici özelliklere sahip faydalı bitkilerden olan çayın hakikaten seçkin bir mevki elde ettiğine” dikkat çekilerek, çayın bütün milletler tarafından yaz kış kullanıldığı vurgulanıyordu. Bu nedenlerden olsa gerek Sultan Abdülhamid'in talimatıyla Osmanlı İmparatorluğunda çayın yetiştirilmesi için gerekli araştırmalar başlatılmış, gazeteler “imparatorluğun iklimi müsait mahallerinde yetiştirilmesi için Orman ve Maden ve Ziraat Nezaretince bazı teşebbüslerde bulunulduğu” yolunda haberler neşretmeye başlamıştı.

Çin ve Seylan'dan çay tohumları getirildi, Bursa ve Selanik numune çiftliklerinde ekildi

Konuyu 1894 yılı Temmuz ayında birinci elden tahkik eden Halid Bey, doğru bilgilere ulaşır bunu kamuoyuyla şöyle paylaşmıştı:

“Bursa civarında Keşiş Dağı eteklerinde büyüyen çaya benzer bir nevi bitkinin getirilen numuneleri muayene edildiğinde çay nev’inden makbul bir fidan olduğu anlaşılmış ise de cinsi itibarıyla çay kadar faydaları toplamadığı ve Diyarbekir vilayetinin bazı mahallerinde yetişmekte olan çaya benzer bitkiler dahi, muayene olunan bu bitki zümresine dahil ürünlerden olduğu anlaşılmış ve binaenaleyh ülkede çay yetiştirilmesine uygun arazinin var olduğu tahakkuk etmiş olmakla en a’la çay mahsulü yetişen Çin ile Seylan adaları çay tohumlarından kafi miktarda celp olunarak, şimdilik ilk tecrübe kabilinden olmak üzere Hüdavendigâr [Bursa] Ziraat Numune Çiftliği’ne, Selanik Tecrübe Tarlası’na ekimi kararlaştırılmıştır.”

Bu çok değerli bilgi, 1893 ve 1894 yıllarında Çin ve Seylan’da yetişen çay bitkisinin ülkemizde yetişmesi için ciddi çalışmalar yapıldığını ve bu çalışmaların iki aşamadan oluştuğunu gösteriyordu. Birinci aşamada Osmanlı’nın mevcut sınırları içinde yetişen bitkiler ile çay arasında bir irtibat kurulmaya çalışılmış, böylece bitki çayları olarak nitelendirdiğimiz nebatatın keşfedilip kayıtlara girmesi sağlanmıştı. İkinci aşama ise bu tespitlerden yola çıkılarak, çay bitkisi için en uygun toprakların tespit edilmesi olmuştu. Mevcut yetişen bitkilerde elde edilen olumsuz sonuçlar üzerine II. Abdülhamid’in isteği üzerine Çin ve Seylan’dan çay tohumları getirilmişti. 1894 Temmuz’unda yazarımız bunu yeni bir haber olarak verdiği göre getirilen çay tohumlarının, aynı senenin bahar aylarında iki önemli merkezde ekimi yapılmıştı. Bu merkezler Abdülhamid döneminin medar-ı iftihar ve ziraatta verimliliğin artırılması için çözüm merkezleri olarak öne çıkan numune çiftlikleri/tarlalarıydı. Biri Hüdavendigâr vilayetindeki yani Bursa’daki Ziraat Numune Çiftliği, diğeri ise Selanik’teki Tecrübe Tarlası’ydı. Ekim gerçekleşikten sonra sonuç merakla bekleniyordu.

En kuvvetli çay, yeşil çaydır

Yazarımız fırsattan istifade çay hakkında bilgi vermeye devam ediyordu:

“Çay Çin’de neşvünema bularak 10 arşın kadar yükseklik kazanan bir çeşit bitkinin yapraklarından ibarettir. Bu yapraklar senede birkaç defa düşürülerek ısıtılmış saç levhalar üstünde kurutulduktan sonra satılır. Yeşil ve siyah olarak iki nev’e ayrılan çayın en kuvvetlisi yeşil nevidir.

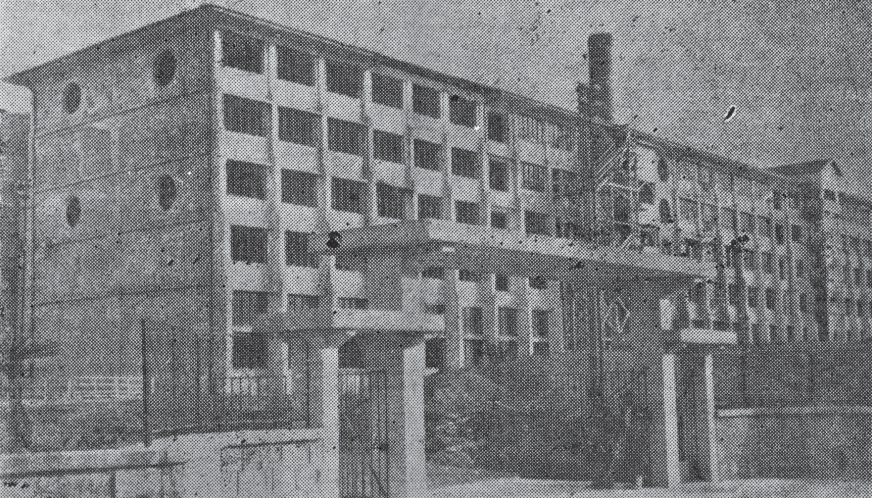
Miladi 1666 senesinde Avrupa’ya ithal edilmiş olan çayın Avrupa ülkeleriyle Amerika devletlerinde senelik tüketimi 80 milyon frank kıymetinde olduğu düşünülürse, çayın bir memlekette tarımının yaygınlaştırılması servet kazanımı için mühim bir kaynak temin edeceği anlaşılır.”

Çayın kimyasal terkihi hakkında bilgi veren yazarımız, “yüzde otuz nispetinde azotu muhtevi olduğunu” aktararak, “Çay mahsulüne uyarıcı özelliğini veren madde kahvenin etkin maddesi olan kahvein evsafını haiz olan ve (câin) denilen cevherdir. Haşlanmış olduğu halde içilen çay hafif uyarıcı gibi şifaî tesir gösterir (...) Yemekten bir buçuk saat evvel veya sonra kullanılan çayın besleyici bir hazmettirici seviyesinde olması çayın tamamlayıcı faydalarındandır.” sözleriyle çayın muhteviyatı hakkında da bilgi veriyordu.

“Çay üretimi, Abdülhamid döneminde başlamalı” temennisi

Yazarımız, çayın Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yetiştirilip bir ihraç ürünü haline getirilmesi konusunda çok heyecanlıydı. Yukarıda verdiği bilgiler, onun bu niyetini ve çabasını ortaya koyuyordu. Ne var ki Vânîzade Mehmed Halid Bey’in esas arzusu, “çay gibi makbul ve besleyici bir mahsulün ziraatının yaygınlaştırılması çarelerinin uygulamaya konulması yönünde tedbirlerin alınması ve icra edilmesinin” Padişah II. Abdülhamid döneminde olmasıydı. Çünkü onun döneminde şükranla anılası birçok gelişmeler yaşanmış, ziraatın terakki edici ıslahatlara ulaşması için gerekli ve faydalı teşebbüs ve icraatlar yapılmıştı. Ayrıca topraklarımız her türlü bitkinin yetişmesine uygun bir haldeydi.

Yazarın bir başka önerisi, çay kültürünün ve yetiştirme idealinin yaygınlaştırılması için “çiftçilerin çayın ne şekilde ekilip terbiye edileceğini anlamalarına kaynak teşkil edecek malumatların toplandığı bilimsel broşür ve eserlerin kaleme alınması” idi. Daha sonra ise bu malumatların isteklilere ücretsiz şekilde dağıtılıp verilmesini övgüye değer çalışmalar arasında gördüğünü beyan ediyordu.

Rize'de 1947'de kurulan ilk çay fabrikası inşaatı devam ederken

Buharalı Yusuf, Padişah'ın ilgisini Trabzon'a çekti

Bu ekimlerden olumlu sonuç alınamasa da gayretler kesintiye uğramadı. Halid Bey'in yönlendirmeleri işe yararmış olmalı ki 1895'te çayın tohumunun ekimi ve bakımını içeren bir tarifname hazırlanarak Padişah'a sunuldu. Bu arada 1896'da Trabzon'da yetişen bir bitkinin yaprakları işlenip çay haline getirilerek patenti alınmak üzere Ziraat Nezaretine müracaat edildi. Müracaatı yapan Buharalı Yusuf, bir paket numune de Padişah'a gönderdi ve Sultan II. Abdülhamid'in ilgisini bölgeye çekmeyi başardı. Sultan Abdülhamid de Trabzon'a gerekli tetkiklerde bulunmak üzere bir heyet gönderdi.

Bu arada 1912'de Batum'dan getirilen çay fidanları Rize'de dikilerek başarı elde edildi. Rize Ziraat Odası Başkanı Hulusi Bey'in öncülük ettiği bu tecrübe, araya

Rize Ticaret Odası Başkanı
M. Hulusi Karadeniz Bey

İlk Tarım Genel Müdürü
Zihni Derin Bey

Rize'de 1947'de kurulan ilk çay fabrikası faaliyete geçtikten sonra

Birinci Dünya Savaşı'nın girmesiyle yarım kaldı. Mütareke yıllarında ise Halkalı Ziraat Mektebi'nden Ali Rıza Bey Güney Kafkasya'da tetkiklerde bulunarak bölgenin coğrafi şartlarının diğer tarafla benzerlikler taşıdığını belirten bir rapor hazırladı. Cumhuriyetin ilk yılında Ziraat Vekaletine getirilen Zihni Bey, Ali Rıza Bey'in raporundan da istifa ederek, Rize'de çay yetiştirilmesi için bir kanun tasarısı hazırladı. Bu tasarının 1924'te kabul edilmesiyle hükümetin bölgede çay fidanlığı kurmasının, halka ücretsiz fidanlar dağıtmasının ve bölgeyi Türkiye'nin çay merkezi haline getirmesinin önü açılmış oldu. 1928'de ilk çay üretimi, 1947'de de ilk çay fabrikası açıldı.

1893'te Hükümete Sunulan Türkiye'nin
İlk Zeytin Raporu Antalyalı Cemil Efendi'ye Aitti

Zeytin Ağaçları Aşılmalı Köylülere Dağıtılmalı

Fakir toprakların zengin ağacı zeytin...

“Fakir toprakların zengin ağacı” kabul edilirdi zeytin. Çünkü insan hayatının her safhasına dokunurdu. Söz gelimi zeytin ve zeytinyağı olarak sofralarda yerini alır; kadirga ve kalyonların yağlanması için kullanılır, evleri ve camileri aydınlatırdı. Yine hijyenin vazgeçilmez olan sabunun ham maddesi, dayanıklı odunuyla mobilyacıların gözdesiydi.

Zeytin ilk Akdeniz kıyılarında görüldü

Akdeniz coğrafyasıyla bütünleşen zeytinin ana yurdunun Anadolu olduğu şüphe götürmez. Zeytinin tarihini çalışanlar onun ilk kez MÖ 3000'lerde Anadolu'nun güney kıyılarında, bilhassa Çukurova bölgesinde görüldüğünü aktarır sonra da tüm Filistin, Ege adaları ve Yunan kıyılarına ulaştığını belirtirler. 1492 ile başlayan keşifler döneminde, zeytin yeni diyarlara doğru yolculuğa çıkar. Cebelitarık Boğazı'ndan bir kez dışarı çıktı mı artık her kıtayı yeni yurdu belirler. Ümit Burnu'ndan ABD'nin eyaletlerine ve Meksika'ya, oradan Avustralya'ya doğru uzanır bu yolculuk.

Osmanlı için de Batı Anadolu ve Akdeniz çevresi her zaman zeytin ve zeytinyağı bölgesi olarak tanımlanırdı. Bu bölgelerden elde edilen zeytin ve zeytinyağı payitahta taşınır, denizden yapılan hızlı ulaşım ile ihtiyacın karşılanmasında kesinti ve gecikme yaşanmaması gözetilirdi. Doğu ve İç Anadolu hariç günümüz sınırları içerisindeki her coğrafi bölgemizde zeytincilik yapıldı: Ege, Marmara, Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve nihayet Akdeniz bölgesinde. Akdeniz'in zeytinin ilk ortaya çıktığı bölge olduğunu doğrularcasına, Toros Dağları ile kıyı arasında kalan ve yüksekliği 800-900 metreyi geçmeyen alanda zeytincilik hâlâ devam ediyor. Antakya, Mersin, Adana ve Antalya'da günümüzde daha çok sofralık olarak nitelenen ve soğuğa dayanıklı Ayvalık cinsi fidanlar yaygınlaşırken, Gemlik cinsi zeytinler ise hava şartlarına mukavemetsiz oluşu sebebiyle bu bölgelerde yetişmez.

Cemil Efendi'nin zeytin layihası

Aslında Sultan II. Abdülhamid döneminde, İstanbul Ticaret Odası Mecmuası'nda 1893'te yayınlanan "Antalya Zeytin Ağaçları" başlıklı haberde bahsedilen zeytin layihası, Akdeniz sahil şeridinde yabancı olarak bulunan zeytin ağaçlarının varlığına dikkat çekerek, binlerce yıldır bölgenin her köşesinde zeytin ağacının zaten var olduğunu ispatlıyordu. 19. yüzyılın sonunda devletin bir zeytin politikası olması, halkı zeytin yetiştiriciliğine alıştırmayı gerektirdiğine inanan ve bu amaçla raporlar hazırlayan kişiler de vardı. Bunlardan biri de Antalya ahalisinden Mahmud Ağazade Cemil Efendi idi. Cemil Efendi, büyük bir sorumluluk anlayışıyla Konya vilayeti dahilinde bulunan ve o zamanki adıyla Teke sancağı olan Antalya bölgesinde zey-

کۆنجه زیتون اۆزونه ایشیلاندی

۹ کانون گالی ۱۳۰۸

۲ رجب ۱۳۱۰

امور تجاریه و مالیه و بحیره و صنایعه ابله منافع عمومییه موجب مواد سازیمه دائر مصلومات حاوی و اتمه تجاریه تک بیسهجه جاری اولان قیادتاری شامل اولق اوزره برهفته ترکیه و فرانسوزجه اولهرق نشر اولنور غزیده

مواد مندرجه

الظالیه زیتون انجلیری — انکلتزه باقسه —
پوق صنغی (مابعد) — تجارت — زراعت : قهوه
انجلیریه دائر بعین معلومت — امور مالیه — امور
نافعه — شومعه — تول — استمالتیق — قیم
رسی : حیوان خستهقلنه دائر موقت نعلین)
اعلالت — قلمه بوسرسی — اجسال احوال —
قیات جدول .

— الظالیه زیتون انجلیری —

الظالیه اهالیسندن حمود اغازاده جیل اقدی قونیه ولائی داخلته تکه سنجانقده زیتون انجلی زراعتک ترقیسه یاردم ایتمک اوزره حکومت سنیه بر لایحه تقدیم ایتمدر .
مومیلهک روایته کوره تکه سنجانقک نقاط مختلفه مندرق بر حاله مسکن اوان میلیون بیاتی زیتون انجلی بولندیق حالده زیتون محصولی المی اوزره انجبار مذکوردهن استفاده خصوصی خاطره کوزولمکدهدر . مذکور سنجانق اهالیسی بویه سهل الحصول برتنع اول رداقی اهل انجکه قاعات انجیرک قیدسزلی اک عادی احتیاجاتی دفع اولق بیاتی زیتون انجلیر ندن ییکلرجهسی قلمسه قهر واردریسورلر . ایدی بعض ولایات ایچون کوندن کونه زیاد ایتمکده اولان حطبل وکور اخراجاتی تجارتنک احتیاجاتی نسویه ایچون ایلم اخیرهدر برسوق زیتون انجلیری قلمه باشلامتارد . انجلیرک تازه سورکولتری اکل ایتمکده اولان دولر ابله حیوانات سازیمه ایتاق ایتمکلی خذرات حسابه داخل کلدر . مذکور سنجانق هرستانه بر ییجق مترو ارتقاغنده اوان بئش بکری ساتیمترو قلمده کسبوکلر اخراج ایتمکدهدر . اهالی اخراج اولهحق کولیرک عددی تزیید ایچون بیاتی زیتون انجلیریه عطف نظر ایتمکده تردد ایاماشلرد .
لایحه مذکورده مرئی حقیقه "جالب تأسف اولان یوحال اوزره حکومت سنیه تک نظر دفعی جلب ایتمکدن سرکه تکه سنجانق زیتون انجلیرینک عماقله وزراعتدن حصوله کلهرک لایمده ولایحیی فولادی تعداد ایدیور .

ایشکویه جک بیاتی زیتون انجلیرینک عددی بئش میلیون عبارت قرش اولسه بیه جیل اقدی اوان سنه مدت دفعه زراعت اوله ندیق حالده هر انجانق الی قیه محصول لفق حسابیه سنجانق سنسوی زیتون محصولی ایکی یوز الی میلیون قیه بایع اوله جتی تخمین ایدیور . عمل صرفاتی ایچون لازم اولان زیتون وروغن زیت نسوی اوان بئش بیک قیه زیتونه و تخمیناً یوز بیک قیه روغن زیت بایع اولوب مقدار مذکورک یونانستاندن ویاخورد کریددن وارد اولمدهدر . زیتون انجلی بئشدریمکه تثبیت اولندیق حالده اهالی حصوللری عجلده فروخت ایتمکدن امین اولوب بوندن قلم نظر حصول فضلهسی ایچون بولسوله تا تک سا ثرمده مخارج متعدد بولیبولور . زیتون انجلی بئشدریمسنک ترقیسی سنجانق داخلته سا یولجا ندر احداثه دخی سبب اولوب بو ایسه کلکتک تریقات اقوتویقیهمنه یاردم ایدر . بوندن ماعدا لایحه مذکورده مرئی بو مناسبتله زیتون انجلی بئشدریمسنک اعشار ابله خزیننه جلیله تک اول رداق سازیمه حاصل ایدجکی حسن تأثیر اوزرنده اصرار ایدیور .

جیل اقدی توصیه ایتمکلی زراعتک فولاد غیر معترضه بر مثال اولق اوزره مذکور سنجانق داخلتهدر کلن اولوب اهالیسی یلاستقا ایکی اوج بیک بیاتی زیتون انجلی ایشیلاندقندن طولانی ایوم رفاه حالده بولان کیز قیه منسی ذکر ایدیور . بو سایده قریه مذکورده اهل ایسنک رفاه حالی مذکور سنجانق داخلتهدر بولسا قره اهل ایسنک نسیخته زیادهدر . دیگر طرفدن احوال هواشیوسازره او جهلرده طبیی صورتده شومعا بولان زیتون انجلی بئشدریمکه سورده مساعددک کیزده بئشدریلان زیتون محصولندن ایکی قیه جیزوی تصنیق اولدور ایسه بر قیه بقی روغن زیت حاصل اولمدهدر . جیل اقدی کولیرک غیرتی تزیید ایچون قازلی قیا ناهیسنک دوشمه نام موقنده مصارف کندو طرفندن نسویه اولفق اوزره سکر اوان بیک بیاتی زیتون انجلی ایشیلانیش ایسه کولیرلر اره صره منترق سوردهماجرا ایتمکده اولدقلی آتی معاملاتنده موق اولمدهقزی ایچون اشبو حسن مثالبان استفاده ارزوسه دوشاماشلرد .

قیالقیقه بیک قداکارق مقابلته آشیلان کچ قدانلر بر نظارت مخصوصه تک ققدانشدن ناشی عجازاتسز کالان کلوب کچسار طرفندن تخرب ایدلشدر .

بو عجزدورلی دفع ایتمک وسنجانق داخلته زیتون انجلی بئشدریمسنک ترقیسه معاونت ایلک اوزره جیل اقدی تدابیر آیه تک انجلیری مناسب اولدیق بیاتی ایتمکدهدر :

۱ — آشیلان زیتون انجلیرینک عماقله منظرلر ایتمک اوزرین سنه مدله بر مدبرایه بر مقرر و بئش مأمورک تعیین ، بومأمورلرک ماماتیق ذراعت باقیمی کلر قندن تأید اولوب بئش سنه مرورنده آشیلان زیتون انجلیری اهالی قیش ماک ایچون اقراض اولسان بایع مذکورقی سنجانق اولدقلی انجلیرک عددی آیشنه قاقش نظامیسی ایلر برار نسویه ایلیدر .

۲ — بیاتی بر زیتون انجلی قلمه ایتمکلی ثابت اولان هر شخصدن انجلیرک اهیته کوره بر عیجیدین یادم السنونه قدر و حیواناته ورمک ایچون انجلیرک یارقاتی دلاری قلمه ایدلردن اوان غروشدن قرق غروشه قدر و ایشیلر کسر ویاخورد ایشیلانیش انجلیری قلمه ایدلردن بر ائون جزای تقدی آشیفا اولیلیدر .

دولر ویاخورد حیوانات سازیمه ایشیل انجلیرک تازه دلاری اکل ایتمکلی حالده حیوانات مذکورده صاحبندن قدانلرک بویککنه و خسارک دنجمنه کوره اوان غروشدن الی بئش غروشه قدر جزای تقدی آکلیدر . بو جزای تقدی انجلیرک ابله خسارک درجهسی تمینه مأمور اولانلر تویع اولیلیدر .

۳ — الظالیه ایتمکندن الی ساعت مسافده کلن اولوب جیوق بوغاز شوشه سنک رت ساعت طولنده مرور ایتمکده اولدق جیوق بوغازده موجود اولان زیتون انجلیری اهالی بینه تقسیم اولیلیدر . دولت مالی اولوب الظالیه قرامی داخلته بولان انجبار مذکورده نام نامی حضرت شیرازی بویه اولهرق اهالی ب احسان ایدلیدر .

۴ — کولیرلر قرامی مذکورده دارتمسنده منترق بر حاله اوتده برود بولان بیاتی زیتون انجلیری قلمه حقه مالک اولمسنز آشیلامه عبور اولیلیدر .

tin ağacı ziraatının gelişimi üzerine ciddi bir çalışma yürütüp bunu rapor haline getirmişti. Sonra da raporu hükümete sunmuş, bununla yetinmeyip dönemin etkin yayın organı İstanbul Ticaret Odası Mecmuası vasıtasıyla kamuoyuyla paylaşmıştı.

Antalya'da 8-10 milyon yabancı zeytin ağacı vardı

Ona göre Antalya sancağının birçok bölgesine dağılmış halde tam 8-10 milyon yabancı zeytin ağacı bulunuyor, ancak hiçbir yetkili bu ağaçlardan zeytin mahsulü almayı hatırına getirmiyordu. Cemil Efendi'nin hayret ettiği nokta şuydu: Bölge halkı nasıl böylesine kolay bir gelir kaynağını ihmal ederdi? Diyelim ki ihmal etti, nasıl bunu kayıtsızlık derecesine vardırıarak, en basit ihtiyacını karşılamak için yabancı zeytin ağaçlarının binlercesini keserdi?

Cemil Efendi'nin ileri sürdüğüne göre Antalya ahali, Osmanlı İmparatorluğunun bazı vilayetlerinde günden güne artan kömür ve odun ihracatının ihtiyacını karşılamak için son günlerde birçok zeytin ağacını kesmeye başlamıştı. Üstelik "ağaçların taze sürgünlerini yemekte olan develer ile diğer hayvanların verdikleri zararlar hesaba dahil" değildi. Yine buradan Arabistan'a birçok metre uzunluğunda ve 15-20 santimetre çapında kütükler ihraç ediliyordu. Ne yazık ki bu kütükler, zeytin ağaçları kesilerek hazırlanıyordu. Cemil Efendi'nin dediği gibi ne yazık ki "Ahali ihraç oluncak kütüklerin adedini artırmak için yabancı zeytin ağaçlarına bakmakta tereddüt eylememişti."

5 milyon zeytin ağacı ekonomiye kazandırılrsa...

Layihanın yazarı, gerçekten üzüntü verici bu duruma hükümetin dikkatini çektikten sonra, Teke (Antalya) sancağında zeytin ağaçlarının muhafaza ve ziraatından elde edilecek sayısız faydalara işaret ediyordu. Gazetede yer alan haber, bu konuyu şöyle aktarıyordu:

"İşlenebilecek yabancı zeytin ağaçlarının adedi 5 milyondan ibaret farz olursa bile Cemil Efendi 10 sene müddet dikkatle ziraat olduğu halde beher ağaçtan 50 kıyye [1 kıyye: 1282 gr.] mahsul alınmak hesabıyla sancağın yıllık zeytin mahsulününün 250 milyon kıyyeye ulaşacağını

tahmin ediyor. Mahalli tüketim için lazım olan zeytin ve zeytinyağı senevî 15 bin kıyye zeytine ve tahminen 100 bin kıyye zeytinyağına ulaşmış olup bu miktar Yunanistan'dan veyahut Girit'ten gelmektedir. Zeytin ağacı yetiştirmeye teşebbüs olunduğu halde ahali mahsullerini mahallinde satmaktan emin olup bundan hesaba katılmayan mahsul fazlası için kolaylıkla diğer ülkelerde çeşitli mehâric-i müteaddide [dış pazarlar] bulabilirler. Zeytin ağacı yetiştirilmesinin ilerlemesi sancak dahilinde sabunhaneler kurulmasına dahi sebep olup bu ise memleketin terakkiyât-ı ekonomikiyesine [ekonomik ilerlemelerine] yardım eder.”

Gebiz köylüleri “aşıladi”, refaha ulaştı

Raporda zeytin ağacının nasıl yetiştirileceği ve hazineye nasıl ilave gelir sağlayacağı konuları ısrarla dile getiriliyordu. Peki bu nasıl mümkün olacaktı?

“Cemil Efendi tavsiye ettiği ziraatın itiraz edilemez faydalarına bir misal olmak üzere sancak [Antalya] dahilinde yerleşik olan ahalinin istisnasız iki üç bin yabancı zeytin ağacı aşıladıklarından dolayı günümüzde ferah halde bulunan Gebiz köyünü zikrediyor. Bu sayede köy ahalisinin refah hali sancak [Antalya] dahilindeki diğer köylerin ahalisine nispetle ziyadedir. Diğer taraftan hava durumları ve saire o cihetlerde tabîi surette neşvünema bulan zeytinağacı yetiştirmeğe o kadar müsaittir ki Gebiz'de yetiştirilen zeytin mahsulünden iki kıyye cüzi tazyik olunur ise bir kıyyeye yakın zeytinyağı hasıl olmaktadır. Cemil Efendi köylülerin gayretini artırmak için Kazlıkaya nahiyesinin Düşme nam mevkiinde masrafları kendi tarafından ödenmek üzere 8-10 bin yabancı zeytin ağacı aşılammış ise de köylüler ara sıra dağınık surette icra etmekte oldukları aşu muamelelerinde muvaffak olamadıkları için işbu güzel örnekten istifade arzusuna düşmemişlerdir.”

Cemil Efendi'nin 7 maddelik eylem planı

Ne yazık ki bu büyük fedakârlık karşılığında aşılanan genç fidanlar özel bir nezaretin yokluğundan ve zarar verenlerin cezalandırılmamasından dolayı gelip geçenler tarafından tahrip ediliyordu. Bu mahzurları kaldırmak

ve sancak dahilinde zeytin ağacı yetiştirilmesinin gelişimine yardım etmek üzere Cemil Efendi hazırlık yapmış ve bazı tedbir önerilerinde bulunmuştu. Bu öneriler sırasıyla şöyleydi:

“1- Aşılana zeytin ağaçlarının muhafazasına nezaret etmek üzere beş sene müddetle bir müdür ile bir müfettiş ve beş memurun tayini. Bu memurların maaşları Ziraat Bankası tarafından ödenip 5 sene geçtikten aşılana zeytin ağaçları sahipleri teftiş hizmeti için borç alınan meblağı sahip oldukları ağaçların adedi nispetinde faiz-i nizamisi ile [yasal faiziyle] beraber ödemelidir.

2- Yabani bir zeytin ağacı kestiği sabit olan her şahıstan ağacın ehemmiyetine göre bir mecdiyeden yarım altına kadar ve hayvanlarına vermek için ağaçların yapraklı dallarını kesenlerden 10 kuruştan 40 kuruşa kadar ve aşıları kıran veyahut aşılana ağaçları kesenlerden bir altın ceza-yı nakdiye [nakdi ceza] alınmalıdır. Develer veyahut diğer hayvanlar aşıları ağaçların taze dallarını yedikleri halde bu hayvanların sahiplerinden fidanların büyüklüğüne ve hasarın derecesine göre 10 kuruştan 55 kuruşa kadar ceza-yı nakdiye alınmalıdır. Bu ceza-yı nakdiyeler ağaçların sahipleri ile hasarın derecesini tayine memur olanlar arasında dağıtılmalıdır.

3- Antalya İskelesi'nden altı saat mesafede bulunan Çubuk Boğazı şosenin 4 saat uzunluğunda geçmekte olduğu Çubuk Boğazı'nda mevcut olan zeytin ağaçları ahali arasında taksim olunmalıdır. Devlet malı olup Antalya köyleri dahilinde bulunmayan bu ağaçlar padişah adına ahaliye ihsan edilmelidir.

4- Köylüler bu köyler dairesinde dağınık bir halde ötede beride bulunan yabani zeytin ağaçlarını kesilmesi hakkına sahip olmaksızın aşılamağa mecbur olmalıdır.

5- Dağlarda ve köyün ham arazisi üzerinde bulunup hiçbir kimsenin malı olmayan yabani zeytin ağaçları muhtarlar ve ihtiyar meclisi azası tarafından sayıldıktan sonra her köy ahali arasında taksim olunmalıdır.

6- Ahali bizzat salıp oldukları arazide mine'l-kadim [eskiden beri] mev-

cut olan yabancı zeytin ağaçlarını muhafaza ile beraber aşılamağa mecbur tutulmalıdır.

7- Arâzi-i emîriye [hazine arazisi] üzerindeki yabancı zeytin ağaçlarından hissesine isabet eden miktarı meccanen [ücret ödemedi] alan her köylü senede en az 20 ağacı aşılamağa mecbur olmalı ve muhalif harekette bulunanlardan Ziraat Bankası, aşılammamış her zeytin ağacı için 10 kuruş ceza-yı nakdiye almalıdır.”

Ziraat Bankası kredisiyle finanse edilir, hasat zamanı borç ödenir

Antalyalı Mahmud Ağazade Cemil Efendi'nin Bab-ı Âli'ye ulaştırdığı “Zeytin Layihası”, 1893 yılı itibarıyla devrimsel nitelikte iki unsur içeriyordu. Birincisi zeytinin yeryüzündeki ilk görünüm yeri olan Antalya ve civarındaki devlet arazilerinde milyonlarca yabancı zeytin ağacı bulunduğunu tespit ediyordu. Bu tespit ağaçların aşılması için halk ile iş birliği içinde kapsamlı bir kampanya başlatılmasını öneriyordu. Öneri teoride kalmıyor, nasıl uygulanacağı da gösteriliyordu. Buna göre yabancı zeytin ağaçlarının yakacak veya kereste olarak kullanılmasını önlemeyi ve üretime kazandırmayı hedefleyen bu kampanyanın finansmanı Ziraat Bankası aracılığıyla yapılacaktı. Ziraat Bankası, belirli bir yıl sonra karşılığını geri almak üzere aşılama kampanyasını fonlayacak, üretim başlayınca açtığı krediyi taksitler halinde geri alacaktı.

Yabancı zeytin ağaçlarının tahrip edilmesini önlemek için bir kontrol teşkilatı kurulacak, bu teşkilatta vazife alan görevlilerin maaşları kuralları ihlal eden ahaliye kesilecek nakdi cezalarla karşılanacaktı. Aslında Cemil Efendi, hayatın içinden gelen, uygulanabilir parçalardan oluşan dört başı mamur bir sistem geliştirip bunu layiha olarak sunmuştu. Hükümete, hazır raporu okuyup uygulamak kalmıştı.

Zeytin Layihası'nda yer alan ikinci unsur ise zeytin ağaçlarının ahali arasında taksim edilmesiydi. Tabir yerindeyse toprak reformu gibi zeytin ağacı reformu öneriliyordu. Cemil Efendi bölge bölge yabancı zeytin ağaçlarının bulunduğu mekanları yazarak, bu ağaçlık alanların oraya yakın köylüler arasında adil bir şekilde paylaşılmasını öneriyordu. Cemil Efendi,

halktan biri olarak yabancı zeytinlikleri köylüyü kalkındıracak bir projeye dönüştürmüştü.

Anlaşılan o ki Cemil Efendi'nin raporu, İstanbul Ticaret Odası da gerekli desteği vermesine rağmen verimli bir şekilde uygulanmamıştı. Türkiye'nin zeytincilikte güçlü bir aktör olmasını sağlamayı, var olan zeytin ağaçlarını aşılama suretiyle verimli hale getirmeyi amaçlayan layiha, Bab-ı Âli'nin tozlu raflarında yerini almış olmalıydı.

Zeytinyağında hedef Avrupa pazarı olmalı

Bu gelişmeye rağmen 20. yüzyıla girerken, zeytinyağı üretiminin ve kalitesinin yükseltilip ihracatının artırılması yönündeki gayretler hız kesmedi. Hedef, Avrupa piyasalarına girip benzer yabancı ürünlerle rekabet etmektir ancak bunun için yapılması gerekenler vardı. 1900'lerin başında Avrupa'da İspanya, Fransa, İtalya ve Yunanistan zeytinyağı imal edip hem yurt içi tüketimi karşılıyorlar hem de iklim ve arazisi zeytinlik yetiştirilmesine müsait olmayan ülkelere çok miktarda zeytinyağı ihraç ediyorlardı. Bu ülkeler arasında "yalnız Fransa ile İspanya'da senelik 600 bin ton zeytinyağı üretimi" yapıyordu. 1906 yılında bu ülkelerdeki zeytinyağı üretimi düşük olunca İngiltere, Almanya, Avusturya, Amerika ve Kanada gibi zeytinyağını hariçten tedarik eden ülkeler ve hatta Fransa, Osmanlı İmparatorluğu'ndan zeytinyağı satın alma yoluna gittiler. Bu talep Türkiye'de zeytinyağı ihracatını genişletmenin yanı sıra "fiyatlar hayli terakki eylemiş ve bundan da hususiyile İzmir, Midilli, Edremit, Ayvalık, Sakız ve Mudanya gibi zeytinyağı mahsulüyle meşhur olmuş yerlerdeki ziraat ve ticaret erbabı iyice yararlanmışlardı."

İhracatın gizli silahı, ürünün kabıdır (ambalajdır)

Ne yazık ki İzmir'de 8 kuruşu aşan fiyatlar düşmeye başlamıştı. Bunun en önemli sebepleri arasında "çiftçiler ile yağcılarının ve tüccarlarının tedbirsizliği" bulunuyordu. Fiyatların düşmesindeki birinci sebep, yeni yıl mahsulünün İspanya gibi ülkelerde yüksek olmasıyla siparişlerin bu gibi ülkelere kaymasıydı. Ama mühim bir sebep daha vardı ve "Zeytinyağı Ticareti" başlıklı haberde bu konu şu şekilde dile getiriliyordu:

۹ جیران ۱۳۲۳

۱۰ جادی اول ۱۳۲۵

دَرَسْ عَاجِلْ اَوَّلْ سَلَامْ اَوَّلْ سَلَامْ

امور تجاریه و زراعیه و صنایعیه و باقیه و بحریه و باقیه مضافه بحریه به خالد ذموا سازیمه دار معلوماتی حاوی و اتمه تجاریه مک درسه اتمت و ممالک سازیمه باقیه جاری اولان قیامتلاری ازانلارین برقیسی محتوی اوقی اوزره جمه ایزدن کونلری ترکیه و فرانسیزه اولوق نشر اولور و اعلان و بیاسه یا قیامتلاری محتوی اولان قسم چهارشنبه کونلری دخی نشر اولوق غرض آریه لریسه بجاناً توزیع کولور

اعلان

غلامده و یووردو چاده سنده کاش
درسدات تجارت و زراعت و صنایع اوطله
سی داره سنک غلظه کوری باشنده محمد
علی پاشا خاندن ۳۵ و ۴۹ نورصولی مواقع
مخصوصه یقل ایدلرکی اعلان اولور .

موار مندرجه

زیتون یاغی تجارتی — ایپاقه و قوره بیاسیمی —
— قانی بیاسیمی — چینی بیاسیمی — دورون
بیاسیمی — تنکه بیاسیمی — قلابی بیاسیمی —
تجارتی — اعلانات — درسدات بیاسیمی .

زیتون یاغی تجارتی

زیتون یاغی مرکب زیتون اخرجاتی و اورویا
بیاسیملرله محصولات ممالک اجنبیه و باقیه
ایدله بیاسیمی ایتمون یاغ اعمالشک به برده
اجرا اولوقی لازم کله چی حقیقده اوله بعض
تایردن بحث ایلیمده .

اخیراً زیتون یاغی تجارتیده وقوعبولان
بعضی اجزایات و موشله وار یکدن معاملات
سیردی و زیتون یاغی بیاسیمی حقیقده بعض
معلومات اعطاسی ایجاب ایچدر .

معلومات کورو یاغله سنده آسیانیا، فرانسه،
ایتالی و یونستان زیتون یاغی اعمال ایدن ایللو-
چه مملکتلر اولوب بونلر صرفات داخله لری
تماماً تسویه ایدلرکن سکره اقسیم و ارایشیمی
زیتونلار یاغدرسه غیر مساعد اولان سائر
ممالک ایتیلک بیاسیملرله چوق مقدارده
زیتون یاغی اخراج ایلکهدولور . یونسالکدن
یاکیز فرانسه ایله ایتیلکده سنوی ۶۰۰ بیسک
طونو زیتون یاغی استحصالی اولوقدهدر .

سکن سنه زیتون محصولی و یو بیله زیتون
یاغی ذکر اولان مملکتلرک قسم اعظمده کاز
ساحلی اولدیلندن اکتلرله لایبار، اوستریا، امریقا
و قازاکی زیتون یاغی خارجدن تدارک ایدن
ممالک ایلر باربر فرانسه دخی ممالک شاهان زیتون
یاغی ایترا و اذخاله مجوز اولدور .

ایتمه بواجول سببه حال حاضرده مملکتده
ده زیتون یاغی تجارت و اخرجاتی توسع ایدرک
و شاکل خلی ترقی ایلدین و بوندنده خصوصیه
ازیمه، ممالکی، ادریمده ایوانلی، ساق و معانییه
کی زیتون یاغی محسوسله ایترا ایتن اولان
یرلره ارباب زراعت و تجارسات عیسیه مستعد
اولشلردور .

حال بوکه عربیسه ترقی ایدن و از جمله
ازیمه سکره غرضی تجاوز ایدن قیامت اخیراً
پورده بیدین ندی به قدر ندی به اوغرا شدر .
بو حال اسباب بتمدهدن نشأت ایتمده من
جهت زراعت ایل یاغی لارک و تجارتک تدبیرلرکنه
عمل اوله یلور .

هرنه قدر یکی محسوسلک اورولک زیتون
یاغ ممالککنده و باخصوصن آسیانیا ده مک ندی لک
اوله چی اکلده سندن طویلی مملکتیز تجاریه
اعطال اولان سیرا شردن برقیسی اخیراً
آسیانیا و سائر ممالک اجنبیه یا تجاریه و برلشده
قیامت تدبیریه ساده سبب بو اولوب زراعت
و تجارتک قصور و یاغ لریکنده سیرا شردک
ازیمه سنده و قیامتک تدبیریه تاثیر کلسی بو
تدبیری شته یچدر .

دقیقه بیان اولدیلدی و جهله اخرجاتیله
مشغول اولان تجارتمدن بعضیاری اتمه مک
سوق و اخرجاتیله لایسیده حرکت ایدوب به
قاپره لزومی درجه سنده اعتنا کورتمکده و نه
سوقات خصوصنده الکی اصولاری تطبیقه
غیرت ایچکهدولور . فقط تجارتمک اهمیت ویر-
مک ایتمه کلمی بوشله اخرجات تجارتسینک
عالمات روحی مایه سنده اولوب بوک عدم اعتنا
وقت محصولات ارضیه سندن الکی زیاده رعایت
و شهرت قازانین اولاتلارک تجارتی بیله خللدار
ایدور .

زیتون یاغی کی جزئی جمع برقان برمالک
تجارتیده ایسه بو قدر سیرکک مسنون تاثیرات
ضرریمی کوریله چیکی بیاندن مستعدور .

آکز تجارتی تصرف فکرله زیتون یاغی
فوجی و واریلارنک حمزی بوندیلدی یاغسک
نفاست و ضایفته خالی وریه جیک بوی هر
درو تاثیرات خارجیدن محافظه ایدرک و ایشانی
راهده قولایقده دلیوب قیولیه چی اولانلاری
استعمال ایچرک یاغ لریکنک اخراج اولدیلدی

مملکتده و تجاریه فساد و زوق و کولسینه
و یوسولته هم کوریلرک ضررینه و مهمه اجنی
مشتریک کسر قیامته شیت ویر نه ددرلر .
بعض تجارت بیسه بو به ضررله مروض
قالاق ایچون یاغ لریک تاثیر بوندله قیامتده
ایشانی سو قیامته بیاسیمی و یوزوالیسی شتمده
متمدل موسساری بقلمکده و ایز موندنه سو
قیامتدن اجتناب ایلکهدولرک کسیدیلرکی یا
اجاب جمع و تجارتدن محروم برقان یاغسولک
نه قدر موجب استراحت اولدیلدی یاغسولک
حال بوکه جزئی برهت ایل اجراسی قابل
اولان بعضی تدبیریه سنده هر وقت سو قیامته
بو حال و هیچ روقت ضررله مروض قالاق
مکدر .

زیتون یاغ لریکنک کسر و اجنی موجب
اولان سیرا شردن ریه حالا اصول قده اوزره
یاغ اعمال اولوقی کفیلدور . زیتون یاغی اتمده
قولایلان ایلاد و ایلاد قیامتک الکی استعمال
ایدلکده اولسی جای نظر بولمده بار بکده
بیشی ذیمه من بیاسیمه بوالات و اسطه سینه
بیرز اعمالک اصلاحیه نفیس یاغ لری اچهاریلر .
زیرا بلاد اجنبیه ده کی مشترکده بعضی یاغ
علمی خوبی کاسیمی ماکدن دکلی بلکه اصول
اعمالک قابیلدن نشأت ایلکهدولور .

زیتون یاغ لریکنده بعضاً کوریلان بوکی
نفاستده تجارتمده زراعتک تصوری واردور .
چونکه زراعت محصولی وقت زمانیه و حسن
سورته موبایله چی ریه زیتونلری اوزون مدت
آقا دجه هوایک تاثیراتیمروض اراقرله بونلر
چورومکده و چیاریلان یاغ لره برکتیک و کرف
قوروسو حاصل اولوقدهدر . بده مثلا دروس اقله
سند زیتونلر چندیمه قوتان اول اولورلدیلندن
زیتون یاغی قوی و آیشانله یلانی ایسده
رکی قولایلوب کوزل منظره منی غالب ایلکده
و هرکک بیله چیکی سورته قارورق قوروی
و آخر اولدیلندن اخرجاتیله یارامدهدر .

عقبات یاغ لریکنک اجنی یاغ لریکنک رقابته
مروض برقان شیل ساده بونلر کلدور .
بونلردن بشقه ایلم اچریده بعضی مختلرک
زیتون یاغ لریکنک یاوق و سیدام یاغ لریکنک
ایدرک عقبات یاغ لریکنک نفاست و وراجانک بر

“Defaatle beyan olunduğu veçhile ihracatla meşgul olan tüccarımızdan bazıları emtianın sevk ve ihracında lakaydane hareket edip ne kaplara lüzumu derecesinde itina göstermekte ve ne de sevkiyat hususunda en iyi usulleri tatbika gayret etmektedirler. Fakat tüccarımızın ehemmiyet vermek istemedikleri bu mesele ihracat ticaretinin adeta ruhu mesabesinde olup buna itina ve dikkat göstermemek; toprak mahsullerimizden en ziyade rağbet ve şöhrat kazanmış olanların ticaretini bile haleldar eder.

Zeytinyağı gibi cüzi gelir bırakan bir malın ticaretinde ise bu dikkatsizliğin büsbütün zararlı tesirleri görüleceğini açıklamak gereksizdir.

Fıçılar dayanıklı olmalı

Çoğu tüccarımız tasarruf fikriyle zeytinyağı fıçı ve varillerinin, içindeki yağın nefaset ve saflığına hanel vermeyecek ve bunu her türlü haricî tesisirlerden muhafaza edecek ve yolda iken kolaylıkla delinip kırılmayacak olanlarını kullanmayarak, yağlarımızın ihraç olunduıkları memleketlere varıncaya kadar bozulup dökülmesine ve bu suretle hem kendilerinin zararına ve hem de yabancı müşterilerinin ilgilerinin kesilmesine sebebiyet vermektedirler.

Bazı tüccar ise böyle zararlara maruz kalmamak için yağların soğuşun etkisiyle katılaşılarak sevkiyat esnasında sızmamaları ve bozulmaması zımında mutedil mevsimleri beklemekte ve yaz mevsiminde sevkiyattan kaçınılmaktadırlar ki kendilerini gereksiz şekilde gelir ve ticaretten mahrum bırakan bu ahvalin ne kadar abes olduğu meydandadır.

Halbuki cüzi bir himmet ile icrası kabil olan bazı tedbirler sayesinde her vakit sevkiyatta bulunmak ve hiçbir vakit zararlara maruz kalmamak mümkündür.”

Görüldüğü gibi ihracatta müşteri ve pazar kaybetmenin ciddi nedenleri arasında üst sırada, ambalaj sorunu geliyordu. O dönem en önemli ambalaj fıçı ve variller idi. Bunların yeterli sağlamlıkta olmaması, hem zeytinyağının kalitesine zarar veriyordu hem de taşıma esnasında ürün kaybına yol açıyordu. Önlenmesinin tek yolu ise ambalajda kaliteden taviz vermemekten geçiyordu. Yani küçük hesaplara yenilip büyük kazançlardan olmamak esastı.

Yağ üretiminde yeni teknoloji kullanılmalıydı

İkinci önemli sebep ise üretim teknolojisini yenilememektir. Eski yöntemlerle üretime devam etmek, hem üretim miktarını hem de ürünün kalitesini etkileyen bir husustur:

“Zeytinyağlarımızın talebinin kesilmesine yol açan sebeplerden biri de hâlâ usûl-ı kadime [eski yöntem] üzere yağ imal olunması keyfiyettir. Zeytinyağı imalinde kullanılan âlât ve edavâtı-ı atîkanın [eski alet ve gereçlerin] günümüzde kullanılması dikkat çekici bulunmakla beraber pek de bir şey denilemez ise de bu aletler vasıtasıyla da imalat tarzının ıslahıyla nefis yağlar çıkarılabileceği muhakkaktır.

Zira yabancı ülkelerdeki müşterilere bazen yağın yemesi hoş gelmemesi makineden değil belki imal yönteminin fenalığından kaynaklanmaktadır.

Zeytinyağlarımızda bazen görülen bu gibi noksanlara yağcılardan başka çiftçilerin de kusuru vardır. Çünkü çiftçiler mahsulü vakti zamanında ve en iyi şekilde toplayacak yerde zeytinleri uzun müddet ağaçta havanın tesirlerine maruz bırakmalarıyla bunlar çürümekte ve çıkarılan yağlarda bir ekşilik ve küf kokusu hasıl olmaktadır. (...)

Yağda tağşiş önlenmeliydi

Osmanlı yağlarını ecnebi yağlarının rekabetine maruz bırakan şeyler sade bunlar değildir.

Bunlardan başka son günlerde bazı muhtekirlerin zeytinyağlarımızı pamuk ve susam yağıyla tağşiş ederek Osmanlı yağlarının nefaset ve talebinin bir kata daha düşmesine sebep oldukları görülmektedir.

Yabancı ülkelerde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğunda pamuk yağının ithal ve imali ve alış ve satışı serbest ise de bundan muhtekirlerin istifade etmeksizin zeytinyağlarını tağşiş eylemelerinin kolaylıkla önü alınabilir. (...) Osmanlı zeytinyağlarının pamuk yağı ile tağşiş olunması yağlarımızın ecnebi piyasalarındaki talebinin zarar görmesine ve hem de dürüst tüccarın kazanç ve ticaretlerine durgunluk getirir.

Dolayısıyla ilgili mercilerin buna karşı bazı önlemler almasıyla mevcut mahzurlar kaldırılıp yok edilmiş olunursa günümüzde memleketimize yıllık ithal edilmekte olan beş milyon küsur kuruşluk zeytinyağı ithaline mahal kalmayacağı gibi 19 milyon kuruşa balığ olan ihracatımız da birkaç misli artmış olur.”

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nden Üç Öneri...

Kalkınmanın Üç Vasıtası:

Yayın, Eğitim ve Fuar

“Vatanın zengin ve mamur, milletin rahat ve mesut olmasına hizmet eder.” sloganıyla yayın faaliyetlerine İstanbul'da devam eden İzmir “doğumlu” Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, meşrutiyet sonrası hükümetlerini ticaret ve ziraat alanında yapılması gerekenler konusunda “nezaketle” uyarıyordu. Böylece yayın amacına uygun davranıyor; ismindeki Osmanlı sözcüğünün hakkını vererek, sayfaları sadece tercümelemlerle dolu bir haftalık yayın olmanın ötesine geçip, Osmanlı çiftçisinin ektiği biçtiği ürünleri merkeze alan yayınlar yapıyordu. Ticaret ve ziraat eğitiminin önemine inanıyor, ama en önemli eğitimin de anında uygulanabilecek bilgiler veren bir eğitim olduğunun altını çiziyordu. Diploma için eğitim yapmak yerine öğrencilere “faydalı bilgiler” kazandıran eğitimi savunuyordu. Gazetenin yayınları üç temel konu üzerinde yoğunlaşıyor, Meşrutiyet'in nazırlarını [bakanlarını] bu konularda tedbirler almaya çağırıyordu. Bunlar: Halkın anlayabileceği nitelikte sade yayınlar yapılması, içeriği güncel ve öğretmenleri bilgili ticaret, ziraat ve sanayi mekteplerinin açılması ve sayılarının çoğaltılması, son olarak da hem ürünlere yeni pazar ve müşteri bulacak hem de üreticileri teşvik edecek uluslararası nitelikteki fuar organizasyonlarının yapılmasıydı.

1- SADE VE PRATİK YAZILMIŞ TARIM KİTAPLARINA MUHTACIZ

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, 10 Şubat 1910 tarihli 18. sayısının “Düşündüklerimizden” başlıklı yazısında “Sade ve pratik yazılmış ziraat kitaplarına muhtacız” manşetiyle ifade edildiği gibi, herkes tarafından anlaşılan, tarım ve hayvancılık hakkında anında uygulamaya sokulacak bilgiler içeren kitaplar gerektiğini vurguluyordu.

اوجینبی سنه نوسرو ۱۸

(نجشنبه)

۲۸ کانون ثانی ۱۳۲۵

عتمالی زیرات کتوبی

سنه تاسیسی : ۲۳ نیسان ۱۳۲۳

وطیک زنگین و معمود ، ملنک راحت و مسعود اولسنه خدمت ایدر هفتاق فی غزیه در

آپونه شرطلری : عمالک عانیه ایچون برسنلکی پشین اوج مجیدیہ ، آلتی آیلنی اونوز غروش دوت آیلنی برمجیدیہ در
عمالک اجنبیه ایچون سنه کی اون پش ، آلتی آیلنی سکز فرآقدر . اداره خانه : درسمادده جفال اوغلتنه در .

آیری اولوق اوزده آزیجوق اوقور یازار کیسه لریک
آکلایه بیلا جیکلری بر دیاده و یایه بیلا جیکلری کی
ساده و عملی بر طرزده یازلش رساله لر ، کتابلر
ترتیب ایدرک مجاناً یا خود آز برقیاتنه آنلره توزیع
ایتمک احتیاجلریتمک اک مهملرندندر .

واقعا یکی اسول زراعتی کوسترتمک ایچون
شمدیلمک ولایت و لوا مرکزلیسنه زراعت فن
مأمورلری کوندلش ایسهده بونلرک لارنده او
قدر واسطه لری اولدینی کی بر ولایت و یالواده
یا لکر بولسان بر مأموره جوق شی یایه بر کن
هیچ بر شی یایه جیفندن زراعتزه عملی و ساده
زراعت کتابلری تدارک ایتمک زراعت نظارتنک
اک بیوک بر وظیفه سیدر . نظارت مشارالها هیئت
قیسی شمده یه قدر یایلمیان بو وظیفه نی اجرایه ،
بو تقصانزی اکلله همت ایدرسه اک بیوک خده
متلرندن بری بو اوله جقدر . زراعت عمومیه ،
سودجیلک و یشیرجیلک ، طادو حقیاق ، آریجیلک ،
قولسروم جیلک ، بوچک جیلک ، دوغجیلک ، کی
صنایع زراعتیه ، میوه ، سبزه باغچلریسنه حیوانات
اهلییه و سائریه دائر اداره خانه مزون عملی کتابلر

دوسوندر کلر مزون

ساده و عملی یازلش زراعت کتابلریسنه محتاجز

حیاتمز ، استقبالز ، راحتمز ، -مادتمز ایچون
شو ملکنده زراعتک ایلری کیسه سنه چالشمقندن
باشقه چاره مز اولدینی طن ایدرم انکار ایدمک
کیسه بو قدر . ملنک جاتنه ، استقباله تعلق ایدن
بر مسئلهده بون افراد ملنک لاندن کلدیکی قدر
چالشمسی فرض اولدینی کی حکومتنک ده چالشمق
ایسته بن ماته دلیلک ، رهبرلک ایجسی ، قولایلق
کوسترمی شرطدر ، حمد اولسون کوزیورنکه
آرتق اوقور یازار ذراعنک فکرلری او یاتمه و فی
یکی اسول زراعتی او کرتمک ایچون واسطه لر آرامنه
باشلامشدر . هیچ بر کیسه کورمدیکی و بیلمدیکی
بریشنی یایتمه مقننر اوله مه جیفندن باشقه حکومتنک
یایدنی کی حکومتنک ده زراعتک هر درلو احتیاج
چلری دفع ایدرک آنلره یکی اسول زراعتی
کوزلریله کویترتمک و زراعتک هر شعبه سنه آیری

“Okuma yazma bilenlerin de anlayacağı sadelikte olmalı”

Tarım, ülkenin gelişmesini sağlayacak tek çare olduğundan hükümetin bu alanda millete rehberlik etmesi gerektiği vurgulanan yazıda, yalnız “okuma yazma” bilen kişilerin anlayacağı basitlikte sade ve pratik kitaplar ile diğer yayınların hazırlanıp ücretsiz dağıtılması isteniyordu:

“Hayatımız, istikbalimiz, rahatımız, saadetimiz için şu mülkte ziraatın ileri gitmesine çalışmaktan başka çaremiz olmadığını zannederim inkâr edecek kimse yoktur. İstikbaline taalluk eden bir meselede bütün millet fertlerinin elinden geldiği kadar çalışması farz olduğu gibi hükümetin de çalışmak isteyen millete delillik, rehberlik etmesi, kolaylık göstermesi şarttır. Hamdolsun görüyoruz ki artık okuryazar, ziraatı öğrenmek için vasıtalar aramaya başlamıştır. Hiçbir kimse görmediği ve bilmediği bir şeyi yapmaya muktedir olamayacağından başka hükümetlerin yaptığı gibi hükümetimizin de çiftçilerin her türlü ihtiyaçlarını def ederek, onlara yeni usul ziraatı gözleriyle göstermek ve ziraatın her şubesinde ayrı ayrı olmak üzere azıcık okuryazar kimselerin anlayabilecekleri bir dilde ve yayabilecekleri gibi sadelik ve pratik bir tarzda yazılmış risaleler, kitaplar tertip ederek ücretsiz yahut az bir fiyatla onlara dağıtmak ihtiyaçlarımızın en mühimlerindenidir.”

“Pratik tarım kitapları soranlara ‘Yok’ demekten usandık”

Yeni usul ziraatın öğretilmesinin verimliliğin artırılması için önemli olduğu, bu amaçla görevlendirilen fen memurlarının ellerinde yeterli malzeme ve vasıtaların bulunmadığı aktırılan yazıda, halkın bu yöndeki yayın taleplerine gazete idaresi olarak olumsuz cevap vermekten mahcup oldukları ifade ediliyordu:

“Vakıa yeni usul ziraatı göstermek için şimdilik vilayet ve liva merkezlerine ziraat fen memurları gönderilmiş ise de bunların ellerinde o kadar vasıtaları olmadığı gibi bir vilayet veya liva da yalnız bulunan bir memur, çok şey yapayım derken hiçbir şey yapamayacağından çiftçilerimize pratik ve sade ziraat kitapları tedarik etmek Ziraat Nezaretinin en büyük bir vazifesidir. Adı geçen Nezaret Fen Heyeti, şimdiye kadar yapılmayan bu vazifeyi icraya, bu noksanımızı ikmale himmet eder-

se en büyük hizmetlerinden biri bu olacaktır. Genel ziraata sütçülük ve peynircilik, tavukçuluk, arıcılık, konservecilik, böcekçilik, dutçuluk gibi sanayi-i ziraiyeye; meyve sebze bahçelerine, evcil hayvanlara dair idarehanemizden pratik kitaplar sual eden kişilere karşı ‘Hiç yok’ diye cevap vermeye alimallah sıkılıyoruz. Maatteessüf mesleğimizin bu noksanını mahcubiyetle itiraf etmeye mecbur kalıyoruz.”

“Tarım kitapları yazımı için müsabaka açılmalı”

Gazete pratik tarım kitapları soranlara, “Maalesef hiç yok” demekten usandığını dile getirirken, bir çözüm önerisi getiriyordu. O da tarım kitapları yazım müsabakası açılarak, dereceye girenlerin parayla ödüllendirilmesi ve kitaplarının basılmasını teşvik eden bütçe tahsis edilmesiydi:

“Bu gibi vatana faydalı kitapların basılıp dağıtılması için milletin terkakisi ve yücelmesini düşünen Meclis-i Mebusan’ımız yıllık bir iki bin lira bir fedakârlık etmekten çekinmez. Çünkü bu gibi masraflar fazlasıyla meyve verici yani varidat getirici masraflardır. Vakıa geçen sene Ziraat Nezareti bütçesine konulan ziraat kitapları ve risaleleri telif ve tercüme mükâfatı, bin liradan iki yüz liraya indirilmiş ve bunun için ehemmiyetli bir şey vücuda getirilememiş ise de bu seneki bütçenin tasdikinde nazar-ı ehemmiyete alınacağını ümit ederiz. Meslektaşlarımız içinde bu gibi faydalı eserler vücuda getirilmiş ve maatteessüf baskı masraflarından dolayı şimdiye kadar yayın sahasına koyamamış zevat tanıdığımızdan Ziraat Nezaretinde en iyi kitap telif edenlere mükâfatlar vaadiyle bir müsabaka açıldığı vakitte bu eserlerin basılacağı ve daha birçok eserler vücuda geleceği tabiidir.”

2- “ZİRAAT, SANAYİ VE TİCARETİ ANCAK SERGİLER İLERLETİR”

Gazetenin aynı sayıda özellikle tarım ve sanayinin gelişmesi için gündeme taşıdığı konulardan biri de uluslararası nitelikte bir ziraat ve sanayi fuarının yapılmasıydı. “İstanbul’da beynelmilel bir meşher-i umumi küşadı [genel sergi açılması]” başlıklı değerlendirme, “Genel sergiler yani her milletin iştirak edeceği umumi sergiler; bir milletin iktisadi ilerlemesinin mir’atı [aynası] ve saikidir. Sergiler bir memlekette mahsulat-ı ziraiye ve sınıyenin nefis ve ehven surette istihsalini teşvik ve revacını temin ettiği

gibi ona dış pazarlar [mahreçler], müşteriler tedarik eder.” tespitiyle başlıyordu.

“Ziraat, sanayi ve ticaret ancak sergilerle büyür”

Yazıda sergilerin faydası şöyle anlatılıyordu:

“Sergiler; bir memleketin malını aleme teşhir ederek iyi mahsul istihsal veya imal edenleri mükafatlarla teşvik etmek ve diğer müstahsilleri de sanatlarındaki terakkiyat ve ıslahatı bilfiil göstererek onların dahi terakkisine hizmet etmek ve mahsulat ve mamulat-ı dahiliyeyi [yerli mahsul ve mamulleri] ziyaretçilere göstererek müşterilerini artırmak ve taleplerini temin eylemek için açılır. Bir memleketin ümran ve serveti; yani ziraatı, sanayi ve ticareti ancak sergiler sayesinde terakki eder, büyür. Bu hakikati çoktan beri takdir eden Avrupa ve Amerika hükümetleri ara sıra memleketlerinde umumi ve hususi sergiler küşat ederek milletlerinin iktisadi faaliyetlerini artırmak ve ticari ve sanayi ilerlemelerini sağlamaktadırlar. Bu hususta en ileri giden Fransa, Amerika cumhuriyetleri ile Belçika, Japonya, İtalya hükümetleridir. Anılan hükümetler sergilerin faydalarını hakkıyla takdir ederek hiç olmazsa her on senede bir umumi sergiler ve her sene hemen her vilayetlerinde hususi sergiler açmakla iktisadi ilerlemeleri temine gayret etmektedirler.”

Fuarların faydalarının anlatıldığı bu girişten sonra esas amaçlarının Türkiye’de böylesi sergilerin yapılması olduğu aktarılan yazıda, “Sergilerin gayr-ı kabil-i inkâr olan [yadsınamaz] faydaları pek çok ve pek büyük olduğu cihetle maksadımız, bunları ayrıntılarıyla anlatmak değil memleketimizde de bundan sonra bu gibi sergilerin açılmasını tavsiye eylemektir.” denilerek, II. Abdülhamid döneminin kötülenmesi ihmal edilmeden, şöyle devam ediliyordu:

“Uzun senelerden beri idare-i istibdadın tahrip ettiği memleketimiz; ilerleyebilmek ve ticari faaliyetin iyisini temin eylemek için sergiler gibi ilerlemeyi teşvik eden tedbirlerin hızla uygulanmasına muhtaçtır. Meşrutiyet hükümetimiz aciz mütalaalarımızı dikkatten uzak tutmayacağına eminiz.”

Vilayetlerde 25. yıl sergileri düzenlendi

Türk fuar tarihi açısından kıymetli bilgilerin verildiği değerlendirilmedi, çeşitli nedenlerle başlatılan ulusal fuarların sürdürülemediği aktarılıyor; hatta Türk fuarcılığı için büyük hamle dönemi olan Sultan II. Abdülhamid devri, küçük siyasi endişeler ve İttihat ve Terakki hükümetine yaranmak için insafsız sözcüklerle eleştiriliyordu:

“Memâlik-i Osmaniye’de ilk sergi Cennetmekan Sultan Abdülmecid Han devrinde açılmıştır. Dersaadet’te [İstanbul’da] Sultanahmet Meydanı’nda açılan bu sergi vaktin haline göre haylice rağbet görmüş ise de maatteessüf bilahare Hakan-ı sabık ve esbak devirlerinde yapılan israf ve sefahat memleketin terakkisini düşünmeye mâni olduğundan memleket bu gibi vasitalardan mahrum kalmıştır. Yunan Muharebesi’nden sonra açılan Evlâd-ı Şühedâ ve Ma’lûlîn-i Guzât Sergisi’nde yaladığı balık tadı ağızında kalan Orman ve Maden ve Ziraat eski nazırı Selim Melhame; menfaat elde etmek maksadıyla Dersaadet’te beynelmilel bir ziraat ve sanayi sergisi açılmasını saraya teklif etmiş ve hatta iradesini de elde etmiş ise de bilahare saraya verilen bir jurnalde sergi münasebetiyle İstanbul’a gelecek birçok yabancı ziyaretçi bağlamında anarşistler dahi bulunacağı ihtimalinden bahsedilmesi Abdülhamid’in evhamına dokunduğundan bu girişimden vazgeçilmiştir. O sırada sergi planını tanzim ve sergi dairesini tertip etmek üzere İtalya’dan celp edilen mimar Mösyö D’aranko uzun müddet Orman ve Maadin Nezaretinde ihdas edilen mimarlıkta istihdam olunmuştur. Eski Hakan’ın 25. cülus yıl dönümü münasebetiyle bazı vilayetlerde hususi sergiler açılmış ise de hükümet memurları kalabalık toplanmaların İstanbul’ca fena yorumlanmasından korktukları cihetle sergiyi emniyetle ilana cesaret edemediklerinden ve ahali de bunu hükümetin bir nümayişi gibi telakki ettiklerinden faydası mahdut kalmıştır.”

Meşrutiyet’in ilk sergisi

Meşrutiyet’in ilanından sonra Osmanlı’da gerçekleşen ilk serginin Bursa’da düzenlendiği kaydedilen yazıda, bu serginin bazı eksikler taşıdığı dile getiriliyordu:

“Devr-i Meşrutiyet’in ilk sergisi Devlet-i Osmaniye’nin ilk payitahtı olan

Bursa şehrine nasip olmuştur. Taht-ı himâye-i müfahhame-i Hazret-i Padişâhî'de geçen temmuzun 10'unda açılan ve ağustos nihayetinde kapatılan bu sergi takdir ve istifadeye değer olmakla beraber acele ile tertip edildiği cihetle bazı noksanları havi olduğundan diğer sergilerde ıslahına çalışılacağı şüphesizdir. Sergide teşhir edilen ziraat mahsullerinin nerede ve kimin tarafından üretildiği gösterilmediği için alelade hububat ve sair mahsulat numunelerini kavanozlar içinde teşhirden ibaret kalmıştır. Sanayi-i Nesciye ve Hadidiye Şubesi'ndeki eşya bilhassa takdire değer idi. Her sene vilayetlerdeki bu gibi hususi ve mahalli sergiler açılmasına ehemmiyet verilmekle beraber payitahtta beynelmilel umumi bir sergi açılmasına tevessül etmek ziraat, ticaret ve sanayimizin şimdiki ve gelecekteki ilerlemesi için en büyük şarttır."

"1914 ya da 1915'te İstanbul'da beynelmilel bir sergi yapalım"

Yazıda İstanbul'da büyük bir uluslararası sergi düzenlemek için görüşmelerde bulunan İngilizler hakkında bilgi de veriliyordu. İstanbul'da mutlaka uluslararası ölçekte bir sergi düzenlenmesinin gerekliliğine vurgu yapılan yazıda, istenilen sonuçların alınabilmesi için iyi bir hazırlık dönemi geçirilmesinin altı çiziliyordu:

"Birkaç ay evvel [1910] bir İngiliz heyet-i maliyesi tarafından Dersaadet'te umumi bir serginin açılmasını deruhte için hükümete müracaat olunmuş ve şartlarını içeren evrak, merciine takdim kılınmış idi. Alalecele ve yarım yamalak bir sergi yapmaktan ise etraflıyla proje ve planlarını hazırlayarak, üç dört sene sonra beynelmilel bir sergi açılması daha ziyade temin-i muvaffakiyet eder. Osmanlı vilayetlerinde öyle takdir edilesi mahsul ve mamuller bulunur ki Avrupalıların değil memleketimiz içinde bizim bile varlıklarından haberimiz yoktur. Binaenaleyh 1910 Nisan'da Brüksel'de,

"Ticaret Mektebi-i Alisi" başlıklı yazı

1912'de Tokyo'da açılacak büyük sergilerden kazanılacak deneyimlere göre 1914 veya 1915 senelerinde Dersaadet'te umumi bir ziraat ve sanayi sergisi açılmasına şimdiden tevessül edilecek olursa memleketimizin iktisadi durumları bir ilerleme ve faaliyet devresine girdiği gibi İstanbul şehrinin imar ve tanzifat vasıtaları süratle tamamlanmış ve yabancı ziyaretçiler yüzünden memleketimize bir hayli servet girmiş olur.”

3- “BU MÜFREDATLA MÜTEŞEBBİS VE TÛCCAR YETİŞMEZ”

Osmanlı ziraat sektörü temsilcisi olan yayıncıların gördüğü üçüncü önemli “geliştirici” faktör ise yüksek ticaret mekteplerinin çoğaltılmasıydı. Türkiye'nin sahip olduğu ziraat ve ticaret potansiyelini ve coğrafi avantajları kendi lehine kullanabilmesi, “ticareti bilmesine” bağlıydı. Bunun ise tek şartı eğitimdi. Memleket ancak bu şekilde zengin olabilirdi. Ticaret ve tarım rüzgârı ve ülküsü mektepler vasıtasıyla estirilirse, hükümet memuru olma hayalinin yerini müteşebbis olma hayali alacaktı. Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, 24 Şubat 1910 tarihli 33. sayısında yer alan “Ticaret Mekteb-i Alisi” başlıklı yazısında bu konuya parmak basıyordu:

“Ticaret cehlimiz sebebiyle terakki edemedik”

“Memleketimiz kadar ticaret mevkii müsait hiçbir memleket tasavvur edilemez. Bu kadar büyük sahillere, denizlere, üç mühim kıtanın buluşma mahalline, Uzak Doğu yolunun bütün vasıtalarına malik olan memleketimiz ticarete karşı olan cehlimiz [bilgisizliğimiz] sebebiyle terakkiden kalmış, pek bîçaredir. Milletimiz bu cehil ileldir ki elde edeceği ticari mevkii birtakım ecnebilere, Yunanilere, Avusturyalılara, Almanlara, İngilizlere kaptırmıştır. Biz ticaret, ziraat, sanayi gibi memleketi zengin edecek işlere ehemmiyet vermedikçe, memuriyet-i hükûmet denilen o bâb-ı atalette bekledikçe servetten, fikirten, teşebbüsten düştükçe düştük. Geçen hükûmet birçok talebe yetiştiriyor, yüksek mektepler her sene birçok gence şahadetname [diploma] veriyordu. Halbuki bu talebe koyundan farklı değillerdi, çünkü hükûmet elindeki döğeniyle onları hangi tarafa sevk eder ise, onlar da başlarını miskinâne eğip o tarafa giderlerdi. Çünkü bîçareler düşkün idi, terbiyeleri onları ancak bâb-ı hükûmete müracaata mecbur ediyor; başka hususi işlerde çalışmayı göze aldırıyor; hicap eyliyorlardı.”

“Ticaret mekteplerine behemehal muhtacız”

Öğrencileri hükûmette memuriyet peşinde koşmaktan alıkoymak, onların ticaret hakkındaki cehlini kaldırmakla mümkündür ancak üç kıtaya yayılmış Türkiye topraklarında yeterli kadar ticaret mektebi yoktu. Olanların ise programı güncel ve yeterli değildi. Bu konuya değinilen yazı şöyle devam ediyordu:

“İşte memleketimizde yetişen diğer mekteplerin mezunları gibi, ticaret mektebi mezunları dahi birtakım yollarla memuriyet-i hükûmette girmek için çareler aradılar, istedikleri miskinlik mevkiini buldular. Mamafih bazı gayretli talebe fedakârlık ettiler, elân da ediyolar. Bu da inkâr olunamaz.

Memleketimizde Maarif Nezaretinin idaresinde bir ticaret mektebi mevcuttur ki buna Devr-i İstibdat'ta 'Hamidiye Ticaret Mekteb-i Âlisi' derlerdi. Bundan başka Selanik'te üç, İzmir'de bir hususi, Dersaadet'te Büyükada'da bir Rum ticaret mektebi, birkaç ufak ecnebi ticaret mektebi vardı. İkinci kısım mekteplerden pek de umumi istifade eylemek mümkün değildir. Çünkü kimisinde ticarî malumat eksiktir, kimisi de bazı ekonomik amaçlara binaen açılmıştır. Mamafih ticareti bu kadar ehem olan memleketimizde işte yalnız bir ticaret mektebi var, eğer bu ticaret mektebi şimdiye kadar iyi bir programla çalışmış olsaydı yine şayan-ı teşekkürdü. Çünkü epeyce bilgili erbab-ı ticarete, ticaret mual-

“Ticaret Mekteb-i Alisi” başlıklı yazının devamı

limlerine malik olurduk. Halbuki iş tamamıyla aksi oldu. Memleketimiz gibi gayet geniş bir sahaya malik olan bir yerde müteaddit ticaret mektepleri ister. İstanbul, İzmir, Selanik, Trabzon yahut Samsun, Beyrut, İskenderun gibi mevkilerde âli ve mütevassıt [yüksek ve orta] derecelerde ticaret mekteplerine behemehal muhtacız. Bu mühim ticari mevki-lerden başka ikinci derecedeki ticaret merkezlerinde idadi derecesinde, ticaret mektepleri de tesis eylemeliyiz. Eğer Maarif Nezareti bunlara ehemmiyet vermez de bir köhne ticaret mektebi ile kalacak olur isek, emin olalım ki, ‘Memleketimizde ticaret terakki etmelidir’ demek pek boş bir söz sarf etmekten, havaî bir temenniden başka bir şey olamaz. Neticede biz de yine böyle hakir ve fakir kalmış oluruz.”

“Müfredat öğrenciyi müteşebbis yapacak nitelikte değildir”

Ziraat ve Ticaret Gazetesi daha önce bir Osmanlı vilayeti olan Bulgaristan’ın sahip olduğu ticaret mektebi sayısının bile Türkiye’den fazla olmasını eleştirerek, mektep sayısının azlığından sonra ikinci önemli husus olan müfredatın yetersizliğine ve eksikliğine dikkat çekiyordu. Gazeteye göre bu programla “bir efendiyi bir müteşebbis ve iyi bir tüccar yapmak” mümkün değildi. Elbette yazı, II. Meşrutiyet’ten hemen sonra kaleme alındığı için Sultan II. Abdülhamid dönemiyle ilgili kötüleyici ifadelere yer verilecekti:

“Memleketimizin büyük bir vilayeti kadar olan Bulgaristan’da iki büyük ticaret mektebi bulunuyor. Özel ticaret mektepleri bundan tabîi hariç. Bulgaristan gibi ticarete bize nispeten pek geri bir hükümet, ticareti ilerletmek için iki ticaret mektebi tesis eder ise bizim ne kadar ticaret mektebine malik olmamızı Maarif Nazırı takdir eylesin!

Ticaret mektebimizin programlarının devr-i sabıkta ne kadar yavan olduğunu izah eylemeğe burada lüzum görüyorum. Ticaret mektebine verilen ehemmiyetin noksanlığını şununla anlayalım ki mektebe tahsis edilecek bir bina bulunamamış idi de nihayet geçen devr-i meşumun [uğursuz devrin] ‘Ah şu mektepler olmasa Maarif Nezareti dairesini mevcut varidatla kendi kendine pek güzel idare ederdim’ diyen Maarif Nazırı Haşim Efendi’nin arabalık ve ahır dairesi ticaret mekteb-i âlisi (!) ittihaz edilmişti.

Mektebin programı katiyen mezun olan bir efendiyi bir müteşebbis, iyi bir tüccar yapacak bir halde değildir. Mektepte iyi kafa patlatanlar bir tüccara iyi bir katip olabilirler; lakin başlı başına ticaret yapacak mühim bir uzuv katiyen olamazlar. Buna da sebep programların ve tarz-ı tedrisatin noksanıyettir. Mesela en lüzumlu bir ders olan emtia-i ticariye [ticaret malları] dersi hiçbir vakit lüzumu olan derecede değildir. Verilen malumat bir takım kimya, hikmet, coğrafya, ziraat kitaplarından toplanma şeylerdir. Bu bapta zikredilen istatistikler bundan yarım asır evvele aittir. Halbuki bugün [marcahandises commerciales] emtia-i ticariye dersi Avrupa'da pek mühim bir fen haline gelmiştir. Tüccar olacak bir kimse için bu dersi behemehal bilmek elzemdır. Hâl-i hazırda bu mühim fen Avrupa'da pek geniş olarak tedris edilmektedir (...).”

“Dil yok, iktisat dersi yeterli değil”

Avrupalı öğrencilerin büyük fabrika, imalathane ve ticarethaneleri ziyaret ile kitapları okumayı birleştiren, “o ticaretin hemen mütehasısı” olduğuna dikkat çekilen yazıda, Osmanlı'daki vaziyet şöyle izah ediliyordu:

“Vakıa bize denilecek ki: Bizde fabrika da, öyle büyük ticarethane de, âsâr da yok. Evet teessüf ederiz ki yok, fakat bizim ticaret talebemiz de malumatlarını muallimleri gibi Fransızca eserlerden tamamıyla edinebilirler.

Tatbikat-ı fenniye namıyla okunan ders, sanki fennin ticarete tatbiki olacak. Bu derste idadiyede görülen hikmet ve kimya derslerine birkaç şey ilave edilmekten başka bir şey yapılmıyor. (...) Avrupa ticaret mekteplerinde gördüğümüz gibi pratik, hususi defterle tedrisat icra edilmiyor. (...) Evet, muallim o dersin hakiki mütehasısı değildir. Ve onun için de kendisi defter başına geçse nazariyatını parlak ifadelerle izah eylediği bu defterlerin içinden çıkamayacağını hissediyor.

Lisan tedrisatı katiyen yok. (...) Okunan ilm-i iktisat dersi katiyen kafi değil. Tarih-i ticaret, stenografi, daktilografi, malumat-ı esasiye-i ticariye, elsine-i cariyeye-i ticaret, ticarethane idaresi, istatistik, coğrafya-i ticari derslerinden bir kısmı hiç okunmamakta bir kısmı pek nakıs tedris edilmektedir.”

“Öğretmenler ticaret uzmanı değiller”

Gazeteye göre bunca yıllık ticaret mektebi mezunlarından arzu edilen sonuçların alınamamasının sebeplerinin başında “öğretmenlerin yetersizliği” geliyordu. Gazete bu iddiasını somut örnekle delillendiriyordu:

“Ticaret mektebi muallimleri katiyen ticaret mütehasısı değildir. Cümlesi sonradan birer ilmin, fennin tahsiline memur olmuş zevattırlar. Mesela yeni Maarif Nazırı Emrullah Efendi mektepte geçen seneye kadar tatbikat-ı fenniye okutmakta idi. Düşünölsün, Emrullah Efendi gibi felsefe ile iştigal eden bir kimsenin tatbikat-ı fenniye-i ticariye okutması ne kadar gariptir.”

“Memleketin biçare kalan ticaretini kimse savunmuyor”

Meşrutiyet ile birlikte memlekette bir kalkınma hamlesinin başladığı ancak bu hamlenin ticarete uğramadığı belirtilen yazıda, yokluklar ve yoksunluklar şöyle özetleniyordu:

“Bütün memleket, Meşrutiyet’in ilanı üzerine çalışmaya başladı. Her mektepte terakkiye ufak, büyük adım atıldı. Fakat ticaret mektebi ufak birkaç şeyden başka programını tebdil etmedi. Bilakis pratik bir tacire lazım olamayacak bir iki şey ilave edildi. Memleketin biçare kalan ticaretini kimse müdafaa etmiyor. Ziraat, sanayi mektepleri için o kadar makaleler yazılıyor da ticaretten hiç bahsedilmiyor. Memleketimizde ticarete mütehasıs erbab-ı kalemin noksanlığı, vatana pek büyük menfaatler temin edecek bu mesleği müdafaaasız bırakıyor.”

“Laboratuvar yok, muallimlerde şevk yok”

Yazıda ticaretin yükselmesi için gerekli olan ama Türkiye’de “olmayanlar” da sıralanıyordu. Bunların başında idealist “hocalar” geliyordu:

“Mektepte bir müze yok. Laboratuvar yok. Emtia numuneleri yok. Muallimlerde şevk yok. Dersleri kaçamak kabilinden derme çatma okutuyorlar. Talebe efendiler muallimleriyle bankalara, ticarethanelere, antrepolara, müessesat-ı nafia ve ticariyeye, fabrikalara, limanlara, ticaret mevkilerine götürölmüyor. Muallimlerimiz talebe ile böyle gezmekten

ari ediyor. Nitekim Rus yüzer sergisi İstanbul'a geldiği zaman emtia-i ticariye hocası talebe ile sergiye kadar gitmeğe pek nazlandı ve galiba da talebeye refakat etmedi. Halbuki bizim gibi herkes görüyor ki Peşte'den, Viyana'dan, Bükreş'ten, Sofya'dan pek çok ticaret talebesi şehrimize kadar gelip tatkiyat-ı ticariyede bulunuyorlar. Halbuki bizim ticaret mektebi talebemiz, değil yabancı ülkelerde ve kendi ticari şehir ve iskelelerimizde ve hatta İstanbul ticaret mevkilerinde tatkiyat yapamıyorlar.”

“İlerleme ziraat, sanayi ve özellikle ticarettedir”

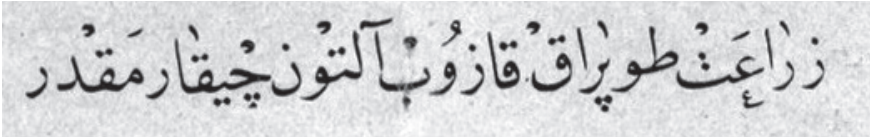
Memleketin ilerlemesi için mutlaka gençlerin Avrupa'ya gönderilip eğitim almalarının sağlanmasına işaret edilen yazıda, Maarif Nezareti bu konuda duyarlı olmaya çağırılıyordu:

“Maarif Nezaretinin ticaret mektebine verdiği ehemmiyetin noksanlığı şununla sabit ki şimdiye kadar bir mütehassısı olmayan şu mühim fenlerin tahsili için Avrupa'ya her kısım fenden az talebe gönderdi. Eğer Maarif Nezareti Avrupa'ya çok ticaret talebesi gönderir ise ticaret mektebi ıslah edilir, diğer merkezlerde ticaret mektepleri açılabilir. Yoksa mütehassıs olmadan çalışmak istenilen faydayı vermez. Avrupa'dan muktedir muallimler getirmek ve hatta mektep müdürlüklerini onlara havale eylemek de fayda verir.

Maarif Nazırı beyefendi, ticaret mektebinin karışıklığına bîgane değildir. Vakıa Nazır devr-i istibdatta orada muallim idi. Şimdiki hal ise devr-i sabıktan pek de farklı olmadığını da bilirler zannederim. Memlekette dört hukuk mektebinden ziyade dört ticaret mektebine lüzum vardır. Dört hukuk mektebi açmağa vesile bulan Maarif Nezareti, elbet iki mükemmel ticaret mektebi de açabilir. Biz terakkiperverler hükûmetten bunu talep ve temenni ederiz. Çünkü biz terakkiyi ziraat, sanayide ve hususiyile ticarete buluyoruz.”

Edhem Nejad'ın 1913'te Dile Getirdiği Gerçek

“Ziraatımızı Korumak İçin Ticaret... Ticaretimizi Korumak İçin Ziraat...”

Toprak dergisinin logosunun altında, “Ziraat, toprak kazıp altın çıkarmaktır” ibaresi yer alıyordu.

II. Meşrutiyet sonrası mizahtan siyasete, edebiyattan ziraata kadar neredeyse her alanda çok sayıda dergi yayınlandı. Ziraat alanı dergi yayıncılığı bakımından şanslıydı. Bunlar arasında çok sayıda ziraat dergisi bulunuyordu. Ancak dergiler karıştırıldığında yayınlayan, başyazar ve muharrir kadrosunun ağırlıklı Osmanlı tebaası gayrimüslimlerden oluştuğu görülür. Bunun istisnalarından biri, Toprak dergisiydi. İlk sayısını 14 Mart 1913 tarihinde yayınlayan dergi, 15 günde bir çıkıyordu. Bir seneden biraz fazla süren birinci dönem yayın hayatı, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından az önce baskıya verilen 21. sayı ile Haziran 1914 tarihinde sona erdi.

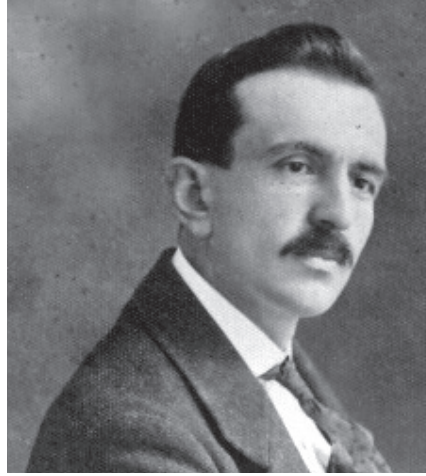
“Ziraat, toprak kazıp altın çıkarmaktır”

Kendini “zirâh ve ticarîh mecmua” şeklinde tanıtan Toprak, ilk sayıdan ibaret logosunun altına tarıma verdiği önemi vurgulamak için şu sloganı yerleştirdi: “Ziraat, toprak kazıp altın çıkarmaktır.” Son sayıya kadar derginin kapağını süsleyen bu sloganın üstüne bir iki sayı sonra, Kur'an-ı Kerim'den Enbiya Suresi 105. ayet-i kerimesinde geçen “Ennelarze ...” ibaresi yerleştirildi. Altına ise ayetin anlamından mülhem hazırlanan, toprağın ve çiftçiliğin ehemmiyetini vurgulayan şu cümleler konuldu:

“Toprağı işleyenleri ona sahip ederim; bu kanuna riayet etmeyenler ona layık olmazlar. O mülke başka kimseleri varis kılarım.”

Türk tarımının bütün boyutlarıyla fotoğrafını çekip paydaşlarını bilgiledirmeyi ve yeniden diriltmeyi hedefleyen Toprak dergisi, bu amaçla Çiftçi Kütüphanesi adıyla örgütlenmiş ve aynı isimle ciddi bir yayın külliyatı oluşturmayı hedeflemişti. Çok açıktı ki Toprak dergisi, birkaç idealist Türk tarafından çıkartılıyordu. Ülkenin kalkınmasının

ancak Türk çiftçisine sahip çıkılmasıyla, toprakların modern yöntemlerle işlenmesiyle, tarıma ciddi politikalarla önem verilmesiyle ve tarımsal ürünlerin yine Türk tacirler vasıtasıyla ticaretinin yapılmasıyla mümkün olacağına inanan bu idealist kadro, hükümete karşı yapıcı eleştiriyle bezeli bir üslup kullanıyordu.

“Ziraat mi evvel, ticaret mi?” makalesinin yazarı Edhem Nejad

“Ticaret ziraatın tamamlayıcı parçasıdır”

Bunun izlerini daha ilk sayılarda neşrettikleri yorum ve makalelerle ortaya koydular. Bundan tam 107 yıl önce, Türkiye'nin kurtuluşu için çiftçiliğin özendirilmesi suretiyle yeni bir tarım hamlesi başlatılması gerektiğini savunan Toprak, hükümeti, ziraat mektepleri açarken ticaret mekteplerini ihmal etmekle eleştiriyordu. Bu bir tarım dergisi için son derece sıra dışı bir yaklaşımdı. Hatta konu “Ziraat mi Evvel, Ticaret mi?” başlıklı yazıda etraflıca ele alınarak, bu iki alandan hangisine öncelik verilmesi gerektiği masaya yatırıldı. Çeşitli ziraat dergilerinde yazıları çıkan ve Osmanlı'da “iştirakiyûn” hareketlerinde yer alan Nejad, önce ziraatı önceleyen politika gütmek isteyenleri tenkit etti ve ardından da “Bir ağızdan tuhaf bir söz işitmiş idim. Bu söz hükümet lisanından bile işitilmiş idi: ‘Ticareti ve ticaret usullerini daha evvel ıslah edelim, bu yolda ilerleyelim, sonra ticaret,

ziraatı tabiatıyla ıslah edecektir.’ Demek istiyor ki ticaret ziraattan daha evveldir. Bu doğru mu? Ticaret veya ziraat evveldir deyip işin içinden garabetle çıkmak mümkün olamaz.” diye yazdı. Nejad, “Memleketimizde ticaret ziraatın tamamlayıcısı parçası gibidir. Fakat ticaretsiz ziraat da yokluğa mahkumdur. En ufak bir buğday danesiyle hem ziraat, hem ticaret işgal eder.” ifadesini kullanarak, ülkedeki bir buğday tanesinin dahi ziraat ve ticaret birlikte olmadan yetişemeyeceğini, hak ettiği değeri bulamayacağını vurguluyordu.

“Çiftçi fakirleşirse tüketim de azalır”

Ayrıca 20. yüzyılın başı itibarıyla Türkiye halkının çoğunlukla çiftçilik yaptığını hatırlatarak hayatî bir gerçeğin altını çiziyordu. “Mahsulat” di-yordu Nejad, “onun [çiftçinin] gayret eliyle çıkar. Çiftçinin bu gayreti ihracatı temin eder. Gerek memleket dahilindeki alım-satımı temin eden ve gerek ihracatı yapan çiftçidir.”

Çiftçinin sadece ihracat değil ithalatla da doğrudan ilgili olduğuna, çiftçiliğin hakkıyla yapılmaması halinde kazancı olmayacağından fakirleşeceğine, fakirleşince de zorunlu ihtiyaç maddeleri arasında bile bir tercih yapıp mecburen en az ile idare edeceğine işaret ediyordu. Nejad şöyle yazıyordu:

“Yani az tüketir. Memleketten ithalat emtiası tüketiminin azalması, çiftçiliğin fena gittiğine, fakirliğin kendini gösterdiğine delil olur. Dolayısıyla ortaya çıkıyor ki ziraat ticarete her zaman etkisini gösteriyor.”

“Türkiye’nin üç çeşit taciri vardır”

Nejad’ın bir asır önce Türkiye’de ticareti elinde tutan tüccar profilini analiz etmesi bugüne ışık tutacak niteliktedir. Türkiye’de üç çeşit tacir bulunduğunu; birincisinin “pek eski usulde çalışan ve yenilikleri bilmeyen cahil tacir”, ikincisinin “yeniliği öğrenmiş yerli tacir”, üçüncüsünün hariçten gelme veya Levanten bilgili tacir” olduğunu kaydeder. Sonra da şu bilgileri aktarır:

“Birinci[si] ticareti hiç bilmez. Onun gelişimi ya pek aheste ahestedir; ya durmuştur veya yavaş yavaş düşmektedir. Memleket bu tacirin ça-

lışma ve gayretinden bir istifade temin edemez. İkinci çeşit tacirler her ne kadar memlekete en faydalı hizmetleri ifa eyliyorlar ise de ifa eyledikleri hizmet pek kapsamlı değildir. Temenni etmeli ki bu sınıf daha aydın, daha bilgili olarak artsın.

Gelelim üçüncü nevi ecnebi ve Levantenlere: Memleketimizde ithalat ve ihracat ticareti maatteessüf ekseriyetle bunların elindedir. Ecnebi tacirlerin çoğunluğunu Yunanlılar oluşturur. Yunanlıların her hususta olduğu gibi vatanımızın hayatına ilişkin ticarete dahi ne büyük hilekârlıklar yaptığı izaha hacet yoktur. Levanten denilen şarklılaşmış ve vatansızlaşmış ma-i leziz [tatlı su] Frenkleri ise kişisel çıkarları uğrun-da çıkarlarını ve servetini [düşünüp], milli ekonomiyi düşünmekte hiçbir his ve alakaya sahip değildirler.”

Genç ve idealist Edhem Nejad, Türk çiftçisini esas sömürenin Levanten tüccarlar olduğunu düşünüyordu.

“Çiftçimiz yabancı tüccarın elinde oyuncaktır”

Nejad, Türk çiftçisinin nasıl yetkin yerli tacirlere sahip olunmadığı için üçüncü grup yabancı ve Levanten tacirlerin elinde oyuncığa döndüğünü örnekleriyle anlatıyordu. Bu trajik tespit, Anadolu çiftçisinin emeklerinin nasıl harap edildiğini, Anadolu’da tarımın nasıl çökertildiğini, dış ticarete lider olacak ürünlerin nasıl bir anda yok edildiğini gösteriyordu. Nejad, bundan tek bir makamı sorumlu tutuyordu: Ziraat Nezareti. Çiftçiden ve ziraattan sorumlu bakanlık olarak Tarım Bakanlığını eleştiriyor, yanlış politikalarının Türk tarımının nasıl sonunu hazırladığına işaret ediyordu:

“Çiftçilerimiz bu üçüncü çeşit tacirlerin elinde her zaman oyuncak ve her zaman alettir. Onlar, çiftçileri ve küçük alıcıları istedikleri gibi oynattılar. Ekseriya büyük merkezlerde sayıları pek çok olmayan bu yabancı tacirler sendikalar yaparak memleket ve çiftçinin aleyhine çalışırlar. Sendikalar, birlikler mahsulatımızın fiyatını kırar. Çiftçileri, bağcıları, ziraî sanayi erbabını boğuntuya getirirler. Onu fakirliğe sevk edip sefaletinden istifade eyerler. Son çeşit tacirler, Avrupa’da sahip oldukları değer yüksek olsa bile çok kere dahilde piyasayı çökertmişlerdir. Yerliler tacir olmadığı, piyasa ve cereyanlara vakıf bulunmadığı için piyasa kendi ellerindedir; bu her gün olağan şeydir. Piyasanın sukutu çiftçinin ziraatının sukutu demektir.”

“Mahsul para etmeyince çiftçi küsüyor, tarıma önem vermiyor”

Nejad’ın altını çizdiği gibi yabancı tüccarın Türk piyasasını ele geçirip fiyatlarla oynayıp piyasayı çökertmesinin yol açtığı bir kötülük daha vardı: Türk tarımının çöküşü. Bugün bile serbest piyasa adı altında kötü niyetli tüccarların oynamaya devam ettikleri oyunun, Edhem Nejad, bir asır önce de yaşadığını şöyle deşifre ediyordu:

“İş yalnız bir sene mahsulün para etmemesiyle kalsa yine iyi. Maalesef bu hal yerli mahsulatımızın kaderini de kırıyor. Çiftçi küsüyor, bu faydalı ziraata ehemmiyet vermiyor. Bazen yabancı tacir ihanet ve alçaklık da yapıyor. Osmanlı ticaret ihracat kapılarını kırmağa çalışıyor.

Birkaç sene evvel İzmir’de böyle bir hal olmuştu: Yunanlılar korint üzümünün revacını temin için İzmir rezakilerini düşürdüler. Bugün

İzmir üzümçülüğü neden artan bir ilerlemeye mazhar olamıyor da hareketlilik ile bir gerileme gösteriyor? Hep bundan... İncirlerimiz de bu fena hale geldi. Daha ne çok zirâi ürünlerimiz bu elim zararlarla mahv ve harap olmuş oluyor!”

“Ticaretimiz yerlileşmezse, iflas olur”

Peki çözüm neydi? Çözüm çok açıktı: Ticaretimiz yerlilerin elinde kalmalıydı. Bu hususa değinen Nejad, “Ticaretimiz yerliler elinde kalmaz ise bugünkü zarar artar ve nihayet büyük iflası mucip olmaz mı?” diye soruyor ve ardından da şöyle devam ediyordu:

“Karşı çıkanlar ve Avrupa tacirleri ile uğraşmak, rekabet eylemek için derin bilgiler lazımdır. Pek incelen ticaret usulünü bilmelidir. Tüccarlarımız bu kadar bilgili, bu kadar ince görgülü olmaz ise ziraatımız daima zayıf, daima gelişmemiş olacaktır.”

Ziraatın ticaretle, ticaretin de ziraatle uyumlu gelişmesi gerektiğine, bu iki alanın karşılıklı birbirini etkilediğine, ayrıca “birbiriyle sıkı bağları olduğuna” anlattığı olaylarla işaret eden Nejad, “Artık denilemez ki bunlardan biri daha evvel yürümelidir. Ziraat ve ticaret harekât-ı seyyani [eşit hareketli] olmalıdır. Biri ileri, diğeri geri oluyor ise bir faide olamaz.” diyerek son noktayı koyuyordu.

“Ziraat ve ticaret mektepleri birlikte açılmalı”

Ona göre Ziraat Nezareti ziraat mektepleri kurmakla meşgul olurken, eş zamanlı olarak ticaret mekteplerinin açılması da düşünülmeliydi ancak hükümet, bu ikisinin birlikte bir bütün olduğunu hesaba katmamış, onun tabiriyle “maatteessüf bu hiç nazar-ı dikkate ve ehemmiyete” alınmamıştı.

Tarım aşığı bir Osmanlı olarak tacirlerin yetişmesine katkıda bulunacak mekteplerin açılmamasını büyük bir eksiklik olarak niteleyen yazar, “Memleketimizde pek çok ziraat mektep ve müesseseleri mevcut iken maatteessüf yalnız tek bir ticaret mektebi var. Bu yegane ticaret mektebi acaba bizim yukarıda saydığımız bütün boşlukları doldurabilecek mi? Bizim kanaatimize göre hayır ve asla!” ifadelerini dobraca kullanmaktan çekinmiyordu.

Edhem Nejad, ziraat mektepleri açılırken ticaret mektepleri açılmamasının bedelinin, Türk çiftçisinin yabancı tacirler elinde oyuncak olması şeklinde ödendiğine ve ödenmeye devam edeceğine işaret ediyordu. Ticaret eğitimine geçilmeden sadece ziraat eğitimi verilmesi, aslında ziraatın tamamlayıcı parçası olan ticaretin terk edilmesi demektir. Bu tehlikeye bir kez daha dikkat çeken Nejad, şöyle sormaktan kendini alamıyordu:

“Yalnız ziraat terakki etsin [ilerlesin], yabancı tacirler elinde şimdiki gibi ehl-i ziraat oyuncak olursa o terakki-den ne fayda olur?”

“Ticaret eğitimi ilkokula kadar indirilmeli”

Nejad, Tarım, Ticaret ve Eğitim Bakanlıkları ile bu alandaki eğitim heyet ve cemiyetlerini göreve çağırarak bir öneride bulunuyordu. Ona göre memleketin ihtiyacına uygun programlarla eğitim veren yüksek ticaret mekteplerinin sayısı artırılmalıydı. En ilginç ve bu alandaki eğitime yeni bir boyut getiren teklifi ise şuydu: Her vilayet ve sancak merkezlerinde zaten açılmış bulunan ortaokul ve liselerde “tâlî [ikinci] derecede ikişer, birer buçuk senelik ticaret mektepleri” kurulmalıydı. Böylece mevcut okullar, daha kısa dönem eğitim veren ticaret mektepleri olarak da eğitim verecek, yani ikili eğitim uygulayacak ve kısa zaman içinde ticaretin teorisine hakim genç girişimciler yetiştirecekti. Hatta Edhem Nejad’a göre bu eğitim tarzı ilkokullara kadar indirilmeli ve buralarda da ticaret mektepleri açılmalıydı. Neden ilkokulda ticaret eğitimi verilecekti? Bunun sebebini şöyle açıklıyordu:

“Kim bilmez ki ekseriyet ahali ilkokul tahsiliyle yetinir. Kasabalılar tacirler, alıcı ve satıcı olurlar ve bu tacirlerin çoğunluğu ilkokul tahsiliyle

Toprak dergisinin ilk sayısı 14 Mart 1913'te yayınlandı.

yetinenlerdir. İlkokul ticaret mektebi bu kadar fakat bugün bizim rüşdiye [ortaokul] dediğimiz âlî ibtidaî [yüksek ilkokul] mekteplerin seksiyonlarında, şubelerinde pratik ticari bilgiler tahsil edilebilir.”

Orta yaş girişimci için gece mektepleri

Ülkede girişimci ve tüccar ruhu canlandırmak, dolayısıyla çiftçilerin mağdur edilmesini önlemek için Nejad, çok daha radikal bir yaklaşım getirir:

“Keza yaşı geçkinleri konferanslar, belediyenin gece mektepleri, umûmî dersler ile zamanın lüzum gösterdiği ticarete hazırlamalıdır.”

Özetle Edhem Nejad, tarım ile ticaretin ayrılmaz bir bütün olduğuna, sadece ürün üretmenin yeterli olmadığına, bunun adil fiyatla çiftçinin menfaatini koruyan yerli tacirler tarafından yapılan ticaretle desteklenmesi gerektiğine inanıyordu. Onun dile getirdiği gerçekler, günümüzde bütün çıplaklığıyla varlığını devam ettiriyor. O yüzden Edhem Nejad’ın yazısını bitirirken söylediği şu ifadelere yeniden kulak vermemiz ama bu kez gereğini yerine getirmemiz gerekiyor:

“Yine söylüyoruz: Ticaretimiz kalır, ziraatımız yürürse ilerilik yoktur. Ne evvela ticaret, ne evvela ziraat. Ziraat ve ticaret beraber ilerlemeli. Ziraatımızı muhafaza, korumak için ticaret... Ticaretimizi muhafaza, korumak için ziraat... Ziraat için ilerleme rehberi ticaret, ticaret için ilerleme rehberi ziraattır.”

Girişimciliği Teşvik Etmek İçin 1910'da Yazıldı

Bir Tacir Hikayesi

Sultan II. Abdülhamid döneminde çiftlikat-ı hümâyûn, nûmune tarlaları, ziraat mektepleri ve fuarlarla tarımsal verimlilik artırılmaya çalışılırken, bu alanda yayıncılık da ihmal edilmiyordu. Ziraat gazete, dergi ve kitapların basım ve yayılması teşvik edilirken tarımın yeni neslin ülküsü olması, çiftçilerin bilgiye dayalı üretimle verimliliği artırması hedefleniyordu. Bu gazetelerden biri de İzmir'de 1907'de yayınlanmaya başlayıp daha sonra merkezini İstanbul'a taşıyan Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'di. Halkalı Ziraat Mektebi'nden mezun Salih Zeki tarafından çıkartılan gazete, sade ve yalın Türkçesiyle sıradan çiftçiye hitap etmek istiyordu.

Hükümet desteği

II. Meşrutiyet'ten sonrası Meclis-i Mebusan Ziraat Encümeni ve Ziraat Nezareti tarafından özel takdire mazhar olan gazete, aynı zamanda hükümet tarafından maddi destekle ödüllendirilip yayını teminat altına alınmıştı. Gazetenin 17 Mart 1910 tarihli 23. sayısında henüz yazılıyla

Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi'nin 4 Mart 1326 tarihli sayısı

yeni yeni tanınan, tarım ve ticareti Türklerin milli ülküsü yapmak isteyen Edhem Nejad'ın yazıları da dergide yer aldı. Edhem Nejad, ülke gençlerinde girişimci ruhu özendirmek isterken, üretimi artırmak için tembellik ve miskinlik yerine yerli ürünleri yabancı pazarlara sunacak babayığitler arıyordu. Bunun için ticaret mektebi hocalarına büyük sorumluluk düştüğünü her fırsatta dile getiriyor, kendisi de bir ziraat öğretmeni olarak üzerine düşen vazifeyi yerine getirmeye çabalıyordu.

“Bir Tacirin Hikâyesi” başlıklı yazısı, bu sorumluluk bilincinin yansımasıydı. “Zengin olma” hayalini kuran gençlere bunun yolunun sermaye biriktirmekten geçtiğini, sermaye biriktirmek için mutlaka çalışmanın şart olduğunu bir Amerikalının deneyimleriyle aktarıyor, onlara gelişmiş bütün ülke pazarlarına başarıyla girebileceklerine dair öz güven veriyordu.

“Ümit ederim, Joe'nun hikayesi bizi girişimciliğe sevk eder”

Edhem Nejad, dostu Amerikalı Mr. Charlie Joe'dan naklettiği hikayenin gerçek bir olay olduğunu temin ederek başlıyordu yazısına. Ülkedeki ticaret merakının zayıflığından dem vururken Mr. Charlie'nin hikayesiyle gençlere ilham olmayı arzuluyordu. 1910'da bir Amerikalı vasıtasıyla Türk girişimci ruhunu canlandırmaya gayret ederken Mr. Charlie'nin dilinden onun başarısını şu şekilde özetliyordu:

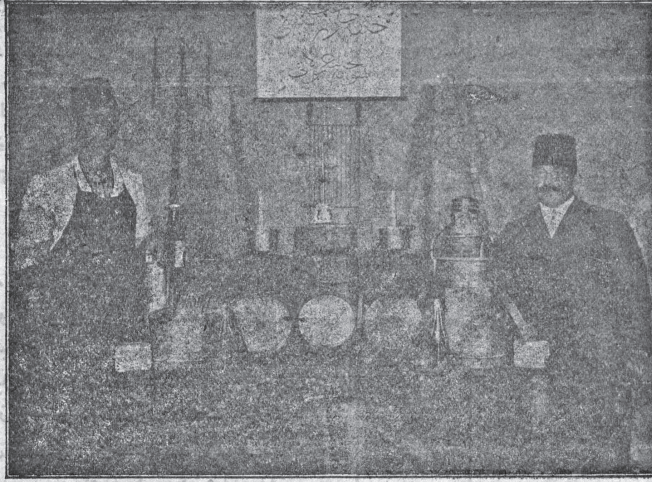
“Şimdi karşında duran büyük taciri, beni görüyor musun? İşte ben küçük iken zengin değildim. Evet küçükten kimse zengin değildir. Fakat benim için zengin olmak, mirasa konmak ihtimali de yoktu. Ortaokula henüz devam etmekte idim. Bazı genç, tam Amerikalı hocalarım vardı ki hep bize Amerikalılığın şanı yoktan var edercesine kazanmak, tacir olmak, çiftçi olmak, darü's-sınâa [üretim eve/imalathane] sahibi olduğunu tavsiye ederdi. Bu hocalarım bence pek mukaddestir. Ben onları unutamam. Ben onların rahle-i tedrisine düşmeyeydim belki haylaz bir çocuk olacaktım.

“Çalışıyor ama para tutamıyordum”

Bütün müddet-i tahsilimde benim emelim ufak bir ticaret evine yahut dükkana sahip olmaktı. O kadar ki bu arzuma nail olmakla sanki sa-

(عیالی زراعت و تجارت غرنه سی)

صفیحه ۳۶۵

[شکل ۶۲] حلقه‌ی زراعت مکتب عالی - سود خانه‌سندہ بایلان بہتر لک کورہنشی

تجارت کومیا

بر تاجرک حکایہ سی

نو پورقدہ ایدم، دوستم آمرقالی میستر چری جو بکا حکایہ ایدیوردی . بو حکایہ چونک باشندن کچمش شایان دقت بر وقمہ صحیحہدن عبارتدی . مملکتیمز داها پک باکر ، تجارتہ اولان مراقرزده حالا حال بکرده . میستر چری نک شو حکایہ سی بزہ ایجہ فائده ویر . بزہ تیشنه سوق ایچون تشجیع ایدر امیدیلہ سویلداکرینی عیناً نقل ایدیورم :

« شیمدی قارشیکده طوران بیوک تاجری ، بنی کوریورمیسک ؟ ایشته بن کوچوک ایکن زنکین دکلم . اوت کوچو لکن کیمسه زنکین دکلدر . فقط ہم ایچون زنکین اولوق ، میرانه قومتی احتمالی ده یوقدی . رشدیہ مکتبته هنوز دوام

ایجہ سوزولسی ایچون ۸-۱۰ ساعت لازمدر . ۸-۱۰ ساعت صوکره پینر بزدن چیقاریلهوق صابون قابلی کبی پارچهلره کسلور . پینر بوسالده طادسز برشی بولندیفندن بوکا بردرجه یه قدر لذت ویرمک و طیاتمسی تأمین اتمک ایچون طوزلامق لازمدر . واقعا بو پینر بوبله تازه ایکن ده ، پینر طالیسی و سائر خور ایشلری ایچون قوللانیلور ایسهده بو صورته استعمالی نسبة آذر . پینر لری کسدکن صوکره هر طرفی ایجہ طوزله طوزلانو براق ساعت برابیلور و بده برفیچی یاخود برتیز غاز تنکسی ایچنه کوزلجه استیف ایدیلرک و هر بر قانک آره سته بر طبقه ایجہ طوز سربیلرک اک اوستهده فوجینک آغزینہ کوره برنخته وانک اوزرینهده براق خفیف آغیرلق قونولور .

احسان

adetim ikmal edilmiş olacaktı. Ortaokuldan sonra daha birçok tahsili ile mektebi bırakmıştım. Hevesim beni 133. Sokak'taki o muhteşem ticaret mektebine sevk etmişti. Ben mektepten sonra hep çalışıp çabalıyordum. Mektepte gördüğüm bir şeyler, bahusus ticarî haberleşme, defter tutmak, hesap yapmak benim için hiçbir şey değildi. Amerika'nın ticaret kanununu, bahusus New York vilayetinin ticaret kanununu, iktisat ilmini, ticarethane idare memurluğunu da biliyordum. Düşünüp, taşınyordum da herhalde büyük bir iş çevirebileceğimi kestiriyordum. Lakin ah bin teessüf ki para tutamıyordum. Pek tuhaf oluyordu, haydi tasarruf yapayım derim, derken bir gün tasarruf ettiğim paralar cepten akardı. Benim şu küçük hatam beni tıpkı bir Avrupalı gence benzetiyordu. Ben bu benzemekten nefret ediyordum. Uh! Nihayet yine koca bir Amerikalı beni adam etti.

O vakit gazetelere de pek meraklıydım. Ne yalan söyleyeyim gazeteye yazı yazmaktan pek hoşlanıyordum. Yine tekrar etmekten çekinmem ki beni adam eden gazetedir. Beni adam eden Amerikalının makalesi şu serlevha ile başlıyordu: 'Zengin Olmanın Yolu'. Bu makaleyi yiyecek gibi okudum. İşte ben bir saat sonra manen zengin olmuşum.

"Zengin olmanın yolu, başlangıç sermayesi elde etmektir"

'Zengin Olmanın Yolu' makalesi adama hem tasarrufu hem zengin tahir olmayı çok güzel öğretiyordu. Tatbikata başladım. Şu bizim Amerika'nın hain zengini Rockefeller bile başlangıç sermayesini elde etmek için bir kilisede hizmetçilik yapmıştı. Teessüf etmekteyim ki Rockefeller kadar aşağı bir hizmet bulmaya muvaffak olamadım. Belki öyle bir hizmet bulaydım, bugün ikinci bir Rockefeller olurdu. Benim başlangıç sermayesi yapmak için başladığım iş, bizim Rockefeller'a nispetle, pek kibârane idi.

New York'ta gazetelere okka hesabıyla makale satan bir idarehaneye katiplik ile dahil olmuşum. Ben ilk günleri yalnız mektup yazıyor, kopya alıyor, makale isteyen zevatın mektuplarını açarak ya makale sipariş edip veyahut dolaptan alıp vezneye [teraziye] koyuyordum. Eğer yüz dirhem makale istendi ise yüz dirhem, bir okka yüz yetmiş beş dirhem

muhtelif mevzu üzerine makale istendi ise bir okka yüz yetmiş beş dirhem makale tartıyordum. Öyle ki makale tarta tarta mükemmel bir makaleci olmuştum.

“Makale tarttım, makale yazdım, ilk şirketi kurdum”

Artık uf dedim, bu makale tartmak, mektup yazmak, postaya göndermek, kopya almak, pul yapıştırmak hoşuma gitmiyordu. Yazdığım birkaç makale veznede [terazide] çekilerek satıldı. Makalelerim oldukça yüksek fiyatlar sırasında satılmaya başladı. Maaşım yavaş yavaş artıyordu. Fakat ustalarım da hain idiler, benim çalıştığım kadar aylığımı artırmadılar. Şikayet eder gibi olmasın ama artık okka ile makale satan ticarethaneden ayrılarak kendi başıma iş yapmak istiyordum. Derken ne dersiniz, mektepte iken ufacık bir ticaret evine sahip olmayı her gün düşünen sizin Charlie Joe bir tanıdığı ile bir şirket yapmıştı.

Nankörlük edenlerden değilim. Hususiyile bir Amerikalı hiçbir vakit nankör değildir. İlk evvel makale tartmaktan, sonra yazmaktan iyi pratik yapmıştım. Bizim açtığımız idarehanede dünyanın her köşesine kitap ve gazete ve basılı diğer eserleri göndermek esas vazife idi. Çok iyi iş. Neticesi parlak, parlak ama; hele şu yabancı muhacirler, yerli Amerikalılar da kitaba hep heves etseler ben yalnız bu işte birkaç milyon kazanacaktım. Artık ilk heves! Her gün makale tarttığım gibi şimdi de gazete tartıyor, pulluyor, paket yapıyor, postaya tevdi ediyordum. Mektuplar, kopyalar da vardı. İşimiz büyüdü. Daha geniş iş yapmak için daha sermaye lazımdı. Ortağımı işimize bırakarak, ben daha ne büyük işlere atıldım. Meksika hududunda, güneybatıda çıkan bir gazeteye 150 dolar ile muharrir olmuştum. Şimdi yalnız mesleğimi yazmıyorum. Gazetemizin müdürü, o memleket halkı benim imzamı hep seviyorlar. Severler a! Benim yazılarımda, roman bile yazsam, tam bir Amerikalının seveceği gibi paralardan, dünyaya gelmiş işlerden bahsedirdim. İşte bu işim hayatımın bir nokta-i istikbal terakkisidir [gelecek noktasının ilerlemesidir]. Nokta-i istikbal ve terakki [gelecek noktası ve ilerleme] Amerikalıca bir sözdür. Biraz Amerikalıca düşününce gösterdiğini anlarsınız.

Önemli ihraç ürünlerinden kuru incir, Amerika başta olmak üzere birçok ülkeye gönderiliyordu.

“Bana Türkiye para kazandırdı”

Birkaç sene sonra komisyonculuğa başlamıştım. Eski işim de devam ediyordu. İlk işimin ecnebilerden ilk sipariş kabul edişi Türkiye olmuştu. O güne kadar bütün Amerikalılar Türkleri yarı vahşi zannediyorlardı. Hem bir Türk yazar hanım mühim bir edebi eser istiyordu. O günden itibaren herkesin fikrini değiştirmeye çalıştım.

Mademki ilk işimin en tatlı hatırası Türkiye idi; Türkiye'nin bana çok para kazandıracağını bir hiss-i kable'l-vukû' [olmadan önce hissediş] bana bildiriyordu. Artık herkese, bütün Amerikalılar gibi bütün ciddiyet ve memnuniyetle ilan edebilirim ki bugün zenginim. Servetim milyonları buldu. İşe başladığım zaman bir sente [bir meteliğe] malik değildim.

Bana bakınız, bana Türkiye para kazandırdı. Şimdi memleketinizle yaptığım işleri anlatacağım ya! Madem ki ben kazandım, Türklerin, şimdiki halde servetten, teşebbüs fikri ve sanattan mahrum olan bu zavallıların benim gibi hareket etmelerini tavsiye ederim. Benim şimdi elimde bulunan kazanç düsturları pek mükemmeldir ki esasını yukarıda oku-

dunuz. Her isteyen Türk'e izah edebilirim. Biz Amerikalılar Türkiye'de oturanlara hep Türk deriz, siz anlarsınız, maksudım Osmanlılardır.

“Türkler bize meftun olduğumuz malları satmayı beceremiyorlar”

Daha birçok memleketle komisyon ticareti yaptığım gibi Türkiye ile de yaptım. Türkiye ile ettiğim ticaret yalnız İstanbul vasıtasıyla ve aslında bir Türk ile idi. Türkiye'nin o canım tütünleri, halıları, peynirleri, şekerlemeleri, afyonları, kurutulmuş balıkları, tuzlu balıkları, ağaç mamulâtı, lokum ve helvaları, öküz ve inek ve keçi ve koyun derileri, ve saire ve sairesi için burada hiç müşteri bulunmaz mı? Ah acıyorum, pek zeki fakat tok olan Türklere ki bizim meftun olduğumuz bu malları bize yutturmamak usulünü bulamıyor, çalışmıyorlar.

Son ticarethanemde yapılan istatistike göre bütün Kuzey Amerika'dan İstanbul'a 224.638 İstanbul kuruşu eşya gönderildiği halde yalnız İstanbul'dan 7.523.180 kuruşluk Amerika'ya eşya gönderilmiştir. Çalışmazken bu kadar geliyor. Çalışacak olsanız düşününüz, emin olunuz ki kimse memleketinizde şimdiki gibi müflis ve mahrum yaşamaz, şehirlerinizde, siz de her yabancıya karşı güler, müsterih yaşamayı öğrenirsiniz, yukarıda söylediğim rakamlarla icra olunan ticaretin mühim bir kısmı vasıtamla olmuştur. Bunun için Türkiye'ye karşı teşekkür diyetimi itiraf ederim.

1909'da Türkiye'den ABD'ye 13.800 lokum satıldı

Hiç ümit eder misiniz, ki Türkiye'den Amerika'ya ağaçtan mamulât ithal edilmiş. Evet işte geçen sene 3.704 kuruşluk ağaç mamulâtı 35.345 kuruşluk fıçı geldi. Haydi şunları söyledim. Daha diğer hatırınıza gelmeyen şeyleri de söyleyeyim. En adi bir köylü bile bilir ki Türkiye'nin tütünlerine, halılarına, afyonlarına Amerika müşteridir. Ama diğerini çok kimse bilmez. Bakınız yalnız İstanbul'dan geçen sene 13.800 kuruşluk lokum ve helva ile 9.734 kuruşluk şekerleme gelmiştir. Bu miktarın büyük kısmı benim ile birkaç şarklı tüccar tarafından celp edilmiştir. Keza 1.350 kuruşluk kurutulmuş balık 4.397 kuruşluk tuzlu balık, 200.564 kuruşluk peynir gelmiştir. Ya deriler? 10.174.609 kuruşluk koyun derisi, 98.653 kuruşluk keçi derisi, 37.188 kuruşluk öküz ve inek derisi gönderiliyor. Şimdi senevi gönderilmekte olan 296.762 kuruşluk kitrenin az gayret

ile daha pek çok ihraç edileceği şüphesizdir. Haydi diyelim ki halıcı olmayan İstanbul vasıtamızla 253.186 kuruşluk halı gönderiyor. Ya 125.848 kuruşluk sokak paçavrasını bize sattıklarını söylersem taaccüp etmez misiniz?

“Darılmayın, miskin miskin oturursanız evlatlarınız bin beddua eder”

Ya bak, taaccüp ediyorsunuz! Ben Amerikalı iken sizin memleketiniz ahvali ile uğraşıyorum ve çalışıyorum. Şüphesiz bu çalışmam bir parça olsun menfaatim olmasındandır. Fakat fazla olarak ben Türkiye'yi severim. Siz Türklerin memleketinizden bekleyeceğiniz yararlar çoktur. Siz vatanınızı imara çalışmaz; darılmayın ama miskin miskin oturacak olursanız çalışkan olacak evladınız ya sizin ataletinizden yokluğa mahkum olur veyahut bin beddua ederler.

Son sözüm şudur: Her Türk benim gibi ciddi bir sebatla meteliksiz işe başlarsa temin ederim, kazanır ve muvaffak olur; işte meydan, tecrübesi bedava!”

Osmanlı Ziraat ve Ticaret gazetesindeki yazı

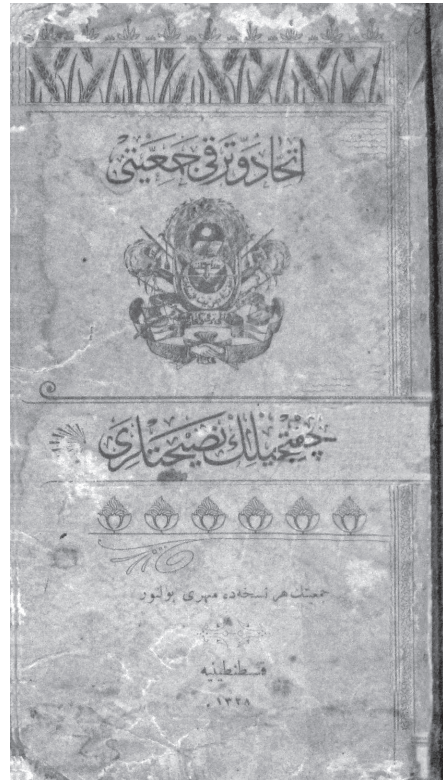
İttihat ve Terakki'nin Köylüler ile Birlikte Ziraatı Geliştirme Politikası

Çiftçilik Nasihatleri

“Her iyilik, her nimet topraktan çıktığı için herkes bir avuç toprağa malik olmak ister” diyerek köylüleri toprağına sahip çıkmaya çağırın Hüseyin Kazım Kadri'den daha önce bahsetmiştik. Üst düzey memurluk, hatta bakanlık yapmak yerine ziraat yapmayı tercih eden Hüseyin Kazım Kadri, tarım alanında bilgi ve görgüsünü artırmak için Almanya'ya bile gitmiş, Yeni Zelanda'da çiftlik kurma planı ise son anda önlenmişti!

Kısa dönem refahı artırma yöntemi: Köylüleri harekete geçirme

Dönemin idealist gençlerinin çoğı gibi o da hayallerini İttihat ve Terakki Cemiyeti çatısı altına gerçekleştirmeyi hedefledi ve bu cemiyete üye oldu. İttihatçılar 1908'de iktidara gelince ısrar üzerine Serez [Siroz] mutasarrıflığını kabul etti. Bir yandan bu görevini yerine getirirken, diğeryandan

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin "Çiftçilik Nasihatları" isimli kitabı

ziraat kitapları yazmayı ihmal etmedi. Bu kitaplardan biri de “Çiftçilik Nasihatleri” adını taşıyordu. Bu kitabı yazmasını ihtimal ki, İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetimi istemiş, o da bu talebi yerinde bulmuştu. Köylüye hitap eden bu eseri kaleme almakla iki hedef birden gözetilmişti: Birincisi İttihatçılar, kendilerini halka anlatarak, onları daha müreffeh bir ülkede yaşatacak icraat ve projelere sahip olduklarına ikna etmek istiyorlardı. Bir başka ifadeyle Hüseyin Kazım Kadri'nin yazdığı eser, Cemiyet için bu yolda önemli bir iletişim vasıtasıydı. İkincisi ise İttihatçılar, ülkeye refahı ancak kısa dönemde ziraat anlayışını değiştirerek getirebileceklerini biliyorlardı. Bu hedefe ulaşmak köylülerin verimliliği artıracak yeni usul tarımı yani makineleşmeyi kabul edip uygulamalarıyla mümkündü. Bir başka deyişle kalkınma tarımda başlayacaktı, bunun için köylülerin harekete geçirilmesi gerekiyordu.

“Her iyilik, her nimet topraktan çıkar”

İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu amaçla Hüseyin Kazım Kadri'den “Çiftçilik Nasihatleri”ni kaleme almasını istedi ve hazırlanan eseri II. Meşrutiyet'in ikinci yıldönümü olan 1910 yılında kendi yayını olarak basıp dağıttı. “İttihat ve Terakki Cemiyeti” logosu ile basılan eserin iç kapağında, “Siroz Mutasarrıfı Efâzıl-ı Muharriîn-i Osmaniyeden Hüseyin Kazım Beyefendi'nin Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti vasıtasıyla millete hediyesidir” ibaresi yer alıyordu.

Serez [Siroz] Mutasarrıfı'nın bir özelliği daha vardı. Halkın önem verdiği dinî hassasiyete sahipti, geleneksel dinî ilimler ile modern yaklaşımları birleştiren biriydi. O yüzden ayet-i kerimeler ve Hz. Peygamberin hayatından uygulamalarla süslediği uzun bir giriş yazısı, kitabın başına kondu. Bu yazı, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin köylülere yaklaşımını, İslam dinine verdiği önemi ve refaha köylülerle birlikte ulaşma inancını ortaya koyuyordu. Sade ve yalın bir dilin hakim olduğu bu giriş yazısını önemi sebebiyle aynen alıntılatacağız. Yazı, Vakıa Suresi'nin “Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz?” ayet-i kerimesiyle başlıyor ve sonra şöyle devam ediyordu:

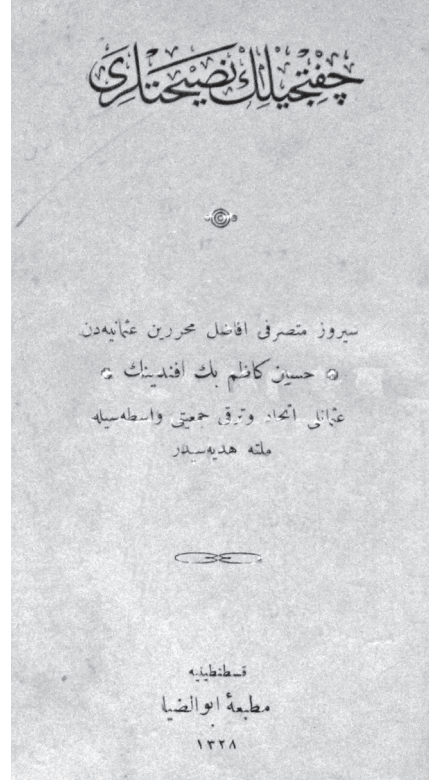
“Köylülere!

İnsanın bu dünyada bir yeri, bir yurdu olmak ne büyük saadettir. Bastığı

toprağın kendi malı olduğunu hissetmek insanın gururunu okşar. O zaman insanın kendi nefesine karşı hüsn-i zan ve itibarı artar. Onu istediğin gibi sürer, işler ve ekersek... yanar bir ocak, dikili bir ağaç babadan kalma bir bucak... ne büyük nimet! Sevda-yı temellük [mülkiyet sevdası] tabîi bir histir. Her iyilik, her nimet topraktan çıktığı için herkes bir avuç toprağa malik olmak ister. ‘Mal bulunur can bulunmaz’ darbimeselini [ata-sözünü] ‘Can bulunur mal bulunmaz’ tarzında kabul eden pek çok adamlar vardır. İnsanın vatanına, milletine karşı duyduğu rabîta ve muhâleset [bağ ve samimi sevgi] de o bir avuç toprağa malik olmak emelinden başlar.

“İyi düşün, doğru yürü, toprağı sev, onu sür, ek...”

Şimdi sen iyi düşün, doğru yürü, adımlarını dikkatli at, toprağı sev, onun için çalışır, onu sür, ek, parçala, kır, ne yaparsan yap, o senin malındır. İnsan malını istediği gibi tasarruf eder; bu senin hakkındır. Mesut olmak istersen, çalış ve kim olduğunu nereden gelip nereye gittiğini öğren, malına sahip ol, düşmandan korkma ve daima kuvvetli olmağa bak: Çünkü sen kuvvetli olursan başkası senin malına göz dikemez ve onu senin elinden alamaz. Başkasının hakkına riayet et, fakat kendi hakkını da unutma, zira hak mütekaıldır. O her yerde birdir ve taaddüt

Kitabın iç kapağında “Siroz Mutasarrıfı Efâzıl-ı Muharrirîn-i Osmaniyeden Hüseyin Kazım Beyefendi’nin Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti vasıtasıyla millete hediyesidir” ifadesi yer alıyor.

etmez [çoğalmaz]... Her saadet de buradan başlar, sen ve komşuların haklarını müdafaa edecek olurlar ise bütün köy, daha ötede bütün kasaba, nihayet köyleriyle, kasabalarıyla, mamur ve zengin şehirleriyle koca bir memleket düşmanların taarruzlarından masun [korunmuş] kalır. O zaman evet yalnız o zaman tarlalar sürülür, bağlar yeşillenir, çiçekler açar, yurtlar şenlenir, ocaklar tüter, çocuklar koşar. Sen de bütün bu saadetler içinde yuvarlanırsın...

“Babanın kullandığı kara saban ile toprağı karıştırıp ekiyorsan, bedava çalışıyorsun”

Bilmelisin ki, bu saadet dünyanın her yerine düşmez. Düşmanların taarruz ve tecavüzlerinden masun olan her memleket mesut olmaz; bunun için daha başka sebepler, vasıtalar aramak lazımdır. Bu hakikati sen kendi nefsinde daha bilirsin. Senin memleketin hiçbir düşmanın ayaklarıyla çiğnenmediğı, yurtlar yıkılıp ocaklar sönmediğı halde sen yine aradığın saadeti bulamıyorsan, babalarını refah ve saadet içinde beslemiş olan bu topraklardan bugün sen ailenin hayatını pek güç kazanabiliyorsan, yaz kış demiyor çalışıyorsan, kanaatkârlığı da elden bırakmadığın halde yine bir senelik hayatını çıkaramıyorsan, güneş yine o eski toprakları ısıtıyor, yağmurlar, rüzgârlar, fırtınalar tesirden hali kalmıyor, sen de babanın kullandığı kara sabanlarla toprakları karıştırıp ekiyorsan, bütün bir sene yorulup emelden emele düşüyorsan, koşuyorsan, en sonra kazandığına bakacak olursan kendi hesabına bâdheva [bedava] çalışmış olduğunu anlıyorsun.

Halbuki babalarını mesut eden, onların karınlarını doyuran bu topraklar yine bugün başka memleketlerdeki insanları bütün ihtiyaçlardan varest ediyor: Hem de bilmelisin ki onlar senin kadar mütevazi ve kanaatkâr adamlar değildirler, senden daha iyi yemek ve daha iyi yaşamak isterler. Evleri, yurtları daha mamurdur, memleketlerinde muntazam yollar, büyük şehirler çoktur. Sen şimdi düşünmelisin, buradaki insanları sefil eden, onları hayatın her türlü saadetlerinde mahrum bırakan bu toprak, daha ötede ne için diğer bir kavmi mesut ve bahtiyar ediyor? İşte yalnız bunu anlayacak ve bu esbabın neden ileri geldiğini öğrenecek olursan sen de mesut olacaksın. Zira fenalığın sebebi ve geldiğı yer bilindikten

sonra onu defetmek güç değildir.

İşte senin yerlerini başka memleketlerden geri bırakan, sularını kurutup ekinlerini kavuran, yurtlarını yetimlerinin başlarına yıkıp ocaklarını söndüren, toprağının feyzini, senin de, ne yalan söyleyeyim, haysiyet ve namusunu çalan, seni yoldan adaletten, huzur ve sükundan mahrum bırakan bir fenalık var idi. Bugün o fenalık senden evvel onu gören ve onun nereden geldiğini bilen hamiyetli kimselerin gayretleri ve Cenab-ı Hakk'ın takdiriyle ortadan kaldırıldı.

**“Doğru düşün, yanlış yola gitme,
o zaman ambarın dolar, yüzün güler”**

Hak geldi. Bundan sonra mukadderatına, talihine sahip ve hakim olan sensin: Yalnız doğru düşün, iyi hisset, yanlış yola gitme, âti için hazırlan. O zaman her nimet ve saadete mazhar olursun, vatanın cennet olur, ambarın dolar, yüzün güler...

Senden evvel senin iyiliğini isteyen, seni kurtarmak için canlarını tehlikeye koyan adamlar çalışmaya başladılar ve bir cemiyet vücuda getirdiler: Çünkü sen de bilirsin ki ‘Bir elin sesi çıkmaz’, ‘Kuvvet, ittihattan [birlikten] hasıl olur’. Memleketin en ziyade tehlikede kalan yeri Rumeli idi. Onun için bu cemiyet de ibtida [başlangıçta] Rumeli muhitinde vücuda geldi. Günün birinde Rumeli düşmanların elinde parçalanacak ve bu muhterem ve mukaddes vatan mahv ve munkariz [çökmüş] olacaktır. Rumeli ahali bütünü bu mehalik ve muhatarât [tehlikeler] arasında hakikati daha ziyade iyi görmeye başlamışlar ve adalete, müsavata [eşitliğe] ve hürriyete daha ziyade susamışlardı. Cemiyet burada taraftarlarını çoğalttı, orduları, zabitleri, bütünü namuskâr memurları, huzur ve sükun yüzü görmek isteyen köylüleri az vakitte kazandı ve daima Hakka ve hakikate makrun olan bir kuvvet müthiş pençesini ve çevrilmez yüzünü gösterince zulmün müstekreh [çirkin] yüzü buruştu, menfur gözleri söndü, hain dili tutuldu ve düştü ve ebediyen düşecektir; zira:

‘De ki: ‘Hak geldi, batıl yok oldu. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkumdur.’’

Sure-i İsrâ, 80[1]’inci Ayet

“Beklediğimiz saadet için senelerce yorulmak ve koşmak lazımdır”

Vatandaş! İşte eski hükümeti zulmüyle beraber deviren, memlekete, millete bu iyiliği yapan: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'dir. Sen de bunları belle ve onlarla beraber ol. Sana iyilik yapan adamları unutma, zira:

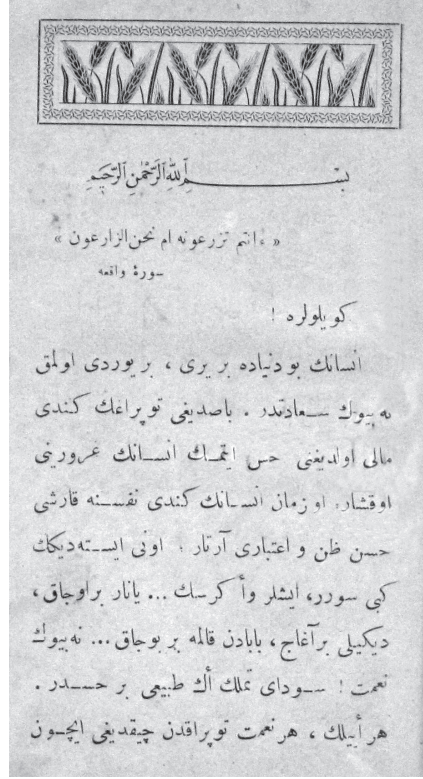
‘Şüphesiz, Allah inananları savunur. Doğrusu Allah hiçbir haini, nankörü sevmez.’

Sure-i Hacc, 38'inci Ayet

Hazret-i Nebi-yi Muhterem bir harbi müteakip şehre avdet ettikleri zaman ‘Ve reca'na minel cihadülasgar ilel cihadülekker’ demişlerdi. Filhakkıka harp bir cihat ise harpten sonra bir memleketi imar ve halkını mesut etmek daha büyük bir harbe, o nispette çalışıp uğraşmaya tevakkuf eder.

Zulüm gitti fakat istediğimiz ve beklediğimiz saadet henüz gelmedi. Bunun için senelerce yorulmak ve koşmak lazımdır. Fenalık olmamak elvermez, iyilik de görülmeli. Bu da bilirsin ki zaman ile ve herkesin el ele verip çalışmasıyla vücuda gelir. Herkes kendi fazl ve rüçhanının kendisine temin ettiği hukuka malik oldukça ve hak yerini bulup zulüm ve küfür ortadan kalktıkça aradığımız saadet hale kavuşuruz.

İşte ‘İttihat ve Terakki Cemiyeti’ zulmün ve vücudunu kaldırdıktan sonra şimdi bu vazifeyi deruhte etti. Cemiyet en evvel zulmü yıkmış, onun kanlı taç ve tahtını devirmiş idi, şimdi iyiliği, adaleti, müsavat ve hürriyeti tesis ile meşgul oluyor...

Kitabın ilk sayfası

“Hakikatten yüz çeviren her millet iyilikten mahrum kalır”

Fakat iyiliğin garip bir cilvesi vardır. O da daima kendisini isteyen yerlere gider; zira hayırda bütün dünyanın bir hakkı, bir hissesi vardır. Onun için hakkın, haktan sadır olan hakikatin vatani yoktur. Haktan, hakikatten yüz çeviren her kavim ve millet ondan mahrum kalır. Şimdi sen de bu tecelliyâta mazhar olmak istersen hak ve hakikatı aramalısın: Zira hakkı daima arayan bulur... Onu aramak için de onu bilmek lazımdır...

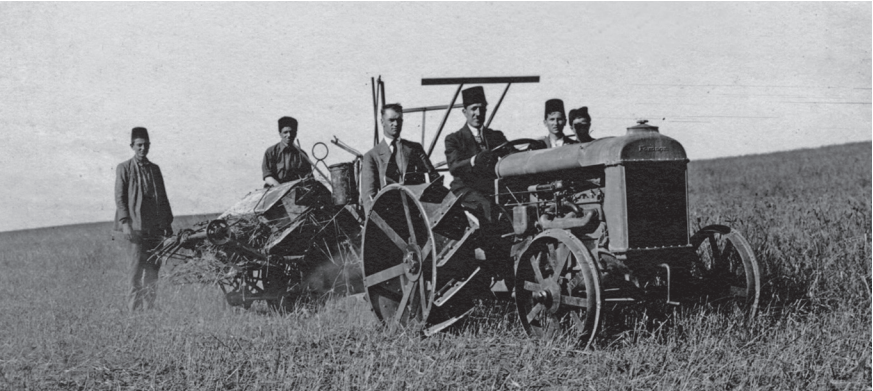
İşte yine o cemiyet sana bunu bildirmek istiyor, memleketinde mektepler açtırıyor, çocuklarını okutuyor.

“Her şeyden maksat senin bir lokma ekmeği huzur ile yemen içindir”

Bu mekteplerde sana her hakikat söylenecek, nereden geldiğini, kim olduğunu öğrenecek ve kendi nefesine, milletine ve insaniyete karşı ne gibi vazifelerle mükellef bulunduğunu anlayacaksın. Her şeyi orada göreceksin ve her hakikate orada vakıf olacaksın. O zaman göreceksin ki, her şeyden, aydan, güneşten, topraktan havadan, sudan... maksat senin bir lokma ekmeğini huzur ve sükun-ı fikir ve hatır ile yemen içindir. Zira insanlar için mukadder olan saadettir. Kur’an-ı Mübin:

‘Şüphesiz senin Rabbin insanlara karşı lütf sahibidir. Ancak onların çoğu şükretmezler.’

Sure-i Naml, 75[73]’inci Ayet

Cumhuriyetin ilk yıllarında demir tekerlekli traktör iş başında...

'Rabbin nas hakkında fazl ve ihsan sahibidir, lakin bir çoğu şükür etmezler.' diyor. Senin için fazl ve saadet mukadder olduğunu anladıktan ve buna yakın kazandıktan sonra da dünyayı başka türlü görmeye yani her şeyin hakikatini bilmeye başlarsın. O zaman mukadderatına vakıf olan bütün adamlar gibi sen de kendin için iyilikler ister ve iyilik görmek için de başkalarına iyilik yapar ve onların haklarına riayet edersin. O vakit zulümden, gadr ve ihanetten bütün bütün varestes olursun. Senin de yolların bütün dünyayı korkutan orduların, denizlere mehabetler [korku] veren gemilerin olacak, sen de evinde, tarlanda, bağında daha mesut yaşayacaksın...

"Hükümet de seni hatırlayacak yeni ticaret usulü bildirecek"

Sen kendini düşündükçe hükümet de seni hatırlayacak, sana bilmediğin kolaylıkları öğretecek, cinsleri bozulan hayvanların ırkını islah etmek için çareler arayacak; sana daima makul ve daha faydalı bir usul-ı ziraatı bildirecek... Çünkü hükümet kendisi de yaşamak isteyecek ve kendi yaşayabilmek için de seni yaşatacak: Zira bugün her hüküm ve hükümet senden sadır olur, milletin haricinde hiçbir kuvvet yoktur. İşte 'İttihat ve Terakki' Cemiyetinin daima düşündüğü budur. Sen de daima ileri, her vakit İttihat ve Terakkiye doğru yürü... Bu yol görüldüğü kadar uzun değildir: İlk önce biraz arızalı bir yoldan yürüyeceksin. Fakat bu yolun ilerisi düz ve iyidir. Orada senin intizam-ı meş'i ve reftarına [yürüyüşüne] mani olacak bir şey yoktur; bu yolda kendinden, yaşamaktan ve dünyadan memnun olduğun halde yürüyeceksin...

'İttihat ve Terakki Cemiyeti' sana bu yolu hazırlıyor. Bu yolda senin ayağına batacak dikenleri ve muzır ve yabani otları zaman mahveder. Zira bilirsin ki tarlandaki yabani otlar üzerinden bir mevsim geçince kuruyup mahvolur, sen tarlanı güzelce sürer ve işler isen onlar bir daha çıkmaz. Yine bilirsin ki kendi haline bırakılan bir toprakta muzır otlardan, ele ve ayağa batacak dikenlerden kurtulamazsın. Cenab-ı Hakk Kur'an-ı Kerim'inde:

'(Toprağı) kötü ve elverişsiz olandan ise, faydasız bitkiden başkası çıkmaz.'

Sure-i A'raf, 57 [58]'inci Ayet, diyor. Habis olan bir toprağın çalı çırpıdan, muzır ve yabancı otlardan başka bir şey çıkarmayacağını söylüyor. Sen de bu büyük sözden ibret almalısın.

“Memleketin refahı, birinin düşündüğünü diğersinin hissetmesiyledir”

Ziraatın bir tarifi de ‘toprağı yalnız ekilen mahsule münhasır buldurmak’tır. Bir tarlada dört nevi mahsul bir zamanda yetişmez, çünkü her bir mahsulün ayrı ayrı evsaf ve şeraiti [vasıf ve şartları] vardır. Bir topraktan mebzul ve iyi mahsul almak isteyen bir çiftçi onu yalnız bir cins mahsule münhasır bulundurur. Bunun gibi bir memleketin refah ve saadetini temenni eden bir hükümet de halka aynı terbiye-i fikriye ve vicdaniye vermek, birinin düşündüğünü diğersine hissettirmek ister. Bir tarzda düşünüp hisseden, biri birinin derdinden, maksadından anlayan insanlar memleket ve hükümet için pek büyük bir kuvettir. Zira bilirsın ki bugün hiçbir hükümet, millet arasında kendisine bir kuvvet bulmadıkça payidar olmaz. Bu kuvvet de bir fikir ve maksada hizmet eden adamların içtimandan vücuda gelir...

İşte ‘İttihat ve Terakki Cemiyeti’ memlekette bu ittihadı, bu vahdet-i fikr ve nazır hazırlıyor. Müslümanlığın emrettiği de bu vahdet ve ittihadattan başka bir şey midir?

Sure-i Mümin, 51 [52]'inci Ayet'te ‘Bu sizin milletiniz İslamiyet’tir ki vahdet ve ittihadı tabi bir şeriattır, ben de sizin Rabbinizim, benden korkunuz.’ diyen Cenab-ı Hakk değil midir?

“Sevda-yı vatan, tarladan başlar”

Sen de daima vatanın iyiliğine, saadet haline ait bir fikir ve maksatta komşularınla beraber ittihat etmeli ve onlardan ayrılmamalısın, zira bilirsın ki sevda-yı vatan senin hayatını kazandıran tarladan, bahçeden başlar. Onu da düşünmelisin. Seni ve senden sonra çocuklarını ve onların evlat ve ahfadını yaşatacak bu topraktır. Sen her manasına göre onun evladısın. Fakat babanın ihtiyarlıktan kuvveti kalmadığını, ananın memeleri senelerden beri emilip çekildiği için sütünün azalıp bütün bütün kurumak haline geldiğini unutmamalısın. Seni ve evladını yaşatmak ve sonra memleketi mesut vermek için bu toprakları biraz canlandırmak lazımdır.

“İttihat ve Terakki senin iyiliğin için bu kitabı yazdı”

İşte ‘İttihat ve Terakki Cemiyeti’ bugün bunu da yapmak istiyor. Senin iyiliğini isteyen ve daima seni düşünen bu cemiyet toprağına da feyz ve hayat vermek istemiş ve senin için bu kitabı yazmış. İşte burada görecek ve okuduğın zaman anlayacaksın ki bir toprak ne için ve nasıl sürülür; onu hangi mahsul için yüzden veya derin işlemek lazım gelir; köklerin hizmeti nedir; bir kök ne kadar derine gider ve topraktan ne alır; sonra; yabancı ve muzır otların toprağına verdiği zararları da burada göreceksin. Ziraatın bir tarifi de ‘tarladan iyi ve çok hasılat alabilmek için muzır ve yabancı otları mahvetmek’tir.

Sen kendi vazifeni bil, tarlanı sür ve işle, tav bulur bulmaz nadas yap, nadasta ve herekte [kazıkta] daha derin git, tohum atacağın vakit danelerin pek çok derine düşmemesine bak, sonra tarlanın üzerinden tırmık ve sürgü çekmeği unutma, ilkbaharda da ekinlerin üzerinden bir daha tırmık geçirecek olursan bunun da pek çok faydası olacağını bil, hasılı bu ara toprakları daima sür, karıştır, aktar ve daima mesut olmaya bak...

Fiat marka traktör, verimsiz toprakları münbit tarlalara dönüştürmede Türk köylüsünün hizmetinde...

Kara sabanla ziraat köylüyü yorup hak ettiği verimi almasını önlüyordu.

“En çok kazananlar, fen ve sanatın buluşlarından istifade edenlerdir”

Fakat sen görebilirsin ki toprakların kuvveti seneden seneye düşüyor ve hasılatın miktarı daima azalıyor, buna da bir çare bulmak lazım gelir. Halbuki şimdiye kadar yüz binlerce adamları bileyen, onları her nimet ve saadete mazhar eden yine bu kara topraklar idi. Yalnız onların ihtiyaçları senden daha mahdut olduğu için azaldılar. Bununla yaşayabildiler. Fakat bugün eski zaman değildir; insanların ihtiyacı çoğaldığı gibi mesut olmak ve daha iyi yaşamak emeli de artmıştır. Onun için toprağın hal-i tabiiyette verdiği nimetlerle kanaat edemiyorlar. Yolunu bilen, tabiatın kuvvetlerinden, fen ve sanatın ihtiraatından [buluşlarından] istifade eden adamlar daha ziyade kazanıyorlar; ne havanın ıtradsızlığından korkuyorlar, ne de yağmurların vereceği zararlardan ürüyorlar; zira aklın şanı tabiata galebe etmektir, kuraklığa karşı çareler arıyor, nebatatın hastalıklarına karşı ilaçlar keşfediliyor, makul ve fenni bir usul-ı ziraat ile ‘En az bir masrafla ve en az bir yerden en çok hasılat almak’ usulü bulunuyor ve insanlar da bu sayede mesut oluyorlar...

“Babadan kalan kara sabanı bırak, zamanına uy”

Fakat sen de göreneği bırakmalısın, babadan, dededen kalan şu kara sabanları bırakıp biraz da yeni aletlere heves etmelisin: Zira her asrın adamı olduğu gibi her zamanın da bir tarz-ı ziraatı, bir usulü vardır. Kuru taklitten bir şey çıkaramıyorsun, biraz da zamanına uy. Cenab-ı Hakk'ın dediği gibi:

‘Onlar gelip geçmiş bir ümmettir. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz onların yaptıklarından sorumlu tutulacak değilsiniz.’

Sure-i Bakara, 134'üncü Ayet

‘Onlar bir kavim idiler, geçip gittiler, onların kazandıkları onların, sizin kazandığınız sizin.’

Sen de zamanının mukteziyatına [gereklerine] tabi ol: Tohumlarını toprağa atmadan evvel, sürme hastalığına karşı onları göz taşı mahluli [eriyiği] ile yıka, tohumları ‘tiryur’dan geçir ve temizle. Demir tırmıklardan al ve kullan. Çapa makinelerinden, pulluklardan pek çok istifade edeceğini bil. Ve herhangi işte olursa olsun nazarını daima ileriye doğru teveccüh et. Ne arkana bak, ne de önüne...

Mazi geçmişlere aittir. Ne kadar çalışmış olsan geriye dönemezsin; zira iyi kötü yol tutmuş ve bu yolda az çok yürümüşsün. Sen daima gelecek zamanı düşün, çünkü ancak bu zamanda yaşayacaksın... Onun için tarlanı sür, tohumunu ayıkla, âtini düşünen ve senin iyiliğini isteyen, toprağının feyzini artırmaya çalışan, seni daima saadetten saadete götürmek emelini besleyen, hülasa sana bu kitabı veren cemiyeti unutmama, onu düşün ve ona doğru koş; zira seni saadete götürecek en kısa ve en doğru yol budur.

10 Temmuz 1326 [23 Temmuz 1910]”

Kaynakça

- Çiftçiler Derneği Mecmuası, Yıl 1, Sayı 8, 15 Mayıs 1333 [19 Mayıs 1917].
- Çiftçiler Derneği Mecmuası, Yıl 2, Sayı 9, 1 Temmuz 1334 [1 Temmuz 1918].
- Çiftçilik Nasihatları, İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1328 [1912/1913].
- Dersaadet Ticaret Odası gazetesi, Sayı 352, 14 Ağustos 1309, 26 Ağustos 1893.
- Dersaadet Ticaret Odası gazetesi, Sayı 421, 2 Recep 1310 [21 Ocak 1893] .
- Dersaadet Ticaret Odası gazetesi, Sayı 1172, 9 Haziran 1323 [22 Haziran 1907].
- Felahat, Sayı 13, 15 Eylül 1329 [28 Eylül 1913].
- Felahat, Sayı 25, 15 Mart 1330 [28 Mart 1914].
- Felahat, Sayı 30, 1 Haziran 1330 [14 Haziran 1914].
- Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Sayı 18, 10 Şubat 1910.
- Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Sayı 22, 4 Mart 1326 [17 Mart 1910].
- Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi, Sayı 30, 29 Nisan 1326 [12 Mayıs 1910].
- Osmanlı Ziraat ve Ticareti, Sayı 32, 2 Kanunuevvel 1323.
- Toprak, Sayı 2, 14 Nisan 1913.
- Toprak, “Çiftçi Hanımlar Kongresi”, 28 Nisan 1913.
- Toprak, Sayı 16, 15 Kanunuevvel 1329 [28 Aralık 1913].
- Vasıta-i Servet, Sayı 1, 19 Nisan 1329 [1 Mayıs 1880].
- Yeni Fikir, Sayı 2, 28 Ocak 1912.
- Yeni Fikir, Sayı 3, 12 Şubat 1912.
- Yeni Fikir, Sayı 11, Mayıs 1329 [Mayıs-Haziran 1913].
- Ziraat Albümü, Hüseyin Kazım, Tanin Matbaası, İstanbul 1329 [1913].
- Ziraat Gazetesi, Sayı 1, 1 Temmuz 1297 [13 Temmuz 1881].
- Ziraat ve Sınat Tercüme-i Fünun Odaları, Cüz 1, 1 Cumadiyelula 1302, [16 Şubat 1885].

Bu kitapta okuyucu çok farklı, şaşırtıcı ve aynı zamanda “aşına” konularla karşılaşacak:

Söz gelimi ziraat literatürü oluşturmak için başlatılan tercüme atağına şaşırarak, aynı şekilde gençleri çiftçiliğe özendirme gayretlerini ibretle okuyacak. Ziraat mekteplerini bitirenlerin neden tarımı seçmeyip memuriyeti tercih ettiklerine hayıflanarlara hak verecek, köyden başlayan tarımsal bir kalkınma için kadınların en önemli çare olduğunu işaret edenleri tebrik edecek, tarımın hikayelerle çocuklara sevdirmesini ve ilkokul müfredatlarına konulmasını savunanların görüşlerine iştirak edecek, “mesut köy” projesiyle köy-kent projelerini hatırlayacak.

Belki de okuyucuyu en çok o günün gerçekleri ile bugünün gerçeklerinin, o günün sorunlarıyla bugünün sorunlarının benzer olması hayrete düşürecek ve kendisine şu soruyu soracak: Bir asırdan fazladır neden aynı konular ve sorunlarla uğraşılıyor da bir çözüm üretmiyoruz?